

ŞÂHÎ DİVANI

(İNCELEME METİN)

Hazırlayan
Yard. Doç. Dr. FİLİZ KILIÇ

ANKARA-1999

T.C.
ATATÜRK KÜLTÜR, DİL VE TARİH YÜKSEK KURUMU
ATATÜRK KÜLTÜR MERKEZİ
BAŞKANLIĞI

SAYI : APK.Şb.611/503
KONU : Şahî Divanı

ANKARA

0 9 -06- 1998

İLGİLİ MAKAMA

Yrd. Doç. Dr. Filiz Kılıç'ın Şahî Divanı adlı eseri Merkezimiz yayınları arasında çıkacaktır.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Prof. Dr. Sadık TURAL
Atatürk Kültür Merkezi Başkanı

Ş Â H İ D İ V A N I (İNCELEME - METİN)

HAZIRLAYAN
YRD.DOÇ.DR. FİLİZ KILIÇ

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Dem. No:	71135
Tas. No.:	7811.215 ŞEH.Ş

ANKARA - 1999

İÇİNDEKİLER

Ö N S Ö Z.....	I
KISALTMALAR.....	V
Metinde Kullanılan Transkripsiyon Sistemi.....	VI

I. B Ö L Ü M (İNCELEME)

ŞEHZADE BAYEZİD'İN HAYATI.....	VIII
ŞEHZADE BAYEZİD'İN EDEBİ KİŞİLİĞİ.....	XXX
ŞEHZADE BAYEZİD DİVANININ ŞEKİL ÖZELLİKLERİ.....	XL
ŞEHZADE BAYEZİD DİVANININ MUHTEVA ÖZELLİKLERİ.....	LIII
BİBLİYOGRAFYA.....	LXXI
EKLER: (Minyatürler).....	LXXV

II. B Ö L Ü M

ŞAHİ DİVANI (METİN).....	1
TÜRKÇE ŞİİRLER.....	2
GAZELLER.....	2
MUSAMMATLAR.....	99
TAHMİS.....	99
MURABBALAR.....	100
MÜFREDLER.....	120
MESNEVİLER.....	123
FARŞÇA ŞİİRLER.....	130
GAZELLER.....	131
NAZMLAR.....	141
MÜFREDLER.....	142

Ö N S Ö Z

Altı asır boyunca varlığını sürdürmeyi başarmış, dünyaya hükmetmiş Osmanlı sarayında, sanat ve sanatçıya her zaman değer verilmiştir. Osmanlı hanedan mensupları sanatın her dalıyla özellikle de şiirle meşgul olmuşlardır. Bu kişilerin pek çoğu aynı zamanda şair idiler ve güzel şiir yazarlardı.

Bugünkü bilgilerimize göre, Osmanlı hanedan mensuplarından yirmiden fazlası divan teşkil edecek kadar şiir yazmışlardır. Bir o kadarı çok başarılı hattat, musikî-şinâs ve bestekârdı. Pek çoğu da resim, kuyumculuk, nakkaşlık ve marangozluk gibi sanat dallarıyla bizzat meşgul olmuşlardır.

Kaynaklarda Muradî mahlasıyla şiirler yazan II. Murad (1404-1451), şiirle ciddi anlamda meşgul olan ilk Osmanlı hükümdarı olarak gösterilir. Ancak, Osman Bey'den başlayarak II. Murad dönemine kadar diğer Osmanlı padişahlarının da şiir söyledikleri rivayet edilir ve onların olduğu söylenen birkaç şiir zikredilir. Divan tertip edebilecek kadar şiiri ele geçmiş ilk padişah ise, Fatih Sultan Mehmed (1432-1481/Avnî)'dir. Fatih'ten sonra bu gelenek iyice yerleşmiş, hanedan mensupları ardarda divanlar oluşturmuşlardır. II. Bayezid (1447-1512/Adli), Şehzade Cem (1454-1495), Yavuz Sultan Selim (1466-1520/Selimi), Şehzade Korkud (1470-1512/Harimi), II. Selim (1524-1574/ Selimi), Şehzade Mustafa (1515-1553), Şehzade Cihangir (1531-1553), Şehzade Bayezid (1526-27/1562/Şahi), III. Murad (1546-1595/ Muradi, Murad), III Mehmed (1566-1603/ Adli), I. Ahmed (1590-1617/Bahti), II. Osman (1603-1622/Farisi), IV. Murad (1612-1640), IV. Mehmed (1642-1693), III. Ahmed (1673-1736/Ahmedi, Necib), III. Mustafa (1717-1808) ve III. Mahmud'un kızı Adile Sultan (1825-1898) şiir yazmış ya da divan sahibi, hanedan mensuplarıdır.

Sultan ve şehzadeler sanatla bizzat uğraşmakla kalmamış, belki de daha önemli bir işlevi yerine getirmişlerdir. Onlar, sanatçı ve bilim adamlarına değer vermiş, korumuş ve desteklemişlerdir. Bu sayede özellikle şiir, Osmanlı döneminde son derece gelişmiş, duygu ve düşünceleri şiirle ifade etmek bir yaşam tarzı halini almıştır.

İşte, Osmanlıdaki bu geleneğe bağlı kalan yani şiir yazan ve şair himaye eden hanedan üyelerinden biri de hayatı ve şiirleri üzerinde çalıştığımız Şâhî mahlaslı Bayezid'dir.

Tezkirelerde, Türk Edebiyatında Bayezid'dan başka aynı mahlası kullanan üç şairin biyografisi zikredilir. Tuhfe-i Nâîli'ye göre bu rakam altıya çıkar. Bu şairler, Emir Şâhî (ö.1452/Ak Melik Cemaleddin Sebzvârî'nin oğlu), Şâhî-i Acem/Şarkî (Erdebilli), Okçuzâde Nişancı Mehmed Şâh Paşa (1562-1629), Şahin Giray (ö. 1712/Hacı Selim Giray'ın oğludur), Şahin Giray (ö.1717/ Şahun Giray bin Tohtamış Han bin Safâ Giray bin Selâmet Giray) ve Şeyhülislam Seyyid Zeynelâbidin Efendi (Mahmud Efendi'nin oğlu). Bu şairlerden Şeyhülislam Seyyid Mehmed Zeynelâbidin Efendi ve Okçuzâde Nişancı Mehmed Şâh Paşa "Zeynî" mahlasını da kullanmışlardır. Ayrıca, Janos Eckmann, Timurî prensi Mesud Mirza (Sultan Mahmud Mirzâ'nın büyük oğlu)'nın Çağatayca divanında "Şâhî", Farsça divanında "Arifi" mahlaslarını kullandığını belirtir.

Üzerinde çalıştığımız Şehzade Bayezid, Osmanlı tarihinin ve devlet teşkilatının seyrini değiştiren önemli bir hadisenin kahramanı olarak kaynaklarda adı çok geçer. Ağabeyi Selim'le olan mücadelesi Osmanlıdaki şehzade kavgalarının bir halkasını teşkil eder. Osmanlı Devleti'nin Kuruluş ve Yükseliş devirlerinde, başlıca iç hadiseler arasında, şehzade mücadelelerinin önemli bir yeri vardır. Daha I. Murad zamanında başlayan bu mücadeleler, Fetret Devri'nde olduğu gibi bazen devletin bekasını tehlikeye düşürecek derecede vahim bir mahiyet aldığı gibi, devletin en kudretli devirlerinde bile uzun karışıklıklara ve kanlı iç-savaşlara yol açan bir mesele olarak devam etmiştir. Bayezid, kendisinden büyük olan Selim'in yerine Kanunî'den sonra tahta geçmek için verdiği büyük ve sıkıntılı mücadeleyi kaybetmiş ve bu teşebbüsünün sonucunda kendisiyle beraber beş oğlunun da katledilmesine sebep olmuştur. Bu vaka sonunda askeri teşkilatta değişiklik yapılmış, şehzadelerden sadece en büyüğünün sancağa çıkması kararlaştırılmış ve İran şahı Tahmasb'a bazı konularda boyun eğilmek zorunda kalınmıştır. Babasına karşı gelmenin cezasını canıyla ödeyen Bayezid, İran'a sığınmak zorunda kalınca yaptıklarından pişman olmuş ve yazdığı şiirlerle kendi dertlerini, babasına yalvarmalarını dile getirmiştir. Ancak, onun bu tarafı yani şairliği hakkında çok az bilgimiz vardır. İşte, biz bu çalışmamızda onun bu yönünü tanıtmaya gayret ettik.

Çalışmamız başlıca iki bölümden meydana gelmektedir. Birinci

bölümde, Bayezid'in hayatı, edebî şahsiyeti, divanının şekil ve muhteva özellikleri üzerinde durulmuştur. İkinci bölümde ise, divanın transkripsiyonlu metni verilmiştir.

Şâhî, tek nüsha olarak tesbit ettiğimiz 97 varaklık divanını adeta babası Kanunî'ye ithafen yazmıştır. O, bu şiirlerde sıkıntılarını, vatanına kavuşmak ve ölümden kurtulmak için babasına yalvarmalarını konu olarak işlemiştir. Bir bakıma duygu ve düşüncelerini şiirleştirmiştir, demek daha doğru olur. Şâhî, şiirimizde *hasb-i hal* tarzının belki de en güzel örneklerini vermiştir.

Türkçe ve Farsça şiirlerden oluşan "Divan", mürettep değildir. Biz metni transkribe ederken şiirleri nazım şekilleri ve kafiye sırasına göre yeniden dizdik ve numaralandırdık. Değerlendirme bölümünde örnek aldığımız beyit ve şiirlerde bu numaraları kullandık. Ayrıca, beytin ya da dördlüğün sırasını da belirttik. Böylece aranan şiirin kolayca bulunmasını hedefledik. Birkaç gazelin karışmış beyitlerini de ait olduğu gazele ekledik ve bu değişikliği dipnotta gösterdik.

Divandaki şiirlerin sıralanışında değişiklik yaptığımız için, varak numaraları verilirken bunların bazen düzenli bir şekilde devam etmediği görülecektir.

Arapça ibarelerin, ayetlerin ve Farsça şiirlerin manalarını dipnotta verdik.

Okumakta yanlış olmuş olabileceğimizi düşündüğümüz veya manasını bulamadığımız birkaç kelimenin yanına (?) işareti koyarak okuyucunun dikkatine sunduk. Divanda boş bırakılmış bir yer ile okuyamadığımız bir kelimenin yerini "...." şeklinde gösterdik. Yine, mana veya vezin gereği bizce beyitte olması gereken kelime veya edatı parantez içinde gösterdik. Mısraın anlam bütünlüğüne göre metinde yazılandan farklı okunması gerektiğini düşündüğümüz bir iki kelimenin bizim okuduğumuz şeklini mısraın içinde, mısradaki şeklini dipnotta gösterdik.

Şâhî'nin mahlasındaki nisbet "i"sinde genellikle zihaf yapılmıştır. Metni transkribe ederken bunlara müdahale etmedik ve uzun ünlü olarak bıraktık. Bir iki yerde "bezm" ve "rahm" kelimelerini vezin gereği "bezim" ve "rahim" şeklinde okumamız gerekti.

Osmanlı padişah ve şehzadelerinin sanatçı kişilikleri az bilinen ve üzerinde çok az çalışma yapılan konulardır. Biz bu eserimizde şair kişiliği ve şiirleriyle tanınmayan Şehzade Bayezid'i bu yönleriyle biraz olsun

tanıtabilir, geçmişimize yön veren hanedan mensuplarının "sanatçı" kişiliklerine karşı biraz ilgi uyandırabilir ve kültür tarihimizde ufacık bir merhale katedebilirsek kendimizi mutlu sayacağız.

Bu eserin hazırlanmasında yardımlarını gördüğüm hocam Prof.Dr. Mustafa İsen'e, Dr.Müjgan Cunbur'a ve Yrd.Doç.Dr. Abdülkadir Gürer'e teşekkürü bir borç bilirim.

Yrd. Doç.Dr. Filiz KILIÇ

KISALTMALAR

A.g.e.	: Adı geçen eser
A.g.t.	: Adı geçen tez
Ank.	: Ankara
Ans.	: Ansiklopedisi
Bak.	: Bakanlığı
Bil.	: Bilimler
Bkz./bkz.	: Bakınız
c.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
DTCF	: Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi
Ens.	: Enstitüsü
G	: Gazel
Haz.	: Hazırlayan
İst.	: İstanbul
MEB	: Millî Eğitim Basımevi
Mes	: Mesnevi
MFA	: Mikro Film Arşivi
Mu	: Murabba
Müf	: Müfred
no	: Numara
ö.	: Ölümü
s.	: Sayfa
Tah	: Tahmis
TTK	: Türk Tarih Kurumu
Ünv.	: Üniversitesi
vb.	: ve benzeri
Yay.	: Yayınları
y y.	: yüzyıl

Metinde Kullanılan Transkripsiyon Sistemi

1– Metinde Arapça ve Farsça kelimelerdeki uzun vokaller ا, ى, و sırasıyla a, i, ü, ö şeklinde gösterilmiştir.

2– Arap alfabesinde bulunup da yeni alfabemizde bulunmayan işaretler şu şekilde gösterilmiştir:

s		ث
h		ح
b		خ
z		ذ
ş		ص
ž, d		ض
t		ط
z		ظ
c		ع
g		غ
k		ق
ñ, k, g		ك
'		أ

3– Farsçadaki “vav–ı ma‘düle” ile yazılan kelimelerde labial hı'dan sonra gelen harf italik dizilmiştir: "hace" gibi.

I. B Ö L Ü M

(İNCELEME)

ŞEHZADE BAYEZİD'İN HAYATI

Kanunî Sultan Süleyman'ın şehzadelerindendir. 933(1526-27) yılında İstanbul'da doğmuştur. Bazı kaynaklarda doğum tarihi 932 (1525-26)¹ 934(1527-28) olarak gösterilir. Osmanlı Arşivlerinde kayıtlı bulunan 12 Ramazan 1227 tarihli ve 14303 numaralı Hatt-ı Hümayûn "*sadârât kaymakamının Şehzâde Bâyezid'in velâdetini tebrikidir*". Kanunî Sultan Süleyman'ın Hürrem Sultan (1504?-1558)² 'dan olma oğullarından olan Bayezid'in yedi erkek kardeşi daha vardı.

Diğer Şehzadeler

Mustafa (921/1515-960/1553): Şehzade Mustafa Süleyman'ın Manisa sancakbeyliği sırasında doğmuştur. Annesi Mâhidevrân Hatun Kanunî'nin ilk baş kadınıdır. Diğer şehzadeler gibi çok iyi bir eğitim görmüş ve *Muhlisî* mahlasıyla şiirler yazmıştır. Gerek karakteri, gerek bilgisi ve yeteneğiyle halk ve askerler tarafından çok seviliyor; tahtın varisi gözüyle bakılıyordu. Ancak Kanunî'nin gözde eşi Hürrem'in entrikaları neticesinde boğularak öldürülmüştür. Mustafa'nın öldürülmesi tarihçilerimiz tarafından çok önem verilen ve herkesçe bilinen bir vakadır. Ölümüne bütün Osmanlı halkı üzülmüş, şairler acılarını dile getiren mersiyeler yazmışlardır³. *Muhlisî* mahlasıyla şiirler yazdığını söylediği şehzadenin

¹ - Saadettin Nüzhet Ergun, *Türk Şairleri*, c.2, Tarihsiz, s.751; M.Çağatay Uluçay, *Selim-Bayezid Mücadelesi*, Tarih Vesikaları, c.1, S.3 (18), Mart 1961.

² - Avrupalı tarihçilerce Roxelane, Rossa, Roza, Rosanne ve Rvziae adları ile anılan Hürrem'e bu isim neşeli ve cana yakın tabiatı gereğince saraya cariyeye olarak geldiğinde verilmiştir. Hürrem'in Süleyman'ın haremine ne zaman katıldığı tam olarak bilinmiyor. Ancak 1520 Eylülünde padişah olduğunda cülus hediyesi olarak sunulmuş olabilir. Hürrem büyük bir olasılıkla, o sırada Polonya'nın bir parçası olan Batı Ukrayna'dan idi (Leslie P. Peirce, *Harem-i Hümayun*, Osmanlı İmparatorluğu'nda Hükümlerlik ve Kadınlar, Çev.: Ayşe Berktaş, Tarih Vakfı Yurt Yay., 2. baskı, İst. 1998, s. 77). Çok güzel olmamakla beraber sevimli, sevecen ve akıllı olmasıyla cihan padişahını kendisine aşık etmeyi başarmış ve o zamana kadar Osmanlı'da devam eden bir geleneği bozarak baş kadından sonra bir cariyeye olarak nikah yaptırmıştır. Çevirdiği entrikalarla Kanunî'nin Mihrîdevran'dan olma ilk şehzadesi Mustafa'yı öldürttüktan sonra oğullarından birinin tahta geçmesi için bütün gücüyle çalışmış ve başarılı da olmuştur. (Geniş bilgi için bkz. Tayyib Gökbilgin, "Hürrem", *İslam Ans. c. 5*, MEB, s. 593-595.; Çağatay Uluçay, *Padişahların Kadınları ve Kızları*, Ank. 1980; Pars Tuğlacı, *Osmanlı Saray Kadınları*, İst. 1985, Leslie P. Peirce, a.g.e.).

³ -Bu konuda geniş bilgi için bkz. Ahmet Atilla Şentürk, Yahyâ Bey'in Şehzâde Mustafa Mersiyesi yahut Kanunî Hicviyesi, Enderun Kitabevi, İst. 1998. Şehzade

kişiliği ve şiirleri için Beyânî şunları kaydeder: "*Şehzâde-i mezbûr 'ale'd-devâm erbâb-ı ma'rifet ile sohbet ü ülfet ve ashâb-ı zekâ vü fitnat ile münâdemet ü muhâlatât üzre olmanın nazm-ı eş'âra kemâl-i kudret ü miknet gelmişdür. Bu eş'âr-ı güher-bâr ol şehzâde-i kâmkârundur...*"⁴

Gelibolulu Mustafa Ali'ye göre ise şiirlerinde bazen Muhlisî bazen Mustafa mahlaslarını kullanmıştır ⁵.

Mehmed , (927/1521) Kanunî'nin Hürrem'den olma diğer oğludur. Genç yaşta vefat etmiştir. Kanunî kendisinden sonra tahta varis olarak gördüğü ve büyük bir sevgi duyduğu oğlunun Manisa sancak beyi iken vefat etmesi üzerine çok üzülmüş, cenaze namazını bizzat kılmıştır⁶. Onun adını ebedileştirmek için Şehzâde Camii'ni yaptırmış ve

شهزاده لر كزیده سی سلطان محمد

"Şehzâdeler güzidesi Sultân Mehemedim" (950)⁷

Merkad-ı Sultan Mehemed bâd Firdevs-i ebed⁸

tarihlerini söylemiştir.

Aynı zamanda şair olan Mehmed için Ahdi "Gülşen-i Şu'arâ" isimli tezkiresinde şunları yazmaktadır: "*Pâdişâhımızun halef-i ercmendi ve püser-i hûşmendi idi lâkin âsmân-ı devletün kemâl-i bî-misâli ve şekeristân-ı belâgatün tûtî-i şîrin-makâli ve gülzâr-ı cemâlün nev-res nihâli iken sarsar-ı bâd-ı fenâdan gülbün-i kaddi şikest ve dest-bürd-i ecele pâ-y-best olmuş. Ol pertev-i dîn-i nûr-ı Muhammedi şehzâdelerün ser-âmedi idi 'âlem-i fâniden dârü'l-bekâyâ rihlet idüp kûşe-i uzlet ihtiyâr idindi. Ol şehriyâr-ı nâmdârun mezâr-ı şerifi İstanbul içinde vâkı' olmuşdur. Bu eş'âr-ı hazîn anlarındur. Haylice 'âşıkâne ve hasb-i hâl-i dil-i divâne olmanın bi-bahâne sebt olındı.*

Beyt: Ol saçı leyli umardum bana mecnûnam diye

Mustafa'ya yazılan mersiyeler için bkz. Mustafa İsen, Acıyı Bal Eylemek-Türk Edebiyatında Mersiye, 2.baskı, Akçağ Yay., Ank.1994.

4 - Aysun Sungurhan, Beyânî Tezkiresi, İnceleme, Tenkitli Metin, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniv. sosyal Bil. Ens. Ank. 1995, s. 7-8.

5 - Mustafa İsen, Kühü'l-ahbâr'ın Tezkire Kısmı, Atatürk Kültür Mer. Yay., Ank. 1994, s. 188-189.

6 - Peçevi, I, 263'den iktibasla Şerafettin Turan, Kanunî'nin Oğlu Şehzade Bayezid Vak'ası, DTCF Yay., TTK Basımevi, İst.1984, s. 20.

7 - İsmail Yakıt, Türk-İslam Kültüründe Ebced Hesabı ve Tarih Düşürme, Ötüken Yay., İst. 1992, s. 145.

8 - İsmail Hami Danişmend, İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi, c.2, Türkiye Yay., 1971, s. 245. Şehzade Mehmed'in ölümüne yazılan mersiyeler için, bkz. Mustafa İsen, Acıyı bal Eylemek-Türk Edebiyatında Mersiye, s.267-282.

Gezmesün gelsün belâ tagında Mecnûnam diye

*Yoluna cân virmege anunçün ikrâr eyledüm
Habs idüp çâh-ı zenehdânunda medyûnam diye⁹*

*Diger: Her kaçan ruhsârını 'arz itse dilber gül gibi
Nâleye başlar görüp bî-çâre dil bülbül gibi¹⁰*

Selim (930/1524-982/1574): Kanunî'den sonra tahta geçen Selim'dir. Tarihte *Sarı Selim* ya da *Sarhoş Selim* lakaplarıyla da tanınır. Hürrem'in oğludur. Yerine oğlu Murad padişah olmuştur. *Selimî* mahlasıyla güzel şiirler yazmıştır. Gelibolulu Ali ve Beyânî, şehzadenin mahlasını da hatırlatacak cümlelerle edebî kişiliğini överler: "*Kendü cevâhîr-i güftâra mâlik tarîk-i nazmun dekâyıkına sâlik ehl-i dillerün ri'âyetlerine mütehâlik tab'ı selîm 'aklı müstakîm bir şehriyâr-ı sâhib-dihîm idi... Ve bi'l-cümle dürer-i nazma meyl-i tâmları mukarrer idi. Niteki bu minvâl üzre sözleri ragbetde 'ayn-ı cevher idi*" ¹¹ Divanı yoktur.

Cihangir (931/1531-960/1553) : Annesi Hürrem Sultan'dır. Çok sevdiği ağabeyi Şehzâde Mustafa'nın katlinden sonra kambur olan Cihangir'in bünyesi dayanmamış ve genç yaşta vefat etmiştir. Şehzade Mustafa'nın öldürülmesi hadisesinin akabinde Kanunî kışı Haleb'de geçirme kararını almış, burada Cihangir'in vefatı vuku bulmuştur. Cihangir'in vefatından müteessir olan padişah, Maraş'ta kışlamakta olan Şehzade Selim'i Haleb'e çağırmış ve onun gelmesinden sonra da Hama ve Ma'arratü'l-Nu'mân taraflarında bir müddet avlanmakla teselli bulmuştur¹². Ağabeyleri gibi şair tabiatlı olan Cihangir'in nazik tabiatına istinaden olsa gerek *Zaifî* mahlasını almıştır. Ahdî, "*Pâdişâh-ı Süleymân-bârgâh ve sultân-ı Cem-penâh hazretlerinin ferzend-i dilbendi idi. Evân-ı cevânide devr-i zamânedan asib irişüp ol şehzâde-i cihâna 'arsa-i rûzgâr-ı*

⁹ - Bu gazelin mahlas beyti de şöyledir:

*Dilber oldur ey Mehemed hışm idince âşîka
Boynuna bend eylerüm zülf-i hümayûnum diye*

İsmail Hami Danişmend, a.g.e., c.2, s. 244.

¹⁰ - Süleyman Solmaz,, Ahdî, Gülşen-i Şu'arâ, İnceleme-Tenkitli Metin, Basılmamış Doktora Tezi, Gazi Üniv. Sosyal Bil. Ens. Ank. 1995, s. 237.

¹¹ - Mustafa İsen, *Künhü'l-ahbâr*'ın Tezkire Kısım, s. 293. Daha geniş bilgi için bkz.Şerafettin Turan, "Selim II", *İslam Ans.* c.10, MEB, s. 434-441.

¹² - Tayyib Gökbilgin, "Süleyman I", *İslam Ans.*, c.11, MEB, s. 136.

*nâ-hem-vâr teng ü tar görinüp cihân-ı bî-vefâdan bûy-ı vefâ görmeyüp
şehr-i Halebde 'âlem-i bekâya cân atup revâne oldı. Târîh-i mevti sene
sittin ve tis'ami'edür ve mezkûrun mahlas-ı şerîfi Za'îfidür. Hey'et-i ten-i
nahifi ma'lûm-ı ehl-i hâl ve kuvvet-i zihn-i latîfi ber-kemâl imiş. Ahyânen
tab'-ı vekkaddan nazm-ı belâgat-nazmun mânend-i dürr-i meknûn rişte-i
nazma çeküp der-gûş-ı erbâb-ı hûş kılmadan hâlî olmaz imiş" bilgisini
verdikten sonra Cihangir'in şiirlerinden iki beyit örnek olarak alır:*

*'Akl u fikrüm târumâr iden bu gîsûlar mıdur
Yohsa ruhsârundaki bu hâl-i hindûlar mıdur*

*Dir gören müjgânların altında cânâ gözlerün
Hançer altında yatur sayd olmuş âhûlar mıdur¹³*

Şehzade Bayezid'in, Murad (ö.927/1520), Mahmud (ö.928/1521-1522), Abdullah (929/1523- 932/1525-1526)) adlı kardeşleri de vardır. Ancak, bunlar küçük yaşlarda ölmüşlerdir.

Bayezid'in Çocukluğu, Tahsili ve Düzme Mustafa Hadisesi

Bayezid, diğer Osmanlı şehzadeleri gibi iyi bir eğitim görmüştür. Osmanlı sarayında şehzadeler dört- beş yaşına geldikleri zaman kendilerine merasimle bir hoca tayin edilir ve tahsil hayatları başlardı. "Şehzadenin bu derse başlamasına "bed-i besmele" denilirdi. Bu merasimde ve davetlilerin huzurunda ibtidâ şeyhülislam teberrüken şehzadeyi eski alfabe tertibi üzere "eliften ye"ye kadar okutur ve dua ederdi. Duadan sonra merasim biter ve çocuğun tahsili, tayin olunan hocasına bırakılırdı. Şehzadenin hocası dârü's-saâde ağası dairesinde ders verirdi¹⁴ . Bu eğitim esnasında, Kur'an, hadis ve dinî ilimler başlıca dersler olarak okutulurdu. Şehzadeler, Türkçeyle beraber, Arapça, Farsça, Latince, Yunanca, Rumca, Sırpça hatta

¹³ - Bu beyit Atillâ Şentürk tarafından yayınlanan "Yahyâ Bey'in Şehzâde Mustafa Mersiyesi yahut Kanunî Hicviyyesi" adlı eserinde şu şekilde verilir ki anlam itibarıyla daha doğrudur:

*Dir gören ebrûlerün altındaki çeşmânunî
Hançer altında yatur sayd olmuş âhûler midür (s. LXXII)*

Süleyman Solmaz, a.g.t., s. 238.

¹⁴ - İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Osmanlı Devletinin Saray Teşkilatı, TTK, Ank. 1945, s. 110.

Çağatay Türkçesi gibi dil ve lehçelerin de birkaçını öğrenirlerdi. Ayrıca, tarih, coğrafya, harp sanatı, astroloji, matematik, mantık ve kimya gibi pozitif ilimleri okurlar, tasavvuf, müzik, atıcılık, ata binmek, güreş vb. faaliyetlerle meşgul olurlardı¹⁵.

Bayezid'in çocukluk yıllarına ve eğitimine dair tarih kitaplarında çok fazla bilgi bulunmamaktadır. Ancak lalalarından birinin Mehmed¹⁶, diğerinin Mustafa¹⁷ ve hocası Cafer Çelebi'nin¹⁸ varlığını biliyoruz. 11 Kasım 1539'da kardeşi Cihangir ile birlikte sünnet edilmiştir. At meydanında yapılan düğün 15 gün sürmüştür. Bu düğün ile birlikte Bayezid'in yine Hürrem'den olma kızkardeşi Mihrimah Sultan'ın Rüstem Paşa¹⁹ (ö.12 Temmuz 1561) ile evlenme merasimi de yapılmıştır²⁰. Bu merasimden üç yıl sonra Bayezid, 1541'deki Macaristan seferine katılmıştır.

Şehzade, sancağa çıkma yaşı gelince, 953/1546'da Karaman sancak beyliği ile Konya'ya gönderildi. Osmanlı devlet sistemine göre, şehzadeler müstakbel bir padişah sıfatıyla devlet idaresinde bilgi edinmek için sancak beyliğiyle eyaletlere gönderilirlerdi. Şehzadelerin eğitimleri buralarda da devam ederdi. Bu uygulamaya Bayezid vakasından sonra son verilmiştir.

Bayezid, 1548'de İran üzerine yürüyen babasını Akşehir'de karşıladı. Ordu Halep'te kışladığında da babası tarafından oraya çağırıldı. 1553 Nahcevan seferinde taht muhafazası için Edirne'ye yollandı. Fakat Şehzade Mustafa'nın öldürülmesinden (6 Ekim 1553) sonra onun adına isyan eden

15 – Mustafa İsen–Ali Fuat Bilkan, Şehzade Sultanlar, Akçağ Yay., Ank. 1997, s. 33–34.

16 – Osmanlı Arşivi, Ali Emiri Tasnifi, Tarih 954, 1–b/1, sıra no: 344.

17 – Mühimme Defteri, Tarih 14 Zilhicce 961, c.1, sıra no: 951.

18 – Mühimme Defteri, Tarih 14 Zilkade 963, c.2, sıra no: 1423.

19– Çok çirkin olmasına rağmen iyi bir devlet adamı olması hasebiyle Mihrimah sultanla evlendirilmeye layık görülen Rüstem Paşa 'nın muhalifleri bu izdivacı engellemek için paşanın cüzzamlı olduğunu ileri sürerler. Bunun üzerine, bu durumun tahkik edilmesini isteyen padişah, paşanın çamaşırlarında bit bulunduğunu ve bitin cüzzamlıda bulunmayacağı haberini alır ve izdivac için engel de ortadan kalkar.Bu olayın duyulması üzerine zamanın şairlerinden biri:

*Olıcak bir kişinin bahtı kavî tâlî'î yâr
Kehlesi dahi mahallinde anın işe yarar*

beytini söyleyerek, şanslı insanın kehlesinin (bit)de işe yarayacağını belirtir. (İskender Pala, "Kehlenin Tarihi Misyonu", Şairlerin Dilinden, Ötüken Yay., İst. 1996, s. 43–45).

20 – Tayyib Gökbilgin, "Süleyman I", İslam Ans. ,c. 11, MEB, s. 124; Cengiz Orhonlu, "Sünnet Düğünü", İslam Ans. c.11, MEB, s.245.

Şehzadelerden Mustafa, Mehmed ve Selim'in sünnet düğünleri ise 936/1530 tarihinde İstanbul'da haftalarca süren muhteşem eğlence merasimleriyle yapılmıştır (Tayyib Gökbilgin, "Süleyman I", İslam Ans. c. 11,MEB, s. 112).

"Düzme Mustafa" kuvvetlerini durdurmada ağır davranması, bu olayın kendisince düzenlendiği rivayetine yol açtı ve babasının ona olan güvenini sarstı²¹. Olayın özü şu idi: Şehzade Mustafa'nın öldürülmesinden sonra şehzadeye benzediği ileri sürülen bir kişi etrafına topladığı adamlarla devlete karşı isyan çıkartmıştı. İddiaya göre Şehzade Mustafa hâlâ yaşamaktadır ve babasına karşı bir isyan hazırlığı içindedir. Kanunî, oğlunun bu hareketini cezasız bırakmak istememişti. Ancak Süleyman dönemi Habsburg elçisi Busbecq'e göre, padişahın şehzadeyi ciddi olarak cezalandırmaktan vazgeçirilmesinde Hürrem etkili olmuştur: Birkaç gün öfkesinin yatışmasını bekledikten sonra padişahın huzurunda konuya değinerek gençliğin düşüncesizliğinden, kaderin kaçınılmazlığından dem vurdu ve Osmanlı tarihinden benzer olayları andı... "Adalet ilk defa işlenen bir suçun affını gerektirir", dedi. Oğlu davranışlarını düzeltirse, babası oğlunun hayatını bağışlamış olmakla çok şey kazanacaktı. Yok, eğer kötü yola dönerse, kendisine her iki suçunda cezasını çekirmek için bol bol fırsat olacaktı. Padişaha yalvardı: Oğluna acımıyorsa bile, bir ananın oğlu için dualarına merhamet etmeliydi...²² Bayezid de, bundan böyle babasına sadık kalacağına söz vermişti. Kanunî oğlunu bağışladı ve Kütahya'ya vali olarak gönderdi. Nitekim Bayezid, hadiseden birkaç yıl sonra babasına yazdığı mektuplarda, *"Benüm sa'âdetim Sultânım, v'allâhi'l-azim şol kadar şâd olmuşam ki, Kütahya'yı ben kulunuza inâyet eylediğimize; eger cihân halkı kâtip olsa beyâna kabil olmya! Ben kulunuzu muradıma irgürdünüz, Hak Te'âlâ sultânımın cem' murâd-ı şeriflerin müyesser eylesin, âmin. Benüm sultânım, şol denlü şâdam ki şâdılgımdan bilmem neyliyem?*²³ ya da *"küstahlığıma bakılmayup mazur dutasız. Kulunuzam, kurbanınızam, ayağınız turabıyam; sultanımdan gayrı kimim var? Kulun işi daim hatadır, kerim işi dâim lutf u keremdir"*²⁴ diye, hâlâ eski bir suçun özrünü dilemekte idi. Netice itibariyle, Bayezid'in, veliahtlığı garantilemek için Düzme Mustafa vakasından faydalananarak attığı bu ilk adım muvaffak

²¹ -Düzme Mustafa hadisesi ve hadise karşısında Bayezid'in tutumu hakkında daha geniş bilgi için, bkz. Şerafettin Turan, Kanunî'nin Oğlu Şehzade Bayezid Vak'ası, s. 37-44.

²² -Busbecq, Turkish Letters, s. 83(Mektup 11, Temmuz 1556)dan alıntıyla Leslie P. Peirce, Harem-i Hümayun, Osmanlı İmparatorluğu'nda Hükümlerlik ve Kadınlar, s. 308.

²³ -İ.H. Uzunçarşılı, Osmanlı Devletinin Saray Teşkilatı, s.140.

²⁴ - Konya'dan Kütahya'ya naklinden sonra gönderdiği mektup:Top. Ar. E. 6572/1'den naklen Şerafettin Turan, Kanunî'nin oğlu Bayezid Vak'ası, s.43.

olmamış, aksine, babasının kendi hakkındaki itimadının sarsılmasına yol açmıştı. Bayezid'in Kütahya'ya gelişi üzerine daha sonra şehzadenin edebî muhitinde yer alacak olan Firâkî bir gazel yazıp, göndermiştir:

*Arzû kılmaz kızılbaş âl-i 'Osmân tahtını
Ol hırâsânlıkla terk itmez Horâsân tahtını*

*Beklerin begler içinde pâdişâhum ben seni
Gönlümün ma'mûr idersün işbu vîrân tahtını*

*Her habâb-ı câm-ı mey söyler zebân-ı hâl ile
Yile virdi rûzgâr anca Süleymân tahtını*

*'Arızunda hattuna zülfün mu'âriz olmadı
Mûra teslim itdi sanki şâh-ı mârân tahtını*

*'Azm-i Bestâm eyleme gel şehir-i Kütâhiyyeye
Görmek istersen şehâ ger Bâyezîd Hân tahtını*

*Sen yüz aklugin vir Allâhum çü bir sûr ile
Germiyana geldi terk idüp Karaman tahtını*

*Sürme kapundan şehâ k'itmez gedâ gönlüm kabûl
Virselersıdk u safâ ile Sıfahân tahtını*

*Ey Firâkî Hazret-i Ya'kûba fûrkat bir zemân
Tahta-bend-i beyt-i ahzân itdi Ken'ân tahtını²⁵*

Selim ve Bayezid'in Tahta Geçme Mücadelesi

"Ben kulunuzu muradına ırgürdünüz" diye babasına teşekkür eden Bayezid, kendini artık tahtın tabii varisi olarak görmeye başladı. Zaten sekiz şehzadeden hayatta kalan Bayezid ve Selim idi. Selim yaşça büyük olduğu için saltanat onun hakkı gibi görülüyordu. Ancak, Selim'in tahta geçmesini isteyen Lala Mustafa Paşa -ki Bayezid'a lalalık yapmıştı- ve bazı

²⁵ – Filiz Kılıç, Meşâ'irü's-şu'arâ, İnceleme-Tenkitli Metin, Basılmamış Doktora Tezi, Gazi Üniv. Sosyal Bilimler Ens. Ank. 1994, s. 629-630.

çıkarıcıların oyunuyla Bayezid tahtta hak iddia etmeye başladı. Lala Mustafa Paşa Rüstem Paşa'nın veliaht olarak Bayezid'i desteklediğini biliyor ve sadrazam olabilmek için Bayezid'i babasına karşı isyana sürükleyip bertaraf etmekten başka bir çare bulamıyordu. Selim tahta geçerse onu vezir-i azam yapacağına da söz vermişti. Bu gelişmeler karşısında Mustafa Paşa iki taraflı oynamış, kardeşleri birbirine, Bayezid'i de babasına karşı kötülemiştir. Ancak hiç bir zaman da vezir-i azamlığı elde edememiştir²⁶. 965(1558)te Mekke Emiri tarafından elçilikle İstanbul'a gönderilen Kutbü'd-din el-Mekki, Şehzade Bayezid'in açıktan açığa kendini tahta namzet saydığından bahsetmektedir²⁷. Bu yüzden de ağabeyi Selim ile aralarında bir saltanat mücadelesi baş gösterdi. Bu mücadele yalnızca Bayezid'in ihtiraslarının ve aradaki çıkarıcıların tertiplerinin değil,

26- Solakzâde, Gelibolulu Ali'nin Nâdirü'l-mehârib adlı eserindeki bilgilere istinaden Selim'le Bayezid arasındaki taht mücadelesinde Lala Mustafa Paşa'nın rolünü ayrıntılı bir şekilde göz önüne serer. Bayezid'in babasına, Kanunî'nin oğluna yazdığı mektupları nasıl ele geçirdiğini, Bayezid'i ağabeyine karşı nasıl ayaklandırdığını anlatır. Lala Mustafa Paşa'nın Selim'e verdiği şu öğütler dikkate değerdir: *Mâlûmun olsun ki, veziriazam Rüstem Paşa'nın vesair ağalar ile müteferrikânın meyilleri تمامیyle Bayezid Han tarafınadır. Sizin meşreb-i şerifiniz, ıyş u işrete, nedimlerin ve şirin sözlü musahibleriniz ile ülfete alışmış olmakla, yukarıda zikri geçenler, fırsat düşürdüklerince, cihan padişahı Sultan Süleyman hazretlerini sizden yüz çevirmeye sevketmeleri görülmekle, bunun aşikâr ve âyân olduğuna asla şüphe yoktur. Şimdi buna vakti ile tedarik görölmez ise saadetli babanızın vefâtından sonra, hâliniz mükedder olur. Gerçekte kimseden yardım olmadıkça, yüce cenâbınıza bu gaflet ile saltanat nasıl müyesser olur" diye hayırhahlık ederek nice sözler söyledi. Sultan Selim Han da "Lala, ya buna çare nedir" dediğinde, "gayet kolaydır, zira Şehzade Bayezid Han'ın ben kulunuza hüsn-i itikadı ve son derece itimadı vardır. Hemen ulu babanız hayatta iken, onu isyan ile itham ettirebilirsen, şüphesiz maksadını hâsıl bilip, yüce isteklerine vâsıl ve saltanat rütbesine nâil olursun. Evvelâ marifetiniz ile bazı mektuplar göndereyim ve tedric ile isyan ateşini şülelendireyim" deyip Selim Han'dan müsaade aldı..... (Vahid Çabuk, Solakzade Tarihi, c.2, Kültür Bak. Yay., Ank.1989, s. 266-267.*

27 - Mekki İstanbul'a giderken, 22 Mart 1558'de Kütahya yakınındaki Kara-öyük'te Bayezid tarafından kabul edilmişti. Bu görüşme esnasında Mekki'nin, her yıl sürre alayı ile Harameyn-i Şerîfeyne gönderilen 31.000 altının az olduğundan bahsetmesi üzerine, Bayezid: *"Eger Cenâb-ı Kibriyâ bana saltanatı kısmet ederse, müslümanların vakıflarını tamamı tamamına çıkarır ve fazla olarak da bir o kadarını kendi yanımdan ilave ederim. İsterseniz sizi mutmain etmek için bu ahdime yemin edeyim"* diye cevap vermiş ve Mekki'nin Arap ülkelerinde halka yapılan zulümler hakkında anlattıklarını dinledikten sonra da, padişah olduktan sonra hepsini izale edeceğini vaad etmişti. (Ekrem Kâmil, Gazzî-Mekki Seyahatnamesi, Tarih Semineri Dergisi, 1/2, s. 40'tan naklen Şerafettin Turan, Kanunî'nin Oğlu Şehzâde Bayezid Vak'ası, s. 46) Mekki Bayezid'in kılık kıyafeti hakkında da bilgiler verir: *"Kılık kıyafeti de padişahlarınki gibiydi. Tahta oturuyor ve başına padişah veya padişahın izin verdiği insanlara mahsus bir sorguç takıyordu. (Kutbeddin Mekki Seyahatnamesi'den naklen, M. Çağatay Uluçay, Selim-Bayezid Mücadelesi, Tarih Vesikaları, c.1., Mart 1961, 3 (18), MEB, s. 385.*

ülkedeki idarî, sosyal, ekonomik şartların da bir sonucu idi. Kanunî'nin saltanatına karşı başlayan hoşnutsuzluk, Şehzade Mustafa'nın öldürülmesinden sonra daha da yaygınlaşmıştı. Nahif yaratılışlı, barış sever bir ruha sahip olan Bayezid, kendisini zevk ve safaya düşkün Selim'den daha üstün görüyordu. Ayrıca Fatih Kanunnâmesi'nin kardeş katli ile ilgili maddesinin uygulanması endişesi de saltanat mücadelesine girişmesinde rol oynamıştır. Ancak, "Ekberiyet" an'anesi, tahta hak iddia etmekte Selim için büyük bir mesnet idi. Şahsen ne kadar pasif olursa olsun, etrafındakilerin, bu an'aneye dayanarak onu harekete geçirmek isteyecekleri şüphesizdi. Nahcevan seferinden beri de, babasının kendisine karşı olan durumu değişmiş, teveccühü artmıştı. Buna mukabil Bayezid'in durumu ve iddiaları Kanunî'yi endişeye sevk etmişti. Çünkü, Düzme Mustafa komplosundan sıyrılmış olan Bayezid, şimdi de çekinmeden kendisini babasının tabii halefi olarak ilan etmeğe başlamıştı. Bu durumda, Bayezid'in, tahtı bir an evvel ele geçirmek için, babasının ölümünü beklemekten de harekete geçmesi mümkündür.

Öte yandan, Kanunî'nin her zaman gözdesi olmayı başaran Hürrem Sultan, oğulları Selim ve Bayezid'den birini tahta çıkarmak için büyük gayret sarfetmiştir. İki oğlu arasında ayırım yapmasa da, gönlü fiziken ve tabiat olarak babasına daha çok benzeyen Bayezid'den yana olmuştur²⁸. Ancak, Bayezid, annesi Hürrem Sultan'ın 965 (16 Mart 1558)'te ölümü²⁹ ile en güçlü koruyucusunu kaybedince kendisine taraftar toplamaya koyuldu. Bu durumda oğullarını birbirinden uzaklaştırmayı gerekli gören Kanunî,

²⁸ -Gelibolulu Ali'nin belirttiğine göre 1543'te Şehzade Mehmed vefat edip yerine Manisa sancağına Selim gönderilince, Hürrem Sultan, Kanunî ve Rüstem Paşa'nın rağbeti Şehzade Bayezid tarafına, askerler ulema ve meşayih'in rağbeti Sultan Mustafa'ya, saraya mensup hizmetlilerin meyli de bedenlen özörlü bulunduğundan sancağı çıkarılmayan Şehzade Cihangir'e olup, taht için umursamaz bir tavır sergileyen Şehzade Selim'in veliahtlık için adı akla dahi gelmemekteydi (A.Şentürk,a.g.e., s. XXXVI)

²⁹ -Hürrem'in son yılları hastalıkla geçmiş, Kanunî'yle gittiği Edirne dönüşünde İstanbul'da vefat etmiştir. Süleymaniye Camii avlusuna gömülmüş ve sonradan Kanunî tarafından mezarı üzerine türbesi yaptırılmıştır. Eşinin vakitsiz ölümü üzerine çok üzülen padişah hayatının sonuna kadar onun için hayırlar yaptırmış, vakıflar kurmuştur. Tarihe daha çok sarayda çevirdiği entrikalarla, Şehzade Mustafa'nın öldürülmesine vesile olmasıyla anılan Hürrem, hayatı boyunca hayır işleriyle de yakından ilgilenmiştir. Aksaray'da kubbeli bir cami ile şadırvan, yanında imaret, medrese, darüşşifa ve mektep 946(1539); Mekke ve Medine'de birer imaret; Meriç üzerinde cîsr-i Mustafapaşa'da kervansaray, cami ve imaret yaptırmış; Edirne'ye su getirtmiş ve bunları çeşitli çeşmelerden akıtmıştır. Bunlara Kanunî'nin kendisine temlik ettiği emlakını vakfederek adını tarihe maletmiştir (Çağatay Uluçay, Padişahların Kadınları ve Kızları, s. 35).

her birinin haslarına 300.000 akçe ilave ederek (terakki) Selim'i Konya'ya, Bayezid'i de Amasya'ya nakletti (6 Eylül 1558). Aynı zamanda 12 yaşlarında olan torunları Selim'in şehzadesi Murad'a Akşehir, Bayezid'in büyük oğlu Orhan'a da Çorum sancaklarını tevcih eyledi. Oğullar arasındaki anlaşmazlık had safhaya ulaşmıştı. Onların sancaklarını değiştirerek sakinleşmelerini umut eden Kanunî, gerekirse her ikisini de tahttan mahrum bırakacağı tehdidiyle oğullarını korkutmak da istemiş ve bundan sonra geçimsizlikte ısrar edecek olurlarsa, tahtı, kızkardeşinin oğlu Osman Şah Bey'e vereceğini de bildirmişti. Bu tehdit, mâhiyet itibariyle çok önemli idi. Çünkü, bu suretle veraset nizamında büyük bir değişiklik olacak ve hanedana mensup olduğu için, kendisine beğlerbeğliği bile verilmeyen bir sultanzâde, Osmanlı tarihinde ilk defa olarak saltanat tahtına oturmuş olacaktı. Fakat bu tehdit de Bayezid ile Selim'in arasındaki anlaşmazlığı yatıştırmaya yetmedi. Aksine sancakların değiştirilmesi, mücadeleyi daha da alevlendirdi . Bayezid bu nakli bir hakaret saydı ve birtakım bahanelerle Kütahya'da kalmaya çalıştı. Bu arada kendisine yeni terakkiler, oğullarına da sancak verilmesi gibi bazı isteklerde bulunmuş, fakat babasının ısrarı karşısında 28 Ekim'de Kütahya'dan ayrılmıştı. Yine de bu tayini "cennetten cehenneme doğru" saydığından şikayetler yağdırmış ve elli beş gün süren uzun bir yolculuktan sonra 21 Aralık 1558'de Amasya'ya varmıştı. Amasya'ya varmadan önce Ankara'da uzun bir müddet oyalanan Bayezid, bu arada da babasına sürekli olarak yazdığı mektuplarla Selim'i kötülüyor ve Amasya'ya gitmemek için yalvarıyordu. Tarihsiz bir mektubun bir bölümü:*Bu hâksâr bendenizi sorarsanız rûz u şeb hayr duânıza meşgul bilesiz. Ammâ ki gam ü gussa ve gıyretten helâk bilesiz. Ah, bilmem ne idem bana karındaşımın hâtırı için acep zulm eylediniz, beni yerimden yurdumdan ayırdınız; bana zulm ve hayf eylediniz. Hiç ben pâdişâhımdan böyle ummaz idim. Ah insâf iderseniz bana olan zulmü siz de bilürsünüz, mürüvvet kanda gitti? Hususâ ki böyle kış eyyâmında nice idem; n'eyleyem, bir kimsenin murâdı olmayan yere varmak gûyâ ki zindâna varmak gibidir. Asıl gücendiğim Selim Han'ın maksudu hâsıl olup beni mağbûn eylediğünüzdür. Ben Selim Han'ın kulu muyum ki bunca zamandan beri cehd ide, Bâyezid'i Amasya'ya gönderin deye sultanıma ibrâm ide. Siz dahi Selim Han'ın sözü ile, Selim Han'ın hatırı için beni yerimden yurdumdan ayırıp Amasya'ya bırakasız. Ah! ben bu gıyretten helâk oldum. Ben bu gam ile ölürsem, bana hayftır. Ah ah!*

Merhûme sultan anam hazretlerinin firâkı ve musibeti bizi helâk etmiş iken, ol musibet bizi magbûn etmiş iken bir yıla dek sabr edemediniz. Bizi âleme rüsvâ edüp böyle sergerdân eylediniz. Nice idem, n'eyleyem, bunca yeminler etmişem, Amasya'ya varmam deyü, nice idem, neyleyem. Ah! Sultanımdan böyle ummaz idim, ne faide beni magbûn eylediniz. Selim Hanı ber-murâd eylediniz. Hele ne denlü eksüklüğüm varsa Selim Han gibi zânî değilim. Aceb Bursa'da kaç faîşe ile zinâ eylemiştir? Bir zaman ola ki, nice bilâdunuzda Selim Han oğulları çıksa gerek. Böyle kabahatler lâıyk değildir, kendüye tenbih idesiz. Böyle fi'l-kabîh eylesesün. Bu sözleri yalan söylemezem, hep sahihtir, cümle-i âlemin hep ma'lûmudur. Kaçan ki sultanım Haleb'de kışladığınız vakit Selim Han Maraş ve Anteb'de kışladıkta Zülkadırlü'de bir iki avrete zinâ etmiştir. Ol vakit avretin babası sultanıma şikayete varmak istedi; bin belâ ile babasını nice altun, akça vermek ile menetmişlerdir. Bu kazıyye gayet meşhûrdur. Hatta şimdilik bazı yerlerde söylenür ki, Zülkadır'de Selim Han'ın oğlu kızı var imiş deyü meşhûr olmuş. İmdi bu ahvâller kabîhtir. Siz de görün, makbûl oğlunuzun ahvâli nice imiş. Benim pâdişâhım, ben Kütahya'dan vallâh sultanımın hatırı için gittim. İşte şimdilik Engürü şehrine geldim, eğlenmezem giderem. Ammâ ki, Amasya şehrine varmazam. Nice idem, bunca yeminler eyledim. Benim sultanım, benim padişahım, bu yıl sultanımın hatırı için Amasya etrafında kışlayalım; ol şart ile evvel baharda bana Engürü sancağın inâyet idesiz. Vallâh şimdilik bu kış Engürü'de kışlasam olurdu. Hemân sultanımın hatırın çekerim, emriniz yerine varsun, ammâ ki, sultânımdan muradım budur ki, bana evvel baharda Engürü sancağın inâyet idesiz, vallâh gönlüm teselli olmaz, meğer Engürü sancağın inâyet idesiz....³⁰ Şehzade, Amasya'ya ulaşınca İstanbul'dan Abdülcebbar Efendi adında bir zat kendisine hoca olarak gönderilmiştir.

Konya Ovası'ndaki Kardeşler Savaşı

Kanunî, Bayezid'i avutucu vaadlerle oyalarırken o, "padişah olan yalan söyler mi?" diye babasını suçlamaya yönelmiş ve adam toplamaya da hız vermişti. Bayezid'in "yevmlü" denilen askerlerini dağıtamayan Kanunî, Selim'in de asker toplamasını istemiş, ayrıca bazı beylerbeyileri ile vezir

30 – M. Çağatay Uluçay, Selim-Bayezid Mücadelesi, c.1, s. 380-381, Mektup Topkapı Arşivi, No.3924'te kayıtlıdır.

Kanunî, Bayezid'in Amasya'ya gitmesi için kızı Mihrimah Sultanla da yazışmaktadır. (Bkz. Mehmet Akman, Osmanlı Devletinde Kardeş Katli, İst.1997, s. 95).

Sokollu Mehmed Paşa'yı ona yardıma göndermişti. Bu sırada Bayezid'in sancağından çıkması bir isyan olarak değerlendirilmiş, onun ve taraftarlarının katledilmelerinin vacip olduğu hakkında fetvalar alınmıştı. Şeyhülislam Ebussuud Efendi ile bazı din adamlarının verdikleri fetvalarda Bayezid, padişahın itaatından çıkıp kaleleri ele geçiren ve asker toplayan bir "bâgî" olarak suçlanmıştı³¹. Ali de Şâhi'yi tahrikler sonunda babasına isyan eden bir şehzade olarak tanımlar: "*İgvâ-yı cühelâ ve tahrîk-i agbiyâ ile vâlid-i mâcidine isyân eyledi. Birâder-i mihteri Sultân Selim Hânun üstüne leşker çeküp bi-edebâne evzâ'a mürtekib oldu ki tafsîli mahallinde mestûrdur*"³².

Bu arada Amasya'dan Ankara'ya gelmiş bulunan Bayezid, durumu öğrenince 30.000'i bulan kuvvetleriyle hareket ederek 29 Mayıs 1559'da Konya önlerine vardı. Ancak onun adamları Selim'i destekleyen düzenli kuvvetlere göre eğitim yönünden çok yetersiz olduğundan 30 Mayıs'ta başlayan ve iki gün süren savaş, Bayezid'in yenilgisiyle sonuçlandı³³.

Bu hadiseye Gelibolulu Ali'nin yazdığı şu kıta, savaşın şiddetini ve vahşetini gösteren bir delil niteliğindedir:

Lâşeler râyihasından geçemez oldu nesim

Kimi bi-ser kimi sad-pâre anun kimi dü-nim

Kellelerden niçe yüz burc-ı bedenler yapılp

31- Bir fikir vermesi açısından bu fetvalardan biri buraya alınmıştır: "Mes'ele: Bir sultân-ı 'âdilın ebnâsından biri, ta'âtinden hurûc idüp ba'zı kıla'ya müstevli olup ve ba'zı bilâdın ehline mâl salup cibr ile alup ve asker cem' idüp, gayr-ı tarikle ref' mümkün olmayup kîtâle mübâşeret eyleseler, sinup cem'iyetleri tagılincaya degin katlleri şer'ân helâl olur mı?"

El-cevâb: (müftî-i a'zâm, sadrû'l-ahâlî Ebu's-su'ûd Efendi Hazretlerinin cevâb-ı sahihidir): Helâldir. Nass-ı Kur'ân-ı 'azîm ile sâbit olmuştur, hükm-i şer'îdir ve icmâ'-ı sahâbe-i kirâm dahi bunun üzerindedir. Kibâle kâdir olanlar, kîtâl ile 'âciz olanlar kelâm-ı Hak ile ve hayr du'â ile def'-i fitne ve fesâda sa'y itmek vâcibdir". Bu ve diğer fetvalar için bkz. "Sultan Bayezid Nam Şehzade Hakkında Mevâlinin Virdikleri Fetvadır" Şerafettin Turan, a.g.e., s. 202-204. Ebussuud Efendi'nin bu konuya dair verdiği diğer fetvalar için bkz. M. Ertuğrul Düzdağ, Şeyhülislam Ebussuud Efendi Fetvaları Işığında 16. Asır Türk Hayatı, İst. 1983; Abdullah Aydemir, Ebussuud Efendi, Kültür Bak. Yay., Ank.1989, s. 43-44.

32 - M.İsen, Kühü'l-ahbâr'ın Tezkire Kısım, s.189.

33 - Şerafettin Turan, "Bayezid (Şehzade) " İslam Ans. Diyanet Vakfı Yay., c.5, s. 250. Bu savaşın ayrıntıları için bkz. Murat Uraz, Peçevî Tarihi, c.II, İst. 1968, s.209-210. Vahid Çabuk, Solakzade Tarihi, c.2, s. 270-279.

*Viridi dizdârluğı seglere merdân-ı kerîm*³⁴

Bu hadise pek çok şairi etkilemiş ve tarih düşürülmüştür. Bunlardan biri Cinânî'ye ait tarih kıtasıdır:

*Ceng idüp nâ-geh iki şehzâde-i 'âli-neseb
Konya sahrâsında oldu çok dilâverler şehîd*

*Hâtif-i gaybî Cinânî didi târihin anun
Eyledi Sultân Selim ile kâtâli Bâyezîd*³⁵ (966)

Savaşa dair söylenen bir başka tarih mısraı:

*Fitne-i Bâyezîd ref' oldu*³⁶

Yahyâ Bey, Rüstem Paşa'nın 1561 yılında ölümü üzerine yazdığı Terkib-i Bend şeklindeki hicriyede, Şehzâde Mustafa'nın katlinden sonra 1559 yılında Konya Ovası'nda Şehzade Selim ile Şehzade Bayezid arasında geçen şehzadeler savaşına da işaret ederek, hadiseden Rüstem Paşa'yı sorumlu tutar. Bu şiirle Yahyâ Bey Rüstem Paşa'ya olan nefretini de dile getirir ve bir bakıma ondan intikamını alır:

*Al-i 'Osmânı kırân itdi ol imânı yaman
Biri birisine girdi nitekim âb-ı revân
Ehl-i imândan akan kan ile toldı Karaman
Bir dem içinde dem-i âdeme gark oldu cihân*³⁷

Bayezîd'in İran'a Kaçışı

Yenilgiden sonra, süratle Amasya'ya dönen Bayezid, Müftî Muhyiddin Cürcânî'yi babasına göndererek affını diledi. Fakat oğlunu affa layık

³⁴ - Saadettin Nüzhet Ergun, Türk Şairleri, c.2, s. 248

³⁵ - Cihan Okuyucu, Cinânî, Hayatı, Eserleri, Divanın Tenkidli Metni, TDK Yay.,Ank.1994, s.378.

³⁶ - Hadikatü'l-Cevâmî', c.II, s. 158'den iktibasla, İsmail Yakıt, Türk-İslam Kültüründe Ebced Hesabı ve Tarih Düşürme, s.106.

³⁷ - Şiirin tamamı için bkz. Mehmet Çavuşoğlu, Yahyâ Bey Divanı, İstanbul Üniv. Edebiyat Fak. Yay. İst. 1977, s. 169- 172.

görmeyen Kanunî, onun derhal yakalanmasını emretti. Bunun üzerine Bayezid, oğulları Orhan, Osman, Mahmud ve Abdullah'ı alarak 7 Temmuz'da Amasya'dan çıktı. Yeni doğan oğlu Murad ile kızları Mihrimah, Hatice, Ayşe ve Hanzade sultanları Amasya'da bıraktı. Doğu sınırına yaklaştığında Sa'd Çukuru mevkiinde kendisine yetişen sancak beyleriyle tutuştuğu savaşı kazandı; ancak Osmanlı topraklarında barınamayacağını anlayınca 1559 Ağustosunda ortalarında adamlarıyla birlikte İran'a sığındı.

23 Ekim'de Kazvin'e vardığında Şah Tahmasb tarafından parlak bir törenle karşılandı, hatta başına tabaklar dolusu mücevher saçıldı. Bayezid ve Şah, baba-oğul gibi içten gösterilerle birbirlerine yemek şölenleri verdiler, çok değerli armağanlar sundular.

Şehzade Amasya'dan ayrılıp doğuya doğru ilerleyince Osmanlı topraklarından kaçmaması için bir dizi önlem alındı. Diyarbakır, Erzurum, Rum, Trabzon, Şam, Halep, Bağdat, Van Beylerbeyine, Kırım Hanına, Kefe beyi Süleyman Bey'e, denizden firarını önlemek için Samsun'dan Trabzon'a kadar yahlılarda olan kadırlara vb. hükümler gönderilerek şehzadenin ölü ya da diri yakalanması ve kaçmaması için bütün imkanların seferber edilmesi istendi³⁸.

Bu arada Bayezid'a katılmak için Ankara ve Çubuk'ta fesat çıkarana karşı bölgenin muhafazası için Vezir Mahmud Paşa'ya bir hüküm gönderildi. Yine şehzadenin ele geçirilmesinde hizmet edeceklerin terakki ve taltiflere mazhar olacaklarına dair Vezir Mahmud Paşa'ya başka hükümler de gönderilir. Ardından Bayezid'in adamlarından isyan edenlerin yakalanmasına ve ele geçirilenlerin cezalandırılmasına dair hükümler verildi³⁹. Bu hükümlerin yanında, şehzadeyle birlikte firar edenlerin affedildiğine dair hükmün verilmesinden Kanunî'nin Bayezid'in çevresindekileri affettiği sonucunu çıkarmak mümkündür⁴⁰.

Bu sırada Kanunî ile Selim'in mektupları İran'a geldi. Şah bu mektupları Bayezid'e okudu. Bayezid, affedilmeden geri gönderilecek olursa öldürüleceğini söyleyerek, şahtan, affı konusunda yanında arabuluculuk yapmasını rica etti. Şahın mektubuyla birlikte Bayezid da bir mektup yolladı. Bayezid'in bu mektubu onun babasına gönderdiği son mektuptur.

³⁸ -Bu hükümler için bkz. Mühimme Defteri, No: 6/3, Sıra no: 1, 3, 4, 35, 38, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 228....)

³⁹ - Mühimme Defteri No:6/3, Sıra No: 36, 52, 71, 86, 95, 230, 231, 232, 283.

⁴⁰ -Mühimme Defteri No:6/3, Sıra No: 87.

Bu mektuptan şehzadenin ve çocuklarının çok acı çektiği, bir an önce Osmanlı topraklarına dönmek istedikleri ve Bayezid'in yaptıklarına çok pişman olduğu anlaşılmaktadır:

"..... Benüm saadetlü padişahım, düşmez, süremez ve yanılmaz bir Allah. O bâbda dahi ne mertebe nâdim ü peşimân oldugum ancak Hazret-i Yezdân'a ma'lûmdur. Vallahi'l-azîm ve billahi'l-kerîm Şah'ın vâki olan riâyeti aynuma gelmeyüp gice gündüz devletlü ve saadetlü pâdişâhumun mihr ü mahabbeti ve lutf-ı inâyet ve fikr ü hayâli gözümünden gönlümünden çıkmayup kalbümde münakkaş olup bâ-vücûd ve bu diyârda kemal-i mertebede vahşet ü dehşet ve nefret idüp ve gurbet ü fûrkat u hicret cânuma kâr ve dün ü gün işüm nâle vü zâr olup gam u gussadan ve kürbet u endûhdan gözlerüm pür-hûn ve yaşum Nil ü Ceyhûn olmuştur.

Havâdis-i rûzgâra düş olmayan nesne bilmez imiş ve oğlancuklar, bendecikleriniz hod ilgarda ve zulumât içinde dag u derbendlerde gâh aç ve gâh susuz çekdikleri meşakkat ü zahmet kâbil-i beyân olmayup hikâye-i Ferec Bade Şidde bunların çekdiklerine nisbet bir nümûne olup şimdiki hâlde dahi âşiyândan cüdâ düşmek hasret ü fûrkat cânlarına kâr idüp leyl ü nehâr işleri figân ü zâr olup "acaba devletlü pâdişâhumıza biz neyledük ki böyle kakıyup hışm idüp memleketinden sürdi" diyü vird-i zebân itmişlerdür....

Hemân ümidüm budur ki bu kulunuzu inandurup ahid-nâme-i hümayun ile ber-vech-i isticâl bir mutemed kulunuzu gönderüp irişdürmege inâyet buyurula. Vardukda ömrüm oldukça devletlü pâdişâhumun rızâ-yı şerîfleri üzere olup ve karındaşım Selim Hân ile dahi fermân-ı hümayununuz üzere barışup dostluk ve hüsn-i zindegâni idüp devâm-ı saltanatları ve hilâfetleri ed'iyesine iştigâl idevüz inşallâhurrahman...."⁴¹

Şah Tahmasb, Bayezid'in ricası üzerine görünüşte Kanunî'den onun affını diledi. Bir ara Tahmasb'ın kızı ile şehzadenin oğlu Orhan'ın evlenmeleri bile söz konusu oldu . Ancak Tahmasb, şehzadenin gelişini kendi çıkarları için fırsat bilerek dört beş yıl sürekli olarak Osmanlı sarayı ile yazışmayı sürdürdü⁴² . Kanunî de bir ara oğlunun suçunu bağışlamayı

⁴¹ -Cahit Öztelli, "Kanunî'nin Oğlu Şehzade Bayezid'in Babasına Son Mektubu", VIII. Türk Tarih Kongresi II. ciltten ayırtasım, TTK, Ankara 1981, s. 1110-1112.

⁴² -Mustafa Nuri Paşa, Netâyicü'l-vukuât- Kurumları ve Örgütleriyle Osmanlı Tarihi, Sadeleştiren, notlar ve açıklamaları ekleyen: Neşet Çağatay, TTK, C.I-II, Ank. 1979, s. 104.

düşündü, fakat Selim'le Tahmasb'in olumsuz tutumları karşısında bundan vazgeçti. Selim kardeşinin ortadan kaldırılmasını daha uygun görüyordu. Bu çekişmeden faydalanmak isteyen Tahmasb da bir suikast hazırlığı iddiasıyla önce Bayezid'in askerlerini dağıttı; 16 Nisan 1560'ta da onu ve oğullarını hapsedirdi.

Bayezid'in divanında yer alan şiirlerin bir kısmı bu günlerde yazılmış olmalıdır. Bunlardan biri:

*N'ideyin zâyi' idüp tûl-i emelle nefesi
Kalmadı zerre kadar dilde bu dünyâ hevesi*

*Iztırâbı ko gel ey murg-i revân sabr eyle
Eskiyüp işde helâke varıyor ten kafesi*

*Kârbân-ı reh-i iklim-i 'adem-menzilinün
Tokınur oldu dilâ sem'üme bâng-i ceresi*

*Gâfil olma gözün aç dide-i hak-bîn olıgör
Hor tutma has ü hâşâk ile mûr u megesi*

*Şâhi-i bi-dil ü bîmâr u güneh-kâre ne gam
Sen olursan eger ey şâh-ı kerem dest-resi*

G 169

Bayezid'in Amasya'da kalan ailesinin ve maiyetinin mallarıyla birlikte İstanbul'a getirilmesine dair de mühimme defterinde hükümlere rastlamaktayız⁴³. Bu mektuplaşmalar sürerken, Şehzade'nin Tahmasb'la bir olup Osmanlı topraklarına saldırmasından da endişe duyulur ve doğudaki kale beyleri uyarılır⁴⁴.

Bayezid'in Öldürülmesi ve Mezarı

Topkapı Sarayı Arşivinde (E. 2217), sadrazam tarafından İran vezirine hitaben yazılmış ve İran şahı tarafından Şehzade Bayezid'in affı için gönderilen mektubun padişaha arz edileceğine dair bir vesika bulunmaktadır (Bkz. Mehmet Akman, Osmanlı Devleti'nde Kardeş Katli Uygulamaları, s.97).

⁴³ - Mühimme Defteri, No: 6/3, Sıra No: 153, 210, 280, 281, 288, 303.

⁴⁴ - Bu hükümler için bkz. Mühimme Defteri, 6/3, Sıra No: 333-340.

Bundan sonra Kanunî, Selim ve Tahmasb arasında Bayezid'in teslimi konusunda yazışma ve pazarlıklar başladı. Sonunda padişah şahın isteklerinden bir kısmını kabul etmek zorunda kaldı. Buna göre Tahmasb'a 1.200.000 altın ödenecek, Kars kalesi de İran'a bırakılacaktı. Ayrıca, Selim de padişah olduğunda, İran'la dost kalacağını belirten bir ahidname vermişti. Anlaşmaya varılınca Bayezid ve oğullarını teslim alacak Osmanlı elçileri 16 Temmuz 1562'de Kazvin'e ulaşmışlardı. Bayezid, 23 Temmuz Perşembe günü Selim'in çavuşbaşı Ali Ağa'ya teslim edildi ve hemen orada boynuna geçirilen kementle boğularak öldürüldü. Öldürülmeden önce son kez oğullarını görmek istemiş, ne yazık ki bu arzusunu gerçekleştirmesine izin verilmemiştir. Bayezid'in ve dört oğlunun bu şekilde öldürülüşünü kınayan Kazvin halkı kızgınlıkları sebebiyle Osmanlı elçilerini taşlamışlardır⁴⁵.

Arkasından dört oğlu da aynı akıbete uğradı. Daha sonra bu beş Osmanlı şehzadesinin cenazeleri mumyalanarak Sivas'a getirildi ve surların dışına defnedildi. *Melik-i Acem Türbesi* diye tanınan bu türbe binası bugün bir toprak yığınının ibarettir. Melik-i Acem Türbesi, şehzadeler buraya defnedilmeden önce de var olan ve aynı adla anılan bir zaviyeydi. Yani, şehzade için ayrıca bir türbe yapılmamıştır. Türbenin yeri Sivas Kalesi'nin güney kapısı yakınında, Çayrağzı Mahallesi'ndeki dokuz loğlu (toprak damlar için kullanılan mor taşlar) evler karşısındaki tarlanın içindedir⁴⁶. Bu arada Bayezid'in karısı İstanbul'a nakledilmekte iken Bursa'ya götürülmüş, kale içinde bir yere yerleştirilmiş ve yanında bulunan üç yaşındaki oğlu da boğularak öldürülmüştür. Bayezid'in 7 erkek 4 kız çocuğu olduğu da söylenir. Bu çocuklar 15 yıl içinde doğdukları için birden fazla kadından olmaları gerekir. Ancak, şehzadenin eşleri hakkında bir bilgi yoktur⁴⁷.

45 -Şerafettin Turan, a.g. e., s. 156, Murat Uraz, Peçevî Tarihi, c.1, s. 218.

46 -İsmail Hakkı Rıdvan Nafiz, Sivas Şehri, Yayına Hazırlayan Recep Toparlı, Sivas 1997, s. 197. Ahdî de tezkiresinde mezarın Sivas'ta olduğunu belirtir. Süleyman Solmaz, a.g. t., s.237).

47 -A.D. Anderson, The Structure of the Ottoman Dynasty, Oxford, 1956'dan alıntıyla Leslie P. Peirce, Harem-i Hümayun, Osmanlı İmparatorluğu'nda Hükümlerlik ve Kadınlar, s. 124. Bayezid'in öldürülmesinden sonra verilen bir hükümde (Mühimme 3, Vesika 210) de Amasya'da bulunan ailesinin, mal varlığının oğullarıyla birlikte en yakın limandan İstanbul'a gönderilmesi istenir. Bu ifadeye istinaden, şehzadenin kendisiyle birlikte öldürülen 4 oğlundan başka 3 oğlu daha olduğu düşünülebilir. Ancak, Şerafettin Turan bu hükümdeki "oğlanları" şeklindeki ifadeyi bir kayıt hatası olarak değerlendirir (bkz. Kanunî'nin Oğlu Şehzade Bayezid Vak'ası, s. 160.

Bayezid'in katlinden sonra Tahmasb'a vadedilenden az olarak 500.000 filori ile bazı değerli hediyeler gönderilmiştir. Kars Kalesi de verilmemiştir.

Bayezid'in Fizikî Yapısı ve Karakteri

Mizaç itibariyle babasına benzeyen Bayezid'i 1555'te Edirne'de gören seyyah H. Dernschwam, onu kısa boylu, solgun, sarı benizli, zayıf ve hafif bıyıklı olarak tarif eder. Ayrıca o kendisiyle tanışan diğer seyyahlar tarafından melankolik tabiatlı, fakat okumayı ve iyiliği seven, faziletli, şair yaratılışlı, zeki, mütevazı, mert ve cesur bir kişi olarak da nitelendirilmektedir⁴⁸. Çağatay Uluçay, dedesi Yavuz'a benzettiği şehzadenin mektuplarından yola çıkarak karakteri konusunda şu tahlili yapıyor: "Bayezid dedesi gibi açık fikirli idi. Hak bildiği şeyi açık konuşmaktan ve yazmaktan çekinmiyordu. Aynı zamanda işlerini bizzat kendisi takip ediyor, yapılmadığı taktirde ısrarla peşini kovalıyordu..... Verdiği kararlar yerinde olsun olmasın, kimsenin sözünü dinlemiyor, sinirleniyor, sert ve acı mektuplar yazmaktan çekinmiyor; bu suretle muvazenesiz, ölçüsüz işlere ve hareketlere girişiyor. Hassas olduğu kadar sinirli, yiğit olduğu kadar kıskanç ve muhteris olan Bayezid, eğer aklı-selime ve mantığına müracaat ederek iş görseydi, muhtemel olarak taht kendisinin olabilirdi. Fakat kompleksleri, zavallıyı tahta değil, tabuta götürdü. Bu zaafı yanında çok kuvvetli tarafları da vardı. Herkese iyilik yapar, fukaraya yardım ederdi. Selim gibi hasis değildi. Maiyyetine inam ve ihsanlarda bulunduğu gibi, Mekke'nin fakirlerine de her sene yardım yapıyordu. Eli açıktı, ondan dolayı hasırlarının geliri masraflarını karşılamıyordu. Bu açık her sene validesi tarafından gönderilen para ile kapatılıyordu"⁴⁹. Şiirlerinden de onun hassas yaradılışı kolayca tespit edilebilir. Ağabeyi Selim'in sefahat hayatı sürmesine karşılık onun tabiatı gereği devlet idaresine daha yatkın olduğu düşünülebilir. O halkın ve ordunun güvenini ve sevgisini kazanmıştı. Kendisini ilme verdiği için Bayezid'a "softa" derlerdi. Hasan Çelebi "maârif ü kemâlât ile âşinâ ve dide-i

Bursa'da boğdurulan Şehzade Murad, muhtemelen Bursa'da amcası Mustafa'nın türbesi olan "Mustafa-i Cedid" türbesinde medfundur. (Hakkı Önkal, Osmanlı Hanedan Türbeleri, Ank. 1992, s. 161.

⁴⁸ -Şerafettin Turan, "Bayezid (Şehzade)" İslam Ans. Diyanet Vakfı Yay., c.5, s. 230-231

⁴⁹ - M. Çağatay Uluçay, Selim-Bayezid Mücadelesi, Tarih Vesikaları, c.1, s.384.

dil ü cânı kuhl-ı maârif ve letâ'if-i bî-kerân ile rûşenâ bî-hadd ü lâ-yu'add kemâlât u irfânı olup bu hâl ile erbâb-ı kemâl yanında hayli nâm u nişânı var idi" sözleriyle şehzadeyi över⁵⁰.

Kanunî'nin Nahcevan seferi sırasında bütün Rumeli'nin idaresini ona vermesinden ve sonra pâ-yi tahta yakın olan Kütahya valiliğine göndermesinden muktedir bir şehzade olduğu, Selim'den küçük olmasına rağmen belki de Kanunî'nin onu veliaht yapmak istediği düşünülebilir. Ancak, Bayezid'in padişah olabilme hususunda babasına karşı gelecek kadar aşırı hırslı olması, birtakım çıkar çevrelerinin fitneleri, devrin sosyal ve siyasî hayatındaki huzursuzluklar onun tahta çıkmasını engellemiştir.

Bayezid Vak'asının Sonuçları

Bayezid olayı büyük ve kanlı bir iç savaş, bunu takip eden geniş çaplı bir karışıklığa yol açmaktan başka, yeniçerilerin muhafız olarak Anadolu'ya yayılması, şehzadelerden yalnızca en büyüğüne sancak verilmesi gibi bazı idarî değişikliklere de sebep olmuştur. Manisa Sancağı da veliahd şehzadenin sancağı olarak seçilmiştir. Bu hadiseye kadar, bütün şehzadeler, müstakbel bir padişah sıfatıyla devletin idaresi için sancaklara sancak beyi (vali) sıfatıyla gönderilip, buralarda bir çeşit staj görmekteydiler. Böylece birkaç şehzade birden sancaklarda bulunabiliyor ve belirli bir veraset kanunu olmadığı için, içlerinden ordu veya ümera tarafından birisi -genellikle en büyüğü- babalarından sonra tahta çıkıyordu.

Bayezid vakasından sonra başlayan hanedanın en büyük şehzadesinin sancağa gönderilmesi uygulaması, ancak I. Ahmed zamanına kadar devam edebilmiştir. Bu devirden sonra saltanatın babadan oğula intikali (amud-ı nesebî) terkedilerek, hanedandan en büyük erkeğin tahta çıkması kabul edildiğinden, şehzadelerin sancağa çıkarılmaları geleneğinden tamamiyle vazgeçilmiştir⁵¹.

Ayrıca, bu olay neticesinde, Kanunî, İran'a bazı tavizler vermeye mecbur olmuştur.

Bayezid'in öldürülmesiyle Osmanlıdaki huzursuzluk sona ermemiş, Mustafa'nın öldürülmesinden sonra başgösteren kırgınlık ve idareden

50 - İbrahim Kutluk, Tezkiretü's-şu'arâ, c.1, TTK, Ank.1981, s. 120.

51 - Ş. Turan, a.g.e., s. 178.

duyulan memnuniyetsizlik daha da artmıştır. Celâli isyanlarının tohumu da böylece atılmıştır⁵². Tayyib Gökbilgin bu hadiseyi Şehzade Mustafa hadisesinden sonra Kanunî'nin adalet ve şefkat hisleri ile bağdaşmayan ikinci hareketi olarak yorumlar. Onun Bayezid'a karşı sert ve Selim'den yana yanlı tutumu muhteşem padişahın Kanunî sıfatına yakışmayacak türdendir⁵³. Bütün bunlar "Bayezid vakası"nın Osmanlı tarihinin önemli hadiselerinden biri olduğunun göstergesidir.

Ölümünden Sonra Yazılanlar

Şehzadenin öldürülmesi üzerine, şairler bu müessif olayı dile getiren şiirler yazmışlardır. Bunlardan biri şehzadenin Kütahya'da oluşturduğu edebî muhite dahil olan Firâkî'ye ait olan şu kıtadır:

*Çünkü hükm-i Kâdir u Kayyûm-ı sultân-ı Ezel
Taht ile tâ tahta-i tâbûtu taksim itdiler*

*Bahtı gör kim tahta-i tâbûta bindi Bâyezid
Tahtı bir şâh-ı selimü't-tab'a teslim itdiler⁵⁴*

Diğeri de Meşâmî'ye aittir. Son mısraında Bayezid'in öldürüldüğü tarihin verildiği bu kıtada, Şehzade'nin dört oğluyla birlikte katledildiği de açıkça dile getirilir:

*Meşâmî n'oldı gör Hân Bâyezidi
Belâya ugradı kaçdı belâdan*

*Tutup bend itdi anı Şâh Tahmâsb
O zâlim korkmadı asla Hudâdan*

*Anı katleyleyüp dörd oğlu ile
Götürdi ittifâk ile aradan*

52 – Cemil Çiftçi, Maktul Şairler, Kitabevi, İst. 1997, s. 249.

53 –Bkz. Tayyib Gökbilgin, "Süleyman I", İslam Ans. c.11, MEB, s. 140-143.

54- İbrahim Kutluk, a.g.e., c. 2, s. 744.

*Bu zulmün târihin sordum didiler
On artık oldu Sultân Mustafâdan⁵⁵*

O devirde yaşayan saz şairi Kul Pîrî (?) de bu olaydan müteessir olmuş ve "deli" yani "yiğit" sıfatıyla seslendiği şehzadeye bir ağıt söylemiştir:

VARSAĞI

*Fürkati cümle âleme
Doldı Deli Bâyezidün
Gül gibi güler cemâli
Soldı Deli Bâyezidün*

*Şimdi Osman beglerinde
Hakikat yog yanlarında
..... daglarında
Kaldı Deli Bâyezidün*

*Kâfirlerün beddür işi
Cezâdur mü'mine işi
Turna telleriyle başı
Geldi Deli Bâyezidün*

*Gelün öğüt alun öğüt
Kahır çekmek gerek yiğit
Yoldaşlarıyla şehid
Oldı Deli Bâyezidün*

*Şimdi gaziler önünde
Söylenür uc illerinde
Köçegi kâfir elinde
Kaldı Deli Bâyezidün*

*Kul Pîrî söyledi sözün
Hakka tutupdurur yüzün*

⁵⁵- S.Nüzhet Ergun, Türk Şairleri, c.1, s. 247.

Şehzade Bayezid ve Şehzade Selim arasındaki mücadele konusunda çok daha geniş bilgi için bkz. Mehmed Zeki, Maktul Şehzadeler, İst. 1336, s. 239-288; Şerafettin Turan a.g.e.; Vahid Çabuk, Solakzâde Tarihi, c.2, s. 262-292.

*Melekler şehid namazın
Kıldı Deli Bâyezidün⁵⁶*

56- Şükrü Elçin, Halk Edebiyatı Araştırmaları II, Kültür ve Turizm Bak. Yay., Ank. 1988, s. 204-206. Bu ağıt Viyana Millî Ktp. A.F. 447 numaralı, 997 tarihli bir mecmuada kayıtlıdır. Şükrü Elçin, bu ağıtla Yahyâ Bey'in Şehzâde Mustafa için yazdığı

Meded meded bu cihânın yıkıldı bir yanı

Ecel celâlileri aldı Mustafâ Hânı (Bu mersiye'nin tamamı için bkz. Mustafa İsen, Acıyı Bal Eylemek-Türk Edebiyatında Mersiye, s. 283-285) beytiyle başlayan meşhur mersiyesi arasında muhteva bakımından bir paralellik olduğunu belirtir. (Aynı ağıt için bkz. Saim Sakaoğlu, "Türk Saz Şiiri", Türk Dili, Ocak-Haziran 1989, S. 445-450, s. 131-132.

Varsağının 2. dörtlüğündeki "...." kısım makalede de okunamamıştır.

ŞEHZADE BAYEZİD'İN EDEBİ KİŞİLİĞİ

Bayezid çok iyi yetişmiş, maarif ve kemal sahibi, kıymetli bir şehzadeydi. Alim ve şairlerle görüşmekten hoşlanır, onları himaye eder, mükafatlandırır. Kendisi de şair olan ve "Şâhî" mahlasıyla şiirler yazan şehzadenin bu mahlası alması anlamlıdır. Hayatı iktidarı ele geçirme, padişah olma mücadelesiyle geçen Bayezid'in Şâhî'yi mahlas olarak seçmesi bazı kaynaklarda bu hırsının bir göstergesi olarak değerlendirilmiştir. Hayatı ve edebî kişiliği hakkında çok az bilgi verdiği şehzadeyi "şehzâde-i sa'îd ü şehîd Sultan Bâyezîd" olarak zikreden Beyânî, onun mahlası konusunda şunları söyler: *Mahlas-ı şerifi Şâhidür. Arzû-yı şehinşâhî ile teyemmünen mahlas-ı mezbûrî ihtiyâr itmişdi. Lâkin sipihr-i mekkâr ol mahlası kendüye nâ-mübârek eyleyüp serdâr-ı râfıza vü mülâhide olan şâh-ı pür-tebâha ilticâ itdürdi*⁵⁷. Ahdi de Bayezid'in mahlasına istinaden babasına isyan ettiği kanaatindedir: *"Şâhî mahlas iderdi. Fünûn-ı ma'ârifle ferîd iken âhirü'l-emr ber-muktezâ-yı mahlas ol nikû-nijâd emr-i şerife inkıyâd itmeyüp eşhâs-ı bed-nihâdun mekr ü hilesine i'timâd ü i'tikâd idüp pend-i ercmendin gûş kılmayup birâder-i hûşmendine 'adâvet ü husûmet itmiş hukûk-ı sâbıkayı ferâmuş kılmış*⁵⁸.

Osmanlı Devleti'nde şehzadeler, vali olarak gönderildikleri merkezlerde edebî muhitler oluşturlardı. Bu merkezler pây-ı tahttaki sarayın adeta birer minyatür örneği olarak devlet yapısı içinde bilim ve sanatın hamiliği görevini üstlenirler, farklı birer kültür merkezi olarak ortaya çıkarlardı. Şehzadenin yanındaki görevlilerin önemli bir bölümü de şairlerden seçilirdi. Bayezid da Kütahya'daki sarayı etrafında bir şiir ve kültür muhiti meydana getirmişti. O, etrafındakilere bol bol para sarfetmekten geri kalmazdı. Bu sebeple annesi Hürrem Sultan'dan sık sık para isterdi. Bu devirde yanında bulunan şairlerden başlıcaları, Gubarî Abdurrahman Çelebi, İşretî, Caferzâde Muhlis, Firakî, Rahimî Bey ve Emre'dir. Ayrıca, yakınında olmadığı halde Celalzâde Salih Çelebi ile de münasebeti vardı.

Salih Çelebi (ö.973/1565) kadılıktan emekli olup Eyüp'teki evinde oturmaya başladıktan sonra şehzadenin emri ile Câmî'ü'l-hikâyât

57 - Aysun Sungurhan, Beyânî Tezkiresi, s. 8.

58 -Süleyman Solmaz, Gülşen-i Şu'arâ, s. 237.

(958/1543)⁵⁹ adlı iki ciltlik eseri tercüme edip kendisine sundu. Eseri çok beğenen şehzade, Salih Çelebi'ye pek çok bahşış ve hediye verdi. Ayrıca Salih Çelebi'nin isteğiyle öğrencileri dağılmasın diye Eyüp'te bir medrese yaptırdı ve Çelebi'yi yüz akçe yevmiye ile buraya müderris tayin ettirdi⁶⁰. Aşık Çelebi, tezkiresinde Eyüp medresesinde göreve başlayan Salih Çelebi'yi hasta olduğu için tebrike gidemediğini ve bunun üzerine bir kıta ile kutladığını belirtir ve kıtayı zikreder. Çelebi de bu kıtaya karşılık olarak bir kıta yazar ve Aşık Çelebi'ye gönderir⁶¹.

⁵⁹ – Eser, Nuruosmaniye Ktp. No:3232'de kayıtlıdır.

⁶⁰ – Filiz Kılıç, Meşâ'irü's-şu'arâ, s. 703. "Bu hâlde Şehzâde Sultân Bâyezîd Câmî'ü'l-hikâye kitâbın terceme emr itdi. Anda hod ber-vech ile 'arz-ı kemâl belki izhâr-ı sihr-i helâl itmişdür ki nazîri muhaldür. Aslâ müsevvede itmedin ser-i kaleminden ancılayın kitâb-ı 'azîmî yine mukaffâ vü müsecca' murassa' ü musanna terceme idüp metin-i mebânî ve rengin-ma'ânî üzre bir cildin kendi hattıyla yazup bir cildin âhire yazdurdı. Bu bir sehl-i mümteni'dür. Şehzâde hayli pesend itdi hil'at-ı fâhir ü bahşış-i vâfiriyle kadrin bülend itdi menâsıbdan dil-hâhın i'lâm ile tahsîl eyleyelüm diyü ahd ü sevkend itdi. Mevlânâ dünyâdan etek silküp el çekmişdi ve keşt-i zâr-ı âmâlina habb-ı hubb-ı âle ekmişdi. Mansıbdan i'râz arz idüp "murâdât-ı dünyâya ta'rizim kalmadı" diyü kendilerin hükm-i mevtide farz itdiler. Ammâ talebesine sebep-i şugl ve vech-i ma'âş olmag için medrese-i tefsîr ü hadîs sebep-i nef-i uhrevî ve 'amel-i kavî idüğün arz itdiler yüz akça ile anda müderris oldılar. Sehl müddetden sonra za'f-ı basar 'ârız olup şugl idemeyüp uzlet ü inkıtâ' zevkî unutmadılar yine tekâ'üd vazifesin tazarru idüp dergâh-ı mu'allâya olan 'arzların bu rubâ'î ile tasdîr itdiler.

Rubâ'î: *Ey şeh-i encüm-haşem sultân-ı gerdûn-ıktidâr
Pâdişâh-ı zerre-perver sâye-i perverdigâr
Dinle benden 'arz-ı hâl itdüm yüce dergâhına
Gökyüzinde âfitâba yir yüzinden zerrevâr*

Mes'ûlleri hayyiz-i kabûlde vâkı' olup yine bir resm-i evvel yüz akça itdiler birkaç gün 'âlem,i ferâgatde iştigâl-ı envâ'-ı 'ibâdetde oldılar. Sene sülûs ve seb'in ve tis'amî'ede her emeli terk itdiler diyâr,ı âhirete gitdiler. 703-704. (Ayrıca, bkz. Amil Çelebioğlu, Kanunî Sultan Süleyman Devri Türk Edebiyatı, MEB Yay., İst. 1994, s. 119).

⁶¹ – "Bu esnâda Ebî Eyyûb medresesi virildükde haste bulındum şeref-i dest-bûslarına destres bulmayup bu kıt'ayı inhâ eyledüm.

Kıt'a: *Diyâr-ı fazl u 'irfânda Sikender-mesned-i hûbî
Otur gel sadre çekdürme cihâna sabr-ı Eyyûbî*

*'Aziz ol gel sadâret Mısrına ey Yûsuf-ı ihvân
Yiter çekdi cihân kaht-ı keremden hüzn-i Ya'kûbî*

*Kanı bir hâkim-i 'âdil ki gerdûndan ala dâdum
İdem şekvâ-yı zehr-i kahr-ı dehr-i şeh-âşûbî*

*Se-pâre oldı levh-i ma'rifet kilik-i hüner sındı
Kazâ ceffe'l-kalem yazdı dürildi fazl mektûbî*

Nakşibendi şeyhlerinden olan *Gubarî Abdurrahman Çelebi* (ö.982/1574), Bayezid'in etrafındaki şairlerin en önemlilerindendir. Kütahya'da önce Şehzade Bayezid'in sonra oğlu Orhan'ın hocalığı görevlerinde bulunmuştur. Hocalığı sırasında şehzadenin iltifatlarına mazhar olmuş, sohbet meclislerine katılmıştır. Saray dağılınca, Gubarî de bir süre dağlarda dolaşmış, yakalanıp İstanbul'a getirilmiş ve Rumeli Hisarı'nda hapsedilmiştir. Bir müddet sonra kendisini affeden Kanunî, şairi Şam kadılığına tayin etmiştir⁶².

İşretî Mustafa (ö.974/1567), Bayezid Edirne'de Rumeli muhafızlığında bulunduğu sırada saraya intisab etmiştir. Şehzade'ye sunduğu şiirlerle iltifatlarına nail olmuş, sohbet ve işret meclislerine katılmıştır. Sesinin güzelliğiyle de meclislerin aranan simalarındandı. Edirne'deki görevi sona erip Kütahya'ya dönen Bayezid, İşretî'nin de Eskişehir'de kadılık görevine

*Eger agzıyla bin murg-ı ma'ânî saydın eylerse
Kalem nâdân yanında ser-nigündür nitekim tûbî*

*Habîb ile nesbe cây-ı râhat yok cihân içre
Yiri sadr-ı sa'âdet câhilün olursa ger nûbî*

*Togaydı ger sa'âdet neyyîri burc-ı celâl üzre
Agardı âsumâne 'ilm ü fazlun gün gibi tobrî*

*Bilür sultânımı 'Aşık ki fazl u lutfa sâlihdür
Anunçün rıf'atündür rûz u şeb maksûd u matlûbî*

*Ümidüm bu ki beyt-i tâsî' evvel vakt idem itmâm
Ola hem-kâfiye hem isteyem hazretten Üskübî*
Monlâ-yı merhûm dahı mukâbeledde bu kıt'ayı diyüp kendi hatt-ı şerîfleriyle yazup bu hakîre göndermişler ta'vîz-kerden-i cânım ve hırz-ı amânumdur.

Kıt'a: *Gelüp çün ihtiyâr itdüm bu genc-i 'izz-i Eyyûbî
Felek sadrında yirüm var melekler gibi kerrûbî*

*Egerçi hübdür sadr-ı menâsıbdâ dil-i 'âşık
Degüldür zabta kâbil bil bu şûh-ı şehr-âşûbî*

*Cihânda kadri yok diyü sakın yigrinme fazlundan
Bahâ-yı hüsnî eksilmez ne denlü yirseler hûbî*

*Kadr virmekle âdem mi olur bir div-hû câhil
Kireç sürmekle agarmaz yüzine zîşt-i her nûbî*

*Ferâgat kûşesin tutdı Salihî şimdengirü
Du'âsından alalum gel Selanik ile Üskübî*

Filiz Kılıç, a.g.t., s. 706-707; İbrahim Kutluk, a.g. e., c.1, s. 550.

⁶² -Filiz Kılıç, a.g.t., s. 910, 911. Gubarî'nin hayatı ve eserleri için bkz. Ali Alparslan, "Gubarî", İslam Ans. c.14, Diyanet Vakfı Yay., s. 167.

atanmasını sağlayıp yanından ayırmamıştır. Ancak, şehzadenin İşretî'ye gösterdiği yakınlığı çekemeyenler onun Bayezid'i içkiye alıştırıldığını iddia edip görevden alınmasını ve şehzadenin yanından uzaklaştırılmasını sağlamışlardır⁶³.

Şehzade Bayezid'in çok yakın (muhlis) dostu olduğu için bu mahlası alan *Muhlisî* şehzadenin hocası Cafer Efendi'nin oğludur⁶⁴.

Firakî de Kütahya'daki edebî muhitte yer alan şairlerdendir. *Firakî* Abdurrahman Efendi, memleketi olan Kütahya'da Bayezid'a intisab etmiştir. Aynı zamanda vaiz olan *Firâkî*, bir müddet şehzadenin yanında kalmış, sonra camilerde vaaz vermekle meşgul olup aynı şehirde ölmüştür⁶⁵.

Kütahyalı bir başka şahsiyet Rahimî Bey'dir. Şehzadenin Kütahya valiliği esnasında maiyetindeki alay beyi olup zeamet erbabından idi. İlim ve şiirle de meşgul olan Rahimî Bey'in güzel şiirleri vardır. Bayezid kendisini taltif ve himaye etmiştir. Şu iki beyit ona aittir:

Gubâr-ı hattın esrârını hayrân olmayan bilmez

Mezâk-ı nutk-ı la'lin hemdemi cân olmayan bilmez

Dil meyânın ârzûlar cân lebin eyler ümid

*Ah kim maksûd nâ-peydâ vü maksad nâ-bedîd*⁶⁶

Bayezid'in çevresindeki şairlerden biri de *Emre*'dir. Hayatı hakkında bilgimiz olmayan şair, Şehzade Bayezid için tercüme ettiği eserlerle tanınır. Şehzadenin sevdiği, değer verdiği ve koruduğu bir şairdir. Bunu *Emre*'nin beyitlerinde Bayezid'i övmesinden anlamaktayız. Amil Çelebioğlu ve Hasibe Mazioğlu *Emre*'nin şehzadenin kölelerinden olduğunu söylerler⁶⁷.

Emre'nin Bayezid için tercüme ettiği ilk ve önemli eser "*Pend-i Attar*" çevirisidir. Eserin yazılış tarihi 964/1556'dır. Pek çok yazma ve baskı nüshası bulunan eser, gerek 16.yy.da, gerekse diğer yüzyıllarda yapılan

⁶³ - Filiz Kılıç, a.g.t., s. 591; İbrahî m Kutluk, a.g.e., c.2, s. 633-634.

⁶⁴ -İbrahim Kutluk, a.g.e., c.2, s. 884.

⁶⁵ - İ.H. Uzunçarşılı, a.g.e., s. 125., Haluk İpekten, Divan Edebiyatında Edebi Muhitler, MEB İst. 1996, s. 212.

⁶⁶ -İ.Hakkı Uzunçarşılı, Kütahya Şehri, İst. 1932, s.263-264.

⁶⁷ -Bkz. Amil Çelebioğlu, Kanunî Sultan Süleyman Devri Türk Edebiyatı, s. 91. Hasibe Mazioğlu, "Türk Edebiyatı" Türk Ans. c.XXXII.

manzum çeviriler içinde en çok okunmuş olan Pend-nâme olma özelliğini taşır.

Pend-nâme'nin Edirneli şair Emrî'ye ait olduğu sanılmış ve pek çok kaynakta bu şekilde bilgi verilmiştir. Hatta, bazı yazmalar üzerinde "Emre" adı "Emrî" olarak düzeltilerek büyük bir hataya sebep olunmuştur. Ancak, Pend-nâme'nin Şehzade Bayezid'a ithafen çevrildiğine dair kanıtlar, yine eserde bulunmaktadır:

Pend-nâme'nin baş tarafında geçen,

*Genc-i şâhîde bulunsa bu güher
Dünyede Emre ana el mi irer*

beytindeki "şâhî" kelimesi tevriyeli kullanılmıştır. Hem şaha ait hazine hem de "Şâhî'nin hazinesi demektir. Böylece Bayezid'in mahlası olan "Şâhî" de zikredilir.

Açıkça Bayezid'in adının söylendiği,

*Nûr-ı çeşm-i mülket-i 'Osmândur ol
Bâyezîd ibni Süleymân Hândur ol*

beyti, daha sonra istinsah edilen çeşitli nüshalarda.

*Nûr-ı çeşm-i mülket-i 'Osmândur ol
Şeh Selîm ibni Süleymân Hândur ol*

şeklinde değiştirilerek ağabey Selim'in adı yazılmıştır. Bu tür isim değişiklikleri veya tamamen Bayezid'in adının çıkarılması uygulaması daha sonraki yazmalarda görülür. Bunun sebebi, Bayezid'in isyan eden bir şehzade olarak (bkz. Bayezid'in hayatı bahsi) görülmesi ve Selim'in tahta geçmesi olarak açıklanabilir.

Eserinin "sebeb-i telif" kısmında, kendisini "Attar-ı dehr" olarak takdim edip öven Emre, sonra hamisi Bayezid'i samimi duygularla, içten bir bağlılıkla metheder. Ona taht ve tacı layık görür. Onun adaletinden asker de, reâyâ da memnundur. O, Osmanlı ülkesinin gözünün nurudur:

Gel беру ey tâlib-i misk ü abîr

N'oldı bâ'is eydeyüm olgıl habîr

*Bu seher gördüm veliyy-i ni'metüm
Pâdişâhum kâmrânüm devletüm*

*Kân-ı hilm ü cûd sâhib-ma'rifet
Rüstem-i rezm ü Sikender-menzilet*

*Şâh-ı âdil kâm-bahş ü dest-gîr
Lâyık-ı tâc u sezâ olur serîr*

*Devr-i 'adlinde anun ey hoş-nihâd
Leşkeri hurrem re'âyâ cümle şâd*

*Şöyle 'adl itmişdür ol sâhib-vücûd
Koyını gördükde gurk eyler vücûd*

*Düşe şîr agzına nâ-geh her meges
Yummaz agzın korkusından bir nefes*

*Kebk şehbâza salınur nâz ider
İkisi bir arada pervâz ider*

*Nûr-ı çeşm-i mülket-i 'Osmândur ol
Bâyezîd ibni Süleymân Hândur ol*

Emre, Bayezid'in kendisinden Pend-nâme'yi tercüme etmesini istemesini de şu beyitlerle anlatır:

*Ol şeh-i hûrşîd-fer âli-tebâr
Kâm-bîn ü kâm-yâb u kâm-kâr*

*Tutmuş elde işbu zibâ nâmeyi
Didi Tûrkî eyle buna câmeyî*

Rûmî hil'atde bu mahbûb-ı Acem

Cilve kalsun kavm-i Rûma dem-be-dem

Gayet açık ve akıcı bir Türkçe ile yazılan bu eserden başka, Emre yine Bayezid'in emriyle bir eser daha tercüme etmiştir. Pend-nâme'den daha önce, 956/1549'da çevrilen bu eser Hamdullah bin Ebubekr Müstevfî-i Kazvinî'nin *Târih-i Güzide*'sidir. Farsçadan Türkçeye çevrilen eserin müstensihî şehzadenin sipahi kullarından Derviş Ali adında birisidir⁶⁸.

Şâhî ile Fuzulî arasındaki münasebet de kaydedilmeye değer, önemli bir hadisedir. Fuzulî'nin şehzadeye yazdığı bir mektup bugün elimizdedir. Mektup DTCF Kütüphanesi İ. Saib Efendi kitapları arasında bir mecmuada bulunmuştur. Metinden, Fuzulî ve Bayezid'in birkaç kez mektuplaştıkları ve ilişkilerinin daha öncelere dayandığını anlamaktayız. Bir ara bu haberleşme kesilmiş ve Fuzulî, şehzadeden aldığı "itâb-nâme" ve "şekve-engîz" bir mektup üzerine sözkonusu mektubu yazmıştır. Burada dikkat çeken önemli bir nokta, mektubun bir şehzadeye değil de, bir dostu hitap eden bir üslupla yazılmış olmasıdır. Bu durum Bayezid ile Fuzulî arasındaki dostluğun derecesini gösterdiği gibi, şehzadenin alçak gönüllülüğünü ve şairlere verdiği değer de göstergesidir.

Ancak, mektuptaki bilgilerden Bayezid ve Fuzulî'nin ne zaman hangi vesile ile tanıştıkları tespit edilememektedir. Kanunî'nin Bağdat seferi (1534)nde henüz yedi sekiz yaşlarında bir çocuk olan Bayezid'in bu sefere katıldığına dair bir bilgi yoktur. Zaten o yaştaki bir çocuğun Fuzulî ile tanışıp dost olması da imkansızdır.

Metnin Hasibe Mazıoğlu tarafından Latin harflerine çevrilmiş ve Türkiye Türkçesine aktarılmış şekli yayınlanmıştır⁶⁹. Metnin, Bayezid ve Fuzulî arasındaki dostluğu sergilemesi açısından, daha kolay anlaşılabilmesi amacıyla Türkiye Türkçesine aktarılmış şeklini buraya almayı uygun bulduk: "*Mevlânâ Fuzulî'nin (Tanrı'nın rahmeti onun üzerine olsun) Rûmî diye anılan Bayezid Çelebi'nin yazdığı mektuba cevabı:*

⁶⁸-Hasibe Mazıoğlu, "Kanunî'nin Oğlu Şehzade Bayezid İçin Yapılan Pend-nâme-i Attar Çevirisi", VIII. Türk Tarih kongresi II.c.ten ayrışım, TTK, Ank. 1981. Söz konusu Pend-nâme'nin çeviriyazılı metni, Azmi Bilgin tarafından yayınlanmıştır: Terceme-i Pend-nâme-i Attâr, Enderun Yay., İst. 1998. Bu yayında da Emre'nin hayatı hakkında bilgi bulunmamaktadır. Yukarıda zikrettiğimiz, Emre'nin Bayezid'in kölesi olduğuna dair Amil Çelebioğlu ve Hasibe Mazıoğlu'nun verdikleri bilgiye de rastlayamadık.

⁶⁹-Hasibe Çatbaş (Mazıoğlu) "Fuzulî'nin Bir Mektubu", DTCF Dergisi, c. VI, 1948, S. 3, s. 139-146. Mektup hakkında yazdığımız bilgiler bu makaleden alınmıştır. Ayrıca, bkz. H. Mazıoğlu, Fuzulî Üzerine Makaleler. TDK Yay., Ank.1997, s. 167-181.

Bana bir mektup, belki çiçekli bir bahçe geldi. Onun çiçekleri gözümün nurunu arttırdı. O, en latif levhalar üzerine ihtimamla en güzel bir şekilde tasvir edilmiş resim gibi bir "misâl"dir. Onun satırları, işaretleri feleklere benziyor. Yazıları dallar, ibareleri çiçekler gibidir. Onun her nesri bir emel hazinesidir. Bütün nazımlarında inci dizileri vardır. O marifet fenlerini ihtiva eden bir sayfa, nimet dallarının yetiştiği bir bahçedir. Beytü'l-ma'mûr gibi san'atlar tevşihîyle tertib olunmuş ve yağmurla ıslanmış bir bahçe gibi bedialar terşihîyle süslenmiştir. Onun gelişi göz bahçelerini çiçeklendirdi. Onun gelmesi ile kalplerde meyvalar hasıl oldu. Ondandır fena emeller müteallim ve zail oldular. O bahçede hâl ve kâl dili terennüm etti. Yine bir bulut pejmürde bir sebzeyi suladı. Bir nevbahar kurumuş bir dikenî ter ve taze bir gül haline getirdi. Devlet gözü ümitsizlik uykusundan uyandı. Himmet eli emel kapılarının kilidini açtı. Eski dostlara bir haberci geldi. Dostluğumuzun saffetini yenilemek için ahabbâdan bir haber getirdi. Bir kerre şikayetler ihtiva eden fakat mazmunu hüsn-i inâyet olan nükte cevherleri ve şikayetle karışık fakat içinde şefkat gizli olan çiçekler gibi kelimeler, hekimlerin ilaçları tadı acı olmakla beraber neticede insanın rahatını artırıcı şarap kadehi gibi iç yakıcı fakat aynı zamanda gönül açıcıdır. Nazım ve nesir kalıplarına konularak had ve hasr eline tevdi edilip bizim gibi gaflet erbabını tedip ve hayret eshabını tenbih maksadı ile gönderilen bu cevherler ve kelimeler bize geldiği vakit, can onun hakikatlerinin istihsaline cezm etti. Onu mütalaa ve müşahededen sonra can gözü onun mefhumundan cananî ile karşılaştı ve kalp onun yazılarından cennet kokuları aldı. Fakat onun ekseri hikayeleri bir şikayet nümunesi olmakla ve yazılarının bir çoğu kinayeleri ihtiva etmekle hayal gazalı onun şerefli işaretlerinin meralarında ve yerlerinde şikayet şahininin hamlesinden titreyici ve hatır kuşu onun latif ibarelerinin sahralarında ve ovalarında itap kartalından kaçarak hal ve me'al dili ile şu suretle terennüme başladı: Yâ Rabbi biz ne yaptık ki, sevgili bizden incindi? Ne oldu da bize kıymet vermeyip bizi gözünden düşürdü? Böylece birkaç gün münakale yollarının kapanması mektup göndermeye ve muhabbetimizi izhar etmeğe ve her iki tarafın da birbirlerini düşünmesine mani olduğundan fenalık tozundan kalbimizin aynasının yüzüne keder erişip muhabbet sureti silinmiş ve fesat itikatlı sarsar nurlu hatır gülşenimize hâlel verip meveddet gülünün yaprağının rengi solmuş. Bunu yapma, yapma ki iyi insanlar böyle şey

yapmazlar. Gerçekten eğer nefsin nefesi fena şimşeginin ateşinden sönse bir ocak gibi olan vücudumdan hakikat ateşinin parıltısı sönmez ve eğer can ile ten rabitasının ipliği ve ruh ile beden arasındaki alaka zinciri dağılıp kesilse benim irade boynum itaat halkasından dışarı çıkmaz. Eğer ben senden gönlümü alsam ve muhabbetimi kessem o gönlü kime bağlayacağım ve o sevgiyi kime vereceğim? Bununla beraber latifeler dinlemek zevki ve zarif şeyler idrak etmek şevki ile bu topraktan Süreyya yıldızının yüceliği ve katradan deryanın genişliği umularak sihirler vücutte getiren kalemi füsûn-sâz bir hale getirip lafızların akidelerinin infazı ve nefeslerin faydalarının ibrazı murat olunmuştu. Fakat köpüren bir denizin bulutlar göndererek yeşillikler hazırlayacağını müjdesini vermeden darlığın ve açlığın kurak bir yılında sahillerden güzel gül ve kırmızı lale beklemesi ve eserleri güzel olan baharın nesimi harekete getirerek gülün ve lalenin yüzünden örtüyü kaldırmadan gam hazanında bülbüllerden gönül açan zemzeme ve cana can katan gulgule beklemesi tuhaftır. Evet, daima devlet gecesinin mumundan huzur hücrelerini aydınlık gören vahşet içinde karanlıkta oturanın halini ne bilir ve daima saadet bulutundan sevinç gülşenini mamur bulan mihnet sahrasının sam yellerinin dehşetini nasıl tasavvur eder? Her ne kadar zaman zaman dostların ayrılığının şiddetinin istilasını ve onların hasretinin had bir şekilde artması vatandan ayrılmayı ve orada kalmamayı gerektirerek bu mihnet zindanından ve ihanet zincirinden kurtulmak arzu olunuyorsa da kaza ve kader Hızır'ı bela girdabında emel kayığını sakatlayıp beklenmesinde hikmet bulunan sırların ifşası ile ızdırabını yatıştırıyor. Onun bu işine karşı gelmek terk-i edeptir. Her ne kadar zaman zaman sitem tuğyanı ve elem buhranı bulunduğumuz yeri terk etmeyi ve alıştığımız vatani değiştirmeyi mucip olup bu küduret-hânedan çekilip gitmek burada kalmak fikrine galip geliyor ve bu viraneden göçmek niyeti münasip görünüyorsa da yine Kaza Müvekkeli bu eza ve cefa zindanında taalluk bağlarını kuvvetlendiriyor. Yusuf-i sıdkım (güzel sadakatim) Tanrı'nın güzel eserlerinin zuhurunu va'd ile yer değiştirmeme mani oluyor. Onun hikmetine karşı koymak yorgunluktan başka bir netice vermez. Ümit olunur ki ayrılık günlerinin elleri vuslat zamanının eteklerine yapışıp emellerin yakası vuslat cemalinin matlaı oluncaya kadar zamanın inkılapları dostların muhabbet nakışlarını kalbinizin safhasından silmesin ve devranın hükümleri itikadınızın temellerine bir hâlel getirmesin.

Tazarru yolu ile şu rica olunur ki size olan hürmetimin hariminde bir mahremiyet ve samimiyet vaki olduğundan fırsat düştükçe sultanımıza ubudiyetimi arz etmekte iltifatınız esirgenmesin. Ulu Tanrı'ya yemin ederim ki, huzurunuzda kavuşmaktan başka bir emelim yok. Amma geçim darlığından bunu icraya maniler çok".

Bayezid'in herhangi bir tarikata meyli olup olmadığı ya da intisap edip etmediği hakkında elimizde bir bilgi bulunmamaktadır. Şiirlerini incelediğimizde de tasavvufi unsurların bir mutasavvıf edasıyla kullanılmadığı, sadece Divan şiiri geleneği içinde maksadı dile getirmede birer araç olarak zikredildiği açıkça görülür. Ancak, divanda yer alan bir şiirde geçen şu beyit onun mevlevî olabileceğini düşündürmüştür:

*Ben nice cân virmeyem cânâ cevâb-ı la'lüne
Bulmadum sözüñ safâsın ben sadâ-yı nâyda*

G 140/3

Farsça gazelleri arasında yer alan bir gazelinin Hafız'ın gazeline nazire olması şehzadenin Hafız divanını okuduğu ve ona nazire yazacak kadar Farsçaya hakim olduğunun göstergesidir. (Bkz. Farsça Gazel 1)

Hasan Çelebi Tezkiresi'nde Divan'da bulunmayan şu beyit tespit edilmiştir⁷⁰:

*Derd-i hecrüñle şehâ hâl diger-gûn oluyor
Dil perişân u gözüm kâsesi pür-hûn oluyor*

⁷⁰- İbrahim Kutluk, Tezkiretü's-şu'arâ, c.1, s.121.

ŞEHZADE BAYEZİD DİVANININ ŞEKİL ÖZELLİKLERİ

Şâhî Divanı'nın bilinen tek nüshası Millet Ktp. Ali Emîrî Efendi, Manzum Eserler Kısmı no. 225'te bulunmaktadır. Divan'ın mikrofilmi Milli Kütüphane'de M.F.A (A) 4067'de numarada kayıtlıdır. Sözkonusu çalışmayı bu mikrofilmi kullanarak hazırladık.

Türkçe ve Farsça şiirlerden oluşan divanda Türkçe 1443, Farsça 101 beyit bulunmaktadır. Divanda Türkçe 169 gazel, 22 murabba, 3 mesnevi, 1 tahmis, 1 nazm ve 19 müfred; Farsça, 17 gazel, 1 kıta (matla beyti yazılmamış bir gazel de olabilir), 3 nazm ve 7 müfred vardır. Divanda çoğu 5 beyitlik olmak üzere 4 beyitten 29 beyte kadar yazılmış gazeller bulunmaktadır. İnceleme sırasında, 20 ve 29 beyitlik gazellerin kaside olup olmayacağı üzerinde durulmuş, ancak muhteva açısından ve kasidenin kısımları göz önüne alındığında bu şiirlerin kaside özelliği taşımadıkları görülmüştür. Gazel nazım şekli için genellikle 5-9 beyit arasında yazılır, denilse de bu sayılardan az ya da çok beyitli gazeller yazıldığı bilinmektedir. Özellikle Divan şiirinin kuruluş ve gelişme devri olan XIII-XV. yy. sonlarına kadar gazel-i mutavvel dediğimiz ve 15 beyitten uzun gazeller Nesimî ve Ahmedî divanlarında tespit edilmiştir. Bu durumda, XVI.yy. şairi olmakla beraber Şâhî de gazel-i mutavvel şeklinde şiir yazmıştır. Bu gazellerin beyit sayıları şöyledir:

4 beyit	4 tane
5 "	122 "
6 "	11 "
7 "	29 "
8 "	6 "
9 "	4 "
10 "	1 "
11 "	2 "
20 "	1 "
29 "	1 "

Bayezid'in divanı mürettep değildir. Eser, Türkçe gazellerle başlar, Türkçe nazm, müfredler-müfredlerin arasında bir beyit Farsçadır-, Celâli'nin gazelini tahmis, murabbalar, 2 gazel, 2 mesnevi, 3 gazel, bir mesnevi, Farsça bir dörtlük, gazeller, müfredler ve nazmlarla biter.

Divanın baş tarafındaki gazellerin kafiyesi veya rediflerinin alfabetik düzeninde de bozukluk vardır. Divandaki Türkçe ve Farsça gazellerin kafiye veya redif olan kelimelerin son harflerine göre sıralanışları şöyledir:

	Türkçe	Farsça
Elif	4	1
Be	5	-
Te	3	2
Se	2	-
Cim	4	-
Hı	1	-
Dal	1	5
Re	32	-
Ze	9	1
Sin	3	-
Şin	4	1
Dad	1	-
Zı	1	-
Ayın	1	-
Gayın	1	-
Fe	1	-
Kaf	3	-
Kef	5	-
Lam	4	-
Mim	18	-
Nun	24	5
Vav	3	-
He	18	1
Ye	20	1

Divanda, Türkçe gazelerde "sin" harfiyle biten gazellere kadar olan kısmın alfabetik düzeninde bir karışıklık söz konusudur. Ayrıca diğer nazım şekillerinin arasında da birkaç gazel yer almıştır. Divan hazırlanırken gerek Türkçe gerekse Farsça gazeller alfabetik sıraya göre yeniden tertip edilmiştir. Birkaç gazelin beyitlerinin sıralanmasında da bozukluk vardır. Bunlara dair yapılan düzeltmeler de metin verilirken dipnotta gösterilmiştir.

Türkçe gazellerin 85'i redifli yazılmıştır. Redif olarak kullanılan kelimeler şunlardır: "afv, ağlayayın, arz, âteş, ayrılığı, ben, benden, benüm⁷¹, bilür, bilürüz, bu, buldum, degül, ele girmez, el-gıyâs, erenleri, etegin, eyle, eyledün, eylemez, eylemiş, eylesün, gayrı, geçer, geldi, genc, gibi, gice, gönlümi, gönül, görmedüm, haz, heb, her taraf, ışk, ıskun, ıskına, içinde, içün, ide, ideyin, ideyor, ideyorsın, ile, illerin, irişdür, isterüz, itdi, itdüm, itmez, kanı, kılur, mest, mıdur, mi, n'eyleyem, oda yansun, oldı gel, olmasun, olmaz, olmuşuz, olsun (2 gazel), olupdur, sefer, sen, seni, sever, şimdengirü, unutm, üzre (2 gazel), vardur, var iken, yig, yok mıdur". Rediflerin çoğunun Türkçe fiiller olduğu hemen göze çarpmaktadır. Bu 16.yy. şiirinin bir özelliğidir. Farsça gazellerden 13'ü redifli yazılmıştır. Redif olan bu kelimeler: " dânen, hemîşe, henüz, men (3 gazel), nist (2 gazel), râ, şev, şud (2 gazel), üftâd".

Divanda 12 ayrı vezin kullanılmıştır. Şiirler en çok Remel bahrinin "Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün" kalıbıyla yazılmıştır. Kullanılan aruz kalıpları ve bu kalıplarla yazılan şiir sayılarının dökümü şu şekildedir:

- 1 Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün: *Türkçe şiirler:* 81 gazel, , 1 tahmis, 19 murabba, 6 müfred; *Farsça şiirler:* 5 gazel, 1 nazm;
- 2 Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün: *Türkçe şiirler:* 11 gazel, 1 nazm, 3 müfred;
- 3 Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün: *Türkçe şiirler:*16 gazel, 2 müfred;
- 4 Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün: *Türkçe şiirler:* 19 gazel, 2 murabba; *Farsça şiirler:* 1 kıta;
- 5 Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fe'ülün: *Türkçe şiirler:* 20 gazel, 3 mesnevi, 6 müfred; *Farsça şiirler:* 4 gazel, 1 nazm, 7 müfred;
- 6 Mef'ülü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ülün: *Türkçe şiirler:* 13 gazel, *Farsça şiirler:* 3 gazel;

⁷¹1-10 gazel "benüm" redifiyle yazılmış. Ancak "benüm" redifli gazeller ard arda sıralanmamış, araya başka kafiyeli gazeller girmiştir. Bkz. Divan, 88, 89, 90, 92, 95, 96, 100, 101, 104 ve 105 numaralı gazeller.

- 7 Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün: *Türkçe şiirler*: 6 gazel, 1 murabba; *Farsça şiirler*: 3 gazel;
- 8 Mef'ûlü Fâ'ilâtün Mef'ûlü Fâ'ilâtün: *Türkçe şiirler*: 1 gazel; *Farsça şiirler*: 1 gazel;
- 9 Mef'ûlü Mefâ'ilün Mef'ûlü Mefâ'ilün: *Türkçe şiirler*: 2 gazel;
- 10 Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'ilün Fâ'ilün: *Farsça şiirler*: 1 gazel;
- 11 Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fa'lün: *Türkçe şiirler*: 1 müfred;
- 12 Fe'ülün Fe'ülün Fe'ülün Fe'ül: *Farsça şiirler*: 1 nazm.

Şâhî'nin şiirlerinde sade bir söyleyiş hakimdir. Birkaç yerde atasözü kullanılmakla beraber, deyimlere çok yer verilir⁷². Tespit edebildiğimiz kadarıyla bu deyimleri şöyle sıralayabiliriz:

ağzını aç- (Mu 1/1)

âh u efgânı göklere çık- /feryâdı göklere er- (G100/6, G101/1)

amân bul- (G97/1,3)

aşka/aşkına düş- (G4/4, G47/3, G91/3, Mu 21/1)

ayağa al- (Mu 19/2)

ayağına düş- (G62/4)

ayak dola- (G38/4)

ayna tut- (G23/4)

bâda ver- (Tah/3)

bağır del- (G88/2, G153/3)

bağrı delin- (G78/3, G88/2)

bağrı pâre pâre (G38/5)

⁷² - Bu deyimler tesbit edilirken şu kaynaklara bakılmıştır: Ömer Asım Aksoy, Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü 2: Deyimler Sözlüğü, TDK, 4.baskı, 1984; M.Ali Tanyeri, Örnekleriyle Türk Halk Şiirinde Deyimler, Özgür Yay., İst. 1996; Sabahat Emir, Deyimler sözlüğü, 2.baskı, Emir Yay., İst. 1972; Tarama sözlüğü, TDK, M. Zeki Pakalın, Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, MEB, İst. 1971; M.Kemal Eyüpoğlu, 13. YY.dan Günümüze Kadar Şiirde ve Halk Dilinde Atasözleri ve Deyimler, İst.1973. Ancak bazı deyimler bu kaynaklarda bulunamamıştır. Bu da atasözü ve deyimleri tesbit konusunda, özellikle tarihî edebî metinlerde geçen deyimler konusunda daha çok eksliğimizin olduğunu göstermektedir.

- bağrı yan- (G157/2)
- bağrı/bağrını kebab kıl- /ol- /eyle- gönlü biryân et- (G6/1, G7/1, G8/1, G107/1)
- bağrını kan (hun)eyle- (G54/20, Mu 1/5, Mu 4/2)
- bağrını toprak (hâk) eyle- (Mu 18/1)
- bağrını yak- (Mu 15/9)
- baş ağrı- (G22/2)
- baş egme- (G33/3)
- baş koy- (G136/3, G 44/3)
- baş üstüne (G69/4)
- baş a var- (G8/2)
- başına odlar yak- (G7/3)
- başına..... gel- (G103/1)
- başını kurtar- (G35/4)
- baştan aklın gitmesi (G69/1)
- baştan çıkar- (G38/4)
- baştan geç- (G10/5)
- boynunda kanı kal- (Mu 1/4)
- boynunu bur- (G122/3)
- bûseye çek- (G38/7)
- can al- (G4/5)
- can at- (G51/4, G140/2)
- can fedâ et-, eyle- (G51/4)
- can kulağı (G78/3)
- can u ser terk et- (Mu 11/2)
- can ver- (G12/2, G29/4, G47/5, G49/2, G55/11, G65/4, G66/2, G98/2, G105/4, G138/2, G140/3, G148/3)
- cana geç- (G100/2, G138/3)
- cana kâr etme- (G62/3, G77/2, G79/1)
- canı çık- (G63/7, G95/1)
- canına canlar bağışla- (Mu 7/4)
- canını getir- (G94/9)
- canını kurban kıl- (G45/7)
- cefâ çek- (G86/5)
- ciğer kanını ez- (G24/1)
- ciğeri kan ol- (G48/1)

cihanı tut- (Mes 1/16)
 dağ ur/vur- (G74/1)
 destanı söylen- (G101/7)
 destini al- (G3/1)
 dili taze kıl- (G160/7)
 dış bile- (G76/3, Müf 11)
 el al- (G54/9, Mes 3/3)
 el bir eyle- (G67/1, G68/1)
 el çek- (G125/5)
 el sun- (G118/5)
 el ver- (G162/4, Mu 2/1)
 el vur- (ur-)(G3/6, G26/4, G46/1, G115/2, G126/5, G131/2, G141/6, G144/5, G149/4, Mu 2/1, Mu 22/2)
 el yu- (G79/3)
 elden git- (G21/3, G38/2)
 elden koy- (G77/4)
 ele al- (G30/5)
 ele girme- (G17/4, G18/2, 5, G55/1-11)
 elem çek- (G12/4)
 eli değme- (G25/5)
 eli er- (G141/6)
 eli göğüste (G106/2)
 eteğe düş- (G12/3)
 eteğine er- (G86/4)
 etek belde (G106/2)
 etek silk- (G79/3)
 göğe boya- (G95/3, 6)
 gönlü düş- (G17/5, G35/4, G103/5)
 gönlü yan- (G24/2)
 gönlünü urup götür- (G11/3)
 gönül aç- (G143/4)
 gönül al- (Mu 5/6)
 gönül ver- (G8/3, G9/4, G15/1, G99/5, G152/1, G156/1-5)
 gönül yak- (G37/3)
 gönül yap- (Mu 4/5)
 gönül yık- (G20/3)

göz aç- (G102/1)
 göz göre (G103/5)
 göz nurunu artır- (G129/18)
 göz ucuyla nazar (Mu 2/4)
 göz yumup aç- (G154/4)
 gözden gönülden hâlî degül (G34/5)
 gözden ırak ol- (G63/1)
 gözden sal- (Mu 5/4)
 gözden uçur- (Mes 3/5)
 gözüne girme- (G50/3)
 hadden geç- /geçir- (G101/4)
 hâk-i pâyına düş- (G160/4)
 haline ağla- (G92/3)
 hasret ateşi /odu (G92/1, G165/2)
 hatır yık- (Mu 4/5)
 hayâle düş- (G87/9)
 hayrette kal- (G43/3)
 hevadan geçmek (G4/4)
 hicrana düş- (G48/2)
 hoş geç- (G34/7)
 iki gözüm (G92/5)
 insaf et- (G92/7)
 kadem bas- (G95/1)
 kan ağla- (G15/2, G65/2, G102/5, G123/5, Mu 8/1-5, Mu 13/1-5, Mu 15/8)
 kan akıt- (G95/2, G101/5, G142/3, Mu 11/1)
 kan dök- (G60/4)
 kan iç- (Mu 17/2)
 kan ile yu- (Mu 5/1)
 kan yut- (G23/3, Tah/ 4)
 kana boya-/boyan- (G15/4, G92/1-2)
 kana yu- (G92/5)
 kanını iç- (G92/6, G135/4)
 kanlı yaş (G92/2)
 kâr eyle- (G49/5)
 kara bağır (G83/4, G159/4, Mu 12/3)
 kara kaza (G33/6)

kellesi kızgın (G38/5)
 kılca canı kal- (G133/5)
 kıyâmet kopar- (Mu 19/2)
 koynuna sok- (G77/3)
 kulağa eriş- (G150/4)
 kulağa erme- (G40/4, G95/4)
 kulağına/gûşuna al- (G80/5, G141/7, G129/20)
 kurbân et- (G153/4)
 kurbân ol- (G149/3)
 kuru efsâne (G101/7)
 kuru kavga (G167/9)
 lâl ol- (G60/5)
 murada er- (G20/4)
 müjde ver- (G98/2)
 nârına yan- (G64/4, 96/3)
 od yak-(yan-) (G7/3, G147/5, G159/4, G165/1, Müf 3)
 oda yan- (G 54/14, Mu 7/2)
 ökçesine basıp gel- (G4/5)
 ölümlü hasta (G37/5)
 ölüp diril- (G46/4)
 ömür geçir- (G25/4)
 rüzgara ver- (G61/3)
 sabr eyle- (G99/3)
 sad-pâre gönül (G95/2)
 sele ver- (G6/4, G16/2, G88/3, G146/2)
 serden geç- (G18/2, G33/7)
 sine del-(delin-) (G105/1, Mu 5/1)
 söze gel- (G47/4)
 taş ol- (G99/2)
 taze can bul- (G97/2)
 toprak (hâk-türâb) ol- ((G7/5, G8/4, G9/3, G64/2, G65/3)
 toprak etmek (G9/3)
 tutuşup yan- (G99/4)
 uyku gelme- (G8/2, G9/2)
 üstüne titre- (G29/2)
 vefa kılma- (G16/4)

yakayı çâk çâk et- (Tah/2)
 yanıp yakıl- (G102/3, G147/5, Mu 5/3, Mu 11/6)
 yol gözle- (Müf 12)
 yoluna öl- (G77/1)
 yönünü tutmak (G3/1)
 yüreği kan ol- (Mu 17/5)
 yürek del- (delin-) (Mu 17/4)
 yürek yağı (G74/5)
 yürek yağını erit- (G12/1)
 yürek yak- (G163/3)
 yüz bul- (G77/3)
 yüz çevir- (G126/1)
 yüz karası (G125/5)
 yüz sür- (G25/5, G27/5, G33/2, G106/1, G140/2, Mu 22/2)
 yüz yere koymak (G3/2)
 yüz yu- (G165/3)
 yüzüne kan çal- (G63/2)
 yüzüne ur-/vur- (G33/2, G54/18, Mes 3/10)
 zahm ur- (G95/2)
 zar zar ağla- (G30/1)
 zencire çek- (G40/2)
 zülfüne düş- (G73/4)

Deyimlerle kıyaslandığında divanda az sayıda atasözü kullanıldığını görüyoruz. Tespit edilebilen atasözleri şunlardır:

Bu meseldür *her zemân kuldân hatâ eksük degül*

G84/6

Bu meseldür kim *vefâ gelmez şeh-i bi-dâddan*

G112/1

Küfr ile turur meseldür zulm ile turmaz diyâr

G54/27

Şiirlerde görülen bir başka üslup özelliği de ard arda aynı kelimelerin tekrarlanmasıdır. Bu tekrarlar sözcük bulmada çekilen güçlükten olduğu kadar ahengi sağlamak veya manayı kuvvetlendirmek için de yapılmıştır. Bunlara birkaç örnek verecek olursak,

*Dilersen vaslını serden geç ey dil
Ele girmez bilürsin râygân genc*

*Nice elden koyam dâmân-ı vaslun
Ele girmez habîbüm her zemân genc*

G18/2, 5

*Bi-hamdillâh yine yanunda bir kaç gün mekân buldum
 Belâ vü gussa vü gamdan halâs olup amân buldum*

*Dehân-ı cân-bahşundan irişdüm âb-ı hayvâna
 Ümîdüm ol ki âlemde ecelden ben amân buldum*

G97/1,3

Şu tekrarlar ise, anlamı kuvvetlendirmek için özellikle yapılmıştır:

*Gönülden yâr olana sen de ey yâr
 Vefâdâr ol vefâdâr ol vefâdâr*

*Cefâkâr olma lutf eyle habîbüm
 Kem-âzâr ol kem-âzâr ol kem-âzâr*

*Kerem kıl 'âşıkun hâlinden ey yâr
 Haberdâr ol haberdâr ol haberdâr*

*Göreyin sini ben bir serv-kadde
 Hevâdâr ol hevâdâr ol hevâdâr*

*Bu Şâhî düşdügi 'ışka göreyin
 Giriftâr ol giriftâr ol giriftâr*

G31

*Fürkatünden hasret ile ey nigâr
 Zâr zâram zâr zâram zâr zâr*

Zülfün ile gün yüzünü görmege

Bî-karâram bî-karâram bî-karâr

*Lebleründen bûse almaga yine
İntizâram intizâram intizâr*

*Nice yıldur hasretiyle dem-be-dem
Eşk-bâram eşk-bâram eşk-bâr*

*Tâbiş-i mihr-i ruhunla zerre-vâr
Tâb-dâram tâb-dâram tâb-dâr*

*Cür'a-i câm-ı lebünden ben senün
Pür-humâram pür-humâram pür-humâr*

*'İşk-ı dil-berle ölürsem Şâhiyâ
Bahtiyâram bahtiyâram bahtiyâr*

G32

Tekrarların bir kısmı ard arda gelen gazellerin bazı beyitlerinde de görülmektedir. Bu tekrarlar gerek kelime gerek anlam açısından birbirine çok benzer ifadelerdir:

*Âteş-i mihr-i ruhunla bagrumı kıldun kebâb
Hasret-i câm-ı lebünle eşkümi itdün şarâb*

G6/1

*Âteş-i hicrân ile bagrum kebâb oldu kebâb
Mihnet ü derd ile dil mülki harâb oldu harâb*

G7/1

*Âteş-i hasret nigârâ eyledi bagrum kebâb
Dûd-ı hecrün eyledi şâhâ gözüm yaşın şarâb*

G8/1

*Derd ü mihnetden şikâyet ne idersin Şâhiyâ
Ahirün ne olacakdur anı gör oldur savâb*

G8/5

*Şâhiyâ itme şikâyet dünyeden
Ahiret fikr it ki ol 'ayn-ı savâb*

G9/5

Metâ'-ı vaslı nakd-i câna aldum
Ele girmez çü gördüm râygân genc

G17/3

Dilersen vaslını serden geç el dil
Ele girmez bilürsin râygân genc

G18/2

Bana 'ışkun Hudâdan bir 'atâdur
Ki bulmaz her kişi ey dil-sitân genc

G17/7

Bana 'ışkun Hudâdan bir 'atâdur
Ki bulmaz her kişi ey yâr-ı cân genc

G18/6

Cenâbundan vefâ umar bu Şâhî
Keremdür umulan ehl-i keremden

G108/9

Recâ itsem yine n'ola visâlün
Keremdür umulan ehl-i keremden

G109/5

Bu söyleyiş ve mana benzerliği hatta aynılığı ardarda gelen iki gazelin tamamında da görülebilmektedir:

Kâkülün gamzenle el bir eylemiş
'Âlemi teshîr ü nahcîr eylemiş

Kilk-i kudret nakş-ı hüsnün evvelâ
Sûret-i Yûsufda tahrîr eylemiş

Âferîn cân-âferîne vechüni
Ahse-i sûretde tasvîr eylemiş

Sana nâz u şîve Kassâm-ı Ezel
Bana derd ü gussa takdîr eylemiş

Âteş-i mihr ü mahabbet Şâhinün
Hey meded cânına te'sîr eylemiş

G67

*Gamzen ile zülfün el bir eylemiş
 'Âlemi teshîr ü nahcîr eylemiş*

*Âferîn cân-aferîne kim seni
 Ahsen-i takvîm tasvîr eylemiş*

*Nakşunı nakkâş u hallâk u mübîn
 Sûret-i zîbâda tahrîr eylemiş*

*Âteş-i fûrkat nigârâ Şâhinün
 Yakuban cânına te'sîr eylemiş*

G68

ŞEHZADE BAYEZİD DİVANININ MUHTEVA ÖZELLİKLERİ

Bayezid'in divanının ilk gazeli bir tevhiddir. Şiirde Allah'ın yüceliğinden, varlığının kanıtlarından bahseden Şâhî, son beyitte her ne kadar namının "Şâhî" olsa da, Allah'ın eşi bulunmaz (kendisi kadar küçüğü olmayan) küçücük, değersiz bir kölesi olduğunu vurgulayarak şiirlerine başlar.

Şâhî, kudretli bir şair olmamakla birlikte şiirlerinde içten bir samimiyet hemen göze çarpar. O hassas bir şairdir. Şiirlerinde arzusuna erişemeyen bedbaht bir şehzadenin elemleri hissedilir. Şâhî Divan şiirinde "hasb-i hâl" tarzı şiirin beki de en güzel örneklerini vermiştir. Alî, Ahdi ve Beyânî Şâhî'nin şiirini değerlendirirken aynı kanaati taşırlar. Alî: "*Hak budur ki hasb-i hâl nazmında ekser-i şu'arâya tefavvuk itdi*"⁷³ ; Ahdi: "*Ol merhûmdan bu gazel merkûm olundu. Hasb-i hâli olduğu ma'lûm-ı merdüm-i her merzbûmdur*"⁷⁴ "*Bu eş'âr-ı mihnet-âsâr ol şehriyârun şâh-ı menhûsun elinde mahbûs oldukda rûzgâr-ı sitemkârdan şikâyet-i tarik ile söylediği hasb-i hâl-i nâ-hem-vârıdur*"⁷⁵ Divan şiirinin çerçevesi çizilmiş, konuları belli dünyası içinde şairler ifadenin en güzelini söyleme yarışı içerisine girmişlerdir. Divan şiiri geleneği içinde şairlerin kendi psikolojik sıkıntılarını dile getirmeleri hoş karşılanmadığı için bu tür şiirler çok az yazılmıştır. "*Kişisel problemlerin dile getirildiği örneklere*"hasb-i hâl şiir" adı verilmiştir. Bu tarz az sayıda örnek içinde en dikkate değerleri Cem Sultan ve Şehzade Bayezid'in kaleme aldıkları şiirlerdir. Özellikle Şehzade Bayezid bütünüyle kendi macerasını nakletmiştir. Bunlar devrin estetik anlayışına göre orta seviyeli örnekler olarak değerlendirilse bile, içtenliğin ürünü oldukları için lirik ve sıcak şiirlerdir"⁷⁶ . Cem ve konumuz olan Bayezid'in hayat hikayeleri hatırlanacak olursa, bu talihsiz şehzadelerin başka konulardan bahsetmeleri oldukça zor olmuştur, denebilir. Devamlı birine veya bir şeye karşı mücadele etmekle geçen kısa ömürlerinde bu tarz şiirler yazarak biraz olsun iç dünyalarının sıkıntılarını dile getirip ferahlamışlardır. Bu şiirlerin bir fonksiyonu da muhataba (padişaha) doğrudan söylenemeyecek duygu ve düşüncelerin

⁷³ -M.İsen, Künhü'l-ahbâr, s. 189.

⁷⁴ -S.Solmaz, Gülşen-i Şu'arâ, s. 237.

⁷⁵ -A.Sungurhan, Beyânî Tezkiresi, s. 8.

⁷⁶ -Mustafa İsen, Ali Fuat Bilkan, Sultan Şairler, s. 48-49.

ifade edilebilme imkanının bulunmuş olmasıdır. Bu açıdan murabbalarındaki lirizmin dozu diğer şiirlerinden biraz daha fazladır denebilir. Bu şiirler biraz da murabba nazım şeklinin kafiye ve bend sonlarında aynı mısranın tekrarı gibi hususiyetlerinden dolayı oluşan ahenk sebebiyle daha akıcı söyleyişlere zemin hazırlamıştır. Divanda yer alan 22 murabbanın her biri diğerinden içtenlikle yazılmış nefis şiirlerdir. Bu nazım şeklinin imkanları Şâhî'nin tabiatıyla örtüşmektedir. Şahî murabba söylerken kalemini daha ustaca oynatır ve duygularını daha içtenlikle dile getirir:

*Hasretünden kan akıdur çeşm-i giryânum benüm
Gûş kılmazsın dirîgâ âh u efgânum benüm
Hâlûme lutf eyle rahm it şâh-ı hûbânum benüm
A begüm â pâdişâhum â güzel hânım benüm*

Mu 11/1

*Âşık-ı dil-hasteni sen yanulup yâd itmedün
Derd-i hecründen anı bir lahza âzâd itmedün
Şâhî-i üftâdeni vaslun ile şâd itmedün
Gönlüm ârâm eylemez taglara düşmemdür hemân*

Mu 14/7

*Ayrılalı gün yüzünden hayret ile ey nigâr
Giceler bûlbûl gibi işüm gücüm âh ile zâr
Ne visâlün hâsıl olur ne kılur gönlüm karâr
Dil-nevâzum sevdüğüm her hâlde hâldaşum benüm*

Mu 15/7

Hayat macerası, babası Kanunî, ağabeyi Selim ile olan mücadelesi, çektiği sıkıntılar, İran'a kaçıışı ve oradaki azap dolu günler vb. konular Bayezid'in şiirlerine yansımıştır. Hayat hikayesi bilinerek divan okunduğunda, şiirler daha da anlam kazanmaktadır. Eziyet dolu günleri, yüreğinin bitmek tükenmek bilmeyen acıları kelimelerde, mısralarda şekillenerek ortaya çıkmaktadır. O, şiirlerinde eziyet deryasında selamete kavuşacak bir sahil arayan, bir yardım eli uzanmasını bekleyen çaresiz bir insanın ruh halini yansıtır. Hayatı bahsinde bu sıkıntıları ve kaderin ona hazırladığı hüznü son verilmiştir.

Şâhî'nin şiirlerinin ana temasını "ayrılık, fûrkat, firâk, hicrân, hasret, hecr, harab, giryân ve âteş" kelimeleriyle sembolleştirerek ifade etmek yerinde olur. Bu kelimelere bir de "afv" kelimesini ilave edersek divanın büyük bir kısmının muhtevası özetlenmiş demektir. Divan dikkatle incelenirse, bu kelimelerden özellikle "hecr ve fûrkat"ın kullanım sıklığı hemen dikkat çeker:

Âteş-i mihr-i ruhunla bagrumı kıldun kebâb

Hasret-i câm-ı lebünle eşkümi itdün şarâb

G6/1

Kıldı hasret gözlerüm yaşın şarâb

İtdi fûrkat bagrimun başın kebâb

G9/1

Akıtdı gözlerüm yaşını dûd-ı âteş-i hasret

Eritdi yüregüm yagın ne müşkil derd imiş fûrkat

G12/1

Visâl-i yâre ey Şâhî hemân yok yire sa'y itdüm

Benüm hûd hecr imiş evvel kalemde başuma kismet

G12/5

Ey firâkun âteşinden nâr-ı dûzah bir şerer

Ravza-i cennet cemâlün gülşeninden bir eser

G23/1

Bayezid'in hayatını anlatırken uzun uzun üzerinde durduğumuz babası ile olan mücadelesi ve bunun sonuçları, babasına hitaben yazdığı şiirlerde açıkça görülmektedir. Bu şiirlerin muhtevalarını kesin çizgilerle belirlemek ve birbirinden ayırmak güçtür. Ancak, babasından beklentilerini ve ona ithaflarını şöyle sıralamak mümkündür:

Bu şiirlerde babasından mektup bekleyen bir oğul vardır. Hayatı bahsinde verdiğimiz gibi, Bayezid Kütahya'dan Amasya'ya gitmemek için ve İran'da şahın yanında iken isteklerini, ricalarını ve afv dileklerini ileten pek çok mektup yazar. Ancak bunların çoğunun karşılığı ya da beklediği müjdeli haberler gelmez. Çünkü büyük bir kısmı Kanunî'nin eline geçmez. Bir kısmına da padişah cevap verme gereğini duymaz. Bu durumun oluşturduğu yürek sıkıntılarından biraz olsun kurtulabilmek için kalemine sarılır. Bu söyleyişlere örnek verecek olursak:

*Nâme-i cân-bahşun ile yâd idersen tîz tîz
Pâdişâhum Şâhiye gâyet büyük ihsândur
G43/5*

*Ey peyk-i sabâ nâmemi dil-dâre irişdür
Ol nâmemi gûş eylemeyen yâre irişdür
G49/1*

*Bilmezem ben bendesin şâhum niçün yâd eylemez
Bir varak-nâmeyle çokdandur anup şâd eylemez
G56/1*

*Koyup el sînedeki karşunda hizmet bana 'izzetdür
Göz uciyla nazar şâhum kuluna 'ayn-ı hürmetdür
Eger mektûb ile geh geh anarsan 'âlî-himmetdür
Helâk itdi beni hecrün ne müşkil derd imiş fûrkat
Mu 2/4*

Babasının kendisini unutmamasını, arayıp sormasını ister. Aslında mektup yazmasını istemesi de onun bu isteğinin bir tezahürüdür. Görünüşte ayrı düşülmüş bir güzele seslenildiği izlenimini veren "unutma" redifli gazel muhtemeldir ki, Kanuni'ye ithafen yazılmıştır. Gazelin matla beyti şöyle:

*Ben bülbülünü ey gül-i handânum unutma
Ben âşıkunı ey şeh-i hûbânum unutma
G142/1*

Bir başka gazelin mısralarında da yine benzer bir tema işlenir ve padişahı merhamet beklenir:

*Ben umardum iki 'ıyd idem bu yıl bir ayda
İrmedüm 'ıyd-ı visâle kaldum âh u vâda

Hâk-i pâyuna ne vardı cân atup yüz sürmege
Olmasa zencir-i va'dün gibi mâni' pâyda

Ben nice cân virmeyem cânâ cevâb-ı la'lüne*

Bulmadum sözüñ safâsın ben sadâ-yı nâyda

*Bendeni der ü gam-ı hecrün helâk idüp gider
Fürkat kattalüne billâh şâhum hâyda*

*Pâdişâhum cânibinden olmayınca merhamet
Sa'y-ı Şâhî eylemezmiş zerre denlü fâyide*

G140

Şiirlerde dile getirilen isteklerden biri de Bayezid'in babasını görme arzusudur. Yine ayrı kalınan, hasret duyulan bir sevgiliye yazılmış gibi görünen şu gazelde, Kanunî'ye seslenildiği düşüncesindeyiz:

*Cân u dilden ey nigârum göresim geldi seni
Gitdi sabr u ihtiyârum göresim geldi seni*

*Gül yüzün hecriyle yandı lâle-veş bagrum benüm
Lâle-zârum gül-‘izârum göresim geldi seni*

*Kalmışam fürkat diyârında visâle çâre kıl
Pâdişâhum kâm-kârum göresim geldi seni*

*Hasret-i serv-kaddün ile ‘âlemi tûfân ider
İşbu çeşm-i eşk-bârum göresim geldi seni*

*Kalmasun gurbet diyârında bu Şâhî bendene
Lutf kıl ey şehr-yârum göresim geldi seni*

G157

Şâhî, Divan şiiri estetiği çerçevesinde, konuşma havası içinde sabâ'ya seslenerek babasından bir haber getirmesini rica eder ve dolaylı yoldan babasının hatırını sorar:

*Ey sabâ lutf it haber vir ol nigârum hôt mîdur
Lâle-haddüm serv-kaddüm gül-‘izârum hôt mîdur*

‘Asker-i sünnî ile ‘azm-i kızılbaş eyleyen

Server-i sâhib-kırânım tâc-dârum hõş mıdur

*Hasretinden gözlerüm gurbetde giryân eyleyen
Ol hayâl-i yâr-ı cân u gam-güsârum hõş mıdur*

*Pâdişâhum serverüm püşt-i penâhum mesnedüm
Rüstem-i meydân-ı rezm ü şeh-süvârum hõş mıdur*

*Hizmetinde Şâhîyi dûr eyleyüp nâ-kâm iden
Pâdişâhum kâmrânım şeh-r-yârum hõş mıdur*

G28

Babasını görme arzusu divanın sonlarındaki şiirlerde yalvarma derecesine kadar yükselir. Hasret acısının çekilecek dert olmadığı ve tek isteğinin padişahına hizmet etmek olduğunun vurgulandığı murabba, "Ey şâhım" nidasıyla başlar:

*Şehâ sanma ki vaslundan recâ rif'atde olmakdur
Yanunda hõş geçüp bir iki gün hürmetde olmakdur
Varup 'izz-i huzûrunda yahûd 'izzetde olmakdur
Murâdum hâk-i pâyünde hemân hizmetde olmakdur*

*Gamundan yıkılan dil mülkinün şâhum harâbın an
Kıyâmetde su'âli hõd mukarrerdür cevâbın an
Esîr-i bend-i hicrânı halâs itmek sevâbın an
Murâdum hâk-i pâyünde hemân hizmetde olmakdur*

*Cemâlünden cüdâ cânâ cihânda n'eylerem cânı
Tapunsuz gözüme zindân görünür mülk-i Yunanî
Varup sâyende hõş geçsem n'ola ey zıll-ı Yezdânî
Murâdum hâk-i pâyünde hemân hizmetde olmakdur*

*Anup dil bûlbûli bâl açdı vuslat gülsitânına
Terahhum eyle hâr-ı fûrkatün kâr itdi cânına
Tabibâ çâre kıl bu derdmendün girme kanına
Murâdum hâk-i pâyünde hemân hizmetde olmakdur*

*Bu Şâhî nâ-murâdı pâdişâhum ber-murâd eyle
 Beşâret-nâme ile vaktidür lutf eyle yâd eyle
 İrüşdür derd ü hecr öldürmeden dermâna şâd eyle
 Murâdum hâk-i pâyünde hemân hizmetde olmakdur*

Mu 3

Murabbanın son bendinde Şâhî, Kanuni'den kendisini affettiğini bildiren bir "beşâret-nâme" beklediğini de açıkca belirtmektedir.

Şehzade babasına karşı gelmekle, ona baş kaldırmakla yaptığı hatayı anlar ve divanın sonunda yer alan "afv" redifli bir gazelle cân-ı gönülden af diler. Şiirde pişmanlık duygusuyla, kurtuluş yolu arayan bir insanın ruh hali gözler önüne serilir. Bu gazelin İran'da yazılmış olması muhtemeldir. Çünkü son beyte dikkat edilecek olursa, orada "afv itdi şâh" ifadesiyle Şâh Tahmasb kasedilmiş olmalıdır. Şehzadenin İran macerası hatırlanırsa, Şâh Tahmasb'ın babasının kendisini affetmesi için aracılık yapmayı kabul ettiğini biliyoruz. Tahmasb Kanuni'ye şehzadeyi affedip, ülkesine geri dönebilmesi için bir mektup yazar.

*Tevbeyle Hak yanında oluram günâh 'afv
 'Afv eyle sen de bendeni ey pâdişâh 'afv*

*Kimdür bu deyr içinde kim ol eylemez günâh
 Şirk olmasun hemân tek olur her günâh 'afv*

*Her kanda defter olsa sepîd ü siyâh olur
 Dir hâl u kâl ile bu sepîd ü siyâh 'afv*

*Ferzend eger günâh ide sehv ü hatâ ile
 Ana peder cefâlar ider gâh gâh 'afv*

*İtdüm şu denlü tevbe vü şerm ü nedâmeti
 Mercû' durur ki itmiş ola ol İlâh 'afv*

*Katlûme kâdir olmuş iken niçe vech ile
 Şâhâne tavr gösterüben itdi şâh 'afv*

'Afv itdi şâh Şâhiyi ey şâh-ı mülk-i Rûm
'Afv eyle sen de bendeni ey pâdişâh 'afv

G132

Şu gazel de hatasız kul olmadığını ve kendisine iftira atıldığını vurgulayan, affedilmeyi bekleyen bir psikoloji içerisinde yazılmış samimi söyleyişlerle doludur. Onun başına gelenler iki büklüm olmuş feleğin suçudur:

Her zemân ol bî-vefâdan bir cefâ eksük degül
Cânda şam dilde elem başda belâ eksük degül

Hiç bilmem n'eyleyem yâ Rab 'acebdür tâli'üm
Her yanadan göresin bir iftirâ eksük degül

Çarh-ı kej-reftâr elinden bu belâ-keş cânuma
Âh kim endûh u gam zecr ü 'anâ eksük degül

Âşiyân-ı tende murg-ı câna her subh u mesâ
Pâdişâhum hûn-ı hecründen gıdâ eksük degül

Rûz u şeb dergâhuna tuhfe bu Şâhi bendeden
İzdiyâd-ı devlet u gamda du'â eksük degül

Şâh-ı iklim-i keremsin koma elden lutfı kim
Bu meseldür her zemân kuldân hatâ eksük degül

G84

Şâhi bazı beyitlerinde padişahını öven bir şair konumundadır:

Dürr-i nazmun sakla Şâhi pâyına bezl itmege
Şark u garbun serveri Sultân Süleymân Hân için

G 124/5

Şu şiirde babasını bir nigara benzeterek Divan edebiyatı estetiği içinde tasvir ederken , diğer taraftan onun padişahlığını da över:

Ey sabâ lutf it haber vir ol nigârum hûş mıdur
Lâle-haddüm serv-kaddüm gül-'izârum hûş mıdur

*'Asker-i sünnî ile 'azm-i kızılbaş eyleyen
Server-i sâhib-kırânum tâc-dârum hõş mıdur*

*Hasretinden gözlerüm gurbetde giryân eyleyen
Ol hayâl-i yâr-ı cân u ğam-güsârum hõş mıdur*

*Pâdişâhum serverüm püşt-i penâhum mesnedüm
Rüstem-i meydân-ı rezm ü şeh-süvârum hõş mıdur*

*Hizmetinde Şâhiyi dūr eyleyüp nâ-kâm iden
Pâdişâhum kâmrânum şeh-r-yârum hõş mıdur*

G28

Bu beyitte Şâhî babasının komutanlığını överken, kendi şiirini de bir inciye benzetir. Şâhî'nin şiirini övmesi divanda yer alan şiirlerde az rastlanan bir özelliktir. Bu nokta üzerinde daha ilerde durulacaktır.

Kimi zaman da padişahına nasihat veren bir şair görünümündedir:

*Âh kim irdi göge feryâd ile âhum benüm
Korkarum kim yakısardur âlemi vâhum benüm
Alma âhum rahm kıl yazukdur ey şâhum benüm
Nev-cevânsın dōstum kan ile kânûn eyleme*

*Şâhî-i dil-hasteni ey dil-rübâ şâd eylegil
Derd ü mihnet gussasından anı âzâd eylegil
Dil-rübâlar içre sen de bir eyü ad eylegil
Nev-cevânsın dōstum kan ile kânûn eyleme*

Mu 17/ 5, 7

Divanın ilk gazelinin bir tevhid olduğunu söylemiştik. Bu şiirin hemen akabinde gelen gazel de divandaki pek çok gazel gibi Kanunî'ye ithafen yazılmış ve onun gölgesinin haşre dek yeryüzünden eksik olmaması duası edilmiştir. Divanın en sonunda yer alan mesnevinin son beyitlerini de Şâhî, Allah'a kendisini affetmesi, babasının ömrünün ve padişahlığının uzun olması temennileriyle bitirir.

Şehzâdenin babasına yazdığı ve divanda bulunmayan manzum mektubu daha doğrusu afnâmesi de onun çektiği sıkıntıları, iç dünyasının karışıklıklarını, çaresizliğini ve babasına yalvarışını dile getiren nefis mısralarla doludur. Şiirde padişah-şehzade arasındaki resmî ilişkiden çok, bir baba-oğul münasebeti sözkonusudur. Kendisi de bir baba olan Bayezid, öldürülerek "gözlerimin nuru" dediği oğullarından ayrı kalmak istemediğini çok samimi duygularla ifade eder. Murabba şeklindeki şiir şöyledir: Bu şiirin Bayezid'in "Düzme Mustafa" olayını kendisinin organize ettiği ya da olayı bastırmada geç kaldığı konusunda suçlanması ve babasının kendisini cezalandırmak istemesi sonucunda af dilemek için yazdığı belirtilir⁷⁷. Ancak, biz İran'dan af dilemek için yazıldığı kanaatindeyiz.

*Ey ser-â-ser 'âleme sultân Süleymânum baba
Tende cânum cânumun içinde cânânum baba
Bâyezidine kıyar mısın benüm cânum baba
Bi-günâhem Hak bilür devletlü sultânum baba*

*Enbiyâ ser-defteri ya'ni ki Adem hakki'çün
Hem dahi Mûsâ ile Îsâ vü Meryem hakki'çün
Kâinâtun serveri ol Rûh-ı a'zâm hakki'çün
Bi-günâhem Hak bilür devletlü sultânum baba*

*Sanki Mecnûnam bana dağlar başı oldu durak
Ayrılup bi'l-cümle mâl ü mülkden düşdüm irak
Dökerüm göz yaşunu "vâ-hasretâ dâdü'l-firâk"
Bi-günâhem Hak bilür devletlü sultânum baba*

*Kim sana 'arz eyleye hâlüm eyâ şâh-ı kerîm
Anadan kardaşlarumdan ayrılup kaldum yetîm
Yok benüm bir zerre isyânüm sana Hakdur 'alîm
Bi-günâhem Hak bilür devletlü sultânum baba*

*Bir nice ma'sûmum olduğun şehâ bilmez misin
Anlarun kanuna girmekden hazer kılmaz mısın*

⁷⁷ -Bkz. Leslie P. Peirce, a.g.e., s. 308.

*Yoksa ben kulunla Hak dergâhına varmaz mısın
Bî-günâhem Hak bilür devletlü sultânım baba*

*Hak Te'alâ kim cihânun şâhı itmişdür seni
Öldürüp ben kulunı güldürme şâhum düşmeni
Gözlerüm nûrı oğullarumdan ayırma beni
Bî-günâhem Hak bilür devletlü sultânım baba*

*Tutalum iki elüm başdan başa kan ola
Bu meseldür söylenür kim "kul günâh itse n'ola"
Bâyezîdün suçunu bağışla kıyma bu kula
Bî-günâhem Hak bilür devletlü sultânım baba*

Duygu yoğunluğu had safhadaki bu mısralara Kanunî, bir yandan evladı için yüreği yanan (Kanunî daha önce de Şehzâde Mustafa'yı öldürtmüş, diğer oğulları Mehmed ve Cihangir'in de ölüm acılarını yaşamıştır), bir yandan da devletin bekası için omuzlarında ağır bir yük taşıyan cihan padişahı bir babanın ızdırabıyla cevap verir:

*Ey dem-â-dem mazhar-ı tuğyân u isyânım oğul
Takmiyan boynuna hergiz tavk-ı fermânım oğul
Ben kıyar mıydum sana ey Bâyezîd Hânım oğul
Bî-günâhem dime bârî tevbe kıl cânım oğul*

*Enbiyâ vü evliyâ ervâh-ı a'zam hakki'çün
Nûh u İbrâhîm ü Mûsâ İbn Meryem hakki'çün
Hâtm-i âsâr-ı nübüvvet Fahr-i Âlem hakki'çün⁷⁸
Bî-günâhem dime bârî tevbe kıl cânım oğul*

*Âdem adın itmiyen Mecnûna sahrâlar durak
Kurb-i tâ'atden kaçanlar dâimâ düşer irak
Ta'n degüldür dir isen "vâ hasretâ dâdü'l-firâk"⁷⁹
Bî-günâhem dime bârî tevbe kıl cânım oğul*

⁷⁸ -Vezin gereği Hâtem, Hatm okundu.

⁷⁹ - vâ hasretâ: âh ayrıldı.

*Neş'et-i Hakdur übüvvet râm olan olur kerîm
 "Lâ-tekul üf"⁸⁰ kavlini inkâr iden kalur yetîm
 Tâ'ate isyâna 'âlimdür Hudâvend-i kerîm
 Bî-günâhem dime bârî tevbe kıl cânım oğul*

*Rahm ü şefkat zîb-i îmân oldıgun bilmez misin
 Yâ dem-i ma'sûmı dökmekden hazer kılmaz mısın
 'Abd-i âzâd ile Hak dergâhına varmaz mısın
 Bî-günâhem dime bârî tevbe kıl cânım oğul*

*Hak reâyâ-yı mu'tîe râ'î itmişdür beni
 İsterüm maglûb idem agnâma zi'eb-düşmeni
 Hâşe li'llâh öldürürsem bî-günâh nâ-gâh seni
 Bî-günâhem dime bârî tevbe kıl cânım oğul*

*Tutalum iki elün başdan başa kanda ola
 Çünkü istiğfâr idersün biz de 'afv itsek n'ola
 Bâyezîdüm suçunu bağışlarım gelsen yola
 Bî-günâhem dime bârî tevbe kıl cânım oğul⁸¹*

Bu şiirin şehzadenin İran'dan yazdığı bir mektubun cevabı olarak yazıldığını düşünen İsmail Hami Danişmend, şöyle bir olasılık üzerinde durur: Bu şiirin son dördlüğünde geçen "n'ola" kelimesinin o devirde "bir ricanın kabulü" manasını ön plana çıkaran Danişmend, bu kelimenin geçtiği mısraı "sen affını istediğin için ben de seni affediyorum", 3.mısraı da "eğer sen yola gelersen ben de senin suçunu bağışlarım" şeklinde manalandırıp, buradan hareketle, Şah'a sığınan Bayezid'ı babasının afvetmiş olabileceği sonucunu çıkarır. Ancak, yine Danişmend'in verdiği bilgiye göre, bir rivayete göre de Selim taraftarları Bayezid'ı teslim alır almaz el çabukluğuyla idam etmişler ve bu suretle padişahı bir emr-i vaki karşısında bırakmışlardır⁸². Bu rivayet bize biraz asılsız gözükmektedir.

⁸⁰ - " Rabbin, yalnız kendisine tapmanızı ve ana babaya iyilik etmeyi buyurmuştur. Eğer ikisinden biri veya her ikisi senin yanında iken ihtiyarlayacak olursa, onlara karşı "Öf" bile demeyesin, onları azarlamayasın. İkisine de hep tatlı söz söyleyesin" İsra Suresi, 23. Ayet.

⁸¹ -Ş.Turan, a.g.e., s.208-210.

⁸² - İsmail Hami Danişmend, İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi, c.2, s. 325.

Selim ve adamlarının padişahın hükmü olmadan böylesine büyük bir işe kalkışamayacaklarını düşünüyoruz. Bu mektuplaşmanın düzme Mustafa hadisesinden sonra gerçekleştiği de öne sürülmektedir. (Bkz. Bayezid'in hayatı bahsi).

Çeşitli kaynaklarda Şâhi'nin yazdığı son gazel olarak geçen ve divanının sonundaki Farsça gazellerden önce yer alan şu gazel , her an ölümü bekleyen, ölümün soğuk nefesini ensesinde hisseden bir insanın içinde bulunduğu psikolojiyle kaleme alınmıştır. Şair gazelin ilk dört beytinde ölümü bekleyen bir havayla kalemine sarılmışsa da son beyitte hâlâ kerem sahibi babasından bağışlanmasını, yardım elinin uzatılmasını bekler. Bir umut ışığı peşindedir:

*N'ideyin zâyi' idüp tûl-i emelle nefesi
Kalmadı zerre kadar dilde bu dünyâ hevesi*

*Iztırâbı ko gel ey murg-ı revân sabreyle
Eskiyüp üşde helâke varıyor ten kafesi*

*Kârbân-ı reh-i iklim-i 'adem-menzîlinün
Dokunur oldı dilâ sem'üme bâng-i ceresi*

*Gâfil olma gözün aç dide-i hak-bîn olagör
Hôr tutma has ü hâşâk ile mûr u megesi*

*Şâhî-i bî-dil ü bimâr u güneş-kâra ne gam
Sen olursan eger ey şâh-ı kerem dest-resi*

G169

Divanda güzellerden, güzelliklerden ve aşktan bahseden az da olsa şiir vardır. Divan şiiri genel çerçevesi içinde kalıp ifadelerle örülü bu gazellerde, genellikle güzellerin vefasızlığından ve aşkın insanı ne hâle getirdiğinden dem vurulur:

*Hançer almış âh eline gamze-i dil-dâr mest
Kan itmezse 'acebdür ol gözi hûn-hâr mest*

Nev-cevândur kanda bilür dahı âdem kadrini
Hûn-ı 'uşşâk ile oynarsa n'ola ol yâr mest

Kalmadı bir kimse kim gönlin urup götürmedi
Baş açup meydâna girdi turre-i tarrâr mest

Gulgul ile dest-i sâkîde surâhî nagmede
Câm-ı ehl-i bezm elinde devr idüp oynar mest

Mest-i 'ışkam la'lün andukça gözüm giryân olur
Dil-berin yâd idicek meşhûrdur aglar mest

Gerçi rüsvâluk durur kârı harâbât ehlinün
Görmedüm çeşmün gibi şûrîde vü 'ayyâr mest

Dôstum Ferhâd u Mecnûnun cihânda adı var
Gelmedi Şâhî gibi bir 'âşık-ı didâr mest

G11

"İşk" redifli şu gazel de aşk'ın insandaki tezahürleri dile getirilir:

Vâlih ü hayrân kıldı gönlümi sevdâ-yı 'ışk
Eyledi 'âlemlere derdâ beni rüsvâ-yı 'ışk

Cânı ser-gerdân idüp gönlüm perîşân eyledi
Vireli zülfün ucından başuma gavgâ-yı 'ışk

Ney gibi bagrum delindi inlerem feryâd idüp
Cân kulagıyla işit gel gör nedür bu nây-ı 'ışk

Görinen ancak kurı dükkân-ı tendür dôstum
Oldı cân u dil metâ'ı cümleten yagma-yı 'ışk

Seyr idelden gül yüzün gülzâr-ı hüsnünde senün
Oldı bülbül gibi Şâhî dostum gûyâ-yı 'ışk

G78

Bu gazelin hemen ardından gelen "ışkun" redifli gazelde tasavvufi aşktan izler bulmak mümkündür. Özellikle gazelin son beyti bizi bu şekilde düşünmeye sevketmektedir:

*Nice tâkat getürsün bu vücûd-ı cism-i Şâhî kim
Tecellî kılsa âfâkı yakar bir pâresi 'ışkun*

G79/5

Dünyanın faniliği, dünyaya bağlanılmaması, tac, taht ve saltanata güvenilmemesi, bunların da boş olduğu konusunda öğüt verici beyitleri de vardır:

*Âkıl isen bu cihâna virme dil
Gönli bir ma'mûre vir k'olmaz harâb*

*Şâhiyâ itme şikâyet dünyeden
Âhiret fikr it ki ol 'ayn-ı savâb*

G9/4-5

*Bî-bekâ mülkiyle böyle kibr ü istignâ nedür
Tâc u taht u saltanat aldanma fânîdür gönül*

G87/11

Divanda yer alan şiirlerde Şâhî'nin hayatına dair bulduğumuz ipuçlarından biri de onun gittiği yerlerdir. O buraları gurbet olarak görür ve hiç istemez. Şu beyitlerde ağabeyi Selim'le savaşmak için Karaman civarına gelişinden bahsediyor olsa gerektir:

*Yâr agyâr ile yâr oldu diyü gam yime dil
Niceye dek geziser bu haste Yunan illerin*

....

*Eyle şâhâ mülk-i 'Osmâniyi şimdengirü terk
Gel kudûmunla müşerref kıl Karaman illerin*

*Hasretiyle şol kadar kan agladı Şâhî yine
Eşk-i çeşmi garka virdi cümle Yunan illerin*

G119/3,5-6

"Sefer" redifli Şu gazelinde de İstanbul'dan uzak oluşunu ya da İran'a gitmek zorunda kalışını dile getirmiş olabilir:

*Kıldum diyâr-ı gurbete ben mübtelâ sefer
Müşkil imiş gedâlara itmek şehâ sefer*

*Ben dir idüm kapunda ölem gitmeyem ebed
Bilmez idüm bu vech ile nâ-gâh ola sefer*

*‘Âşık olana sabr u sefer çün olur devâ
Olmaz benüm firâkuma hergiz devâ sefer*

*Derdünle ölmek isterin olsun bana nasîb
Kim yâr-ı sâdık ile hôt itmek gedâ sefer*

*Düşse diyâr-ı gurbete Şâhî kulun ne gam
İtmek gerek çü ‘âşıkâ yâ sabr yâ sefer*

G52

Şâhî haddini bilen, kendini ve şiirini olduğu gibi ortaya koyup övünmeyen bir yapıya sahiptir. Şiirlerinde başka bir şairin adını anıp onunla boy ölçüşmez de. Gazellerinin birkaç beyti dışında şiirini övdüğü ifadeler rastlanmaz. Bu övgüler de çok sıradandır ve abartılı değildir:

*Ehl-i nazm içre n'ola kadri olursa Şâhînün
Kim me'ânî sakfını o dürr-i nazm ile bezer*

G24/5

*Vasf itmede Şâhî leb-i cânânı cihânda
Tûtî gibi nâzûk ü şîrîn-sühanem ben*

G120/5

*Dürr-i nazmun sakla Şâhî pâyına bezl itmege
Şark u garbun serveri Sultân Süleymân Hân için*

G124/5

Son beyitte kendi şiiriyle birlikte babasının sultanlığını da över ve inci saçan bu şiirlerini sultanının ayağına saçmayı ister.

Bayezid hakkında son olarak şu tespitimizi söyleyebiliriz: Bayezîd'in biyografisi ve şiirlerinden örnekler Latifî, Aşık Çelebi, Riyazî ve Rızâ gibi Türk Edebiyatı için önemli tezkirelerde bulunmamaktadır. Bu da onun şairliğinin çok bilinmediğini ve şiirlerinin tanınmadığını gösterir. Ancak, XVI.yy. yaşamış Çeşmî adlı bir şairin Bayezid'in Farsça bir gazelini ki divandaki 13 numaralı gazeldir, tahmis ettiği kaydını Sadeddin Nüzhet Ergun'un Türk Şairleri adlı eserinde buluyoruz. Gazel Farsça olmasına rağmen tahmis'in iki bendinde beyitlerin önüne eklenen üç mısra Farsça, diğer bentlerde ekleme mısralar Türkçedir⁸³ :

*Vâdî-i hasret içre olsam 'aceb mi Mecnûn
Doldı gözüm yaşıyla kuhsâr u deşt ü hâmun
Vardukça gussa kıldı ben nâ-tüvânı magbûn
Derd ü belâ vü gam şud hâsıl merâ zi gerdûn
Yâ Rab çe çâre sâzem şud hâl-i men diger-gûn*

*Derd-i rûzgâr kat'â zevk u safâ nedîdem
Bisyâr-ı derd dîdem hergiz devâ nedîdem
În hâl-i pür-nedâmet ber men revân nedîdem
Ez-âşnâ vü hîşân bûy-ı vefâ ne-bînem
Mândem be-mülk-i hayret âşüfte-hâl u mahzûn*

*Ey ehl-i kâinâtın ma'bûdî vü ilâhı
Ser-cümle mümkinâtın bi'zzât pâdişâhı
Ben bendenin egerçi gayretde çok günâhı
Yâ Rab be-nâm-ı pâket kon sûy-ı men nigâhı
Geşt ez-gam-ı zemâne dil-haste vü ciger-hûn*

*Ez ârzû-yı la'let ey gonce-i letâfet
Nâlân şudem çü bülbül der bâg u râg hayret
Hemçün yetîm ü bi-kes üftâdeem be-gurbet
Ey serv-i ser-firâzem der-cüst ü cûy-ı vuslat
Her sû rûd-ı sirişkem mânend-i âb-ı Ceyhûn*

⁸³ - Bursalı bir remmal olan Çeşmî hakkında tezkirelerde bilgi yoktur. Kanunî döneminde yazılmış birkaç dergiden hayatına dair çok az bilgi edinilmekte ve birkaç gazeline rastlanmaktadır. Kanunî'nin ve Celilî'nin gazellerini de tahmis etmiştir. Bkz. Saadet N. Ergun, Türk Şairleri, c.3, s. 1110-1111).

Çeşmîyi kıldı Mecnûn ol kâkûl-i müce'ad
Kim oldu cânı anın ol kayd ile mukayyed
Çâh-ı gam içre kaldı mahbûs olup müebbed
Şâhî zi dest-i hicrân ez-hôd haber ne-dâred
Û râ tefakkudî kon ey şâh-ı rub'-ı meskûn

B İ B L İ Y O G R A F Y A

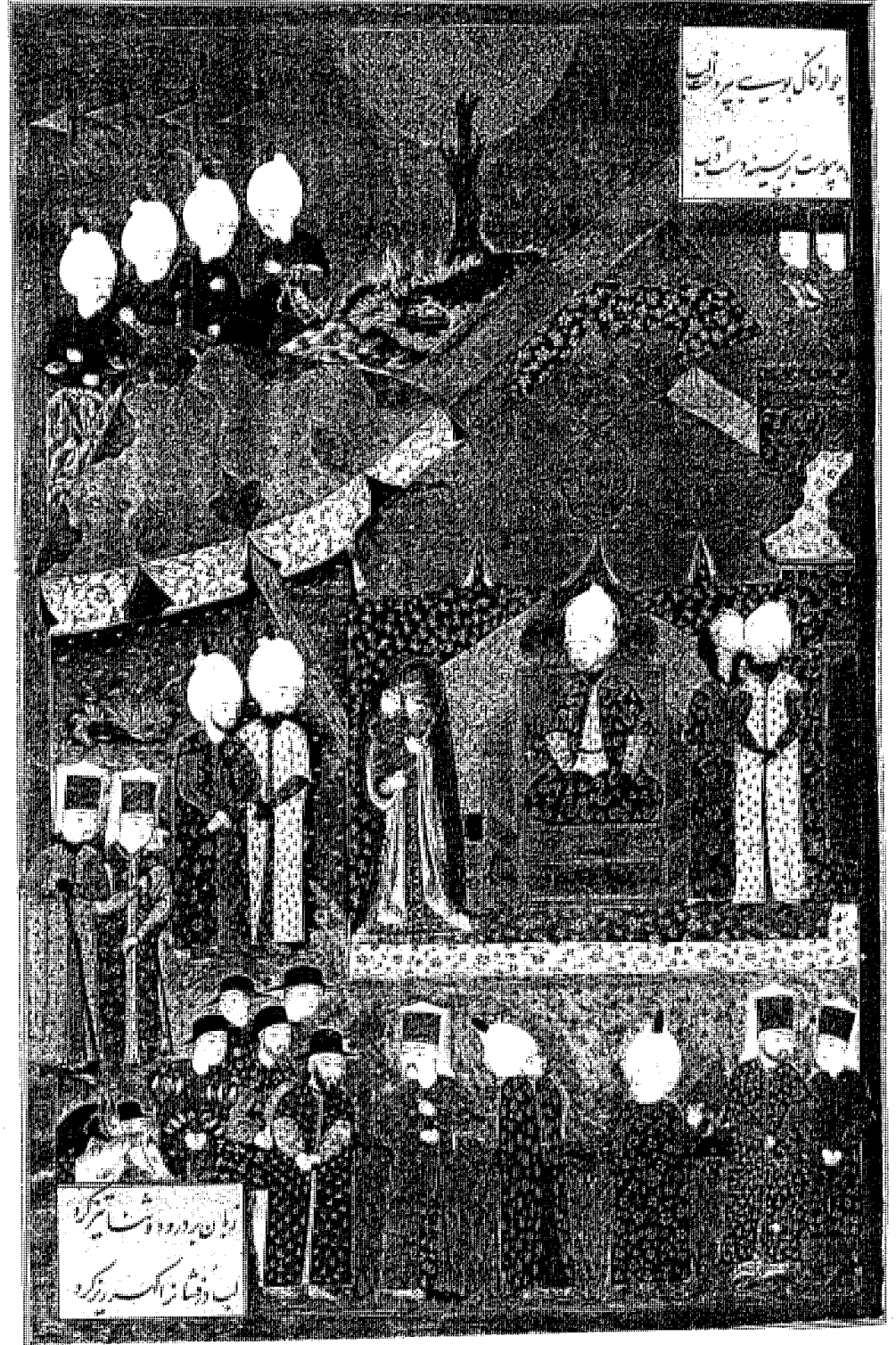
- 1- Ahmet Asım, *Burhân-ı Kattı*, 1214.
- 2-Ak, Coşkun , *Muhibbî Divanı*, Kültür ve Turizm Bak. Yay., Ank. 1987.
- 3- Akman, Mehmet, *Osmanlı Devletinde Kardeş Katli*, Eren Yay., İst. 1997.
- 4- Aksoy, Ömer Asım, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü* 1-2, TDK, 4.baskı, Ank.1984.
- 5- Alparslan, Ali, "*Gubarî*", İslam Ans. c.14, Diyanet Vakfı Yay., s.167.
- 6- Atıl, Emel, *Süleymannâme*, The Illustrated History of Süleyman the Magnificent, Washington, Newyork, 1986.
- 7- Aydemir, Abdullah, *Ebussuûd Efendi*, Kültür Bak. Yay., Ank. 1989.
- 8- Bilgin, Azmi, *Tercüme-i Pend-nâme-i Attâr*, Enderun Yay., İst.1998.
- 9- Çabuk, Vahid, *Solakzâde Tarihi*, Kültür Bak. Yay., c.1-2, Ank. 1989.
- 10- Çavuşoğlu, Mehmet, *Yahyâ Bey Divanı*, İst. Ün. Edebiyat Fak. Yay., İst.1977.
- 11- Çelebioğlu, Amil, *Kanunî Sultan Süleyman Devri Türk Edebiyatı*, MEB, İst. 1994.
- 12- Çiftçi, Cemil, *Mağtûl Şairler*, Kitabevi, İst. 1997
- 13- Danişmend, İsmail Hami, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*. c.2, Türkiye Yay., 1971.
- 14- Devellioğlu, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Lügat*, Aydın Kitabevi, Ank.1982.
- 15- Dilçin, Cem, "*Divan Şiirinde Gazel*", Türk Dili, Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri), S.415-416-417, Temmuz-Ağustos-Eylül 1986, s. 78-247.
- 16- Düздаğ, M. Ertuğrul, *Şeyhülislâm Ebussuûd Efendi Fetvaları Işığında 16. Asır Türk Hayatı*, İst. 1983.
- 17- Encmann, Janos, "*Bilinmeyen Bir Çağatay Şairi Şâhî ve Divanı*", Türk Dili Araştırmaları Yıllığı, Belleten, TDK, 1970.

- 18- Elçin, Şükrü, *Halk Edebiyatı Araştırmaları II*, Kültür ve Turizm Bak. Yay., Ank. 1988.
- 19- Emir, Sabahat, *Deyimler Sözlüğü*, Emir Yay., İst.1972.
- 20- Ergun, Saadettin Nüzhet, *Türk Şairleri*, c.2., İst. Tarihsiz.
- 21- Eyüpoğlu, M.Kemal, *13. Yü. dan Günümüze Kadar Şiirde ve Halk Dilinde Atasözleri ve Deyimler*, İst.1973.
- 22- Gökbilgin, M. Tayyib, "Hurrem", İslam Ans., c.5, MEB, s. 593-595.
- 23- -----, "Süleyman I", İslam Ans., c. 11, MEB, s.112-124,136,140-143.
- 24- *İmlâ Kılavuzu*, TDK, Ank.1996.
- 25- İpekten, Haluk, *Divan Edebiyatında Edebî Muhitler*, MEB İst. 1996.
- 26- İsen, Mustafa, *Künhü'l-ahbâr* (Tezkire Kısmı), Atatürk Kültür Merkezi Yay., Ank. 1994.
- 27- -----, *Acıyı bal Eylemek-Türk Edebiyatında Mersiye*, 2. baskı, Akçağ Yay., Ank.1994.
- 28- İsen, Mustafa- Bilkan, Ali Fuat , *Şehzade Sultanlar*, Akçağ Yay., Ank. 1997.
- 29- İsmail Hakkı-Rıdvan Nafiz, *Sivas Şehri*, (Yayına Hazırlayan Recep Toparlı), Sivas 1997.
- 30- Kılıç, Filiz, *Meşâ'irü's-şu'arâ, İnceleme-Tenkitli Metin*, Basılmamış Doktora Tezi, Gazi Üniv. Sosyal Bilimler Ens. Ank. 1994.
- 31- Kutluk, İbrahim, *Hasan Çelebi, Tezkiiretü's-şu'arâ*, TTK Yay., c. 1-2, Ank. 1981.
- 32- Mazıoğlu, Hasibe (Çatbaş), "Fuzûlî'nin Bir Mektubu", DTCF Dergisi, c. VI, 1948, S.3., s.139-146.
- 33- -----, "Fuzûlî'nin Bir Mektubu", Fuzûlî Üzerine Makaleler, TDK, Ank.1997.

- 34- -----, "*Kanunî'nin Oğlu Şehzade Bayezid İçin Yapılan Pend-nâme-i Attar Çevirisi*", VIII. Türk Tarih Kongresi II.ciltten ayırabası, TTK, Ank. 1981.
- 35- Mehmed Zeki, *Mahtul Şehzadeler*, İst. 1336.
- 36- Mustafa Nuri Paşa, *Netâyicü'l-vukuât*-Kurumları ve Örgütleriyle Osmanlı Tarihi, (Sadeleştiren, notlar ve açıklamaları ekleyen: Neşet Çağatay), TTK, C.I-II, Ank. 1979.
- 37- Okuyucu, Cihan, *Cinanî, Hayatı, Eserleri, Divanın Tenkitli Metni*, TDK, Ank. 1994.
- 38- Orhonlu, Cengiz, "*Sünnet Düşünü*", İslam Ans. c.11, MEB, s.245.
- 39- Osmanlı Arşivi, *Ali Emirî Tasnifi*, Tarih 954, 1-b/1.
- 40- Osmanlı Arşivi, *Mühimme Defteri*, c.1,2, No.6/3.
- 41- Öztelli, Cahit, "*Kanunî'nin Oğlu Şehzade Bayezid'in Babasına Son Mektubu*", VIII. Türk Tarih Kongresi II. ciltten ayırabası, TTK, Ankara 1981.
- 42- Pakalın, M. Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, MEB, İst.1971.
- 43- Pala, İskender, "*Keşfenin Tarihî Misyonu*", Şairlerin Dilinden, Ötüken Yay., İst. 1996.
- 44- Peirce, Leslie P., *Harem-i Hümayun, Osmanlı İmparatorluğu'nda Hükmranlık ve Kadınlar*, Çev.:Ayşe Berktaş, Tarih Vakfı Yurt Yay., 2. Baskı, İst. 1998.
- 45- Redhouse, Sir James W., *Turkish And English Lexicon*, Çağrı Yay., İst.1992.
- 46- Sakaoğlu, Saim, "*Türk Saz Şüri*", Türk Dili, Ocak-Haziran 1989, S.445-450, s. 131-132.
- 47- Solmaz, Süleyman, *Ahdî, Gülşen-i Şu'arâ*, İnceleme- Tenkitli Metin, Basılmamış Doktora Tezi, Gazi Ün. Sosyal Bil. Ens., Ank. 1995.
- 48- Staingis, F., *Persian-English Dictionary*, Beyrut 1975.
- 49- Sungurhan, Aysun, *Beyanî Tezkiresi, İnceleme-Tenkitli Metin*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Ün. Sosyal Bil. Ens., Ank. 1995.

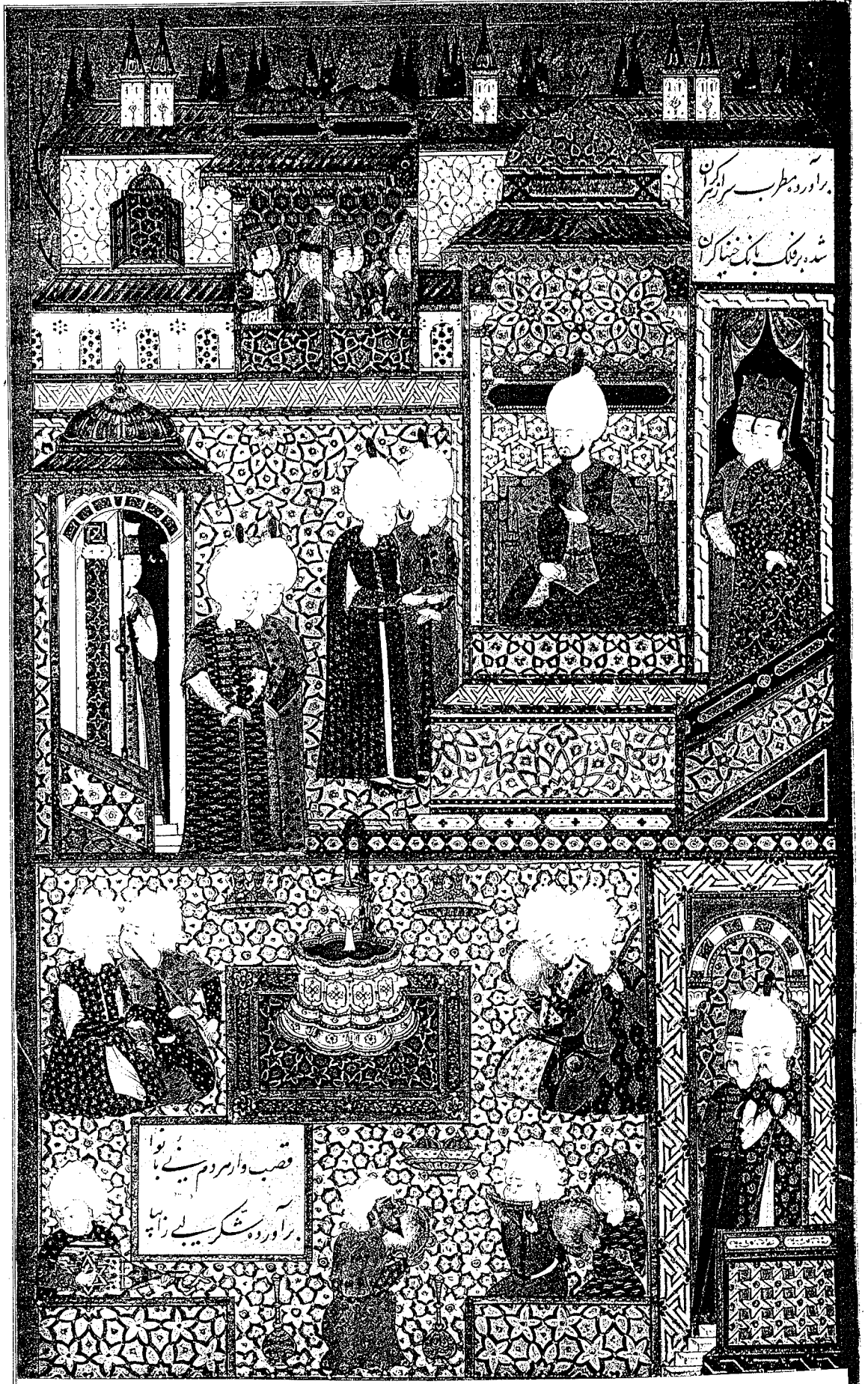
- 50- Şemseddin Sâmî, *Kâmûs-ı Türkî*, Çağrı Yay., İst. 1978.
- 51- Şentürk, *Ahmet Atillâ, Yahyâ Beğ'in Şehzâde Mustafa Mersiyesi yahut Kanunî Hicviyesi*, Enderun Kitabevi, İst. 1998.
- 52- Şükûn, Ziyâ, *Farsça-Türkçe Lûgat-Gencinei Güftar Ferhengi Ziya*, c.1,2,3, MEB İst.1984.
- 53- Tanyeri, M.Ali, *Örnekleriyle Türk Halk Şiirinde Deyimler*, Özgür Yay., İst.1996.
- 54- *Tarama Sözlüğü*, TDK., Ank. 1972.
- 55- Tuğlacı, Pars, *Osmanlı Saray Kadınları*, İst. 1985.
- 56- Turan, Şerafettin , *Kanunî'nin Oğlu Şehzade Bayezid Vak'ası*, DTCE Yay., TTK Basımevi, Ank. 1961.
- 57- -----, "Selim II", İslam Ans. MEB, c. 10, s. 434-441.
- 58- -----, "Bayezid (Şehzade)", İslam Ans. Diyanet Vakfı Yay., c.5, s.250.
- 59- Uluçay, M. Çağatay, "Selim-Bayezid Mücadelesi", Tarih Vesikaları, c.1, Mart 1961, 3 (18).
- 60- -----, *Padişahların Kadınları ve Kızları*, Ank. 1980.
- 61- Uraz, Murat, *Peçevî Tarihî*, c.II, İst.1968.
- 62- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Osmanlı Devletinin Saray Teşkilatı*, TTK, Ank. 1945.
- 63- -----, *Kütahya Şehri*, İst.1932.
- 64- Yakıt, İsmail, *Türk-İslam Kültüründe Ebced Hesabı ve Tarih Düşürme*, Ötüken Yay., İst.1992.
- 65- *Yeni Tarama Sözlüğü*, Düzenleyen Cem Dilçin, TDK, Ank. 1983.

E K L E R

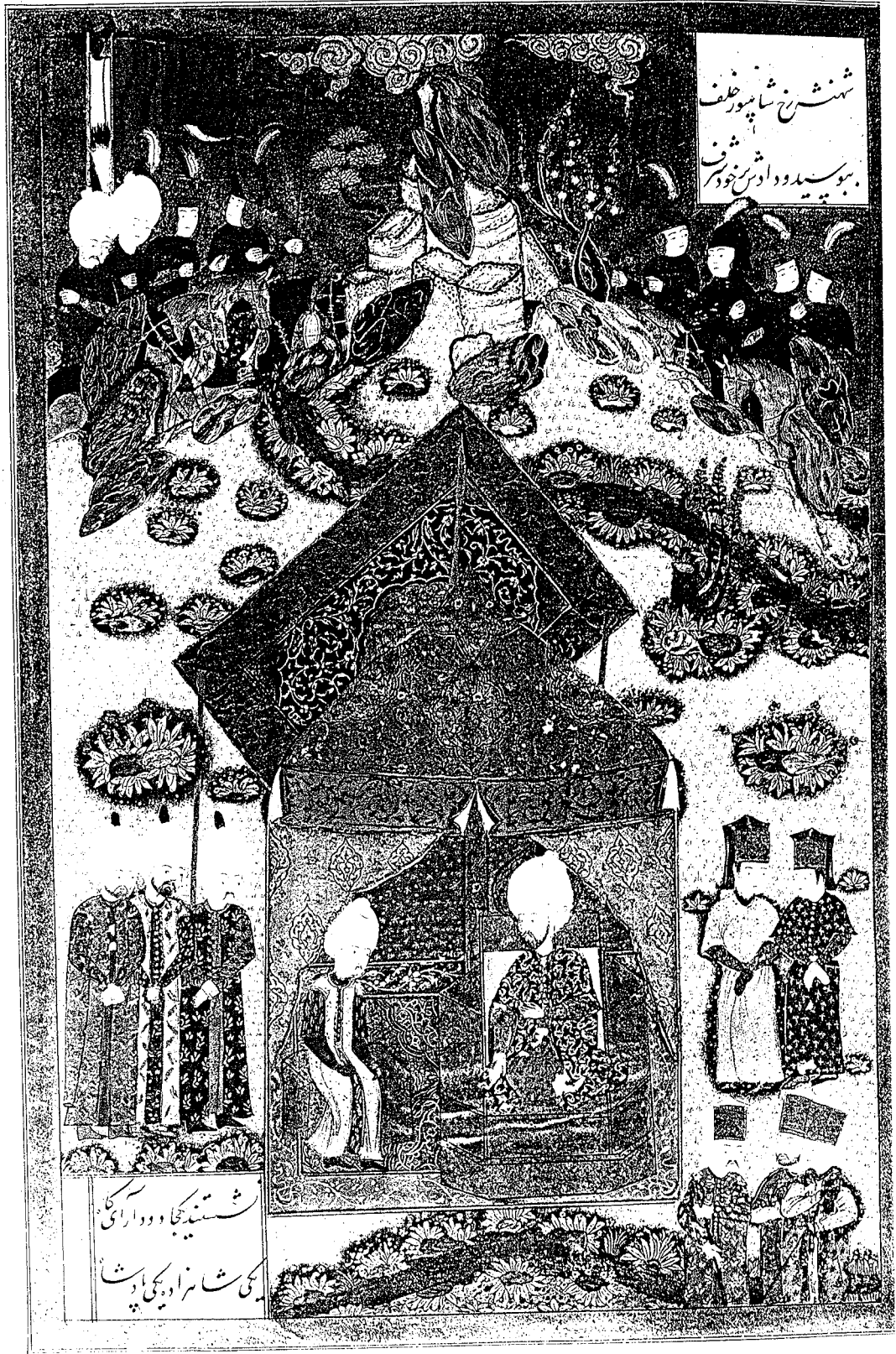
Kanunî Sultan Süleyman'ın Kraliçe Isabella ile görüşmesi. Kraliçenin hemen yanındakiler Şehzade Bayezid ve Şehzade Selim'dir. Sakalı kısa olan Bayezid'dir.

Emel Atıl, Süleymannâme, The Illustrated Mistory of Süleyman the Magnificiant, Washington, Newyork, 1986, s. 179.

Şehzade Bayezid ile Şehzade Cem'in sünnet düğünleri. Bu minyatürde Bayezid'in yüzü gözükmez.

Emel Atıl, Süleymanname, The Illustrated Mistory of Süleyman the Magnificent, Washington, Newyork, 1986, s. 187.

Kanunî Sultan Süleyman'ın Şehzade Bayezid ile görüşmesi.

Emel Atıl, Süleymannâme, The Illustrated Mistory of Süleyman the Magnificent.
Washington, Newyork, 1986, s. 219.

II. B Ö L Ü M
Ş Ā H Ġ D İ V A N I
(M E T İ N)

GAZELLER

1b

1

1 Ey hâlik-i kevneyn ü ey mübdi^c-i eşyâ
V'ey gün gibi her zerrede âşar(ı) hüveydâ

2 Deryâ-yı ulûhiyyetine nisbeten ey şah
Güyâ ki iki katre durur dünye vü^c ukba

3 Mûsâ ile ger lutfuñ eli olmasa hem-dest
Göstermege kâdir mi olurdu yed-i beyza

4 İ^csâya nesîm-i keremüñ olmasa hem-dem
Mevtayı cihânda idebilür midi ihyâ

5 Şunmasañ eger kudret elin fahr-i cihana
Engüş ile şakk-ı kamer eyler midi şâha

6 Didaruñı göstermez iseñ ger yarın anda
Dûzah görine gözlerüme cennet-i me'vâ

2a

7 Namıyle n'ola Şahî isem lik kapuñda
Bir bende-i hõrem ki bulunmaz baña hemta

Mef^cülü Mefâ^cilü Mefâ^cilü Fe^cülün

2

1 Ey gubâr-ı hâk-i payuñ çeşm-i câna tütüya
Hayr-makdem merhaba şahum şafa geldüñ şafa

2 Pister-i hasretde kalmışdum za^cif ü na-tüvan
Cana sıhhat virdi vaşluñ ey tabib-i can-feza

3 Vaşl-ı can-baḥşuñla ihya eylemişken rüzgar
Hâk-i payuñden cûda eylerse yine vâ baña

4 Zevk-i vaşluñdan yüce dünyada olmaz hazz-ı can
Derd-i hecrüñden büyük^c alemde olmaz bir bela

- 5 Bende-i ednâñ olsam hizmetünde kâşî
Mir-i iklim-i Karaman olmadansa ben şehâ
- 6 Sayeñi Hâk başımızdan ırmasun ta haşre dek
Bendeñüñ budur du^cası pâdişahum da'imâ
- 7 Niçe izhâr eylesün yanuñda Şâhî ma^crifet
Bahır-i bî-pâyân katında katrenüñ hâli n'ola

Fâ^cilatün Fâ^cilatün Fâ^cilatün Fâ^cilün

- 2b 3
- 1 Bulınmadı bir destüm alur dünyede hayfa
Tutdum yönümü¹ tapuña ey Hazret-i Mevlâ
- 2 Yüz yire koyup şefkat uma kapuña geldüm
Bî-çâre vü miñnet-zede ser-geşte vü şeydâ
- 3 İrmezse cenâbuñdan eger zerre^cinâyet
Kaldım ebedî guşşada hayfa vü dirigâ
- 4 Rañm eyle gözüm yaşına redd itme kapuñdan
Yâ Rabb be-hakk-ı kalem u levh-i mu^calla
- 5 Dermân umageldüm harem-i küyuña nalan
Ol dil ki saña yüz tuta mahrûm ola haşa
- 6 Anı ki ura qahruñ eli rûy-ı zemîne
Zir ü zeber olup yata kalkamaya ka^câ
- 7 Lutfuñ eli anı ki çeke fevk-ı^calaya
Kanda karasın göre anuñ dide-i a^cda

¹ -Metinde "ze" ve "nun" harflerinin ikisi de var. Kelime "yüzümü" veya "yönümü" şeklinde okunabilir. Hasan Çelebi Tezkiresi ve Künhü'l-ahbâr'da bu kelime "yüzümü" şeklinde yazılmıştır. (Bkz. İbrahim Kutluk, Tezkiretüş-şu'ara, c.1 TTK Yay., Ank. 1989, s.121; Mustafa İsen, Künhü'l-ahbâr, Atatürk Kültür Merkezi Yay., Ank. 1994, s.190).

- 8 Hayretde durur vaşf-ı şıfatuñda bu Şahî
Zātuñdan anuñ ne dili var kim ola gūya²

Mef'ülü Mefā'îlü Mefā'îlü Fe'ülün

3a

4

- 1 Cennet ü havrada yokdur sendeki hüsn ü behā
Söz dıraz itmek ne lazım bî-bedelsin sen şehā
- 2 Tolaşaldan zülf-i pür-çinüñe canā murg-ı dil
Bir duzağa düşdi kim mümkün degül aña rehā
- 3 Âferin sihr-i cihan-aşübına ol dil-berüñ
Ha deyince zülfin eyler yedi başlu ejdeha
- 4 Ey reh-i ışkâ düşüp andan nihayet isteyen
Bu hevadan geç ki yokdur aña hergiz intihā
- 5 Ol rakibüñ öksesin başup gelür Şahî kaza
İsterem kim irişüp canın ala diyince hā

Fa'îlatün Fa'îlatün Fa'îlatün Fa'îlün

55b

5

- 1 Tolaşup zülfine n'eylerdüñ dila
Yok yire başuña alduñ bir belā
- 2 Halüñ üstine hurüc idüp hatuñ
Canuma oldu belā üzre belā
- 3 Ey cefa-hüdur diyenler dil-beri
İhtiyar itdüm ben anı hayr ola

² – Metinde (2b) bu gazelin son beyti, matla beytinden önce geliyordu. Ancak vezin ve kafiye aynı olduğu ve bu gazelin mahlas beyti olmadığı için gazelin makta beyti olarak aldık. Ancak, yaprak kopması sebebiyle bir beyti kalmış ayrı bir gazele de ait olabilir.

- 4 Mest yaturken şu hūnī gözlerūñ
Büseden çeksūñ lebūñ olmaz m'ola
- 5 Var yok ağzuña düşmez yok denk
Kūt-ı cāndur leblerūñ şun dime la
- 6 Dilde zūlfūñle mufaşşal kışşadan
Yazdı yüzüm üzre eşküm mücmela
- 7 Ta ezelden hey kıyamet kıddūñe
Mübteladur cān-ı Şahī mübtela

Fa^cilatūn Fa^cilatūn Fa^cilūn

6

- 1 Ateş-i mihr-i ruhuñla bağrumı kılduñ kebab
Hasret-i cām-ı lebūñle eşkümi itdūñ şarab
- 2 Gün yüzūñ üzre nigara zūlfūñ efşan eyleme
Āfitabuñ yüzini ^calemdede dutmasun seḥāb
- 3b
- 3 Niçe yıldur vaşl-ı cānānı temenna eylerem
Talī^cümde bir gün olmadı diriga feth-i bab
- 4 Hizmetūñden dūr olaldan çeşm-i giryanum benüm
Seyle virdi ser-te-ser dünya yüzün kıldı ḥarab
- 5 Şormaz oldu ḥalūmi Şahī o şah-ı mülk-i ḥüsn
Bendesinden ^car ider var ise ol ^cālī-cenāb

Fa^cilatūn Fa^cilatūn Fa^cilatūn Fa^cilūn

7

- 1 Ateş-i hicran ile bağrum kebab oldu kebab
Mihnet ü derd ile dil mülki ḥarab oldu ḥarab

- 2 Şerbet-i vaşluñla cāna derde dermān eylegil
Yohsa hasretle gözüm yaşı şarab oldu şarab
- 3 Şem^c-veş odlar yakar başuma her dem ol nigar
Yolına pervāne-veş yanmak şavab oldu şavab
- 4 İtlerümle hem-ser ol sen gitme dir baña habib
Hamdū-li'llah seg rakibe hoş ^cazab oldu ^cazab
- 5 Gerd-i rahuñ kuhl idinmek hasretinden ey nigar
Şahi-i bi-çare bu yolda türāb oldu türāb

Fa^cilatün Fa^cilatün Fa^cilatün Fa^cilün

- 4a 8
- 1 Ateş-i hasret nigāra eyledi bağrum kebab
Dūd-ı hecrūñ eyledi şaha gözüm yaşın şarab
- 2 Ayrılalı gün yüzünden bilmez oldum özümü
Ne hayālūñ başa varur ne gelür gözūme hab
- 3 ^cĀrif olan zevk-i dünyaya gönül virmez kim ol
Evvelin ma^cmūr iderse ahirin eyler harab
- 4 Kişi ger biñ yıl sürerse ^cıyş u ^cişret dünyede
İtmesün aña heves çün ahiri olur türāb
- 5 Derd-i miñnetden şikayet ne idersin Şahiya
Āhirūñ ne olacaktur anı gör oldur şavāb

Fa^cilatün Fa^cilatün Fa^cilatün Fa^cilün

9

- 1 Kıldı hasret gözlerüm yaşın şarab
İtdi fūrkat bağrumuñ başın kebab

- 2 Gün yüzünden dūr olalı ah kim
Gözlerüme gelmedi bir lahza hāb
- 4b
- 3 Çare yok hecrüñ elinden kurtulam
Ol idiserdür beni ahir türāb
- 4 Ākıl iseñ bu cihāna virme dil
Göñli bir ma^cmüre vir k'olmaz hārāb
- 5 Şahi ya itme şikāyet dünyeden
Ahiret fikr it ki ol Āyn-ı şavāb

Fa^cilatün Fa^cilatün Fa^cilün

10

- 1 Göñül mihr ü vefā umma güzeller bi-vefādur heb
Dil-i Āuşşāka rahm itmez sitemger pūr-cefādur heb
- 2 Ser-ā-ser sīnem üstinde görinen şanma mūlardur
Kemān ebrūlaruñdan irişen tīr-i belādur heb
- 3 Cihān içinde ger hūrşid u ger māh u ger encümdür
Habībüm pertev-i mihr-i ruḥuñla rüşenādur heb
- 4 Seg-i kūyuñ işigüñde rakibe n'ola rahm itse
Bir av iti gibi hayli zemāndur aşinādur heb
- 5 Yazılan eşk-i hūn-abumla Şahī levḥ-i çihremde
Başumdan derd-i canan ile geçen mā-cerādur heb

Mefa^cilün Mefa^cilün Mefa^cilün Mefa^cilün

7a

11

- 1 Hañçer almış ah eline gamze-i dil-dar mest
Kān itmezse Āacebdür ol gözi hūn-ḥar mest

- 2 Nev-cevândur kanda bilür dahı adem kadrini
Hün-ı ^cuşşak ile oynarsa n'ola ol yar mest
- 3 Kalmadı bir kimse kim gönlin urup götürmedi
Baş açup meydâna girdi turre-i tarrâr mest
- 4 Gulgul ile dest-i sakide şurahî nağmede
Cam-ı ehl-i bezm elinde devr idüp oynar mest
- 5 Mest-i ^cişkam la^clûñ añdukca gözüm giryan olur
Dil-berin yad idicek meşhûrdur ağlar mest
- 6 Gerçi rüsvalık durur karı harabat ehlinüñ
Görmedüm çeşmüñ gibi şüride vü ^cayyar mest
- 7 Döstüm Ferhad ı Mecnûnuñ cihânda adı var
Gelmedi Şahî gibi bir ^caşık-ı didar mest

Fa^cilatün Fa^cilatün Fa^cilatün Fa^cilün

7b

12

- 1 Akıtdı gözlerüm yaşını düd-ı ateş-i hasret
Eritdi yüregüm yağın ne müşkil derd imiş fûrkat
- 2 N'ola cânlar virürsem işügüñ yaşdanmaga şahâ
Gubâr-ı hâk-i pâyuñdur başuma efser-i gırret
- 3 Ben ol Leyla firakıyla düşüp damân-ı kuhsare
Varup Mecnûn-şifat duşsam vuhûş ile n'ola ülfet
- 4 Ne vardı çekmege âlâm-ı dehri derd-i mihrûñle
Bular üzre gam-ı hecrüñ degülmişse eger serbest
- 5 Vişâl-i yare ey Şahi hemân yok yire sa^cy itdüm
Benüm hûd hecr imiş evvel kalemde başuma kısmet

Mefa^cilün Mefa^cilün Mefa^cilün Mefa^cilün

13³

- 1 Fırakūñ cānuma kār itdi gāyet
Gamuñdan olmadum ʿālemde rahāt
- 2 Kapuñā hecr elinden dāda geldüm
ʿİnayet eyle ey şāhum ʿinayet
- 3 Gam-ı ʿışkuñla ʿuşşakūñ cihanda
Melāmetdür benüm şāhum melāmet

Mefā ʿilün Mefā ʿilün Fe ʿülün

14

- 1 İrakdan kūşe-i çeşm⁴ ile geh gah
Nazar ʿayn-ı ʿinayetdür ʿinayet
- 2 Gözüm yaşı cigerde derd-i ʿışka
ʿAlāmetdür ʿalāmetdür ʿalāmet
- 3 Tavāf-ı Kaʿbe-i kūyuñ habībüm
ʿİbadetdür ʿibadetdür ʿibadet
- 6b
- 4 Saçuñdan çekdügin Şahī yazarsa
Dırāz olur dükenmez bu hikāyet

Mefā ʿilün Mefā ʿilün Fe ʿülün

15

- 1 ʿAşıka dil virmeyen dil-dar elinden el-gıyas
Kāmetüm dal eyleyen mekkar elinden el-gıyas
- 2 Şol kadar kan ağladum hecrūñ şebinde ben garib
Bülbüle rahm itmeyen gülzār elinden el-gıyas

³ – Gazel-i nâ-tamâm.

⁴ – Metinde: hışm.

- 3 Ney gibi bağrum delindi inlerüm ben derdden
Ol rakib-i kâfir-i bed-kâr elinden el-gıyas
- 4 Gözlerüm yaşı ile kana boyadum  alemi
İnlerüm bu dide-i h n-bar elinden el-gıyas
- 5 G reli cad  g zin All h ki meft n olmuşam
şahiya ol dil-ber-i se  ar elinden el-gıyas

Fa ilat n Fa ilat n Fa ilat n Fa il n

16

- 1 Ol kaşı ya g zleri mestan elinden el-gıyas
Bendesine zulm iden sult n elinden el-gıyas
- 2 Eşk-i  eşm m c şı ile seyle vird m  alemi
D stlar bu dide-i giryan elinden el-gıyas
- 3 Zulm ile zencir-i z lf n ben  aribi kıldı bend
Cevri bi-h d zulm  bi-payan elinden el-gıyas
- 4 Bir nazarla g n l m aldı rahm id p kılmaz vefa
N'ideyin ol g zleri fettan elinden el-gıyas
- 5 şahi inler derd elinden derdine bulmaz deva
Ger olursa derd-i bi-derman elinden el-gıyas

Fa ilat n Fa ilat n Fa ilat n Fa il n

7a

17

- 1 Dil mde eyled m mihr n nihan genc
Bel  pinhan gerek ey mihr-ban genc⁵
- 2 Dehan n n'ola mahfi olsa g zden
Ki olur her zamanda bi-nişan genc

⁵ – Bu beyit metinde, 11b'de idi.

- 3 Tılsım-ı ejdehâdur hüsne zülfüñ
Ki olmaz bi-tılsım ey nev-cevan genc
- 4 Meta^c-ı vaşlı nakd-ı cāna aldum
Ele girmez çü gördüm rāygān genc
- 5 N'ola mihr-i nigāra düşse gönölüm
Geda bulsa ^caceb mi na-gehān genc
- 6 Çün ahir gayra kalur n'olur andan
Ser-ā-ser tūtalum tōlmış cihān genc
- 7 Baña ^cışkuñ Hudadan bir ^catadur
Ki bulmaz her kişi ey dil-sitān genc
- 8 Bu Şahî-derdmende derd-i ^cışkuñ
Yeter ey dil-ber-i na-mihr-bān genc

Mefa^cilün Mefa^cilün Fe^cülün

- 7b 18
- 1 Murād u maṭlab-ı halk-ı cihān genc
Baña vaşluñ durur ey nev-cevān genc
- 2 Dilerseñ vaşlını serden geç ey dil
Ele girmez bilürsin rāygān genc
- 3 N'ola görsek haṭı devrinde ağzın
Olur ahir zemanda pes ^cıyan genc
- 4 Görinmezse ^caceb mi mü-miyanı
Ki olur her zeman gözden niḥān genc
- 5 Nice elden koyam daman-ı vaşluñ
Ele girmez ḥabībüm her zeman genc

6 Baña ʿışkuñ Hudadan bir ʿatadur
Ki bulmaz her kişi ey yâr-ı cân genc

7 Derûn-ı dilde şakla ʿışkı Şahî
Duyup el dimesûn bulmuş fulan genc

Mefâʿilün Mefâʿilün Feʿülün

19

1 Kakülün fikriyle muhteldür mizâc
Zülf-i zencirünle laʿlündür ʿilac

2 ʿArızuñda zâhir olaldan hatûñ
Rûm ilinde miske kalmadı revâc

6a

3 Tîr-i ahum gönülüne kâr itmedi
Kâtı sengin-dilsin ey nazûk-mizâc

4 Zülf-i ʿanber-bar-ı dil-ber var iken
Nafe-i misk-i Hıtaya n'ihtiyâc

5 İşigünde hak-i payuñ var iken
Hey maʿaza'llah gerekmez taht u tac

6 Şahiya misk-i Hıtadan dil-berün
Hatt-ı miskini ʿaceb mi alsa bac

Faʿîlatün Faʿîlatün Faʿîlün

20

1 Dil lebünden büse eylerse temennâ itme kec
Vir murâdın derdmendün naz itme vaz gec

2 Tutulur gün güyiya zulmet başa ʿâlem yüzün
Ol güneş yüzlüm külâhın başına giydükce kec

- 3 Çünkü ey hâcî gönül yıkmak durur pişen senün
N'oldı andan tütalum kim idesin biñ kerre Hâc
- 4 Hâmdü-li'llah irmişem niçe murâda şabr ile
Hâk buyurmuşdur "resûlü's-şabr miftahü'l-frec"⁶
- 6b
- 5 İtdügün sa^cyi n'ola bilmezse il Mevla bilür
Eylügi sen eyle Şahî zayı^c olmaz şuya şac

Fa^cilatün Fa^cilatün Fa^cilatün Fa^cilün

21

- 1 Her kaçan ^carz eyleseñ sen ^caleme ey mah-ruh
Canı yokdur göstere halk-ı cihana mah ruh
- 2 Toğrılup gelse n'ola her dem dile mihr-i ruhuñ
Toğridur şahane çün reftarda her gah ruh
- 3 İhtiyar elden gider taraf-ı külehden naz ile
Her kaçan kim göstere ol dil-ber-i dil-hah ruh
- 4 Yüzüne müştakdum cana kudumuñdan senün
Rü-be-rü gördüm sa^cadetden bi-hamdi'llah ruh
- 5 Na^c-ı ruhsarında yaruñ beydak-ı hal-i siyah
Ruh-ı Şahî üstüne ferzane kıldı şah ruh

Fa^cilatün Fa^cilatün Fa^cilatün Fa^cilün

22⁷

- 1 Halk şad olsa n'ola çün irdi ^cid
Gam baña pa-büsina irmek ba^cid
- 2 Va^ciza yanar diyüp ağırtma baş
Seyl-i ^cışka çünki bend olmaz müfid

⁶ – Sabrın elçisi, aydınlığın anahtarıdır.

⁷ – Bu gazelin matla beyti 6b'de, diğer beyitleri 8a'dadır.

- 3 Görmedüm ey şah-ı zalim dünyede
Zülf ü gamzeñ gibi cebbâr u ʿanid
- 4 Rahm kıl hûn-âb-ı çeşmümden yazık
Kana gark olmuş yatur rûy-ı sefid
- 5 Zahm-ı gamzeñle ölürsem döstüm
Yaz mezarum taşına "kabr-i şehid"
- 6 Şahî çeşmüm mest yaturken görüp
Hâba varmış didi cebbâr u ʿanid

Faʿilatün Faʿilatün Faʿilün

23

- 1 Ey firakûñ ateşinden nar-ı düzağ bir şerer
Ravza-i cennet cemalûñ gülşeninden bir eşer
- 2 Hâk-i rahuñda makâm u dilde mihrûñ var iken
Hey maʿâza'llah gerekmez taht-ı ʿac u tac-ı zer
- 3 İl senüñle cam içüp ʿıyş ide ben kanlar yudam
Derd olur mı dünyede cana baña bundan beter
- 8b
- 4 Tut dehanum karşusunda gül ruhuñ mir'atını
Öldüğüme ey Mesihâ-dem inanmazsañ eger
- 5 Ögerek ʿarşa çıkardı Şahî tûba kaddüñi
Âferin tabʿ-ı bülendine zihi şahib-hüner

Faʿilatün Faʿilatün Faʿilatün Faʿilün

24

- 1 Hizmetüñde gice gündüz peyk-veş cânım gezer
Hasretüñden şubha dek çeşmüm ciger kanın ezer

- 2 Püte-i ihlâş-ı ʿışkuñda yanaldan bu gönül
Şâf u pâk olmuş durur şâhâ yoluñda hemçü zer
- 3 Göreli şîrîn-zebânum bu gözüm ruhsârûnı
Cân u ser terk eyleyüp Ferhad-veş kıldı güzer
- 4 Niçe yüz biñ bend ile bağlar dil-i şad-pâremi
Her kaçan kim naz ile ol mah-rû zülfin çözer
- 5 Ehl-i nazm içre n'ola kadri olursa Şahinüñ
Kim meʿanî sakfını o dürr-i nazm ile bezer

Faʿilatün Faʿilatün Faʿilatün Faʿilün

9a

25

- 1 Gamzeñ öldürüp gider ʿuşşakı kanı yok mıdur
Yoksa ʿömrüm bunlaruñ yanuñda canı yok mıdur
- 2 Ha bugün yarın diyü hasretle geçdi ʿömrümüz
Döstüm ʿalemde bir vuşlat zemânı yok mıdur
- 3 Nice nâlan olmasun fûrkat diyarında gönül
Bir senüñ gibi vefasuz dil-sitanı yok mıdur
- 4 ʿÖmrümi fûrkat diyarında geçürdüm ah ile
Yoksa andan gayrı ʿuşşakuñ mekânı yok mıdur
- 5 Çünki yaruñ payına yüz sürmege degmez elüñ
Ey dil-i bi-çare miskin asitanı yok mıdur
- 6 Tütalum sen mîhr-i yari Şahî ikrar itmedüñ
Rûy-ı zerdüñde anuñ andan nişanı yok mıdur
- 7 Vaşf-ı haluñde bu ben Ferhaduñ ey şîrîn-zeban
Söylenen dillerde şimdi dastanı yok mıdur

Faʿilatün Faʿilatün Faʿilatün Faʿilün

26

- 1 Zülfüne gönlüm esir itdün günahı yok mıdur
N'ola boynı bağı bendeñse İlahi yok mıdur
- 9b
- 2 Her zeman ceş-i hatun ılgar ider dil üstine
Bu harab-abad mülkün padişahı yok mıdur
- 3 'İşk ilinün n'ola da' va kılsa dil serverlugin
Ferr-i mihrün gibi başında külâhı yok mıdur
- 4 Dime ey dil irmedüm zıll-ı hümay kim senün
Başun üzre saye-i zulf-i siyahı yok mıdur
- 5 N'ola Şahi yar istigna şatarsa naz ile
Küşe-i çeşm-i 'inayetle nigahı yok mıdur

Fa'ilatün Fa'ilatün Fa'ilatün Fa'ilün

27

- 1 'Arzuñ aşuftesi aya bu gisular mıdur
Yohsa ol ateş-perest olan şu Hindular mıdur
- 2 Kulle-i küh-ı mahabbetde bu gönlüm şirini
Ram u naħcır eyleyen ol çeşm-i cadular mıdur
- 3 Çeşmüne cana kırışmeyle dil-aşub itmegi
Bilmezem ta'lim iden gamzeñle ebrular mıdur
- 4 Kim ola şeb-bu iden didüm meşam-ı 'alemi
Kaküline el urup didi 'aceb bular mıdur
- 10a
- 5 Ayagina yüz sürüp Şahî o serv-kametün
Eşk-i çeşmüm cüş idüp akar 'aceb cular mıdur

Fa'ilatün Fa'ilatün Fa'ilatün Fa'ilün

28

- 1 Ey şabâ lutf it haber vir ol nigarum hoş mıdur
Lale-haddüm serv-kaddüm gül-izarum hoş mıdur
- 2 Asker-i sünnî ile azm-i kızılbaş eyleyen
Server-i şahib-kıranum tac-darum hoş mıdur
- 3 Hasretinden gözlerüm gurbetde gıryan eyleyen
Ol hayal-ı yâr-ı cân u gam-güsarum hoş mıdur
- 4 Padişahum serverüm püşt-i penahum mesnedüm
Rüstem-i meydan-ı rezm ü şeh-süvarum hoş mıdur
- 5 Hizmetinde Şahi-yi dūr eyleyüp na-kam iden
Padişahum kamranum şehir-yarum hoş mıdur

Fa^cilatün Fa^cilatün Fa^cilatün Fa^cilün

29

- 1 Didüm emsem olur mı la^clün ey yar
Didi cânuñdı ol olmaz yûri var
- 10b
- 2 Lebün gördükde dıtrer üstine cân
Nitekim şuya karşı teşne bimar
- 3 Cefa-yı yârdan korkarsañ ey dil
Şakın arz-ı maḥabbet itme zinhar
- 4 Benüm cân virdüğümde n'oldı andan
Sen olmayınca ḥalümde haber-dâr
- 5 Komaz küfrin başın kesmekle zülfün
Ne tebdil-i libas eyler ne zünnâr
- 6 Ezelden bi-vefalar^c adetidür
Alup uşşak gönlin itmek inkâr

- 7 Hatȧdur mihrine aldanma Şahî
 Vefâsuz pîre–zendür çarh–ı gaddar

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fe'ülun

30

- 1 Görmeyelden gül yüzüñi ağlarum ben zar u zar
 Kaddümi gamdan hilal itdün eyâ mekkar–kâr
- 2 Mâr–veş tolandı zülfüñ gerdenine göñlümün
 Sînem üzre yayılup mâr oldu her mû tar ü mâr⁸
- 12a
- 3 °Akl u şabrum tar–mâr oldu reh–i miñnetde ah
 Canuma zülfüñ ucından guşşaya ne bâr bâr
- 4 Kim yokar el padişâhum dilde genc–i mihrüñe
 °Aks–i zülfüñle toladan genc–i sînem mar mar
- 5 Mür–veş Şahî ele alup meta°–ı cânını
 Payuña çekse Süleyman hanum itme °ar °ar

Fa'ilatün Fa'ilatün Fa'ilatün Fa'ilün

31

- 1 Göñülden yâr olana sen de ey yâr
 Vefâdar ol vefâdar ol vefâdar
- 2 Cefakâr olma lutf eyle habibüm
 Kem–azâr ol kem–azâr ol kem–azar
- 3 Kerem kıl °aşıkun halinden ey yâr
 Haberdar ol haberdar ol haberdar
- 4 Göreyin sini ben bir serv–kadde
 Hevadâr ol hevadâr ol hevadâr

⁸ – Bir ve iki numaralı beyitler 10b'de idi.

- 5 Bu Şahî düşdügi ıışka göreyin
Giriftar ol giriftar ol giriftar

Mefa^cilün Mefa^cilün Fe^cülün

- 12b 32
- 1 Fırkatünden hasret ile ey nigar
Zar zaram zar zaram zar zar
- 2 Zülfün ile gün yüzünü görmege
Bi-kararam bi-kararam bi-karar
- 3 Lebleründen büse almaga yine
İntizaram intizaram intizar
- 4 Nice yıldur hasretiyle dem-be-dem
Eşk-baram eşk-baram eşk-bar
- 5 Tabiş-i mihr-i ruhuñla zerre-var
Tabdaram tabdaram tabdar
- 6 Cür^ca-i cam-ı lebüñden ben senün
Pür-humaram pür-humaram pür-humâr
- 7 ıışk-ı dıl-berle ölürsem Şahi ya
Bahtiyaram bahtiyaram bahtiyâr

Fa^cilatün Fa^cilatün Fa^cilün

- 13a 33
- 1 Hal u hattun reng u bûdur misk-i canberden geçer
Dişlerün dürden lebüñ yaküt-ı ahmerden geçer
- 2 Hak-i payüne yüz urup asitanun hasretin
Taht-ı ac-ı pür-zer ü tac-ı mücevherden geçer

- 3 Ḵametũñ seyr eyleyen tũbaya egmez başını
La^cl-ı şirĩnũñ gøren cennetde kevşerden geçer
- 4 Mekteb-ı hũsnũñde dil tıflı kitab-ı ^cıřkuñı
şöyle hıfz itmiş durur kim şimdi ez-berden geçer
- 5 Tolaşaldan halka-ı zũlfũñe cãnã tıfl-ı dil
şöyle ũstad oldu kim nũh bãb-ı şenberden geçer
- 6 Bařuñã zũlfi ucından irişen kara kařa
Hũkm-ı takdĩridũr ey dil şanma aşterden geçer
- 7 Vir rıza řahĩ kaşaya farĩg ol endişeden
şayr u şerr evvel kãlemde yazılan serden geçer

Fã^cilãtũn Fã^cilãtũn Fã^cilãtũn Fã^cilũn

34

- 1 Cemalũñdur serĩr-ı hũsne server
Gulamuñdur meh u hũřĩd u şaver
- 13b
- 2 Cemalũñ gũlsitanı tãze olsun
Hũdãdan dilerũm ta rũz-ı maşşer
- 3 N'ola kılsa idũñ ey afitãbum
Benũm bir gice gam-řãnem mũnevver
- 4 Gice gũndũz viřãlũñdur murãdum
Hũdãdan dilerũm ide mũyesser
- 5 řayalũñ bir nefes řalĩ degũldũr
Gũñũlden gũzden ey rũř-ı musavver
- 6 şeha tebdĩl-ı řũretle ^cacebdũr
Yũzũñ gũrmekřũn olmazsam kalender

- 7 Niçün hoş geçmeye sayeñde Şahi
Du^câ-güyuñken ey serv-i semen-ber

Mefa^cilün Mefa^cilün Fe^cülün

35

- 1 Boyuñ tûba tudağuş ab-ı kevşer
Haşuñ reyhan yañağuş verd-i ahmer
- 2 Kaduñ yanında tûba pest ü kûtah
Lebuñ yanında şûr u telh kevşer
- 14a
- 3 Münevverdügi gül yüzüñ kamerden
Benüm çok sevdüğüm günden de azher
- 4 Yine gönüm şaçuñ bendine düşmiş
Bu def^ca sizmezem ki kırtara ser
- 5 Hele ben küyuña didara geldüm
Raķib-i rû-siyeh bilmem ne ister
- 6 Sitarem yok ki bir şeb-tire külbem
Gelüp ruşen kıla ol mah-peyker
- 7 Ne çare Şahi ya çekmek gerekdür
Çü gördük cevre mayıldür o dil-ber

Mefa^cilün Mefa^cilün Fe^cülün

36

- 1 Ele cam al ki hengam-ı çemendür
Huşuşa sakı ol gonçe-dehendür
- 2 Habibüm hokka-i la^clinüñ içre
Şu lû'lû' dişlerüñ dürr-i ^cAdendür

- 3 Yüzüm zer gibi zerd iden cihānda
 O gül–gün çihre ol sîmin–bedendür
- 14b
- 4 Bize hâlet viren sakî lebûndür
 Biz anı dimezüz kim rah–ı dendür
- 5 Fîğan u naleme rahm eylemezsın
 Behey zâlim behey afet nedendür
- 6 Maḥall–i merḥamet kimdür dir iseñ
 Benüm çok sevdigüm sini sevendür
- 7 Muḥaṣṣal gül yüzün vaşında Şahî
 Bu gün bezmünde bir şîrin–sühandur

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fe'ûlün

37

- 1 Dil–beruñ cevır ü cefadan baña kaşdı gayrıdur
 Âşık u ma'şûk ḥalî gayra uymaz ayrıdur
- 2 Dağ şanmañ tekye–i sinemde yir yir görinen
 Şem' yakdı 'ışk ocagına nigârûñ hayrıdur
- 3 Yakma gönlüm ḥanesini anda senden gayrı yok
 Ey Ḥalîlüm Ka'bedür ol şanma Âzer deyrîdür
- 4 Dün gice zencîr–i zülfin boynuma taqdum dimiş
 Ya ḥayalîdür dîl–i dîvanenüñ yâ seyridür
- 15a
- 5 Bûse isterse lebünden Şahî ey İsa–nefes
 Bî–huzûr olma dilin çiyner ölümli şayrıdur

Fa'îlatün Fa'îlatün Fa'îlatün Fa'îlün

38

- 1 Şah-ı gül gibi kadûn nev-reste vü mevzündür
Kâmetûn üzre ruhuñ manend-i gül gül-gündür
- 2 Badeye düşsem °aceb mi cam-ı la'luñ şevkine
İhtiyar elden gider sakî lebûn mey-gündür
- 3 Ruhları alı durur şanma gözinin humreti
Çeşm-i mest-i hûn-feşânından dökilen hündür
- 4 Kime ayak tolasa başdan çıkarur °akıbet
Kakül-i dil-berde ya Rab bu nice efsündür
- 5 Bağrı pare pare nayuñ kellesi kızgın defûn
Şevk-i haddûnle biri nalan biri mahzündür
- 6 Vaşf-ı ruhsaruñda rengin u laîf u ab-dar
Serv-i kaddûn gibi nazmum hübdur mevzündür
- 7 Büseye çekse n'ola gördükde Şahî la'luñi
Mülk-i °Osmanîde bac almak begüm kânündür

Fa°ilatün Fa°ilatün Fa°ilatün Fa°ilün

15b

39

- 1 Bûlbûl-i dil nalesinden gonceler dem-bestedür
Serv hayran u benefşe zar u nergis hastedür
- 2 Hâr-ı gamda °andelib-i cânı nalan eyleyen
Gûlsitan-ı hüsn içinde bir gül-i nev-restedür
- 3 Hışm-ı çeşmi kaşları gibi baña ol afetûn
Bir zeman hâlî degüldür her zeman peyvestedür
- 4 Vuşlata irdüm didükde göresin fûrkat irer
Rişte-i hicran beñzer pây-ı vaşla bestedür

- 5 Giceler nalân olan küyumda kimdür dir iseñ
Derd-i hecrüñ hastesi Şahî şikeste–bestedür

Fa^cilatün Fa^cilatün Fa^cilatün Fa^cilün

40

- 1 Zülfüñün her bir kılında haste göñlüm bestedür
Derd-i ışkūñ mübtelasıdur be–ğayet hastedür
- 2 Leyli–i zülfün gamıyle dil perişan oldu bil
Çek anı zencire kim Mecnûn gibi.....⁹
- 14a
- 3 Ruhların üzre göreliden zülf-i anber–baruñı
Dil perişan hatır u göñlüm benüm işkestedür
- 4 Her ne deñlü zar kılsa gūşuñı irmez senüñ
Âşık ahından şakın kim göklere peyvestedür
- 5 Gam degül gülzar–ı hüsn içinde ol gonce–dehen
Şahî–i bi–çareye açılmasa nev–restedür

Fa^cilatün Fa^cilatün Fa^cilatün Fa^cilün

41

- 1 Gamze–i hün–rız elinden tende cânım hastedür
Zülfün ucından bu dil dām–ı belāya bestedür
- 2 Göreliden gül yüzüñi padişāhum ben senüñ
İñlerem bülbül gibi göñlüm yine şikestedür
- 3 Ah kim feryad u zārum irmedi sen meh–veşe
Gerçi kim feryād u ahum göklere peyvestedür
- 4 Bad–ı ahumdan şakın nazük–nihalüm kaddüñi
Döymeye şayed mizacı kim dañı nā–restedür

⁹ – Metinde boş bırakılmıştır.

- 3 Gice gündüz nale vü ah (u) fiğanumdan benüm
Yir hayretde kalupdur çarh ser–gerdandur
- 4 Çaremi sordum etibbadan tutup nabzum didi
Vaşl–ı yare sa^cy kıl kim derdüne dermandur
- 5 Name–i can–bahşuñ ile yad iderseñ tiz tiz
Pağışahum Şahiye gayet büyük ihsandur

Fa^cilatün Fa^cilatün Fa^cilatün Fa^cilün

44

- 1 Derdüñi dil^c ayn–ı dermān guşsañı şadi bilür
Döstüm her şan^catuñ kadrini üstadı bilür
- 2 İşk zevkı gayrıdur Hüsrev haberdar olmadı
Zevk u şevk ü halet–i Şirini Ferhadı bilür
- 17b
- 3 Ben iradet başını kodum işigi taşına
Baķi emri gamze–i hün–hār u celladı bilür
- 4 Can u dilden itdügümce ah^c arz–ı ihtişās
İtimad itmez o şahum ben kılın yadı bilür
- 5 Uyaran encüm gözin çarh–ı felekde her gice
Şahī bendeñ kendinüñ efgān u feryadı bilür

Fa^cilatün Fa^cilatün Fa^cilatün Fa^cilün

45

- 1 Hasret–i zülfün nigara eşkümi baran kılur
Bu dil–i pür–gam anuñçün dayıma efgān kılur
- 2 Gül yüzün ayrılığı ey lale–had dayım beni
Giceler ta şubha dek bulbül gibi nalan kılur

- 3 Devletüñde padişahum bu revâ mı gözlerüñ
Leşker-i gam gönderüp dil mülkini vîran kılar
- 4 El uzatmış yine reh-zen kâkülüñ ruhsaruña
Kafir-i bed-fıkr gör kim gâret-i imân kılar
- 5 Ey şeh-i mülk-i melâhat dest-gîr olmaz iseñ
Ceyş-i gam dil mülkini pâ-mâl idüp talan kılar
- 18a
- 6 Gözlerüm yaşını ger kurtarmaya hecrüñ odı
Seyl-i eşküm bu cihanı ʿakıbet ʿumman kılar
- 7 Hacc-i ekberdür cemalüñ ey Halilüm ʿışkuña
Kaʿbe-i küyuñda Şahî canını kurban kılar

Faʿilatün Faʿilatün Faʿilatün Faʿilün

46

- 1 Gamzeñ okıyla sine vü dil pâre paredür
Cevr-i rakib ile cigerüm pâre paredür
- 2 Rahm eylemez figânına ben bi-dilüñ meded
Beñzer ki kalbi ol güzelüñ seng-i çaredür
- 3 Feryad u nâleme rahim itmedi seng-dil
Hışm u ʿitâbı yine hemân ber-karârdur
- 4 Bir büsesi behası lebinüñ çü can ola
Ölür dirilür aluruz anı ne çaredür
- 5 Mihr-i nigarı şanma ki sineñde şakladuñ
Eşkünde Şahî gün gibi o aşıkaredür

Mefʿulü Faʿilatü Mefaʿilü Faʿilün

18b

47

- 1 Dil-i ^çuşşakla zülfüñ koma gavga ideyor
El urup gamzeñe bir hâdişe peyda ideyor
- 2 Tütî-i dil kafes-i tenden eyâ rûh-ı revân
Bal açup kûyuña düşmege teķaza ideyor
- 3 Beni Ferhad-şıfat lutf ile şîrin sūhanuñ
Düşürüp vadi-i ^çışka yine şeyda ideyor
- 4 Dil-i tütî n'ola güftare gelürse şahum
Ruḥuñ ayînesini seyr ü temaşa ideyor
- 5 Büse-i la^çlûne Şahî n'ola can virür ise
Ḥastedür derdine dermân temenna ideyor

Fe^çilatün Fe^çilatün Fe^çilatün Fe^çilün

48

- 1 Ciger hecrüñ ile pür-ḥün olupdur
Göñül derdüñ ile mahzûn olupdur
- 2 Düşelden vadi-i hicrana ey döst
Gözüm yaşı benümçün ḥün olupdur
- 19a
- 3 Kaduñ vaşfinda nazm-ı dil-pezirüm
Bülend ü nazûk u mevzûn olupdur
- 4 Gözümden gül yüzüñ mehcür olaldan
Yaşumdan yır yüzi gül-gün olupdur
- 5 Görelden leyli-i zülfüñi Şahî
Perişan-ḥatır u mecnûn olupdur

Mefa^çilün Mefa^çilün Fe^çülün

49

- 1 Ey peyk-i şaba nāmemi dil-dare iriřdūr
Ol nāmemi gūř eylemeyen yare iriřdūr
- 2 Can viriyorur būlbūl-i dil hār-ı hecirde
Ey çarh-ı felek anı o gūlzare iriřdūr
- 3 Kim didi saña hāste dilūm laʿlini koyup
Ey baht-ı siyeh turre-i tarrāre iriřdūr
- 4 Yandugumı bolay ki bile sūz-ı sūhandan
Ey bad sōzūm yar-ı cefakare iriřdūr
- 5 Kar eylemeden zehr-i felek canına cana
Bu Şahī-i dil-hāsteye bir çare iriřdūr

Mefʿulū Mefāʿilū Mefāʿilū Feʿulūn

19b

50

- 1 Bir Süleyman-nam şaha bu gönūl dīvanedūr
Kim cemal-i şemʿine perler yaķar pervānedūr
- 2 Laʿl-i nabuñ hāsetiyle giceler ta şubha dek
Uyķu girmez gözūme destūmde bir peymanedūr
- 3 ʿIřķ-ı dil-berden beni zahid yine menʿ eyleme
Girmez ancak gözūme sōzūñ senūñ efsanedūr
- 4 Vařl-ı dil-berle bu gönūlūm hānesi maʿmūr iken
Hecr elinden hāliya bařdan bařa vīranedūr
- 5 Bellūdūr aşar-ı ʿiřķuñ rüy-ı zerdūmden benūm
Anuñ içūn dir gören Şahī ʿaceb dīvanedūr

Faʿilatūn Faʿilatūn Faʿilatūn Faʿilūn

51

- 1 Yine gönüm bir güzel cânân sever
Şâh-ı devrân husrev-i hûban sever
- 2 Sine tutdum hancer-i müjânına
Gördüm ol mestane gözlüm kan sever
- 20a
- 3 Agla bülbül gibi bi-dil nale kıl
Çünkü ol gonce-dehen bârân sever
- 4 Cân atarsam vechi yok mı la'luñe
Hasteler meşhûrdur dermân sever
- 5 Yiryüzünde nice meh-rüyı koyup
Gökde gönüm bir meh-i tabân sever
- 6 'İşk fark itmez garibi baydan
Gah olur kim bir geda bir han sever
- 7 Yüzüñe taparsa hükûm ider gönül
Döstüm mü'min olan imân sever
- 8 Dünyede makşûd vaşluñdur heman
Şahî ne hürî vü ne gılman sever

Fa'îlâtün Fa'îlâtün Fa'îlün

52

- 1 Kıldum diyâr-ı gurbete ben mübtela sefer
Müşkil imiş gedâlara itmek şeha sefer
- 2 Ben dir idüm kapuñda ölem gitmeyem ebed
Bilmez idüm bu vech ile na-geh ola sefer
- 20b
- 3 'Âşık olana şabr u sefer çün olur deva
Olmaz benüm firaķuma hergiz deva sefer

- 4 Derdünle ölmek isterin olsun baña naşib
Kim yar-ı şadık ile hoş itmek geda sefer
- 5 Düşse diyar-ı gurbete Şahî kuluñ ne gam
İtmek gerek çü aşıkâ ya şabr yâ sefer

Mef'ulü Fa'ilatü Mef'ilü Fa'ilün

53

- 1 Ey boyı serv-i revan bu gonçe-fem kim sendedür
Bülbül-i şürîde-veş efgan u zarı bendedür
- 2 Tab-ı ruhsaruñla şahñ-ı gülşen ü kuhsarda
Lale vü gül her biri bir ateş-i süzendedür
- 3 Kâmet-i balañ ile canâ dehanuñdan senüñ
Servler hayran u bi-dil gonceler şermendedür
- 4 Gökde ahum yirde eşküm rüz u şeb cânâ seni
Görmeyelden sü-be-sü cüyende vü püyendedür
- 5 Güy-veş çevgân-ı zülfünde dil-i Şahî senüñ
Ey şeh-i mülk-i melâhat bir belâ-keş bendedür

Fa'ilatün Fa'ilatün Fa'ilatün Fa'ilün

82b

54

- 1 Ey gözi ahû-yı Çîn ü kakülü misk-i Tatar
Maqdemüñle eyledüñ Rümillerini müşg-bâr
- 2 Bendeñe cevri ü cefadan gel ferâgat it diyü
İşügünde nice bir feryad idem leyl ü nehar
- 3 Terki idelden ey yüzi gül gülsitan-ı küyuñı
İñlerem bülbül gibi feryad idüp ben zar u zar

- 4 Sabitem rah-ı maḥabbetde ben ey şîrîn-zebân
Raḥm idüp ḥalini ben Ferḥāduññ şorsañ ne var
- 5 Cümle ʿālem ey hilāl-ebrū vü ey zühre-cebin
Zerre-veş mihr-i ruḥuñ şevkından olmış bi-ḳarār
- 6 Hakka irişüp bulur cānā ḥayāt-ı sermedi
Zülf-i kullabuñ olursa ger dil-i Mañşūra dār
- 7 Ḥalūñ ile zülfüne şayd olalı murg-ı revān
Nesne yok ḥalinde ḳalmışdur perişān bi-ḳarār
- 8 Derd-i ḥasret öldürür gurbet diyārında meded
Ey ṭabīb irmezse ger baña cevāb-ı laʿl-i yar
- 9 Zillete düşdüm elüm al ey şeh-i gerdün-cenāb
Himmetüñ mihriyle rıfʿat bulmak ister ben gubar
- 10 Rüyumi eşkümle şaldum ben ayaguñ tozına
Sim ü zerdür her neye mālİKsem itdüm hep nişar
- 11 Zarlıklar itdügince ʿandelib-i dil dirig
Gül gibi ḥandān olur ol pür-sitem bi-rahm yar
- 12 Sevdüğüm ʿışkuñ şarābın nüş idelden bilmiş ol
Gitdi hüş u ʿaql u serden ḳalmadı ʿar u vaḳar
- 13 Şah-bāz-ı kakül-i dil-ber bu gönlüm kebkini
Geşt iderken deşt-i azādide ḥōş itdi şıkar
- 14 Şüret-i şemʿ-i şeb-i hecrüñ nicesi vaşf idem
Şerḥa āgaz eylesem evvel zeban oda yanar
- 15 Zaʿf-ı ḡalib olalı derd-i firāk-ı yar ile
Dār-ı dünya gözlerüme ser-te-ser dar oldı dar

- 16 Taldı ʿışkuñ bahrine dil zevrakı gavvâş-vâr
Ne halâşı var anuñ ne aña hadd ü (ne) kenâr
- 17 Zahirâ küyuñ koyup gitmek dilersem tañ mı kim
Şabr elden gidicek lazım gelür terk-i diyar
- 18 ʿÂşıkuñ yüzine urma eşk-i çeşmin az görüp
Her kişi mıkdarı deñlü cûşa¹⁰ durur eşk nişâr
- 19 Gonçe-lebsin gül-'ızarum alma ahın bülbülüñ
ʿÂşıkuñ ahı ider zirâ ki tağ u taşa kâr
- 20 Fırkat-i ruhsarına nâ-çar gerçi şabirem
Bağrumı hûn eyler amma añduğumca la'î-i yar
- 21 Kaddümi sen bükmiş iken bu ʿacebdür kim yine
Ey tabibüm derdine dermanı dil senden umar
- 22 Gel gel ey gülzâr-ı ʿışkuñ nâ-şüküfte goncesi
Bülbül-i can nağme kılsun şevk ile bi-ihtiyar
- 23 La'î-i nabuñ yadına ey dil-ber-i ra'na senüñ
Bade-i gül-gün elümde içerem leyl ü nehar
- 24 Mîr-i iklim-i melâhatsın sa'adette begüm
Müstedâm ol taht-ı ʿizzetde ilâ yevmi'l-karâr
- 25 Na-gehan gördüm o serv-i kametüm biñ nâz ile
Nergis-i mestiyle kıldı merhaba vü i'tibar
- 26 Valih ü hayran iden ol merhabadur hep beni
Ey boyı serv-i revan gonçe-dehan u gül-'ızar
- 27 Hey dî zalım gözlerüñ kan itmesünler zulm ile
Küfr ile turur meşeldür zulm ile tırmaz diyar

¹⁰ – Metinde: hûşâ.

- 28 La dimen ben her ne cevruñ var ise baş üstine
Tek hemân ağıyara itme iltifat u i^ctibar
- 29 Yar elinden ^cışk camın Şahî rindane çeküp
Düşdi namûsı koyup mey-hâneye mest ü humâr

*Fa'ilatün Fa'ilatün Fa'ilatün Fa'ilün*¹¹

55

- 1 Dünyada cemalün gibi gülzar ele girmez
Gönlüm gibi bülbül aña ey yar ele girmez
- 2 ^cAşık geçinür gerçi ki çok hüsnüñe şahum
Bendeñ gibi bir ^caşık-ı didar ele girmez
- 3 Bir sencileyin fenn-i tababetde bulunmaz
Bir bencileyin niteki bimar ele girmez
- 4 Can murgı gibi dane-i halüñe düşen çok
Gönlüm gibi zülfüñe giriftar ele girmez
- 5 Kaddüñ gibi bir serv-i hıramân bulunmaz
Çeşmüñ gibi bir nergis-i bi-mâr ele girmez
- 6 Şol hûb-ı cihansın ki bu ^calem şadefinde

¹¹ – Bu gazelden sonra mesnevilere geçmeden, 84a'da Bakî'nin şu gazeli farklı bir yazı ile kaydedilmiştir:

Feryaduma ol kâmet-i şimşad yitişmez
Beñzer ki anuñ güşına feryad yitişmez

Ser-menzile ^cuşşak irişür cümleden evvel
Ol mertebeye sa'y ile zühhad yitişmez

Ahumdan ötürdi yitişür kapuña eşküm
Germiyyet ile şöyle gider bad yitişmez

Yollarda kalur rah-rev-i Ka'be-i vasluñ
^cÖmr ahır olur mevt irişür zad yitişmez

Bu ^carşada Bakî nice üstada yitişdi
^cÄlemde bugün aña bir üstad yitişmez

Dendānuña beñzer dūr-i şehvar ele girmez

7 Redd itme kapuñdan beni gerçi ki kuluñ çok
Ey şah benüm gibi nigh-bān ele girmez

8 Dil-dar-ı vefadar gerek dir iseñ ey dil
Ol sen didigüñ gibi yuri var ele girmez

21b

9 Çeşmüñ gibi bir fitnesi çok dünyede kopmaz
Gamzeñ gibi bir katil u hün-har ele girmez

10 Kuyında rakib ile görüp yari gücenme
Gülşende meşeldür gül-i bi-har ele girmez

11 Vir canuñı virürse eger la^cline Şahⁱ
Bunuñ gibi ucuz eyü bazār ele girmez

Mef^cülü Mefa^cilü Mefa^cilü Fe^cülün

56

1 Bilmezem ben bendesin şahum niçün yad eylemez
Bir varak-nāmeyle çokdandur añup şad eylemez

2 Dem-be-dem ol çeşm-i mestüñ gamze-i hün-rizinüñ
°Aşıkına itdügin bi'llahi cellad eylemez

3 °Asker-i gamla gönül mülkini pa-mal eyledüñ
Ey şeh-i zalim bu zulmi degme bi-dad eylemez

4 Ey keman-ebrü bu halat ile çeşm-i mestüñe
Kim görüp kanlu diyü biñ dürlü isnad eylemez

5 Padişahum degme derd ile gelüp dergāhuña
Şahⁱ-i bi-çare bendeñ böyle feryad eylemez

Fa^cilatün Fa^cilatün Fa^cilatün Fa^cilün

22a

57

- 1 Şanmañuz vaşl-ı nigâr u şohbet-i cam isterüz
Biz Sikender-himmetüz ʿalemde bir nâm isterüz
- 2 Yalıñuz hazz-ı havaşı ile kanâʿat itmezüz
Luţfumuz halk-ı cihane cümleten ʿam isterüz
- 3 Bargah-ı kibriyadan luţf u ʿavn-ı ʿam umup
Çar-yar-ı Muştafadan himmet-i tām isterüz
- 4 İns ü cinn-i ʿalemi mühr-i nigîn-i ʿadl ile
Biz Süleyman-kevkebüz ferman-ber ü rām isterüz
- 5 Dehr-i dünüñ şimdi Şahî cevrine ne iʿtibar
Merd-i ʿali-himmetüz biz nik-fercām isterüz

Faʿilatün Faʿilatün Faʿilatün Faʿilün

58

- 1 Yaşum gibi dem olmaz kim dil ol suya revan olmaz
Yemin itsem yolında öldüğüm bi'llah yalan olmaz
 - 2 Göñül hōd bile gitmişdür şalardum tuhfе canumda
Diriğā degme nesne ol cenaba armağan olmaz
- 22b
- 3 Kādüm ok gibi toğrıyken iki büküp keman itdi
Cefā yayı gibi hergiz cihanda yig kemān olmaz
 - 4 Fıraķuñ irdi payāne dem-i vuşlat muḳarrerdür
Ki zira bunlaruñ her biri dayim her zeman olmaz
 - 5 Gam-ı hecrüñle Şahî derdmendüñ çekdügi derde
Nice tahrir idem hameyle dillerle beyan olmaz

Mefaʿilün Mefaʿilün Mefaʿilün Mefaʿilün

59

- 1 Merve hakkı kapuñı Ka^cbe-i ^culya bilürüz
Nür-i Mevlayı cemalüñde hüveyda bilürüz
- 2 ^cİlm-i ^cışkı bize öğretme gel ey şeyh-i şehir
Biz o fenni okıyup yazmışuz a^cla bilürüz
- 3 Meges ü mūra hakaretle nazar eylemezüz
Her birin başına bir şah-ı tüvana bilürüz
- 4 Sen saçı leyliye aşüfte vü mecnün olanı
^cİşk fenninde katı ^cakıl u dana bilürüz
- 5 Şahi ya saltanat u tac-ı şehenşahiye biz
Cana endişe vü başa kırı gavgâ bilürüz

Fe^cilatün Fe^cilatün Fe^cilün Fe^cilün

23a

60

- 1 Raht u bahtı terk idüp ^calemde hoş-ğal olmuşuz
Gıll u gışından cihanuñ farigü'l-bal olmuşuz
- 2 Nice şafi olmasun ayine-veş gönüm benüm
Niçe niçe püte-i miñnetde biz kal olmuşuz
- 3 Zülf-i sevdâñı görelden şöyle hayrân oldu dil
Tekye-i ^cışkuñda canâ yine hayrân olmuşuz
- 4 Gün yüzüñüñ hasretinden yine çeşmüm kan döker
Ol sebeble hün-ı dilden cümleten al olmuşuz
- 5 Sırr-ı raz añlar kimesne bulmamakdan Şahi ya
Söylemekde sırr-ı ^cışkı biz yine lâl olmuşuz

Fa^cilatün Fa^cilatün Fa^cilatün Fa^cilün

61

- 1 Ta ölince eksük olmaz dehr-i dūna kīnemüz
Tir-i hecri birle zīrā toptolıdur sīnemüz
- 2 Gün yüzün mir'at-ı dilde seyr iderken ol mehūñ
Dūr idüp gözden yine kıldı şikest āyīnemüz
- 23b
- 3 Virme ʿömrūñ hāşılın bād-ı hevāya key şakın
Dāne-i haclet olur dil hırmeninde çīnemüz
- 4 Halk rāhat olmadı feryād u āhumdan benüm
Gırye vü nāle doldı çün bu dildeki gencīnemüz¹²
- 5 Asitan-ı yārdan ben dūr olalı Şahī ya
Hem-ser olmadı yine bu devlet-i dīrinemüz

Fa ʿilātün Fa ʿilātün Fa ʿilātün Fa ʿilün

62

- 1 Göñül ʿizz-i huzūruñdan cūdā canā karar itmez
Cihānuñ mal u mülkini tapuñsuz ihtiyar itmez
- 2 Başında guşşadur üsküf ayağı hecr ile beste
Anuñçün şah-bāz-ı dil gezüp şayd u şıkar itmez
- 3 Siper çekdüm şekib ü şabr gerçi tīg-i hicrāne
Dem olmaz kim yine zahmı geçüp çaķ cana kār itmez
- 4 Dem olmaz hasret-i serv-i kadūñle şahn-ı gülşende
Düşüp serv ayağına ben kuluñ būs u kenār itmez
- 5 Gam-ı devrān-ı hecr-i yar ile bu Şahī na-kamuñ
Mükedderdür katı hālī nihayet aşıkar itmez

Mefa ʿilün Mefa ʿilün Mefa ʿilün Mefa ʿilün

¹² – Bu mısradā vezin bozuktur. "vü" olmaması gerekir.

24a

63

- 1 Olalı gözden ırağ ol gonce-i ħandanumuz
Eksük olmaz oldu bülbul gibi ah efğanumuz
- 2 Murg-ı cânı her zemân tirûñ nişan idüp senûñ
Ey kaşı ya nice bir yüzine çalar kanumuz
- 3 Levh-i sinem üzre güya süre-i İhlaşdur
Şafha-i ruhsarın üstinde hat-ı cânanumuz
- 4 Mîr-i iklim-i fenayuz kapumuzda rûz u şeb
Mihnet ü derd ü beladur ^casker ü derbanumuz
- 5 Canı sermaye kılan gelsün meta^c-ı derd ile
Hâce-i bazar-ı ^cişkuz tolidur dükkānumuz
- 6 Ey gönül ney ki günahuñ çok zemāndur şād idüp
Añmaz oldu bendesini lutf ile sultānumuz
- 7 Mû-miyan-ı dil-beri kucmak hevasında bugün
Kılca kaldı çıkmaga Şāhî bedenden canumuz

Fa^cilatun Fa^cilatun Fa^cilatun Fa^cilun

24b

64

- 1 Murg-ı cāna olalıdan zulf-i pür-çinûñ kafes
Kafirüm ger bir nefes uçmağa eylersem heves
- 2 Nice yıllardur yoluñda ah kim ħak olmışam
Bulmadum sen serv-i ser-keş dāmenine dest-res
- 3 Rûz u şeb bülbul gibi feryad u efğan eylerem
Olalı sen gonceye gülşende hem-dem ħār u ħas
- 4 Bir nice reşk ile gayret narına yanmayalum
Karşumuzda nûş ider la^clûñ şarābını meges

- 5 Şahiye vaşluñ gerekdür tac u tahtı n'eylesün
Mülk–i dünyadan aña bir lokma vü bir hırka bes

Fa^cilatün Fa^cilatün Fa^cilatün Fa^cilün

65¹³

- 1 Gitmedi zülfün hevâsı cân u dilden bir nefes
Gül yüzünden ayru ^câlem baña olmışdur kafes
- 2 Hasretünden gice gündüz dem–be–dem kan aqlarum
Hem–dem olmak rûz u şeb saña düşer mi hâr u has
- 25a
- 3 Derd–i hecr ile cihanda yine ben hâk olmadan
Gelse ihya eylese olmaz mı ol ^cİsa–nefes
- 4 Dil–berâ şirin lebüne can virürsem tañ degül
Kanda kim şehd ola lâ–büd meyl ider aña meges

Fa^cilatün Fa^cilatün Fa^cilatün Fa^cilün

66

- 1 Âh kim hiç gülmedüm ben bu cihanda bir nefes
Bulmadum ^câlemde cânâ kendüme feryad–res
- 2 La^cl–i nabuñ yadına ben cân virürsem tañ mıdur
Kanda kim şehd ola lâ–büd cân virür aña meges
- 3 Bülbul–i cân hâr–ı gamda niçe nâlan olmasun
Karşusunda sen gül ile şöhet ider hâr u has
- 4 Devr–i güldür sâkiyâ devr eylesün la^clın kadeh
Geçmesün bu demde ^cömr–i nâzenin yazık ^cabes
- 5 Dest–gır ol padişâhum Şahî pâ–mâl olmasun
Dest–i lutfuñ gibi olmaz aña bir feryad–res

Fa^cilatün Fa^cilatün Fa^cilatün Fa^cilün

13 – Gazel–i nâ–tamâm.

25b

67

- 1 Kakülün gamzeñle el bir eylemiş
 ^cÄlemi teşhîr u naḥcîr eylemiş
- 2 Kilk-i kudret nakş-ı ḥüsnün evvelâ
 Şûret-i Yûsufda tahrîr eylemiş
- 3 Aferin cân-aferine vechüñi
 Aḥsen-i şûretde taşvîr eylemiş
- 4 Saña nâz u şîve Kâssâm-ı Ezel
 Baña derd ü guşsa takdir eylemiş
- 5 Ateş-i mihr ü maḥabbet Şahînün
 Hey meded canına te'sîr eylemiş

Fa^cilatün Fa^cilatün Fa^cilün

68

- 1 Gamzeñ ile zülfün el bir eylemiş
 ^cÄlemi teşhîr ü naḥcîr eylemiş
 - 2 Aferin cân-aferine kim seni
 Aḥsen-i takvîm taşvîr eylemiş
- 26a
- 3 Nakşuñı nakkaş u ḥallâk u mübin
 Şûret-i zibada tahrîr eylemiş
 - 4 Ateş-i fûrkât nigara Şahînün
 Yakuban canına te'sîr eylemiş

Fa^cilatün Fa^cilatün Fa^cilün

69

- 1 Sunaldan cam-ı la'lin ol lebi nûş
 Götürdi gitdi başdan ayağı hûş

- 2 Bugün gülzar-ı hüsnüñ zineti hep
Cemalüñdendür ey serv-i kaba-püş
- 3 Göñülde kılca gam kalmazdı ey döst
Şol ince bilüñi kılsam der-ägüş
- 4 Şu hünî çeşmüñüñ hışm u sitemden
Muradı cân ise baş üstüne hoş
- 5 Bugün Şahî maḥabbet cür'asından
Benem bezm-i şafada mest ü medhüş

Mefa'ülün Mefa'ülün Fe'ülün

26b

70

- 1 Kaçan derd ile ah itsem duḥanumdan çıkar ateş
Şeraremden cihan mülkini ser-ta-ser yakar ateş
- 2 Cehennem ateşinden yok durur baküm benüm zahid
Baña olup durur hicran yedi tamu kadar ateş
- 3 Fırak-ı la'î-i nabuñ ḥasretinden ah kim her dem
Yaşum Ceyhün-veş akar bu sinemde yine ateş
- 4 Tağıtdı 'aklumu Tatar-ı zülfüñ tar-mar itdi
Anuñçün mülk-i cana dem-be-dem hecrüñ şalar ateş
- 5 Gehî eşk ile gark eyler bu 'alem mülkini Şahî
Gehî süz-i derün ile dehanından çıkar ateş

Mefa'ülün Mefa'ülün Mefa'ülün Mefa'ülün

71

- 1 Kimse kılmaz ḥalümi dil-dare 'arz
Mülk-i hüsne server olan yare 'arz

- 2 Giceler ah itmek ile halini
İtmek ister bûlbûl-i bi-çare^c arz
- 27a
- 3 Hecr elinden râziyam cân virmege
İtmeñüz tek halümi agyara^c arz
- 4 Göñlüñi hõd aldı canı key şakın
Yay itme ol gözi hûn-hâre^c arz
- 5 Ey tabibüm eyle ta şihhat vire
La^cl-i nabuñ Şahî-i bi-mare^c arz

Fa^cilatün Fa^cilatün Fa^cilün

72

- 1 Zahid niçün itmezmiş ol kâmet u andan hâz
Âdem midür ol k'itmez bir serv-i revandan hâz
- 2 Hecründe geçen^c ömrüñ hiç dadını bulmadum
Vaşluña irişmekle buldum dil ü candan hâz
- 3 Sensüz bu cihan içre bildüm ki olinmazmış
Ey yar-ı dil-aramum hûban-ı cihandan hâz
- 4 Ey bûlbûl-i dil turma gel nale vü efgân it
Gördük ideyor çün ol gül-çihre figândan hâz
- 5 Kûyuñda seni Şahî bu hüsn ile seyretmiş
Hiç ide mi andan ol havra-yı cinândan hâz

Mef^cülü Mefa^cilün Mef^cülü Mefa^cilün

27b

73

- 1 Çün oldu^c işkuñ ey şeh baña vâki^c
İrişdi başuma dürlü vekayi^c

- 2 Halaş olmaz göñül gördi cefadan
Anuñçün miñnetüñe oldu kani^c
- 3 Dirig itme vişalün şerbetinden
Mariz-i ^cışkum oldu baña nafi^c
- 4 Göñül şeyda olup zülfüñe düşdi
Ko olsun aşluna miskini raci^c
- 5 Yüzüñe bakduğınca Şahiye ah
Çeker hışm ile gamzeñ seyf-i katı^c

Mefa^cilün Mefa^cilün Fe^cülün

74

- 1 Sinemün üstine urdum lale gibi taze dağ
Şah-ı ^cışkam güyiya kurdum maħabbetden otağ
- 2 Bezm-i miñnetde ko ben hün-ı ciger nüş ideyin
Nüş-ı can olsun çemende komasın elden ayag
- 28a
- 3 La^clüñe beñzer diyü cana şarab-ı ergavān
Toldurup zerrin kadehler nüş iderler sol u sağ
- 4 Bu tutum kim sevdüğüm bu çeşm-i kattalüñdedür
Bende bildüm kim komaz dünyada bu bir kimse sağ
- 5 Yañılup bir gice tek gelsün o Şah i hanuma
Yüregüm yağından aña yakayum bir seb-çerāğ

Fa^cilatün Fa^cilatün Fa^cilatün Fa^cilün

75

- 1 Tağılaldan kakülün ruhsaruñ üzre her taraf
Toldı sünbül ^carız-ı gülzaruñ üzre her taraf

- 2 Bal açmış şanki tütüdür diyâr-ı Rûmda
Hatt-ı sebzi ^carız-ı dil-dâruñ üzre her taraf
- 3 Şan dıraht-ı ergavândur şuya şalmış sayesin
^cAnber-efşân zülf-i rûy-ı yaruñ üzre her taraf
- 4 Dûd-ı âhuñ hõd ne gam ey dil güneşden şakınup
Sayebân olup gider ol yaruñ üzre her taraf
- 5 Görinen dağ-ı gam-ı dil-dâr-ı Şahî güyiya
Lalelerdür sine-i kuhsaruñ üzre her taraf

Fa^cilatün Fa^cilatün Fa^cilatün Fa^cilün

28b

76

- 1 Cihânı geşt idüp bir bir araduk
Diriğâ bulmaduk bir yar-ı şadık
- 2 Göresin ahir ol şadık geçenler
Kimi kazib çıkar kimi münafık
- 3 Gürisne seg gibi cife cihançün
Biri birine diş biler halayık
- 4 Ta^calluk riştesin kat^c it cihandan
Ki pa-bend-i dil ü candur ^calayık
- 5 Kõ halkı sen senüñ şanuña n'eyse
Anı işle ki Şahî ola layık

Mefa^cilün Mefa^cilün Fe^cülün

77

- 1 Yoluma ölmez dimişsin baña ^cömrüm katı çok
Sen niye açduñ dehanuñ kim didüm ben anı yok

- 2 Çeşm-i hışm ile kıya bakdukca cana kar ider
Gamzeñüñ her biri ey kaşı kemân gūya bir ok
- 29a
- 3 Yüz bulaldan kakülün şarkar dehanuñ öpmege
Ol siyeh rüyı var imdi bir dahı koynuña şok
- 4 Ey gönül gel hüsn ü hulkı koma elden bir nefes
Çünkü makbül-ı Huda mahbüb-ı halk olur halük
- 5 Yar-ı şadık arayup n'eylersin ey Şahî kim ol
Fî'l-meşel anka gibi bir ismdür kim cism yok

Fa^cilatün Fa^cilatün Fa^cilatün Fa^cilün

78

- 1 Valih ü hayran kıldı gönlümü sevdâ-yı ^cışk
Eyledi ^calemlere derdâ beni rüsva-yı ^cışk
- 2 Canı ser-gerdân idüp gönlüm perişân eyledi
Vireli zülfün ucından başuma gavgâ-yı ^cışk
- 3 Ney gibi bağrum delindi inlerem feryâd idüp
Can kulağıyla işit gel gör nedür bu nây-ı ^cışk
- 4 Görinen ancak kırî dükkân-ı tendür döstüm
Oldı cân u dil metâ^cı cümleten yağmâ-yı ^cışk
- 5 Seyr idelden gül yüzün gülzâr-ı hüsnünde senün
Oldı bülbül gibi Şahî döstüm gūya-yı ^cışk

Fa^cilātün Fa^cilatün Fa^cilatün Fa^cilün

29b

79

- 1 Dirîğa cana kâr itdi cigerden yarası ^cışkuñ
Tabiba ko müdavayı ki olmaz çaresi ^cışkuñ

- 2 N'ola mest u arab olsam elümden cam-ı ęam düşmez
Bugün bezm-i maħabbetde menem mey-ħāresi  ışkuñ
- 3 Cihānuñ kar u barından ben el yudum etek silkdüm
Benem ad ile  alemdede bugün avāresi  ışkuñ
- 4 Oñulmaz derd imiş derdüm ħalaş olmak mı var andan
Eğer kim vaşl-ı dil-berse  abība  aresi  ışkuñ
- 5 Nice  akat getürsün bu vücüd-ı cism-i Şāhī kim
Tecelli kılsa āfakı yaķar bir pāresi  ışkuñ

Mefa ilün Mefa ilün Mefa ilün Mefa ilün

80

- 1  Aks-i ruħsarunla bağrum lale-veş ħün eyledün
Eşk-i  eşmüm ħasret-i la lünle gül-gün eyledün
- 2 Ey şeh-i mülk-i melāĥat ħūblar içinde sen
 Aşkuñ cānına cevır itmegi kânün eyledün
- 30a
- 3 Leyli-i zülfün hevāsıyle perişān-ĥāl idüp
Ah kim gönlüm belā deştinde Mecnün eyledün
- 4 Vaşl-ı cān-baĥşunla iĥyā eylemişken mürdeñi
Şalduñ ahır fūrķate ĥālüm diger-gün eyledün
- 5 Güşuñā almağ ile nazmını Şāhī bendenün
Müstedām ol padişāhum dürr-i meknün eyledün

Fa ilatün Fa ilatün Fa ilatün Fa ilün

81

- 1 Vuşlatunla bendeñi şād ol ki mesrūr eyledün
Bu dil-i virānemi ābād u mes ud eyledün

- 2 Müstedâm ol lutf idüp yine bu giryân gözlerüm
Hak–ı pay–ı kuhl–ı astānuñla pür–nür eyledüñ
- 3 Devlet u ikbal ile ^câlemde var ol kim benüm
Canımı derd ü belâ–yı hecrden dūr eyledüñ
- 4 Çeşm–i sehhar–ı dil–avizüñle ey âfet benüm
Göñlümi ser–geşte vü hayrân u meshûr eyledüñ
- 5 Şol kadar şunduñ şarab–ı nâz çeşm–i mestüñe
^cÂkıbet gamzeñ gibi kattal u hûn–hâr eyledüñ
- 30b
- 6 Dest–gir ol bendeñe çünkim her ednâ bendeñüñ
Kimini hâkân idüp kimini fagfûr eyledüñ
- 7 Nar–ı fûrkatde dil–i maḥzûnumı biryân idüp
Bezm–i gamda eşk–i çeşmüm âb–ı engûr eyledüñ
- 8 Yiter ey rûḥ–ı revânım Şâh–i–ı bî–çâreyi
Hizmetüñden dūr idüp maḥzûn u mehcûr eyledüñ

Fâ^cilatün Fâ^cilatün Fâ^cilatün Fâ^cilün

82

- 1 Gam–ı hecrüñle ey yâr–ı feraḥ–nak
Göñül gamgîn ciger hûn dide nem–nak
- 2 Nice i^clâm idem şevk–i vişâlüñ
Ki hayretde kalupdur ^caql–ı derrâk
- 3 Cihanda hic vaşluñ gibi olmaz
Hümüm–ı hecr u zehr–i dehre tiryak
- 4 Yanaldan şem^c–veş nar–ı firaḳa
Deḥānumdan döner fânûs–ı eflak

- 5 Dil-i Şahîden istifsâr idersen
Fırakun mübtelâsı zar u gam-nâk

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fe'ülün

31a

83

- 1 Dehânuñ gonce-i gülden boyun serv-i revândan yig
Şaçuñ reyhan u sünbülden yüzün berg-i semenden yig
- 2 Müjeñ elmâsdan bürrân sözün dermân-ı derd-i cân
Lebün yakûtdan nazûk dişün dürr-i Adenden yig
- 3 Egerçi sebze vü ab-ı revân açmaz degül göñli
Velî bu bâbda ben bulmadum vech-i hasenden yig
- 4 Kara bağrın lebün şevkıyle odlara yakan lale
Dimiş olmaz libâsı aşıkun kanlu kefenden yig
- 5 Yanında Şâhînün vaşlun harac-ı Rûma aylukdur
Benüm altun çerâgum var mıdur sen sim-tenden yig

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

84

- 1 Her zeman ol bi-vefâdan bir cefa eksük degül
Canda gam dilde elem başda belâ eksük degül
- 2 Hiç bilmem n'eyleyem ya Rab acebdür tali'üm
Her yañadan göresin bir iftirâ eksük degül
- 31b
- 3 Çarh-ı keş-reftar elinden bu belâ-keş canuma
Âh kim endüh u gam zecr ü ana eksük degül
- 4 Aşıyan-ı tende murğ-ı cana her şubh u mesa
Padişahum hün-ı hecründen gıda eksük degül

- 5 Rûz u şeb dergâhuña tuhfe bu Şâhî bendeden
İzdiyad-ı devlet u gamda du^ca eksük degül

32a

- 6 Şah-ı iklim-i keremsin koma elden lutfı kim
Bu meşeldür her zeman kıldan hata eksük degül

Fa^cilatün Fa^cilatün Fa^cilatün Fa^cilün

85

- 1 Gül yüzünden ayru cana sine biryân oldu gel
Bülbül-i cân gice gündüz zâr u giryân oldu gel
- 2 Mü-miyanuñ hayret ile kılca kaldı cân meded
Ârzü-yı zülfüñ ile dil perişan oldu gel
- 3 Görmeyelden sünbülüñle gabgabun ey serv-kad
Gülşen-i ^câlem baña bend ile zindân oldu gel
- 4 Hastedür gönlüm heva-yı zülfüne eyler heves
Derd-i bi-dermanuma vaşluñ çü dermân oldu gel
- 5 İntizâr-ı vaşluñ ile geçdi ^cömri Şâhinüñ
Padişâhum lutf irüp nâz ise oran oldu gel

Fa^cilatün Fa^cilatün Fa^cilatün Fa^cilün

86

- 1 ^cArızuñ üstinde cana hatt u hâl
Höş yaratmışdur o kâdir ber-kemâl
- 2 Var yok ağzuñdan aldık biz haber
Lîk anca bilüğe irmez hayal
- 3 Seyr idüp gülşende serv-i kaddüñi
Hayretinden vecde vardı ehl-i hâl
- 4 Gülsitan-ı hüsn içinde gülşen ol
İrmesün damanuña bad-ı zeval

- 5 Kismetüñ Şahî cefâdur çek yürî
Yardan mîhr ü vefâ ne ihtimal

Fa^cilatün Fa^cilatün Fa^cilün

87

- 1 ^cIşk derler adına ^canķa mekanıdur göñül
Ol hūma-yı lâ-mekanuñ aşıyanıdur göñül
- 32b
- 2 Pertevinden gâh olur ^câlem yüzi tabân olur
Feyz u ilham afitâbı asumanıdur göñül
- 3 ^cÂrızı üstinde canānuñ bu ĥal-ı ^canberin
Rūma gelmiş tuhfe-ı Hindūstanıdür göñül
- 4 N'ola beslerse ĥayāl-ı serv-ı kaddūñ sinede
Merdüm-ı didem o baĥuñ baĥ-banıdur göñül
- 5 Gün yüzinde nokta-ı mevhūma beñzer didiĥūñ
Zerre deñlü olmasun şekküñ dehanıdur göñül
- 6 Ta ezelden ey keman-ebrū miyān-ı sinede
Mihnet ü derd ü kaza okı nişanıdur göñül
- 7 Rişte-ı gamzemde lü'lü'-ı sirişkümle yüzüm
Çâr-sü-yı ^cışķda cevher dükānıdur göñül
- 8 Dem-be-dem Gül-gün-ı eşķi şevķ ile Husrev-mişāl
Sine kūhına şalan Şirîn zebanıdur göñül
- 9 Nāmı var lîkin nişānın kimse görmiş yok diyü
Düşerin anca ĥayale mū-miyanıdur göñül
- 10 Güş-ı âfākı dūr-ı nazmıyle tezyîn eyledi
Tab^c-ı Şahî var ise bahr-ı me'anıdür göñül
- 33a

- 11 Bî-beķa mülkiyle böyle kibr ü istîğna nedür
Tac u taht u saltanat aldanma fanîdür göñül

Fa^cilatün Fa^cilatün Fa^cilatün Fa^cilün

88

- 1 Çarh-ı hüsñüñ mihr-i ^câlem-tâbîdur yarum benüm
Bir hümadur evc-i istîgnâda dil-darum benüm
- 2 Deldi bağrum gamzesi tîriyle ya kıldı kadüm
Ol haramî gözli ol kattal-ı hün-harum benüm
- 3 Men^c kılmazsañ eger ey döst bad-ı lutf ile
Seyle virür ^câlemi bu çeşm-i hün-barum benüm
- 4 Döndi beñzüm bad-ı hecr ile hazân yaprağına
Yüzüme bak rahm kıl ey lale-ruhsarum benüm
- 5 Her kaçan giryân görse Şahiyyi şadan olur
Ol vefasuz cevri çok yar-ı cefâ-karum benüm

Fa^cilatün Fa^cilatün Fa^cilatün Fa^cilün

89

- 1 Kâmet-i balañ ile serv-i revânumsın benüm
Bağ-ı ^cömrüm haşılı rûh-ı revânumsın benüm
- 33b
- 2 N'ola canum gibi mihrüñ dilde şaklarsam senüñ
Dil-pezirüm dil-pesendüm dil-sitanumsın benüm
- 3 Bir nefes sensüz dil-i avare aram eylemez
Göñlümün eglencesi aram-ı canumsın benüm
- 4 ^cAndelib-i gülsitan-ı hüsnyem ey serv kad
Bir yüzi gül lale-had gonçe-dehanumsın benüm

- 5 Dergeh-i hüsnünde Şahî pas-banuñdur senüñ
Sen serir-i dilde şah-ı kāmranumsın benüm

Fa^cilatün Fa^cilatün Fa^cilatün Fa^cilün

90

- 1 Dil-pezirüm dil-pesendüm dil-sitanumsın benüm
Rûh-perver cân-feza rûh-ı revanumsın benüm
- 2 Tende cân içinde cansın ol sebebdendür dirüm
Saña rûhum mahrem-i rāz-ı nihānumsın benüm
- 3 Gülşen-i küyuñda ben bir bûlbûl-i nalanuñam
Ey yüzi gül lale-ḥad serv-i revanumsın benüm
- 4 Bende-i na-çizüñem rahm eyle düşdüm payuña
Padişāh-ı kām-baḥş u kāmranumsın benüm
- 34a
- 5 Böyle inler miydi Şahî derdmendüñ olmasa
Tañrı ḥakkı bâ^cış-i ah u fiğānumsın benüm

Fa^cilatün Fa^cilatün Fa^cilatün Fa^cilün

91

- 1 Hecr elinden olmışam bi-çare bilmen n'eyleyem
Bulmadum derdüme dermān çare bilmen n'eyleyem
- 2 Hasreta derdā dirigā geçdi ^cömrüm hecr ile
İrmez isem şol büt-i ^cayyara bilmen n'eyleyem
- 3 Şol perişan zülf vü ḥālî dil görüp oldu esir
Düşdi ^cışkına gönül dil-dāre bilmen n'eyleyem
- 4 Bûlbûl-i dil kaldı ḥār-ı fūrkat içre zār ile
Ol kad-ı serv ü gül-i ruḥsara bilmen n'eyleyem

- 5 Şahiyâ hayfa ki hasret ta kıyamet kalısar
Halümi ^carz idemen ol yare bilmen n'eyleyem

Fa^cilatün Fa^cilatün Fa^cilatün Fa^cilün

92

- 1 Niçe bir hasret odiyle yüregüm yana benüm
Ya yüzüm yaşum ile kanlara boyana benüm
34b
- 2 Gel a ey kanlu yaşumla boyanan name yine
Halüm i^clam kıl ol server-i hübana benüm
- 3 Ola kim merhamet ide dil-i miñnet-zedeme
Hele bir aglayasın halümi cânana benüm
- 4 Husrev-i ^cışkam u Ferhâd baña kıl olımaz
Añlamam gelmiş ola mişlumi devrâna benüm
- 5 Âstîn-i keremiyle gözümüñ yaşını sil
Raħm kıl iki gözüm yuma yüzüm kana benüm
- 6 Ne sözüm var helal olsun eger mey yirine
Kanımı içer ise ol gözi mestâne benüm
- 7 Gele inşaf ide vaşında o nazûk güzelüñ
Sözlerüm Şâhî degül mi katı rindâne benüm

Fe^cilatün Fe^cilatün Fe^cilatün Fe^cilün

93

- 1 Şeref burcında tabân ol benüm hürşid-i tabanum
Sa^cadet mülkine han ol benüm devletlü sultanum
- 2 Gam-ı hecrünle fûrkatde kı ser-gerdan olayın ben
Şalın Rüm illerinde sen benüm serv-i hıramanum
35a

- 3 Vişalûn^c ıydına can u dili kurbâna nezr idem
Müyesser olsa görsem kaşlarıñ ey mäh-ı Ken^c anum
- 4 Müyesser olmadı derd-i dile derman ehıbbadan
Meger vaşl-ı şifa-sazuñ ola derdüme dermanum
- 5 Giceler şubha dek şaha benüm fūrkat diyarında
Hayāl-i çihre-i hübuñ durur şem^c-i şebistanum
- 6 Yeter cevri ise maşşüduñ beni hecr ile yakmakdan
Terahhüm eyle yazıkdur meded ey şah-ı hübanum
- 7 Dür-i nazmuñ der-i dil-dara Şahî armağan gönder
Bilürsin talib-i gevherdür ol şah-ı sühan-danum

Mefa^c ilün Mefa^c ilün Mefa^c ilün Mefa^c ilün

94¹⁴

14 – Bu gazel Muhibbî'nin Hürrem Sultan için yazdığı şu gazeline naziredir:

Abirüm^c anbertüm^c varum habibüm mäh-ı tabanum
Enisüm mahremüm^c varum güzeller içre sultanum

Hayatum haşilum^c ömrüm şarâb-ı kevşerüm^c Adnüm^c
Baharum behcetüm^c rüzum gülüm ey verd-i handânüm

Çenarum seyr ü seyrânüm^c gülistân ile bûstanum
Merâmum dürr-i şehvarum şabâhüm^c şöhetüm şâmum

Neşâtum^c işretüm^c bezmüm^c çerağum neyyirüm^c şem^c üm^c
Turunc u nâr u narencüm^c benüm şem^c-i şebistanum

Hired-mendüm^c Huda-vendüm^c nihânüm^c zahir ü pendüm^c
Kubadum Husrevüm^c mrüm^c cihan iklimine canum

Nebatum şekkerüm^c gencüm^c bu âlem içre bi-rencüm^c
Azizüm^c Yüsufum^c varum göñül Mısırındaki hanum

Sitanbulum^c Karamanum^c diyar-ı mülket-i Rümum^c
Bedahşanum^c u Kıpçağum^c u Bağdadum^c Horasanum

Şacı varum kaşı yayum gözi pür-fitne bimarum^c
Ölürsem boynuna kanum meded hey nâ-müselmânüm

Kapuñda çünkü meddahüm^c seni medh iderem dayım^c
Yürek pür-gam gözüm^c pür-nem Muhibbiyem^c hoş-elhanum

- 1 Bahârum şohbetüm şubhüm dağı şem^c-i şebistânüm
Kamer-çihrem yüzi bedrüm felekde mäh-i tâbânüm
- 2 Habîbüm gülşenüm huldum cemâli cennet-i ^cAdnüm
^cAzizüm hem-demüm varum gönül tahtında sultânüm
- 3 Müdamum sāgarum nuklum dağı nârenc u turuncum
Şarâbum ^cişretüm bezmüm nebâtum sükkeristânüm
- 35b
- 4 Merâmum taze gülzârüm riyâzum dürr-i şehvarum
Çenârüm serv-i şimşâdum nihâlüm verd-i handânüm
- 5 Nehârüm enverüm bedrüm tulû^cüm tali^cüm devrüm
Fürügüm neyyirüm şem^cüm felek devrinde Keyvânüm
- 6 Dil-abendüm (?) dil-avizüm ser-efgendüm ser-efrazum
Nihâlüm gülbün-i nâzum benüm serv-i hıramânüm
- 7 Şabahum şohbetüm bezmüm dağı nâr ile nârencüm
^cAbîrüm ^canberüm büyum gülistân ile büstânüm
- 8 Bedeşşânüm u Kıfçağum diyâr-ı Çin ü Maçînüm
Semerkandum ü Bağdadum u Şirazum Horasanum
- 9 Getürdi cânını Şahî kabûl eyle anı şahum
Ki bir mür-ı za^cifüñdür eyâ şah-ı Süleymânüm

Mefa^cilün Mefa^cilün Mefa^cilün Mefa^cilün

- 1 Hâne-i ahzanuma başsa kadem hanum benüm
Çıkmak ister rakş urup şevk ile bu canum benüm.

- 2 Zahm uraldan tığ-ı müjganuñ dil-ı şad-pāreme
Şu yirine kan akıdur çeşm-i giryānum benüm
- 36a
- 3 Dūd-ı ahumla ne tañ göge boyasam ʿālemi
Gayrlarla seyr ider ol mäh-ı tabānum benüm
- 4 Kışsa-ı derd-i derūnum niçün irmez gūşuñā
Söylenür hōd faş olup dillerde destānum benüm
- 5 Saye gibi ʿaşık-ı üftādelerden dūr olup
Seyr ider gün gibi tenhā mäh-ı devrānum benüm
- 6 Dūd-ı ahum göklere boyadı rūy-ı ʿālemi
Nār-ı ahumdan şakın ey şah-ı hūbānum benüm
- 7 Şöyle bed-nāmuz bugün ʿışk ile Şāhī dünyede
Okıyan hayrān olur ʿālemde destānum benüm

Fa ʿilatün Fa ʿilatün Fa ʿilatün Fa ʿilün

96

- 1 Çok zemandur görmedüm n'eyler ki cananum benüm
Gönlümüñ eglencesi ol şah-ı hūbanum benüm
- 2 Gözlerüm nergis gibi yollardadır lutf it yetiş
Bağ-ı ʿömrüm haşılı serv-i hıramanum benüm
- 3 Cümle nazm ehli gulāmuñdur bu şirīn nutk ile
Mülk-i nazmuñ husrevisin ey güzel hānum benüm
- 36b
- 4 ʿAsker-i hicran talān itmesün dil mülkini
Raḥm kıl ben bendeñe ey şah-ı devranum benüm
- 5 Şahinūñ budur duʿası devletile haşre dek
Müstedam ol dünyede devletlū sultānum benüm

Fa ʿilatün Fa ʿilatün Fa ʿilatün Fa ʿilün

97

- 1 Bi-hamdi'llah yine yanuñda bir kaç gün mekân buldum
Bela vü guşsa vü gamdan halâş olup amân buldum
- 2 Çekerken guşsa-i hecrüñ vişâlün zevkine irdüm
Bi-hamdi'llah ki ölmışken habibüm tâze cân buldum
- 3 Dehan-ı cân-bağşuñdan irişdüm âb-ı hayvana
Ümidüm ol ki âlemde ecelden ben amân buldum
- 4 Ölürdüm derd-i hasretle şehâ fûrkat diyârında
İrişdüm hâk-pâyuna hayât-ı cavidan buldum
- 5 Egerçi bezm-i vuslatda bu Şâhî ıyş ider amma
Fırakuñ korkusından ben anuñ halin yamân buldum

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

37a

98

- 1 Bendesine kılmış ol şahum selam
Hak Te'âlâ ömrin itsün müstedam
- 2 Müjde virdüm bu selâma cânımı
İrdi haste cânuma dermân-ı tam
- 3 Şem^c-veş yandum fırakuñ narına
Âşıkuñ çün karı yanmağdur müdam
- 4 Giceler bülbül gibi âh eylerem
Bağ-ı hüsnünden ırağ ey gonce-fam
- 5 Sensüz ey arâm-ı canum Şâhiye
Dünyede dirlik haram oldu haram

Fa'ilatün Fa'ilatün Fa'ilün

99

- 1 Ateş-i ahumla cana göklere dıkdüm ^calem
Padişahiyem cihanuñ baña degdi mülk-i gam
- 2 Deyr içinde taş olup kaldı mü'ebbed döstum
Da^cvi-i hüsn itdügiçün sen büt ile ol şanem
- 37b
- 3 Ey gönül şabr eyle gel itme şikayet yârdan
^cAşıka çün eksük olmaz gâh cevır ü gâh gam
- 4 Her ne deñlü cehd kıldum yare hâlüm ^carz idem
Döymedi nar-ı fırağa dutuşup yandı kalem
- 5 ^cAkıll iseñ gönlüñi virme cihâna Şahiya
Görmedi bundan vefa İskender ü Dârâ vü Cem

Fa^cilâtün Fa^cilâtün Fa^cilâtün Fa^cilün

100

- 1 Sinemi çak itse ger hancerle cânânum benüm
Rakş ura ta haşre dek şevk ile bu cânım benüm
- 2 Cana geçdi ol kaşı yânuñ hadeng-i gamzesi
Ol sebebdan hün-feşândur çeşm-i giryânum benüm
- 3 Çenge döndi kâmetüm zârilig eyler her kalem
Rastı hoş perdeler seyr eyler efgânum benüm
- 4 ^cAsker-i gam yine virân kıldı gönlüm şehrini
^cAdl iderseñ vâktidür devletlü sultânım benüm
- 5 Gel tabibâ ko müdavayı baña şerbetle kim
Vaşl-ı dil-berdür şifada aşl-ı dermânım benüm
- 6 Leyli-i zülfüñ gamıyla döstüm Mecnûn-şifat
Göklere çıksa ^caceb mi ah u efgânum benüm

- 7 Şahi yâ endüh-ı gam hıştıyla mi^cmâr-ı ezel
Derd-i ^cışk ilinde bünyâd itmiş eyvânum benüm

Fa^cilatün Fa^cilatün Fa^cilatün Fa^cilün

101

- 1 Gerçi irdi göklere feryadum ey cânım benüm
Lik te'sir itmedi saña bu efgânum benüm
- 2 Şem^c-i ^cışka yanmağa pervâne-veş şâm u seher
Bezm-i hüsne gelmişem şem^c-i şebistânım benüm
- 3 Ağlayup göz yaşların döksem ^caceb görmeñ beni
Oldı çün dünya gibi bir bi-vefa cânım benüm
- 4 Zulmuñi hâdden geçürdüñ kalmadı hic takatım
Dâd iderseñ vaktidür devletlü sultânım benüm
- 5 Ayrılaldan sen güneş yüzlü kamer ruhsardan
Yaş yirine kan akıdur çeşm-i giryânım benüm
- 6 Tîr-i cevruñi uraldan bu dil-i mecrûhuma
Gitdi sabr u takatım kalmadı fermanım benüm
- 38b
- 7 Kışsa-i Ferhâd u Mecnûn bir kırî efsânedür
Söylenen dillerde şimdi oldı destanım benüm
- 8 Gülşen-i hüsne karşı Şahiya ah itme kim
Âha döymez key şakın ol verd-i hândanım benüm

Fa^cilatün Fa^cilatün Fa^cilatün Fa^cilün

102

- 1 Senden ayrı gözlerüm açup cihanı görmedüm
Hâk bilür kim döstüm cismümde canı görmedüm

- 2 Niçe gice niçe gündüz fūrkatūñle āh kim
İñlerüm bñlbñl gibi sen gñlsitānı görmedüm
- 3 Dñn gice yandım yakıldım ol mehūñ ĩşkında ben
İñledüm ta şubħa dek şihħat nişanı görmedüm
- 4 ĩşka hem–dem olalı şabr u karārüm kalmadı
Senden ayru olalı ben bir dem anı görmedüm
- 5 Giceler ta şubħa dek kan ağlar isem tañ mıdur
Niçe gündür Şāhiyā ol nev–cevānı görmedüm

Fāĭlatün Fāĭlatün Fāĭlatün Fāĭlün

39a

103

- 1 Düşüp cānā hevā–yı vaşluñā terk–i diyar itdüm
Yoluñda başuma her ne gelürse ihtiyār itdüm
- 2 Hümā–yı vaşluñ ey meh–rū ĩcebdür gökde uçarken
Şalup şehbāz–ı şīrüm dest–i tabĕumdan şikār itdüm
- 3 Nazīrūñ görmedüm dünyāda ey şems–i cihān–tabum
Cihānı bir niçe kez ser–te–ser geşt ü güzār itdüm
- 4 Dehān u kāmēt ü zñlfūñ hayaliyle göññl gencin
Ser–ā–ser tñldurup māl ile kendüm maldar itdüm
- 5 Düşürüp göñlümi mīhr–i ruħı sevdasına Şāhi
Diriğā göz göre yirüm semender gibi nar itdüm

Mefāĭlün Mefāĭlün Mefāĭlün Mefāĭlün

104

- 1 Ta ezel hīlkatde mīhrūñ dilde cānumdur benüm
Nām–ı pakūñ rüz u şeb vird–i zebanumdur benüm

- 2 Vaşf-ı hālüm nâmede surh ile yazdum şanma kim
Gözden akan hasret-i la^clûnle kanumdur benüm

39b

- 3 Gülsitân-ı hüsn içinde ol benüm çok sevdüğüm
Bir semen-ber lale-had serv-i revânumdur benüm

- 4 Ya gibi tir-i firakıyle kadüm dal eyleyen
Ol cefa vü cevri çok kaşı kemânumdur benüm

- 5 Öldüren Şahî beni derd-i firak-ı hecr ile
Ol sitem-ger bi-vefa şah-ı cihanumdur benüm

Fa^cilatün Fa^cilatün Fa^cilatün Fa^cilün

105

- 1 Sinemi delmek diler gamzeñ be-hey zalim benüm
Halûme rahm itmez iseñ ne olur hālüm benüm

- 2 Sen gül-i ra^cnalar içre her nice mümtâz iseñ
Bülbül-i şeydalar içre yokdur emşalüm benüm

- 3 Tîğ-i hecrüñ katlûme geldükce ihmâl itmesün
Rah-ı ^cışk içre ölümden yokdur ehvalüm benüm

- 4 Ya firakûñla ölem ya hasretüñle can virem
Bu tarik-ı ^cışkdur ya n'olısar hālüm benüm

- 5 Gönlüm içre miñnet ü derd ü beladan gayrı yok
Ol sebebdendür mükedder böyle ahvalüm benüm

40a

- 6 Niçe yıldur bendesiyem ol güzeller şahıñ
Hizmetümde yok durur ey Şahî ihmâlüm benüm

Fa^cilatün Fa^cilatün Fa^cilatün Fa^cilün

106

- 1 Himmet eyle varayın yine cemalüñ göreyin
Furkat öldürmeden ayagüña yüzüm süreyin

- 2 El gögüsde vü etek belde idüp şubh u mesâ
Hizmetünde ko beni bendelerünle turayın
- 3 İrişüp vuşlatuña nâme-i hecr ü eleme
Himmet it vaktidür ey şâh-ı cihânum düreyin
- 4 Ölmeden vuşlat-ı cân-bağsuña ger irer isem
Derdüme ^cİsâ lebünden niye emsem şorayın
- 5 Hal-i Şahîye terahhüm idüp ey kân-ı cefa
Dimedün anı murâdına yazık irgüreyin

Fe^cilatün Fe^cilatün Fe^cilatün Fe^cilün

107

- 1 Niçe bir gözlerümi hecr ile giryân ideyin
Ya niçe bir dili ^cışk odına biryân ideyin
- 40b
- 2 Varayın işügüne ko beni ey kaşı kemân
Guşşadan kurtulayın kendümi kurban ideyin
- 3 Ey tabibüm dimedün gitdi bu ben haste-dilün
Şerbet-i vaşluñ ile derdine dermân ideyin
- 4 Ağlaram bunca zemândur gam-ı hecrünle gör a
Dir misin irgüreyin vaşluma handân ideyin
- 5 Âh ol kanlu vü cellâd gözün hōd dir imiş
Alayın Şahî dilin habs-i zenaḥdan ideyin

Fe^cilatün Fe^cilatün Fe^cilatün Fe^cilün

108

- 1 Muradum niçe sal u niçe demden
Hemân bir büsedür ol gonce-femden

- 2 Bize sâkî lebûñden şun şarabı
Gerekmez ab-ı Hızırî cām-ı Cemden
- 3 Fırāk-ı kâmet u zülf ü dehanuñ
Beni kurtarmadı hergiz elemden
- 4 Hañuñ endişesiyle gamda kaldum
Halaş olmak baña yok mı bu gamdan
- 41a
- 5 Ser-i küyuñ baña ey serv-kâmet
Cihanda yig gelür bağ-ı İremden
- 6 Cemalüñ seyrine serv ey gül-endam
Başını taşra kaldurmuş haremnden
- 7 Vişalüñ ^caşıka yigdür habibüm
Cihanda tac u taht u mülk-i Cemden
- 8 Eyüler pişesidür eylük itmek
Dila eylük recasın itme kemden
- 9 Cenâbuñdan vefa umar bu Şahî
Keremdür umulan ehl-i keremden

Mefa^cilün Mefa^cilün Fe^cülün

109

- 1 Baña bir kez cevab ol gonce-femden
Cihanda yig durur biñ cām-ı Cemden
- 2 Göñülde mihruñi bile getürdüm
Vücüd iline iklîm-i ^cademden
- 3 Habîbüm gülsitan-ı asitanuñ
Ne şübhe yig durur bağ-ı İremden
- 41b

- 4 Egerçi ten revân oldı kapuñdan
İrilmadı velî dil ol haremnden
- 5 Recâ itsem yine n'ola vişalũñ
Keremdür umulan ehl-i keremden
- 6 Müsâ'îd olamazlar vaşf-ı hâle
Şikayet var kâğıd ile kalemnden
- 7 Kad ü zülf ü dehānuñ hasretiyle
Helak olup gider Şāhî elemnden

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fe'ûlün

110

- 1 Bir âh ideyin sine-i sūzan oda yansun
Bağrum göyinüp dil tutuşup cân oda yansun
- 2 Vaşluñ durur ey dōst hemîn dünyede maşşūd
Sensüz n'ideyin gerdiş-i gerdan oda yansun
- 3 Būlbūl gibi ey ruhları gül hār-ı belada
Hecrūñle niçe bir dil-i nalan oda yansun
- 4 Ya'kūb-veş ey Yūsuf-ı gül-çihre cıgerden
Bir âh ideyin külbe-i ahzān oda yansun
- 42a
- 5 Āhum 'alevi baña yeter künc-i belada
Şāhî n'ideyin şem'-i şebistān oda yansun

Mef'ûlū Mefâ'îlū Mefâ'îlū Fe'ûlün

111

- 1 Kime kul olsun gönül sen gibi yarūm var iken
Padişāh-ı taht-gir u tac-darūm var iken

- 2 Ben baña itdüm ki virdüm saña elden gönlümü
Elde eller gibi şabr u ihtiyarum var iken
- 3 Çöpce gelmez ^caynuma tac u serîr-i saltanat
Cam-ı mey gibi muvâfık gam-güsarum var iken
- 4 Damen-i kuhsar seyrin istemez gönlüm benüm
Ruhların gibi nazarda lale-zarum var iken
- 5 Baña böyle pay-mal olmak kapuñda yol mıdur
Sen gibi bir şah-ı ^cadil kam-karum var iken
- 6 Bülbül-i dil seyr-i gülzar istemez ey serv-kaç
Bir senüñ gibi semen-ber gül-^cizarum var iken
- 7 Kanda bulsun mîr-i ^cıyşa ceyş-i gam Şahî zafer
Künc-i gam-hane gibi muhkem hisarum var iken
- 42b
- 8 Dergehüñde gayrılardan hor tutmak yol mıdur
Böyle şahane kelama iktidarum var iken

Fa^cilatün Fa^cilatün Fa^cilatün Fa^cilün

112

- 1 Dergehinde vazgel her dem dila feryaddan
Bu meşeldür kim vefâ gelmez şeh-i bi-daddan
- 2 Dane-i zülfin görüp dil murgı dam-ı zülfine
Düşdi can kurtarmadı ol gamze-i şayyaddan
- 3 Dem mi vardır kim yoluñda günde biñ kez ölmeyem
Ey lebi şîrin nem eksükdür benüm Ferhaddan
- 4 Gerçi rah-ı ^cışkda Mecnün durur pîrüm benüm
Kabil-i şagird olan üstad olur üstaddan

- 5 Şahî ya endişe-i hatt-ı lebiyle dil-berüñ
Rûz u şeb eksük degül guşsa dil-i nâ-şâddan

Fa^cilatün Fa^cilatün Fa^cilatün Fa^cilün

113

- 1 Gel ey serv-i revânüm kaçma benden
Enisüm yar-ı cânüm kaçma benden
- 43a
- 2 Baña sensüz cihânda cân gerekmez
Sözümde yok yalanum kaçma benden
- 3 Ten-i fersüde mi bî-cân koyup
Hayat-ı cavidanum kaçma benden
- 4 Gulamuñ hecr ile nâ-kâm koyup
Efendüm kâmrânüm kaçma benden
- 5 Koyup husrev gibi Şahî muhibbün
Benüm şîrîn zebânüm kaçma benden

Mefâ^cilün Mefâ^cilün Fe^cülün

114

- 1 Ehl-i ^cışka eydünüz gelsün tazallüm eylesün
Ol şehün divânı var hâlin tekellüm eylesün
- 2 Çünkü dil-dâra gönül virdün mutî^c ol emrine
Şah-ı hûbandur murâdınca tahakküm eylesün
- 3 Bu durur mezheb namaz-ı ^cışka niyyet eyleyen
Çeşm-i candan geh vuzû' vü geh teyemmüm eylesün
- 4 Gel gel ey serv-i revân naz ile geşt it gülşeni
Açılup etfâl-i gül bülbül terennüm eylesün

43b

- 5 Nâz u şîve fenninüñ üstadısın sen hûblar
 [°]Âşıkâ cevır itmegi senden ta[°]allüm eylesün
- 6 Kânlar yut hâr-ı gamda sen gönül bûlbûl gibi
 Yadlarla yar gülşende tena[°]um eylesün
- 7 Zâhm-ı tîg-i hecr ile Şahî helak olup gider
 Merhem-ı vaşl ile dil-ber diñ terahhüm eylesün

Fa[°]ilatün Fa[°]ilatün Fa[°]ilatün Fa[°]ilün

115

- 1 Zer gibi mülayım-dil ü simin-bedensin
 Ey kan-ı vefa böyle cefakar nedensin
- 2 Hûban-ı dil-aşûb-cihan içre kâ mudan
 Bu [°]arız-ı gülgün ile maḥbûb u ḥasensin
- 3 Ey nev-bün-i gül-i şahın-ı gülistan çemende
 Bir serv-kad u lale-ḥad u gonçe-dehensin
- 4 Ayvâ gibi ey vâ y ile beñzümi şarardan
 Ey piste-dehen işte şu sen sib-i zekânsın
- 5 Zencire çeken gerden-i Şahîyi keş-â-keş
 Bu turre-ı tarrar-ı dil-avîz ile sensin

Mef[°]ülü Mef[°]ilü Mef[°]ilü Fe[°]ülün

44a

116

- 1 Yaşumla gönül mülkini vîran ideyorsın
 Garkâ virûben [°]alemi tûfan ideyorsın
- 2 Mestane el urup yine gamzeñ kılıcına
 Göz göre benüm iki gözüm kân ideyorsın

- 3 Hün-ı cigerüm yire döküp tır-i müjeñle
Ey kaşı kemānum beni bi-can ideyorsın
- 4 Eşküm gibi na-gah sürüp piş-i nazardan
Hecrūñle yine çeşümü giriyan ideyorsın
- 5 Cem^c eyleyüp ebyatuñı dergāh-ı nazımdan
Şah i yine tertib ile divan ideyorsın

Mef^cülü Mefa^cilü Mefa^cilü Fe^cülün

117

- 1 Çare-ger ister iseñ avlayıgör yar etegin
Bakma namūsa şakın alma ele^c ar etegin
- 2 Ger dilerseñ ki gönül zülfine ber-dar olasın
Koma Mansūr-sıfat zülf-i siyeh-kār etegin
- 44b
- 3 Yar agyar ile yar oldu diyü gam yeme dil
Her zeman har tutageldi çü gülzār etegin
- 4 Vaşluña çare olursa vireyin canı didüm
Ol peri hışma gelüp tut dedi na-çar etegin
- 5 Şah i cananı ki uyur bulasın büseye çek
Uyanup hışma gelürse koma inkār etegin

Fe^cilatün Fe^cilatün Fe^cilatün Fe^cilün

118

- 1 Kase kase zehr-i dehri içeli dil tıldı hün
Sakıya kanı bize şol cām-ı şıhhat-bahşi şun
- 2 Sineme bir şerha çekmişdün ya dağ urmak neden
Ey cefa-hü n'eyledün derdüm bir iken itdün on

- 3 Meclisüñden dūr cānā def gibi sinem dögüp
Bezm-i gamda inlerüm mānend-i nāy u erganūn
- 4 Ey gönül itme ta^calluk bi-vefā gaddārdur
Kime yār oldu ki saña yar ola bu çarh-ı dūn
- 5 Kase-i çarhuñ bakup nakşına Şahi şunma el
Ab-ı ^cişretten tehdür işbu cam-ı ser-nigūn

Fa^cilatūn Fa^cilatūn Fa^cilatūn Fa^cilūn

45a

119

- 1 Niçe yıldur geşt ider dil derd-i hicrān illerin
Görmek olmaz mı ^caceb gün yüzli canan illerin
- 2 Hāk-i payı pes durur bu çeşm-i hūn-alūduma
Ey şabā getürmegil kuhl-ı Şıfahan illerin
- 3 Haste-i ^cişkām bulunmaz derdüme hergiz devā
Niceye dek geziser bu haste Yunan illerin
- 4 La^cl-i nabuñ hasretinden ah kim bu can u dil
Ser-te-ser geşt eyledi cümle Bedahşan illerin
- 5 Eyle şahā mülk-i ^cOşmaniye şimdengirü terk
Gel kudumuñla müşerref kıl Karaman illerin
- 6 Hasretiyle şol kadar kan ağladı Şahi yine
Eşk-i çeşmi garka virdi cümle Yunan illerin

Fa^cilatūn Fa^cilatūn Fa^cilatūn Fa^cilūn

120

- 1 Ölince eger ateş-i hicrana yanam ben
- 45b Haşa ki begüm dünyede senden uşanam ben

- 2 Şol rah-ı maḥabbetde çeküp bar-ı belâñı
Şabr eyleyen ey yar-ı cefakar benem ben
- 3 Sevda vü gam-ı Leyli-i zülfüne düşelden
Mecnûn gibi aşûfte dil-âvare benem ben
- 4 Bu ḥüsn-i dil-âvîz ile gülzar-ı ḥasende
Derseñ yaraşur serv-ḳad u gül-dehenem ben
- 5 Vaşf itmede Şahî leb-i cananı cihanda
Tütî gibi nâzûk u şîrin-süḥanem ben

Mef'ulü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ülün

121

- 1 Gün yüzünle Mısr-ı ḥüsnüñ Yüsuf-ı Ken'anı sen
Ḥatem-i la'luñle ḥübanuñ Süleyman ḥanı sen
- 2 Âsumân-ı rıf'atüñ mihr-i cihan-arâsısın
Çarḥ-ı ḥüsnüñ ey ḥüma-tal'at meh-i tabanı sen
- 3 Şanma sensüz bendeñüñ şaha hayatı vardur
Görinen fersüde kalebdür beden sen cânı sen
- 4 Ey tabîb-i can ben öldüm baña emsem eyle kim
Şerbet-i la'luñle ḥaste gönlümüñ dermâñı sen
- 46a
- 5 Niçe aram eylesün Şahî cemalüñden cüda
Dil-rûbası dil-peziñi dil-beri cânanı sen

Fa'ilatün Fa'ilatün Fa'ilatün Fa'ilün

122

- 1 Öürsem ben n'ola hecrüñle 'ömrüñ pay-dar olsun
Heman kabrümde mihrüñ tek benümle gam-güsar olsun

- 2 Hemân dil gamze-i kattale döymez yohsa gayrıdan
Dil-averdür çevirmez yüz gerekse Zül-fekâr olsun
- 3 Ser-i zülfün gibi la^cl-i lebünden buse almaga
Burup boynın dil-i miskin nice bir intizâr olsun
- 4 Ser-i küyünde seng-i ta^cne tutdı dün beni hayli
Göreyin ol rakib-i rû-siyahı seng-sâr olsun
- 5 Kadem-rencide kıl öldükde ey rûh-ı revânım gel
Mezarı Şahinün^c aks-i ruhuñla lalezâr olsun

Mefa^cilün Mefa^cilün Mefa^cilün Mefa^cilün

123

- 1 Gül gibi gül sen ben ey rûh-ı revân ağlayayın
Bülbül-asa ey şeh-i gonce-dehân ağlayayın
- 46b
- 2 Çün müyesser olmadı vaşluñla gülmek muttasıl
Varayın fûrkât diyârında hemân ağlayayın
- 3 Devlet ü ikbâl ile sen şadmân u hurrem ol
Derd-i hecrünle ben ey rûh-ı revân ağlayayın
- 4 Çün nasibümmiş ezelden fûrkâtünle ağlamak
Varayın hecrünle ey şâh-ı cihân ağlayayın
- 5 Fûrkate şaldı felek Şâhî ne çâre âh idüp
Çeşm-i hün-efşân u giryânımla kan ağlayayın

Fa^cilatün Fa^cilatün Fa^cilatün Fa^cilün

124

- 1 Nale kılsam kühlar dem-sâz olur canan içün
Ol gözi ahû-yı Çîn ol gamzesi fettan içün

- 2 Sür hayal-i döstdan gayrısın ey dil dîdeden
Gayrıdan hâlî gerek labûd sera sultân için
- 3 Gamzeñe bir kez işâret eyle kırtarsın beni
Çeşm-i celladuñ yeter işkence eyler cân için
- 4 İstesem vaşluñ tabiba n'ola yüz biñ can ile
Kim ola kim derdine sa^cy itmeye derman için
- 47a
- 5 Dürr-i nazmuñ şakla Şahî payına bezl itmege
Şark u garbuñ serveri sultân Süleymân Hân için

Fa^cilatün Fa^cilatün Fa^cilatün Fa^cilün

125

- 1 Olmaya key reh-zen saçuñı yüzden ırasın
Ya gayet ile yüz vire başdan çıkarasın
- 2 Raḥm eyleyüben hâlûñe yüz virmeye dil-ber
Vay aña ki yüzüñ aluña ala viresin
- 3 Sa^cy eyle dil-i dil-bere gir vaşl dilerseñ
Erlük o turur rızkuñı taşdan çıkarasın
- 4 Eşkümle bu çeşmüm döneli baḥr-i muḥîte
Kimse ne kenarın görebildi ne kırasın
- 5 Ya Rab görelî gamzesin el çekdi lebinden
Şahî görebilmez mi saçın yüzi kırasın
- 6 Her şah-ı cihan bendesinüñ çokluğın ister
Sen kuluñı gamzeñle niçün böyle kırasın

Mef^cülü Mefa^cilü Mefa^cilü Fe^cülün

47b

126

- 1 Kabul itdüm ben ol yarı vefası olsun olmasun
Çevürmem yüz cenabından cefası olsun olmasun

- 2 Dimişler ^cışk deryadur düşen andan hâlaş olmaz
Aña dil zevrakın şaldum hatası olsun olmasun
- 3 Yüri pendî ko ey va ^ciz eger bal u belâ yilse
Ben ol şîrîn lebi sevdüm belası olsun olmasun
- 4 Eṭṭibba dirimiş Kânûn içinde ^cışka dermân yok
Ben anı ihtiyar itdüm devası olsun olmasun
- 5 Bahar eyyâmı gül devri el ur cām-ı meye Şahî
Gerekse şûfî-i şehruñ şafası olsun olmasun

Mefa ^cilün Mefa ^cilün Mefa ^cilün Mefa ^cilün

127

- 1 Vuşlat elden gideyor dil nice handân olsun
Dem-i fûrkat geliyor ney gibi nâlan olsun
- 2 Merdüm-i didelerüm vaşluña irince yine
Gülüp oynamadan el yusun u giryân olsun
- 48a
- 3 Eglesün tende revânum elem-i fûrkat ile
Âteş-i hecr ile dil sînede sûzân olsun
- 4 Bari mektûbla her lahzada yad eyle beni
Süreyin gözlerüme derdüme dermân olsun
- 5 Derd ü hasretle bu Şahî yine bir niçe zeman
Kûh u deşte düşüben valih ü hayrân olsun

Fe ^cilatün Fe ^cilatün Fe ^cilatün Fe ^cilün

128

- 1 Fenn-i ^cışkuñda şeha hüsnuñ me ^canisin beyan
İdemez her sū mesamm-ı tende olursa beyan

- 2 ^çIşkuñuñ Ferhâdı oldum tutdum âhumdan külüng
Dil–ber isterin lebünçün kesmişem kûh–ı girân
- 3 Zülfüñi gördüm nigâra yedi başlu ejdeha
Ger dir isem gün yüzüne tañ mıdur genc–i nihan
- 4 Şöyle hayrân itdi ^çışkuñ beni ey Leylâ–hıram
Kim başumda yaptı Mecnûn gibi kuşlar aşıyan
- 5 Dest–gır olsañ yiridür Şâh–i–i bî–çareye
Kim olupdur râh–ı ^çışkuñda o miskîn nâ–tüvan

Fa^çilatün Fa^çilatün Fa^çilatün Fa^çilün

81a

129

- 1 Ben öldüm derd-i hasretle be hey zalim cüda senden
Kıyametde dahı almaya mı dâdum Hudâ senden
- 2 Şeh-i mülk–i sitemmişsin terahhum yoğ imiş sende
Nedür bu çekdüğüm cevri ü cefa ey bî-vefa senden
- 3 Cihanuñ mal u mülkini virürsün 'aynına almaz
'Ağa-yı vaşluñ ister padişahum ben geda senden
- 4 Tapuñdan ey şehensâh–ı serir-i mülk-i istigna
Murâdum pây–büsuñdur taleb benden ^çatâ senden
- 5 Figân u nale itdükce cefa vü cevruñ arturduñ
Nedür ey cevri çok zalim baña bunca belâ senden
- 6 Beni hecr ile öldürdüñ şikayet bî-nihayetdür
Huzûr–ı Hakkâ varınca begüm rûz–ı ceza senden
- 7 Baña sensüz cihan u can gerekmez Tañrı hakkıçün
Hemân maksûd vaşluñdur dü alemde baña senden

- 8 N'ola ger terk-i nâz idüp selâma baş egemezseñ
Baña gamzeñle besdür bir kirişme merhabâ senden
- 9 Şalup zülfüñ ayagına bu göñlüm pay-mal itdün
Be-hey zalim buni kâfir dahı görmez reva senden
- 10 Dehân u mû-miyânuñca hele bir suç günah olsa
Ne ba'is oldı kim irdi baña zecr ü 'ana senden
- 11 Senün hōd^c Âşıka cevre elünde ihtiyaruñ yok
Katı divanelük ancak vefâ ummak baña senden
- 12 Sen ol mihr-i sipihr-i saltanatsın kim münevverdür
Ser-â-ser hıttâ-i Tebriz tih-i Kerbelâ senden
- 13 'Acem mülkinde sen kayd u şikâr it gayrlerle şad
Ko çeksün guşsa-i hecri cüdâ ben mübtelâ senden
- 14 Cenâb-ı kâm-bağsuñdan cihân heb ber-murâd iken
Niçün nâ-kâm olam ben ey şeh-i kişver-küşa senden
- 15 Cevâb-ı sükker-amizün durur dil derdine derman
Gubar-ı hak-i payuñdur gözüme tütüya senden
- 16 Beni fûrkat diyârında helak eyler bu hasretler
Tabîbüm derd-i hecre ger irişmezse devâ senden
- 17 Ölem bu defâ dūr olam dimezdüm hak-i payuñdan
Kim umardı baña bu itdügün zulmi koya senden
- 18 İradet tigi hükminde koyup hem gerden-i canı
Ne kim k'olursa hep minnet durur baña şeha senden
- 19 Ko Şahî yüzüne bakup gözinün nûrın artursın
Sen ol nûr-ı Hudasın kim güneş alır ziya senden

- 20 Fiğân u nâle vü âhum benüm güşuña almazsın
Baña ey cevri çok işte budur büyük belâ senden

Mefa'ilün Mefa'ilün Mefa'ilün Mefa'ilün

48b

130

- 1 Gel cefa vü cevri ço baña felek şimdengirü
Bi–vefasın bakmayam saña felek şimdengirü
- 2 Niçe bir zulm u sitem geh geh vefa vü mihr ile
Bu belâ–keş canımı aña felek şimdengirü
- 3 Güy–veş çevgan–ı gam önünce ser–gerdan idüm
Başumı gel şalma her yaña felek şimdengirü
- 4 Aşl–ı pakümden bu yüzden olıcağ baña cefa
Bi–vefasın diyemem saña felek şimdengirü
- 5 Zehr–ı kahr–ı yar ile Şahî helak olup gider
Lutf idüp inşaf vir aña felek şimdengirü

Fa^cilatün Fa^cilatün Fa^cilatün Fa^cilün

131

- 1 Nice ^carız nice çihre gül–ı bağ–ı cinandur bu
Nice zülf ü nice kakül gül üzre ergavandur bu
- 2 El urup sine–i yare didüm bağ–ı İrem midür
Didi gülzar–ı cennetden nümüne gülsitandur bu
- 49a
- 3 Uçarken evc–i istignada tır–i gamzesi birle
Gönül murgın şıkar iden o bir kaşı kemandur bu
- 4 Siyeh–püş oluban hali yaturken şeh–nişin olmuş
Gören zahid şanur amma ki fettan–ı cihandur bu

- 5 Dil–i sūzānum üstine yine bir dağ urup dil–ber
Didi koynuñda pek şakla mahabbetden nişandur bu
- 6 Didüm hecr ile ben öldüm müyesser ola mı vaşluñ
Didi kim yūri var şabr eyle kim bilür zemandur bu
- 7 Egerçi bezmde dil–ber lebinden büse ^cahd eyler
İnanma ^cahdine Şahî ki ol kavli yalandur bu

Mefâ^cilün Mefâ^cilün Mefâ^cilün Mefâ^cilün

- 89a 132
- 1 Tevbeyle Hâk yanında oluram günah ^cafv
^cAfv eyle sen de bendeñi ey padişah ^cafv
- 2 Kimdür bu deyr içinde kim ol eylemez günah
Şirk olmasun heman tek olur her günah ^cafv
- 3 Her kanda defter olsa sepîd ü siyah olur
Dir hâl u kal ile bu sepîd ü siyah ^cafv
- 4 Ferzend eger günah ide sehv ü hata ile
Aña peder cefalar ider gah gah ^cafv
- 5 İtdüm şu deñlü tevbe vü şerm ü nedameti
Mercü^cdurur ki itmiş ola ol İlah ^cafv
- 6 Katlûme kadir olmuş iken niçe vech ile
Şahane tavr gösterüben itdi şah ^cafv

89b

- 7 ^cAfv itdi şah Şahiyyi ey şah-ı mülk-i Rüm
^cAfv eyle sen de bendeñi ey padişah ^cafv

Mef'ülû Fa'ilatü Mefa'ilü Fa'ilün

133

- 1 Taḥammül n'eydi cāna hecr-i rence
Mukarrermişse irmek vaşl-ı gence
- 2 Çıkardı perdeden kaçmazdı rızvān
Melaḥatde eger varmışsa sence
- 3 Taḥammülde bela-yı hecre Ferḥād
Ne canı var ki ola bile bence
- 49b
- 4 Senüñ ey afitab-ı ʿālem-ārā
Saʿadetdür yüzüñ görmek toyınca
- 5 Kaçan kucam diyü Şahī miyanın
Derūnum içre cānum kaldı kılca

Mefaʿilün Mefaʿilün Feʿülün

134

- 1 Gark-ı ḥün dağlarum sine-i maḥzūn üzre
Lalelerdür şanasın meşhed-i Mecnūn üzre
- 2 Nar-ı hasretle yanan bülbül-i dil ʿaks durur
Ḥal şanmañ görinen ol ruḥ-ı gül-gün üzre
- 3 Kaşuñ altında gözüñ fi'l-meşel ey afet-i can
Şol siyeh nokta durur kim yazılur nūn üzre
- 4 Seng-dillük nic'olur kim işidüp nālemi yār
Merḥamet kılmadı ben ḥālī diger-gün üzre
- 5 İki göz köprüdür ey Şahī gözüm üzre kaşum
Birisi rūd-ı Aras birisi Ceyḥūn üzre

Feʿilatün Feʿilatün Feʿilatün Feʿilün

50a

135

- 1 Gülistân içre bûlbûl şaldı nale
Ele rindâne gül aldı piyâle
- 2 Seher bezm ehline mânend-i bade
Dehânın goncenûn pür itdi jale
- 3 Yine cām-ı ferah-bahşiyle sakî
Gam-ı devranı dilden kıl izale
- 4 Sebeb ne nergis-i mestûn dem-â-dem
İdersin kanum içmege cevale
- 5 Bu gün ey gonce-fem şevk-i ruhuñla
Çemen etrafı tıldı ah u nale
- 6 Baña bezm-i maḥabbetde ḥabībüm
Yeter endişe-i la^çlûn piyale
- 7 Günehsüz öldürüp Şahî muḥibbûn
Benüm çok sevdüğüm girme vebale

Mefâ^çilün Mefâ^çilün Fe^çülün

50b

136

- 1 Hasret-i rüyuñla cana ger kılursam ah (u) vâh
Çarḥ urup pervane-veş odlara yana mihr ü mah
- 2 Senden ayru olmağa cana rıza virmez gönül
Ger olursa sensüzün mülk-i cihana padişah
- 3 Payuña başın komak^ç ayn-ı sa^çadetdür begüm
Bu sa^çadet konmamış gibi benüm başumda ah
- 4 Kimse bilmezdi cihanda derdini bu gönülün
Rüy-ı zerdüm eşk-i çeşmüm olmasa aña güvah

- 5 Hasret-i zülfî hevasında ölürsem Şâhi yâ
Lâyık oldur kim diyesin "tayyeballâhü şerâh"¹⁵

Fa^cilatün Fa^cilâtün Fa^cilatün Fa^cilün

137

- 1 Bulurdum gülsitân zevkîn şitâda
O gül yüzlüm lebinden şunsa bâde
- 2 Seher cânân ile câm içmeyince
Benüm gönlüm gözüm olmaz güşâde
- 51a
- 3 Bezimde variken maḥbûb u bade
Ne çalar ney–zen ü çengi arada
- 4 Kapar keh gibi göñli kehrûbâ–veş
^cAcâyib ḥaşşa vardur dil–rübâda
- 5 Tolu şun dest–gîr ol câma sâkî
Ayaklansun bu Şâhî–i fütâde

Mefa^cilün Mefa^cilün Fe^cülün

138

- 1 Şol hâl–i siyâhuñ ki yatur la^cl–i ter üzre
Güya ki megesdür ki konupdur şeker üzre
- 2 Cân virür iken yâr lebin ağzuma şundi
Hızır irdi baña ḥîn–i hâzerde sefer üzre
- 3 Ey kaşı kemân n'eydi eger geçmese cana
Gamzeñ okı geldükce bu ḥünin cıger üzre
- 4 Küyuña yüzüm başa gelüp gideyor ağyar
Yatur yüzi kim başa diyen kanı yir üzre

¹⁵ – "Allah toprağını bol eylesin".

- 5 Şahî ser-i teslîmi koyupdur işigünde
Şahâ ne murâd eyler iseñ çeşm ü ser üzre

Mef'ûlû Mefâ'ilû Mefâ'ilû Fe'ûlûn

51b

139

- 1 Bu gün bir meh-liķa gördüm bu şehr-i 'alem-arada
Ararsañ misli bulunmaz Semerkand u Buharada
- 2 Düşüp meyhâne küncine begüm mest ü harab olduk
Göreliden leblerüñ 'aksin mey-i cam-ı muşaffada
- 3 Dedüm ey derde dermanum seni pehlûye çeksem bir
Gülüp didi o 'İsa-dem ol olmaz iki dünyada
- 4 Göñül murğını şayd itdi çeküp dam-ı cefasına
'Acayib sihr var ancak bu zülf-i 'anber-asada
- 5 Gözi hancer çeküp bir yañadan kaşı kemân çekmiş
Nie'itsün n'eylesün bi-çare Şahî kaldı arada

Mefâ'ilûn Mefâ'ilûn Mefâ'ilûn Mefâ'ilûn

140

- 1 Ben umardum iki 'ıyd idem bu yıl bir ayda
İrmedüm 'ıyd-ı vişale kaldum ah u vayda
- 2 Hâk-i payuña ne vardı can atup yüz sürmege
Olmasa zencir-i va'dûñ gibi mâni' pâyda
- 52a
- 3 Ben nice can virmeyem cânâ cevab-ı la'lûñe
Bulmadum sözüñ şafasın ben şada-yı nayda
- 4 Bendeñi derd ü gam-ı hecrüñ helâk idüp gider
Furkat-ı kattalûñe billah şahum hayda

- 5 Padişahum cânibinden olmayınca merhamet
Sa^cy-ı Şahî eylemezmiş zerre deñlü fayda

Fa^cilatün Fa^cilatün Fa^cilatün Fa^cilün

141

- 1 Şeha burc-ı melâhatde kaşuñ göster helak eyle
İrişdür kullaruñ ^cıyda tecellî-i cemâl eyle
- 2 Leb-i cânân gibi bağrum yeter hecr ile hûn eyle
Ser-i zülfuñ gibi göñlüm yeter âşüfte-hâl eyle
- 3 Niçün düşdüñ diyü sevda-yı haddüme çeküp hattıñ
Dilüm mür ayağı altında yatur pay-mâl eyle
- 4 Çemende serv ü gül hadden aşurdı şive vü nazı
Gel ey balâ-bülendüm ol yaña ganc u delâl eyle
- 5 Eger ol çeşm-i mest kanuñ içerse nûş-ı cân olsun
Sen anı cânuña minnet bilüp ey dil helal eyle
- 52b
- 6 İrişdüñ ^cıyda ey dil çünki vaşlına el irmek yok
Otur bir küşede cama el ur def^c-i melal eyle
- 7 Çü gördük i^ctibâr itmez kulağına alup dil-ber
Dür-i nazmuñ şunup Şahî yeter ^carz-ı kemal eyle

Mefa^cilün Mefa^cilün Mefa^cilün Mefa^cilün

142

- 1 Ben bülbulüñi ey gül-i handanum unutma
Ben ^caşıkunı ey şeh-i hübanum unutma
- 2 Hecrüñ gamı yıkdı dili vü bağrumı deldi
Ben hasteñi ey lebleri dermanum unutma

- 3 Yaşlar yirine kan akıdan beyt-i hazende
Ya'küb bigi ey Yûsuf-ı Ken'anum unutma
- 4 Bûlbûl gibi her şam u seher haddüne karşı
Efganlarımı ey gül-i reyhanum unutma
- 5 Kaldum şeb-i hecründe vişale elüm irmez
Lu'f eyle beni ey meh-i tabanum unutma
- 6 Kaldı şeb-i zulmetde Sikender gibi Şahî
Ol teşne-dili lebleri hayvanum unutma

Mef'ûlû Mefâ'ilû Mefâ'ilû Fe'ûlûn

- 53a 143
- 1 Şaha şarılup şevk ile kanlu kefenümle
İrsem tapuña yüz süre bimar tenümle
- 2 Guşsañla neler çekdüğüm ey şah-ı cihanum
Namem diyemez ben diyebilsem dehenümle
- 3 Ya'küb-ı dilûñ gözlerin ey Yûsuf-ı cânım
Ra'hm eyle heman di açayın pîrehenümle
- 4 Bir kerre göre dir misin ey bûlbûl-i hoş-gûy
Göñlin açayın gül gibi şîrin sühanumla
- 5 Şahî irişürdi dil-i mecrûhuma tîmar
Bir an enîs olsa eger yar benümle

Mef'ûlû Mefâ'ilû Mefâ'ilû Fe'ûlûn

144

- 1 'Aşık oldum bir görüşde ol gözi mestaneye
Zülfini zencir kıldum bu dil-i divâne

- 2 Çeşm-i gammazuñ gamından yüregüm pür-hün olup
La^cl-i nābuñ hasretiyle düşmişem peymaneye
- 53b
- 3 Hasret-i cām-ı mey-i la^cl-i lebūñle ey şanem
Ger düşersem tañ mıdur meyhaneden meyhaneye
- 4 Ateş-i şevk-i ruhuñla giceler tā şubha dek
Bal u per yakmağı ta^clim eylerem pervāneye
- 5 Reşk idüp Şahî gönül nice perişan olmasun
Zülfine el vurmaga virdi icāzet şaneye

Fa^cilatün Fa^cilatün Fa^cilatün Fa^cilün

145

- 1 Gel tabıba ko müdavayı baña emsem ile
Yarem ol yāre degül kim oñula merhem ile
- 2 Hār-ı hicrān komadı gülşen-i vuslatda dirığ
Andelib-i dili hem-dem ola ol gül-fem ile
- 3 Dem-be-dem hasret-i ruhsarı ile aqlamadan
Gark-ı hūn-ab ideyin yiryüzini didem ile
- 4 Ol zemān kim ruhı mir'atına nāzırdı gözüm
Cem gibi vākıf idüm aleme cām-ı Cem ile
- 5 Hazretūnden bu gönül ey şeh-i gerdün-cenab
Eşk-i çeşmümle umar merhameti yā nem ile
- 54a
- 6 Çare kılmazsañ eger derd-i dile pörsiş ile (?)
Ölürem pister-i hasretde tabibüm gam ile
- 7 Can bedende vü beden şıhhat u rahatda idi
Şahî ol demde ki hem-demdi o İsa-dem ile

Fe^cilatün Fe^cilatün Fe^cilatün Fe^cilün

146

- 1 Görmedüm ol mah u mihr–arayı bir gün bir gice
 ĞAlemler geşt eyledüm arayı bir gün bir gice
- 2 Fırkat–ı zülf ü ruhuyla dide–i hün–bardan
 Seyle virdüm ser–te–ser dünyayı bir gün bir gice
- 3 Ey letafet gülsitanının gülü bülbul–şifat
 N'eydi inletemek bu ben şeydayı bir gün bir gice
- 4 Sakıya tab–ı ruh u zülf–i peyamı şevkine
 İçelüm cam–ı mey–i hamrayı bir gün bir gice
- 5 Dünyede sürmek dilerseñ Şahî cennet zevkini
 Sineye çek ol melek–simayı bir gün bir gice

Fa'îlatün Fa'îlatün Fa'îlatün Fa'îlün

54b

147

- 1 Bu cism–i na–tüvanum gören şerâr içinde
 Şanur semenderem ben gûya ki nâr içinde
- 2 Fülk–i ten–i şikestem bad–ı hevâ öñince
 Derda ki garkâ vardı bu eşk–bâr içinde
- 3 Güm–geşte gönlüm ahir deşt ü belâda buldum
 Hake beraber olmuş yatur gubâr içinde
- 4 İman ile giderdüm cennet olurdu kabrüm
 Ger yâr–ı gâr olaydı mihrün mezâr içinde
- 5 Şahî cihâna senden n'ola yanup yakılsa
 Mihr–i ruhuñdan anuñ odlar yanar içinde

Mef'ûlû Fa'îlatün Mef'ûlû Fa'îlatün

148

- 1 Kes başın koma saçuñ halka perişanluğ ide
Kim işitdi ki ʿArab Rümde sultanluğ ide
- 2 ʿArızuñ mülkini tutmuş hatuñ ey şah-ı cihan
Mür ʿasker çeküp ister ki Süleymanluğ ide
- 55a
- 3 Mir-i iklim-i Hıta vü Hoten ü şah-ı Habeş
Can virürler ki gelüp kapuña derbanluğ ide
- 4 Sıdk u ihlaşum ile himmet ü lütfuñ k'ola yar
Canı yokdur ki rakib adlu (?) şeytanluğ ide
- 5 Şahi-i valih ü aşüfte vü dem-beste kılar
Tüti-asa dehenüñ kim şeker-efşanluğ ide

Feʿilatün Feʿilatün Feʿilatün Feʿilün

149

- 1 Sakıya şun sāgarı ol gül-ʿızaruñ ʿışkına
İçerüz biz anı ger zehr ise yaruñ ʿışkına
- 2 Bezm-i hasretde ciger kanıyla camı pür idüp
Hün-ı dildür içdügüm her dem nigaruñ ʿışkına
- 3 Koñ beni kurban olayın kaşlarınıñ yayına
Canımı kıldum feda ol gamze-karuñ ʿışkına
- 4 Terk idüp karı levendane el urup badeye
Düşmişem meyhaneye ol nâ-bekaruñ ʿışkına
- 5 Hasret-i laʿlünle Şahi ölmesin bir buse vir
Sini yokdan var iden perverdigaruñ ʿışkına

Faʿilatün Faʿilatün Faʿilatün Faʿilün

56a

150

- 1 Cüş itdi bahr-i dilde maḥabbet eṣerleri
Şaldı kenâr-ı ʿarîza eşküm dürerleri
- 2 Bîñ ʿacz ile cenabına yarûñ yüzûñ sürüp
Ey merdümân didelerüm saç güherleri
- 3 Can u gönül revan olalı çîn-i zülfüñe
Nam u nişan belürmedi batdı haberleri
- 4 İrişeli kulağuma peygâm-ı vaşl-ı döst
Mir'at-ı dilde kalmadı fûrkat kederleri
- 5 Yıkdı cihanı Şahî figanum şadaları
Yakdı asmanı ateş-i ahum şererleri¹⁶

Mefʿülü Faʿilatü Mefāʿilü Faʿilün

151

- 1 Döstüm avâre gönlümdür saçûñ divānesi
Can-ı aşûfem durur şemʿ-i ruḥûñ pervānesi
 - 2 ʿİşkum ile sıyt-ı ḥüsnûñ dilde destân olalı
Kaldı Şîrin ile Ferhâduñ şehâ efsānesi
- 56b
- 3 Şal ḥayalûñ gencini isterseñ anı şaklamak
Dile cânâ dile dile ikisi de ḥanesi
 - 4 Ehl-i derdûñ bezm-i fûrkatde dem-a-dem döstüm
Bağrı kanıdur şarâbı çeşmdür peymānesi
 - 5 Şahiye nalan olmak nice lâzım gelmesün
Bir senûñ gibi cefakâr olıcak cânānesi

Faʿilatün Faʿilatün Faʿilatün Faʿilün

¹⁶ – Bu mısradâ vezin bozuktur.

152

- 1 Hūban-ı dil-aşub cihan içre şu sen mi
Ya gönülümü virmek şu senün gibiye ben mi
- 2 Şol hokka-i la^çlünde yatan silk-i cevâhir
Ac la^çl-i lebün seyr idelüm dürc-i ^çAden mi
- 3 Var yok haber alınmadı ağzından o yârün
Gülşende ^çaceb gonce dahı teng-dehen mi
- 4 Ayvâ gibi zerd itdi yüzüm derd ile eyvâh
Ayruk adını añmaya ben sîb-i zekân mı
- 5 Ey bad-ı şaba Şahiye lutf eyle haber vir
Yarün nicedür hâli ^çaceb sag u esen mi

Mef'ulū Mefā'ilū Mefā'ilū Fe'ülün

57a

153

- 1 Tîr-i gamzeñ yine bağrumı delüp kan itdi
Beni kurtardı belâ çekmeden ihsân itdi
- 2 Haste vü ^çaciz ü dermânde yaturken teşne
İrişüp hançer-i gamzeñ baña derman itdi
- 3 ^çandelîb-i dil ü cân gülşen-i hüsnünden ırağ
Har-ı hecr ile delüp bağrını efğan itdi
- 4 ^çİyd-ı vaşluña erenler senün ey kaşı kemân
Can feda eyleyüben kendini kurban itdi
- 5 Başka başına şeh-i milket-i azade iken
Şahi-i bende o ser- ^çasker-i hūban itdi

Fe'ilatün Fe'ilatün Fe'ilatün Fe'ilün

154

- 1 Ferah-şadem ki ol gül-çihreden bü-y vefâ geldi
Kedüret gitdi gönlümden bi-hamdi'llah şafa geldi
- 2 Meger peygâm-ı dil-ber irecekmiş câna zahirde
Düşümde dün gice sem'-i dile bir hoş şada geldi
- 57b
- 3 Dimiş ol şah-ı kam-bağsum ben anı ber-murad idem
Sevindüm bu sözi anuñ be-gayet dil-küşa geldi
- 4 Bu gün yarın kaçan irem diyü gam yime maksûda
Taahmül eyle göz yumup açınca işte ha geldi
- 5 Dil-i Şahiye rahm idüp n'ola mihr ü vefâ kılsa
Oran oldu ol afetden yeter cevri ü cefa geldi

Mefa'ilün Me'f'ilün Me'f'ilün Me'f'ilün

155

- 1 Ben garib üftadenüñ güş itmedi feryadını
Yine zulme başladı terk itdi şahum dadını
- 2 Hecr ü fûrkat tişesiyle yüregüm şad-pâredür
Bilmedi şirîn-dehânum ne çeker Ferhadını
- 3 Kana koymuş gör şehâ ol gamze-i gammâzuñı
Çeşm-i celladuñ niçün inkâr ider ifsadını
- 4 Ben garib-i râh-ı ışkûñ derd ü gamdur tüşesi
°Azm-i rah iden kişi eyler müheyya zadını
- 5 Vaşf-ı la'li dil-beri güş itdi zâhid Şahiya
Can u dilden terk kıldı cümle-i evradını

Fa'ilatün Fa'ilatün Fa'ilatün Fa'ilün

58a

156

- 1 ʕışka düşdüm bir vefasuz yâre virdüm gönölümü
Gamzesi cadû gözi sehhare virdüm gönölümü
- 2 Çekdi def'i cânımı zûlf-i kemend-endazına
Bir amansız bi-rahm mekkare virdüm gönölümü
- 3 Giceler ta şubha dek pervane-veş yansam n'ola
Şem'-i ʕâlem-tab olan ruhsara virdüm gönölümü
- 4 Tañ degül bülbül gibi feryad idersem rûz u şeb
Bir saçı sünbül yüzi gülzara virdüm gönölümü
- 5 Öldürürse gamzesiyle çaresi teslimdür
Şahî çünkim ol gözi hün-hara virdüm gönölümü

Fa'ilatün Fa'ilatün Fa'ilatün Fa'ilün

157

- 1 Can u dilden ey nigarum göresim geldi seni
Gitdi şabr u ihtiyarum göresim geldi seni
 - 2 Gül yüzüñ hecriyle yandı lale-veş bağrum benüm
Lale-zarum gül-'ızarum göresim geldi seni
- 58b
- 3 Kalmışam fûrkat diyarında vişale çare kıl
Padişahum kam-karum göresim geldi seni
 - 4 Hasret-i serv-kaddûñ ile ʕâlemi tûfan ider
İşbu çeşm-i eşk-barum göresim geldi seni
 - 5 Kalmasun gurbet diyarında bu Şahî bendeñe
Lutf kıl ey şehr-yarum göresim geldi seni

Fa'ilatün Fa'ilatün Fa'ilatün Fa'ilün

158

- 1 Can u dilden olmuşam bir dil–berün divanesi
Kim münevverdür dahı şevk ile gönlüm hanesi
- 2 La'l-i nabuñ yadına her dem ki sohbet eylesem
Düşmez elden sen perisüz destümün peymanesi
- 3 Gördiler aşar-ı ıŝkuñ rüy-ı zerdümde benüm
Didiler bu mübtelanuñ kim ola cananesi
- 4 Āfitabum tā ki kılduñ gün gibi 'arz-ı cemāl
Rüşen oldu gönlümün başdan başa kaşanesi
- 5 Tutuşup nār-ı ruhuñda bāl u per yakşam n'ola
Ben o şem'-i nūr-bahşuñ olmuşam pervanesi
- 59a
- 6 Bir ıaceb zencir imiş zülfün nigāra kim aña
'Ālemün gerden şunar divāne vü ferzanesi

Fa'ilatün Fa'ilatün Fai'latün Fa'ilün

159

- 1 Rüz u şeb zülf ü ruhuñdur gönlümün endişesi
ıAşıkuñ ıalemdede olmaz bundan özge pişesi
- 2 Hüb tır-endāz imişsin ey kaşı yā aferin
Urdı gecdi tır-i gamzeñ şınmadı dil şisesi
- 3 Bād-ı āh-ı şarşarumdan şüretin zerd eyleyüp
Berg ü barın yine dökdi kühsaruñ mişesi
- 4 Bir yanadan sende ey gam yakma odlara beni
Nār-ı fūrkatden kara bağrum hōd oldu bışesi
- 5 Sırr-ı ışkı kühken faş itdügiçün ıaleme
Ko urulsun başına Şahî sezadur tişesi

Fa'ilatün Fa'ilatün Fa'ilatün Fa'ilün

160

- 1 Var iken gülşen-i haddünde bu hattıñ çemeni
Gülsitan miñnet evi baña çemen göz diken
59b
- 2 Hüblukdan dehen-i yâr su'ale gelicek
Canı yokdur ki cevaba gele gonçe–deheni
- 3 Dasitan olalı dillerde bu ben husrev-i ıñk
Kim añar ad ile  alemde şeha kühkeni
- 4 Servetüñ ser–keş olup depme yazukdur güzelüm
Hak-i payuna düşüp cân u gönülden seveni
- 5 Sensin ol şah-ı felek–mertebe kim bende–şifat
Asumân karşı tutar hizmetüne zer legeni
- 6 Bade-i vaşlı şun ey sâkı eger diler iseñ
Hatırumdan gide fûrkat gamı devrân elemi
- 7 Giderür guşsa-i devrânı dili taze kılur
Dil-rübanuñ nevi ey Şahî şarabuñ küheni

Fe'ilatün Fe'ilatün Fe'ilatün Fe'ilün

161

- 1 Ol kes ki giydi egnine 'uzlet libâsını
Buldı murâdı üzre sa adet yakasını
- 2 Künc-i fenâda server-i iklim-i  ışk olan
Virmez kabâ-yı  izzete zillet palâsını
60a
- 3 Dil küfr ile kalayidi zülfuñ görüp ger
Şalmasa yüzüñ şem'-i hidayet kıyasını
- 4 Cana ne çare üstüme tutup meded benüm
Giydiriyor felek yine fûrkat libasını

- 5 Bezm-i şafada yar ile şahane nüş idüp
Sür turma Şahî cam-ı mahabbet şafasını

Mef'ülü Fa'ilatü Mefa'ilü Fa'ilün

162¹⁷

- 1 Añdukca dem-i hecrüñ akar gözümün yaşı
Devlet evbaşuñ k'ola başı işigün taşı
- 2 Ey derd-i dile derman sensüz dil-i mahzunuñ
Gözi yaşıdur abı hecrüñ gamıdur aşı
- 3 Gönlümi kim eglerdi bu rah-ı mahabbetde
Olmasa gam u miñnet anuñ iki yoldaşı
- 4 El virmiş iken vuşlat Şahî kadem-i yare
Sürsem barî toyunca bu çeşm-i güher-paşı

Mef'ülü Mefa'ilün Mef'ülü Mefa'ilün

60b

163

- 1 Cana kâr itdi bugün yine nigâr ayrılığı
Ne katı müşkil imiş sevgili yar ayrılığı
- 2 Kadümi iki büküp yüregümi yakdı benüm
Ol boyı serv-i revân lale-^ç izar ayrılığı
- 3 Ah kim şol leb-i la^ç lünle müselsel saçunuñ
Komadı canda şafa dilde karar ayrılığı
- 4 Rahm kıl hâlüme cevri itme ki anca beylügün
İtdi ben ^ç Aşıkunı zar u nizar ayrılığı
- 5 Düşürüp künc-i gam u hasrete derda vü dirig
Agladur Şahî-i dil-dar u diyar ayrılığı

Fe'ilatün Fe'ilatün Fe'ilatün Fe'ilün

¹⁷ – Metinde bu gazelin üçüncü beytinden sonra bir beyit sığabilecek kadar yer boştur.

164

- 1 Ey şabâ menzil-i dîl-dâr-ı cefakar kanı
Çeşm-i aşüb-ı cihân gamzesi hûn-hâr kanı
- 2 Çek rakibûn gamını vuşlat-ı yar ister iseñ
Gülşen-i  alem içinde gül-i bî-hâr kanı
- 61a
- 3 Va'ıza gel bize ta'ñ itme harabatı diyü
İşbu hum-hane-i viranede huşyar kanı
- 4 Kaşr-ı  ışka yine Şeddâdî temel bağlamada
Döstüm bencileyin dünyede mi'mar kanı
- 5 Bilmezem gönümi fûrkatde nice egleyeyin
Halûm ağlamağa gurbetde baña yar kanı
- 6 Añdugumca leb-i şîrinüñi Ferhad-şîfat
Dem olur mı dimesem damen-i kuhsâr kanı
- 7 Tapuña derdümi bilmem nice i lam ideyin
Vaşf-ı hâl eylemege dil kanı güftar kanı
- 8 Ko cefayı güzelüm  ahde vefâ eyle vefâ
Sabıka ben kuluña itdüğün ikrar kanı
- 9 Bir nazar seyrüñe canlar virür ey şah-ı cihân
Dünyede Şahî gibi  Âşık-ı didâr kanı

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

165

- 1 Dağ-ı hasretle ser-a-ser oda yakdum bu teni
Ben baña eyledüm ey vâı beni vâı beni
- 61b

- 2 Nâr-ı gâmdan da ziyade yakıyor hasret odı
Görmeyelden berü ey mihr-i cihân-tab seni
- 3 Dünyede ʿakıl u dana gam u miḥnetle geçer
Yüz yumaz kabîle hergiz felek-i dün u deni
- 4 Çeşm-i ebrû vü ḥat u ḥâl ruḥ u ʿarız-ı yâr
Her biri biri birinden güzel amma deheni
- 5 Hasret-i ʿarız u kaddiyle ölürsem Şahî
Kabrüme serv diküp gülden idesüz kefeni

Fe'ilatün Fe'ilatün Fe'ilatün Fe'ilün

166

- 1 Gerekmez mal u mülkini cihānuñ yârdan gayrı
Benüm nem var cihân içinde mihr-i yârdan gayrı
- 2 Zebūnum pister-i ḥasretde derd-i hecr-i yâr ile
Yüzüme şu seper yok dide-i ḥün-bârdan gayrı
- 3 Maḳâm-ı vaşla ʿazm idüp reh-i hecre revân oldum
Benüm zâd u zevadum yok gam-ı dil-dârdan gayrı
- 4 Benüm çok sevdüğüm ayruk elümde dahı nem vardur
Yoluña gevher-i eşküm benüm işârdan gayrı
- 62a
- 5 Temâşa-yı cemalüñden beni lutf eyle men' itme
Ki yokdur hiç murâdum dünyede didârdan gayrı
- 6 Ser-i küyuñ koyup Şahî varup kanda karar itsün
Ki hergiz bülbulüñ olmaz yiri gülzardan gayrı

Mefa'ilün Mefa'ilün Mefa'ilün Mefa'ilün

167

- 1 Levh-i kâfûr üzre hâlûñ ^canber-i sârâ gibi
^cÂrızuñda gonçe ağzuñ bade-i şahba gibi
- 2 Nutka geldükce dehânuñ mürdeler ihya ider
 Şordugum 'ayb olmasun canâ lebûñ ^cİsa gibi
- 3 Ol şehenşâh-ı cihânsın sen ki mişlûñ gelmedi
 Kullaruñuñ kulu var İskender ü Dara gibi
- 4 Her şehir canâ melâhat matla'ından ^carızuñ
^cÂleme pertev şalar mihr-i cihân-ara gibi
- 5 Ey melek-manzar girenler gülsitan-ı küyuña
 İstemez çıkmaga ayruk Cennetü'l-me'va gibi
- 6 Bâd-ı fûrkat fûlk-i vaşlı karaya urmağ diler
 Vaktidür ey seyl-i eşküm cûşa gel derya gibi
- 62b
- 7 Ol gözi ahûdan ayrı düşdügümde ah kim
 Bulmazam arâm-gahum damen-i şâhra gibi
- 8 Hâlûñuñ aşüftesi olmakdan ey afet kaçup
 Kakûlûñ ardınca yelmek bir uzun sevda gibi
- 9 Kûşe-i vahdetde Şahî vaşl-ı canân var iken
 Tumtûrak-ı padişahî bir kırî gavğa gibi

*Fa'ilatün Fa'ilatün Fa'ilatün Fa'ilün*¹⁸

88b

168

- 1 Red itdilerse ger bizi ^cOşman erenleri
 İtdi kabûl dil-i ^cAcemistân erenleri

¹⁸ – Bu gazelden sonra başka yazıyla 3 beyit vardır: 62b

- 2 Dil me^çzra^çına to^çhm-ı mahabbet bıra^çkdılar
Gazvin ile Herat u Şıfahan erenleri
- 3 İhsan ümîdi ile biz itdük havâleti
İhsanlar itdiler bize ihsan erenleri
- 4 Rahm itdiler felâketimüz çünki gördiler
Tebriz ü Nahcivân ile Şırvan erenleri
- 5 Raz-ı derûnımız işidüp şefkat itdiler
Pırân-ı Belh u Râz u Horâsan erenleri
- 6 Yakût-ı eşk ile göricek dâmenüm tolu
Gözden bıra^çkdı lâ'li Bedahşan erenleri
- 7 Erdi Hıtayile Hotene ger çekem ha^ça
Bakmadılar ha^çâmıza Geylân erenleri
- 8 İki cihânda n'ola şefi^ç olsalar bize
İran erenleri ile Tûrân erenleri
- 9 Ol server-i dü-^çâlem u aşhâb u al içün
K'anlar durur şefa^çat u gufran erenleri
- 10 Bu Şâh İnûn günâhını ^çafv itseler n'ola
Sultân-ı Rûm u mülket-i ^çOsmân erenleri

Mef'ûlû Fa'ilatü Mefa'ilü Fa'ilün

89b

169

- 1 N'ideyin zayı^ç idüp tûl-i emelle nefesi¹⁹
Kalmadı zerre kadar dilde bu dünya hevesi

¹⁹ – Bu mısra Hasan Çelebi Tezkiresi'nde şu şekildedir:
Ben niçe zayı^ç idem tûl-ı emelle nefesi

(Bkz. İbrahim Kutluk, A.g.e., c. I, s. 121).

- 2 İztırabı ko gel ey murg-i revan şabr eyle
Eskiyüp işde helake²⁰ varıyor ten kafesi
- 3 Karban-ı reh-i iklim-i ^cadem-menzilinüñ
Tokınur oldu dila sem^cüme bang-i ceresi
- 4 Gafil olma gözün aç dide-i hak-bin olıgör
Hör tutma²¹ has ü haşak ile mür u megesi
- 5 Şahi-i bi-dil ü bimar u güneş-kare ne gam²²
Sen olursañ eger ey şah-ı kerem dest-resi²³

Fe^cilatün Fe^cilatün Fe^cilatün Fe^cilün

MUSAMMATLAR

65a TAHMİS-İ ŞAHİ RAHMETULLAHİ TE'ALÂ

- 1 Rûhı rahat itmedür hüsnüñ temâşâdan garaž
Kalbi şafî eylemekdür rüy-ı zibâdan garaž
^cAşıka didârdur maḥbûb-ı ra^cnâdan garaž
Seyr-i dil–berdür ser-i kūy-ı dil-âradan garaž
Zevk u ^cişretdür şehâ firdevs-i a'lâdan garaž
- 2 Hâr-ı gamda bülbül–i cânı helâk itmek neden

²⁰ – Bu kelime, Hasan Çelebi ve Ahdi Tezkirelerinde "harabe" şeklindedir. Künhü'l-ahbar da ise "harab oluyorur" şeklindedir. Bkz. İbrahim Kutluk, A.g.e., c.I, s.12; Süleyman Solmaz, Gülşen-i Şu'ara, Basılmamış Doktora Tezi, Gazi Üniv. Sosyal Bilimler Ens. Ank.1995, s. 238; Mustafa İsen, A.g.e., s. 190.

²¹ – Bu kelime Ahdi Tezkiresi'nde "görme" şeklindedir. (Bkz. S. Solmaz, A.g.t., s.238).

²² – Bu mısra Ahdi'de şu şekildedir:

Şahi–i bi–kes ü bimar u kine–kare ne gam (Bkz. S. Solmaz, A.g.t., s.238).

²³ – Bu mısra Ahdi, Hasan Çelebi Tezkirelerinde ve künhü'l-ahbar'da biraz farklıdır:

Sen olur iseñ eger bar–ı Huda dest–resi (Bkz. S.Solmaz, A.g.t., s.238,

Sen olur iseñ aya lutf–ı Huda dest–resi (Bkz.İ.Kutluk, A.g.e., c.1, s121).

Sen olursañ eger ey bar–ı Huda dest–resi (Bkz. M.İsen, A.g.e., s.190.).

Yine, bu tezkirelerde 2ile 3. beyit yer değiştirmiştir. Solakzade Tarihi'nde de 4.beyit olmaksızın 4 beyit olarak kaydedilmiştir. (Bkz.Vahid Çabuk, Solakzade Tarihi, Kültür Bak. Yay., c.II, Ank. 1989, s.291).

Yire urup gönlümü pa-mal u hâk itmek neden
 Gonce ağzuñ hasretiyle derd-nâk itmek neden
 Yakamı gül gibi her dem çak çak itmek neden
 Def-i gâmdur sâkiyâ hûd câm-ı şahbâdan garaz

- 3 Ey ki ışkından garaz vaşl ise maksûduñ senüñ
 Bada virdüñ nakd-ı ʿömri yok durur sûduñ senüñ
 Kalma şehvanide varsa tabʿ-ı mahmûruñ senüñ
 Dünya vü ʿukba ise makbûl u merdûduñ senüñ
 65b ʿÂşıka didardur dünya vü ʿukbadan garaz

- 4 Gonce-veş kan yut dehan açma sakın ey ʿandelib
 Kim kafada dikilüp gözler ki raz ile rakıb
 Gayradur meyli gülüñ yok yire ötme ey garib
 Minber-i şah üzre gülşende dikilseñ ger hatib
 Yârdan şekva mı kılmakdur bu gavğadan garaz

- 5 Her kaçan reftare gelse Şahî serv-i kadd-i yar
 Şevk ile tahsin idüp el yirde kor şah-ı çenar
 Serv bil haddüñi öykünme kadine zinhâr
 Servde olmaz Celalî saye ile berg ü bâr
 Zeyn-i gülzâr olmadur serv-i dil-ârâdan garaz

Fa'ilatün Fa'ilatün Fa'ilatün Fa'ilün

MURABBALAR

I

- 1 Derd-i hecr-i yâr ile derdâ dilüm bîmârdur
 Gice gündüz hem-demüm ah u enîsüm zardur
 66a Mihnet ü derd ü belâdan gözlerüm hûn-bârdur
 Kankı birin eydeyin biñ dürlü derdüm vardur
- 2 Bir periden dūr düşdüm görmenüñ imkanı yok
 Derd ü hecri bir oñulmaz derd imiş dermanı yok

Cevrinüñ payân ü haddi zulminüñ oranı yok
Kankı birin eydeyin biñ dürlü derdüm vardur

- 3 Ayırup çarh-ı felek yarümden itdi bi-ķarār
Ağlaram ben hasret ile gice gündüz zār u zār
Bir yaña yārān gamı vü bir yaña hecr-i nigār
Kankı birin eydeyin biñ dürlü derdüm vardur
- 4 Nesne yok hālümde sensüz hay hānum bilmiş ol
Kalıb-ı tenden uçayor murğ-i cānum bilmiş ol
Ölürem bir gün kalur boynuñda kanum bilmiş ol
Kankı birin eydeyin biñ dürlü derdüm vardur
- 5 Hasret-i cām-ı lebüñle bağrumı hūn eyledüñ
Furķat-i bezm-i şafa-baḥşuñla maḥzūn eyledüñ
N'oldı andan Şahīnūñ hālin dige-gün eyledüñ
Kankı birin eydeyin biñ dürlü derdüm vardur

Fa'ilatün Fa'ilatün Fa'ilatün Fa'ilün

66b

2

- 1 İrüp şah-ı cihān bezmine el virmiş iken vuşlat
Şafa camına el vurup iderken rüz u şeb^c işret
Diriğa şöḥbeti bozdı yine bu çarh-ı bi-şefkat
Helāk itdi beni hecrüñ ne müşkil derd imiş furķat
- 2 Vişāl-i yāre irdükde sevindüm şadmān oldum
Şafa bezmine şāhāne oturdum kamrān oldum
Elümden bāde-i vuşlat gidelden nā-tüvān oldum
Helāk itdi beni hecrüñ ne müşkil derd imiş furķat
- 3 Bela-yı derd-i hecrüñle baña hiç bilmezem n'oldı
Gönülden şadluk gitdi yirine derd ü gam tōldı
Ruḥum berg-i ḥazan-manendi bad-ı hecr ile şoldı
Helāk itdi beni hecrüñ ne müşkil derd imiş furķat

- 4 Koyup el sinede karşıñda hizmet baña izzetdür
Göz ucuyla nazar şahum kuluña 'ayn-ı hürmetdür
Eger mektüb ile geh geh añarsañ ʿalî himmetdür
Helak itdi beni hecrüñ ne müşkil derd imiş fūrkat

67a

- 5 Şeb-i fūrkatde nār-ı şevk ile dil şem^c-veş yandı
Çerağı tekye-i ʿişkuñ söyünmiş idi uyandı
Duhan-ı ah-ı Şahîyle felekler göge boyandı
Helak itdi beni hecrüñ ne müşkil derd imiş fūrkat

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

3

- 1 Şehā sanma ki vaşluñdan recā rifatde olmağdur
Yanuñda hoş geçüp bir iki gün hürmetde olmağdur
Varup 'izz-i huzūruñda yahūd ʿizzetde olmağdur
Murādum hāk-i pāyüñde hemān hizmetde olmağdur
- 2 Gamuñdan yıkılan dil mülkinüñ şahum harābın añ
Kıyāmetde su'ālî hōd muḳarrerdür cevābın añ
Esir-i bend-i hicrānı halāş itmek şevābın añ
Murādum hāk-i pāyüñde hemān hizmetde olmağdur
- 3 Cemālūñden cüdā cānā cihānda n'eylerem cānı
Tapuñsuz gözūme zindan görünür mülk-i Yunanî
Varup sāyeñde hoş geçsem n'ola ey zıll-ı Yezdānî
Murādum hāk-i pāyüñde hemān hizmetde olmağdur

67b

- 4 Añup dil bülbüli bāl açdı vuşlat gülsitanına
Terahhūm eyle hār-ı fūrkatüñ kar itdi cānına
Tabība çare kıl bu derdmendüñ girme kanına
Murādum hāk-i pāyüñde hemān hizmetde olmağdur
- 5 Bu Şahî-nā-muradı padişahum ber-murād eyle
Beşaret-name ile vaktidür lutf eyle yad eyle
İrişdür derd ü hecr öldürmeden dermāna şād eyle

Murādum hāk-i pâyüñde hemân hizmetde olmağdur

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

4

1 Ey şeh-i mülk-i melâhat server-i şâhib-cemal
Derd ü hasretle terahhum it diger-gün oldu hâl
Turmuşam Ferhâd-veş yoluñda ey şîrin-makal
Can bedenden ayrılır ben senden ayrılmak muhal

2 Döstüm cevr ü cefâ vü zulmü efzün eyledün
Bezm-i gamda gözlerüm yaşını mey-gün eyledün
Miñnet ü hecr ile bağrum lale-veş hün eyledün
Can bedenden ayrılır ben senden ayrılmak muhal

68a

3 Ey semen-ber lale-had serv-i ser-efrazum benüm
Başdan ayağa ser-â-ser şîve vü nazum benüm
Hüblar içinde sensin yâr-ı mümtâzum benüm
Can bedenden ayrılır ben senden ayrılmak muhal

4 Ey şeh-i ʿalî-cenâb u kam-bîn ü kam-yab
Niçe bir bu bende-i üftadeye hışm ü ʿıtab
Ko cefâyı rahm kıl hâlüm harab oldu harab
Can bedenden ayrılır ben senden ayrılmak muhal

5 Padişahum bendeñi mahrûm u nâ-kam eyleme
Pay-mal idüp hacil ü har ü bed-nam eyleme
Gönlümü yap hatırum yıkmâğa ikdam eyleme
Can bedenden ayrılır ben senden ayrılmak muhal

6 Almaduk dil komaduñ ʿalemde ganc u naz ile
Fitneler şalduñ cihana gamze-i gammaz ile
Halkı mecnûn eyledün zülf-i kemend-endâz ile
Can bedenden ayrılır ben senden ayrılmak muhal

7 Bir yaña devran gamı bir yaña yarûñ hasreti

- 68b Başıma tar eyledi Şahî diyâr-ı fûrkatı
Dirlügüm dirlük degül hâlüm diger-gündür katı
Can bedenden ayrılır ber senden ayrılmak muhal

Fa'ilatün Fa'ilatün Fa'ilatün Fa'ilün

5

- 1 Dem mi var kim sinemi tig-i elemle dilmezem
Ya çeküp can cübbesini pare pare kılmazam
Eşk-i çeşmüm rüy-ı zerdüm kanla yusun silmezem
Bir vefasuz yâr sevdüm n'ola hâlüm bilmezem
- 2 Geh şalar berg-i semen üzre saçın sünbül gibi
Gah olur 'arz-ı cemâl eyler açılır gül gibi
Gah olur yüzüme bakmaz inledür bülbül gibi
Bir vefasuz yâr sevdüm n'ola hâlüm bilmezem
- 3 Niçe bir bu ateş-i hasretle yanam yakılam
Mümkün olmadı ki derd-i hecre bir çare kılam
Kısmet-i rûz-ı ezelmış baña bu derd ü elem
Bir vefasuz yâr sevdüm n'ola hâlüm bilmezem
- 4 Eşk-i çeşmüm gibi gözden şaldı ben şeydasını
Kıldı pinhân gözlerümden kâmet-i bâlasını
69a Öldürürse cevri ile terk eylemem sevdâsını
Bir vefasuz yâr sevdüm n'ola hâlüm bilmezem
- 5 Zülfünü sevdâsını bend-i dil ü can eyledüm
°Aklımı cân-ı lebiyle mest ü hayran eyledüm
Şöhret-i 'ışkı ki kendüm halka destân eyledüm
Bir vefasuz yâr sevdüm n'ola hâlüm bilmezem
- 6 Kaşki evvel senünle olmasaydum aşına
Gönlümüz almak midi n'eydi bize evvel vefa
Luftuña aldanmak olmaz pür-cefasın pür-cefa
Bir vefasuz yâr sevdüm n'ola hâlüm bilmezem

7 Gamzesi biñ kerre kanuñ dökmege kılsa heves
 Gam degül ^cİsa gibi olursa ger feryad-res
 Ey gönül emre muṭi^c ol hükm anuñdur sözi kes
 Bir vefasuz yâr sevdüm n'ola hâlüm bilmezem

8 Gösterelden leyli-i zülfin baña ah ol peri
 Olmuşam Mecnûn-veş dünya vü 'uḳbadan beri
 Şöyle sevmeklük gerek Şahî sevince dil-beri
 Bir vefasuz yâr sevdüm n'ola hâlüm bilmezem

Fa'ilatün Fa'ilatün Fa'ilatün Fa'ilün

69b

6

1 Dilde derdüm şanma çarhuñ mihnetindendür benüm
 Canda guşsam ya bu gamzeñ sür'atindendür benüm
 Yahûd eşgal-i cihānuñ keşretindendür benüm
 Bir meh-i na-mihr-banuñ hasretindendür benüm

2 Hem-demüm guşsa enisüm döstlar derd olduḡı
 Gözlerüm giryān ciger biryān yüzüm zerd olduḡı
 Düşüben rāh-ı mahabbetde tenüm gerd olduḡı
 Bir meh-i na-mihr-banuñ hasretindendür benüm

3 Zülf-i Leylā gibi bu gönüm müşevveş bi-karar
 Hāl-i Mecnûn gibi kârum rüz u şeb feryad u zar
 Sine sūzan u ciger biryān u çeşmüm cüybar
 Bir meh-i na-mihr-banuñ hasretindendür benüm

4 Künc-i fūrkatde dem-â-dem zar u giryān olduḡum
 Çāh-ı hasretde esir-i derd-i hicrān olduḡum
 Mihrini faş eyleyüp ^câlemde destan olduḡum
 Bir meh-i na-mihr-banuñ hasretindendür benüm

70a

5 Gün gibi şabrum yakasın çak idüp ah eylemek
 Ahum ile asumanı kara har-gah eylemek
 Haşılı gam hırmanında gendümi kaḡ eylemek

Bir meh-i nâ-mihr-banuñ hasretindendür benüm

- 6 Nar-ı fûrkatle kara bağrumı yakup taqlamak
 Pişe vü kar olduğı feryad idüp kan ağlamak
 Nalemi hem-dem idüp ahumla ülfet bağlamak
 Bir meh-i nâ-mihr-banuñ hasretindendür benüm
- 7 Derd-i hecr-i yar ile gam-gin ü nâ-şad olduğum
 Şan'at-ı mihr-i maḥabbetde ben üstad olduğum
 Şahiya derd ü belâya böyle mu'ad olduğum
 Bir meh-i nâ-mihr-banuñ hasretindendür benüm

Fa'ilatün Fa'ilatün Fa'ilatün Fa'ilün

7

- 1 Dür olalı ḥidmetüñden ey yüzi mahum benüm
 Göklere çıkdı fiğan u nale vü ahum benüm
 Öldürürdi derd-i hicrân bendeñi şahum benüm
 70b Ger ḥayalüñ olmasa bu yolda hem-râhum benüm
- 2 Ey şehenşah-ı hümayün-baht u Cemşid-iḥtişâm
 Gark olurdı gözlerüm yaşına yiryüzi temâm
 Odlara yanardı ahumdan bu çarḥ-ı nîl-fâm
 Ger ḥayalüñ olmasa bu yolda hem-râhum benüm
- 3 Pişem olmışdur reh-i fûrkatde efğan eylemek
 İstemez sensüz gönül dünyayı seyrân eylemek
 Hañcer-i hecr ile kendüm n'eydi bi-cân eylemek
 Ger ḥayalüñ olmasa bu yolda hem-râhum benüm
- 4 Ḥizmetüñdür dünya vü uḡbada maḫşûdum hemân
 Hey ma'aza'llah gerekmez baña sensüz bu cihân
 Ben bu derd-i hecre döymeزدüm Hudâ ḥaḫkı inan
 Ger ḥayalüñ olmasa bu yolda hem-râhum benüm
- 5 Canuma cânlar bağışlardı şafa-yı şoḥbetüñ

Ab-ı hayvândur meger var ise cânâ vuşlatuñ
 Şimdi n'eylerdi bu Şahî derdmendi fûrkatuñ
 Ger hayaluñ olmasa bu yolda hem-râhum benüm

Fa'ilatün Fa'ilatün Fa'ilatün Fa'ilün

71a

8

- 1 Ah kim çâk itdi dest-i gam giribânum benüm
 Yirleri vü gökleri inleledi efgânum benüm
 Halûme rahm itmedi gitdi meded hanum benüm
 Ağlasun kan ağlasun bu çeşm-i giryânum benüm
- 2 Ey gönül şad u ferahken vuşlat-ı cânân ile
 Ol boyı ʿarʿar dehanı gonçe-i handan ile
 Ayırup çarh inledürse ʿakıbet hicrân ile
 Ağlasun kan ağlasun bu çeşm-i giryânum benüm
- 3 Leyli-i zülfüñle gönüm ah Mecnûn olmada
 Nesne yok halûmde gün günden diger-gün olmada
 Cigerüm biryân gözüm giryân yaşum hûn olmada
 Ağlasun kan ağlasun bu çeşm-i giryânum benüm
- 4 Halûme gökde dem-a-dem ebr ü baran ağlasun
 Acısun derdüme yir yüzinde 'umman ağlasun
 Halk efgân eylesün halûme yaran ağlasun
 Ağlasun kan ağlasun bu çeşm-i giryânum benüm

71b

- 5 Ateş-i mihr ü maḥabbet Şahî yakdı canımı
 Rahm kılmaz güş idüp ol bî-vefa efganımı
 Hakka kaldı işüm ol vire hemân dermanımı
 Ağlasun kan ağlasun bu çeşm-i giryânum benüm

Fa'ilatün Fa'ilatün Fa'ilatün Fa'ilün

- 1 Ey sa^cadet taht-gâhında güzel hânım benüm
 Padişâh-ı kâmrânum şâh-ı devrânum benüm
 Vaşluña toymak müyesser olmadı cânım benüm
 Yine derd-i hecre düşdüm n'ola dermânum benüm
- 2 Dünyede akşâ-yı makşûdumdı babuñ hizmeti
 Tûti-i gûya gibi kılmak tapuñda midhati
 Çün müyesser kılmamış Mevlâ baña bu devleti
 Yine derd-i hecre düşdüm n'ola dermânum benüm
- 3 Kismet itdükde naşibin halka Kassâm-ı Ezel
 Baña mihrüñ şunmış ey şâh-ı cihan-ı bî-bedel
 Ben helâk oldum nazar kıl hâlûme lutf eyle gel
 Yine derd-i hecre düşdüm n'ola dermanum benüm
- 72a
- 4 Çarh-ı gaddâr u sitem-karuñ elinden ah vah
 Hizmetüñden bendeñi dūr idiyor ey padişâh
 Devlet ü ikbal ile var yarıcuñ olsun İlâh
 Yine derd-i hecre düşdüm n'ola dermânum benüm
- 5 Niçe eyyâm idi vaşluñla huzûrum var idi
 Tali^cüm ferhunde baht-ı kâmrânum var idi
 Rûz u şeb aram-ı cânım Şahî ya didâr idi
 Yine derd-i hecre düşdüm n'ola dermânum benüm

Fa'ilatün Fa'ilatün Fa'ilatün Fa'ilün

10

- 1 Bir nazarla gönlüm alduñ sevdüğüm cânım benüm
 Dildeki aramum alduñ ah sultânım benüm
 Halûme lutf eyle rahm it şâh-ı hübanım benüm
 İntizar eyle ben öldüm ey güzel hânım benüm
- 2 Ugradum bir derde derda hadd ile payanı yok
 Çekdiğüm derd ü belanuñ sevdüğüm oranı yok
 Sensüzün bir hasteyem kim derdümüñ dermanı yok

İntizâr eyle ben öldüm ey güzel hânım benüm

72b

3 Gül yüzün görmem nigârâ ağlaram hicrân ile
Geçdi ömrüm ah kim bûlbûl gibi efgân ile
Nây-veş bağrum delikdür iñlerem ben cân ile
İntizâr eyle ben öldüm ey güzel hânım benüm

4 Göreliden gün yüzünü olmuşam dîvâne ben
Yanmağa ışk âteşine olmuşam pervâne ben
Boynı bağlu bir kûl oldum tûrmuşam fermâna ben
İntizâr eyle ben öldüm ey güzel hânım benüm

5 Görmeyelden gül yüzünü tende cânım hastedür
İñlerüm bûlbûl gibi ahum göge peyvestedür
Bend-i zülfünde dil Şahî şikeste-bestedür
İntizâr eyle ben öldüm ey güzel hânım benüm

Fa'îlatün Fa'îlatün Fa'îlatün Fa'îlün

11

1 Hasretünden kan akıdur çeşm-i giryânım benüm
Güş kılmazsın dirîgâ ah u efgânım benüm
Hâlûme lutf eyle rahm it şah-ı hübanım benüm
Â begüm â padişahum â güzel hânım benüm

73a

2 Cân u ser terk eyler isem tañ degüldür yoluña
Her ne deñlü cevri iderseñ eylegil ben kuluña
Nice yıldur dil perişandur perişân hâlûne
Â begüm â padişahum â güzel hânım benüm

3 Halka halka idüben zencir-i zülfini kemend
Bu dil-i dîvaneyi itmek diler o pay-bend
Akl gitdi şabr gitdi ıssı itmez baña pend
Â begüm â padişahum â güzel hânım benüm

4 Gice gündüz yanaram ben ateş-i hicrânûña

Ey vefâsuz niçe bir şabr ideyin peymânına
Muntazırdur gel yetiş bu haste–dil dermânuna
Â begüm â pâdişâhum a güzel hânım benüm

5 Hasret ile haste oldum baña dermân eylegil
Bülbül–i şûride kim vaşluña handan eylegil
Pâdişehsin kuluña lutf eyle ihsân eylegil
Â begüm a pâdişâhum a güzel hânım benüm

6 Ateş-i hicrânla sen eylemedüñ beni tebah
Kime yanup yakılup idem bugün feryad u ah
73b Âb-ı vaşluña beni şad itmedüñ sen ah ah
Â begüm a pâdişâhum a güzel hânım benüm

7 Derd-i hecrüñ ateşiyle bağrumı kılduñ kebab
Mâ–cerâ-yı mihnetüñ şerh idemez yüz faşl u bab
Rûz-ı mahşerde şakın Hakkâ viremezsin cevâb
Â begüm a pâdişâhum a güzel hânım benüm

8 Çünkü içdi derd ile Şahi mahabbet camını
Ol sebebden bulmadı artık gönül aramını
Derd-i hecründen ölüsem hasretiyle dâminı
Â begüm a pâdişâhum a güzel hânım benüm

Fa'ilatün Fa'ilatün Fa'ilatün Fa'ilün

12

1 Yar ser–keş baht na–fercâm talî^c ser–nigün
Can nalan dil perişan çeşm giryân eşk hün
Takâtüm tak oldu derd ü guşşadan oldum zebün
Dad elünden ey cefası çok vefasuz çarh-ı dün

2 Olmadı gitdi benümle ol perî râm ey dirig
Guşşadan dil eylemez bir yirde aram ey dirig
74a Nazenin ömrüm gelüp geçmekde na–kam ey dirig
Dad elünden ey cefası çok vefasuz çarh-ı dün

- 3 Bebr-i gam payende-hal ü dil diger-gün olmada
 Kara bağrum pençesi zahm ile pür-hün olmada
 Nesne yok halümde kaldum şöyle mağbün olmada
 Dad elüñden ey cefası çok vefasuz çarh-ı dün
- 4 Şuya el şunsam elümde ey dirigâ hak olur
 Destüme bir deste gül alsam heman haşak olur
 Tali'üm yad itdügümce ah zehrem çak olur
 Dad elüñden ey cefası çok vefasuz çarh-ı dün
- 5 Zahm-ı gamdan yir mi var kim dilde yüz biñ yare yok
 Derdüm artar ağladuğca ağlamakdan çare yok
 Bencileyin Şahi ya nâ-kam bir bi-çare yok
 Dad elüñden ey cefası çok vefasuz çarh-ı dün

Fa'ilatün Fa'ilatün Fa'ilatün Fa'ilün

13

- 1 Mübtela-yı derd ü hicran oluyor cân u beden
 Rüz u şeb endişe vü hayretde kalsam tañ mı ben
- 74b Gözüme zindan görünür oldu şahra vü çemen
 Ey gözüm kan ağla ey dil ah u efgân eyle sen
- 2 İşigüñden bendeñi dür itmek ister rüzgâr
 Cana kar itdi bu gam ey padişah-ı kâm-kar
 Halüme rahm ide lutfından meger Perverdigâr
 Ey gözüm kan ağla ey dil ah u efgân eyle sen
- 3 Düşeyin kühsâr u deşte yine ser-gerdân olup
 Âlemi geşt ideyin aşüfte vü hayrân olup
 Vaşluñ elde kalmaga çün çare yok imkan olup
 Ey gözüm kan ağla ey dil ah u efgân eyle sen
- 4 Tatalum kim hem-demüm bir serv-şad gül-fam ola
 Bir elümde la^cl-i dil-ber bir elümde câm ola

Şanma ey ârâm-ı cân sensüz baña ârâm ola
Ey gözüm kan ağla ey dil âh u efgân eyle sen

- 5 Fırkati zehrine degmez âh zevk-ı vuşlatı
Baña şor ben bilürem ʿâlemde derd ü firkatı
Döstüm çok çekmişem Şâhî gibi bu şiddeti
Ey gözüm kan ağla ey dil âh u efgân eyle sen

Fa'ilatün Fa'ilatün Fa'ilatün Fa'ilün

75a

14

- 1 Olalıdan gül yüzüñ ey döst çeşmümden nihan
Şubha dek bülbül gibi ben eylerem zar u figan
Halüme rahm eyler oldu cümleten halk-ı cihan
Gönlüm aram eylemez tağlara düşmemdür heman

- 2 La^ʿl-i nâbuñ hasretinden bini mahzûn eyledüñ
Fırkatüñle dil-berâ halüm diger-gün eyledüñ
Leyli-zülfüñ bendine dil düşdi Mecnûn eyledüñ
Gönlüm aram eylemez tağlara düşmemdür heman

- 3 Gün yüzüñi göreliden olmuşam divâne ben
Şem'-i ruhsaruna karşı yanmışam pervane ben
Çare bulmaz hem dirîgâ derd ile hicrâne ben
Gönlüm aram eylemez tağlara düşmemdür heman

- 4 Hasret-i derdüñle canâ inlerem ben zar u zar
Gözlerüm yaşı akar tırmaz oluban aşıkâr
Dil çeker tâ şubha dek her şeb yoluñda intizar
Gönlüm aram eylemez tağlara düşmemdür heman

75b

- 5 Ol hilal ebruñ göreliden baş açık divaneyem
Derd ü miñnet kıssasından çün yine efsaneyem
Âteş-i ʿışkına yarüñ can virür pervaneyem
Gönlüm aram eylemez tağlara düşmemdür heman
- 6 Miñnet-i hecrüñ nigâra haddi vü payanı yok

Ne belâyımış cihānda uğradum oranı yok
 Bir devāsuz derddür kim dōstum dermānı yok
 Gönlüm arām eylemez tağlara düşmemdür hemān

- 7 °Aşık-ı dil-ḥasteñi sen yañulup yad itmedüñ
 Derd-i hecrüñden anı bir lahza azad itmedüñ
 Şahî-i üftadeñi vaşluñ ile şad itmedüñ
 Gönlüm arām eylemez tağlara düşmemdür hemān

Fa'ilatün Fa'ilatün Fa'ilatün Fa'ilün

15

- 1 Dür olalı gün yüzüñden yatludur başum benüm
 Garkā virdi °alemi Ceyhün-veş yaşum benüm
 Derd ü gam hecr ü beladur yar u yoldaşum benüm
 Dil-nevazum sevdüğüm her ḥalde ḥaldaşum benüm

76a

- 2 Gönlümüñ eglencesi vü canumuñ cananısın
 Haste canumçün ṭabib ü derdümüñ dermanısın
 Ya meleksin ya perisin yaḥud adem canısın
 Dil-nevazum sevdüğüm her ḥalde ḥaldaşum benüm
- 3 Gül yüzüñden ayrılalı bülbul-i cān ḥastedür
 Giceden ta şubḥa dek ahum göge peyvestedür
 Cān u dil ey mah-rū mihr-i ruḥuñla bestedür
 Dil-nevazum sevdüğüm her ḥalde ḥaldaşum benüm
- 4 Âfitab-ı ḥüsnün ile çün münevverdür cihan
 Lutf idüben itmegil ben zerreden anı niḥan
 Pak-baz-ı °ışk olanlar terk ider rūḥ-ı revan
 Dil-nevazum sevdüğüm her ḥalde ḥaldaşum benüm
- 5 Âteş-i fūrkatle cana olalı bağrum kebab
 Bezm-i gamda eyledüm şaha gözüm yaşın kebab
 Giceler ta şubḥ olunca iñlerüm hemçün rebab

Dil-nevâzum sevdüğüm her halde haldâşum benüm

- 6 Hecr ü fûrkat içre cânâ çekdüğüm derd ü bela
Ta kıyâmet şerh olınsa bînde bir olmaz eda
- 76b Haşılı hasret füzûn fûrkat gamı bî-intihâ
Dil-nevâzum sevdüğüm her halde haldâşum benüm
- 7 Ayrılalı gün yüzünden hasret ile ey nigâr
Giceler bülbül gibi işüm gücüm ah ile zâr
Ne vişâlûn hasıl olur ne kılur gönüm karar
Dil-nevâzum sevdüğüm her halde haldâşum benüm
- 8 Mihnet ü derd ü bela kûhında Ferhad olmuşam
Yaş döküp kan ağlamak fenninde üstad olmuşam
Bülbül-i şeydâ gibi feryâda mu'ad olmuşam
Dil-nevâzum sevdüğüm her halde haldâşum benüm
- 9 Âteş-i fûrkat yakup bağrumı pür-hûn eyledi
Akıdup gözümler yaşın mânend-i Ceyhûn eyledi
Yıkuban dil mülkini Şâhîyi mahzûn eyledi
Dil-nevâzum sevdüğüm her halde haldâşum benüm

Fa'îlatün Fa'îlatün Fa'îlatün Fa'ilün

16

- 1 Ey sipîhr-i saltanatda mihr ü mâhum gel berü
Göklere irişmesün feryâd u ahum gel berü
- 77a Dest-gîrüm serverüm püşt ü penâhum gel berü
Dil-berüm ârâm-ı cânım pâdişâhum gel berü
- 2 Yâr-ı şâdıkdan cüdâ olma gel ey cân paresi
Bendeñüñ dirseñ oñulsun yüregiñüñ yaresi
Derd-i ıışkuñ ılm-i tıbdâ vuslat imiş çâresi
Dil-berüm ârâm-ı cânım pâdişâhum gel berü
- 3 Şohbetünden dūr ömrüm geçdi ah u vayile

Bezm-i gülde gönüm açılmaz mey-i hamrayile
 Ahum artar nâle-i çeng ü figân-ı nâyile
 Dil-berüm ârâm-ı canum padişahum gel berü

- 4 Ateş-i hicrân ile bağrum kebab itdün benüm
 Bezm-i gamda gözlerüm yaşın şarab itdün benüm
 Ey cefâ-cü²⁴ rahm kıl halüm harab itdün benüm
 Dil-berüm ârâm-ı canum padişahum gel berü
- 5 Niçe yıl hecrün çeküp irmişken ahır vuslata
 Hizmetünden dūr idüp şaldūn diyar-ı gurbete
 Rahm kıl şabr idemez Şahi bu derd ü hasrete
 Dil-berüm ârâm-ı canum padişahum gel berü

Fa'ilatün Fa'ilatün Fa'ilatün Fa'ilün

77b

17

- 1 Fırkat ile lale-veş bağrumı pūr-hün eyleme
 Hasret-i dağ-ı gamuñla beni mahzūn eyleme
 Canum al tek razı oldum beni magbūn eyleme
 Nev-cevansın dōstum kan ile kanūn eyleme
- 2 Ey yüzi gül saçı sūnbūl mah-ı tabanum benüm
 Çeşmi nergis hālī fūlful zūlfī reyhanum benüm
 Mey yirine kanum içme zulm idüp hanum benüm
 Nev-cevansın dōstum kan ile kanūn eyleme
- 3 ^cAkl-ı külli leyli-i zūlfūñde mecnūn eyledūñ
 Canı meftūñ-ı dil-avizūñle meftūn eyledūñ
 Hüblar içre cefâ resmini kanūn eyledūñ
 Nev-cevansın dōstum kan ile kanūn eyleme
- 4 Tīg-i cevruñle delindi ah sineyle yürek
 Ol sebebdendūr k'olupdur göklere ahum direk
 Tutmaz iseñ tutma bu pendī hele benden dimek

²⁴ – Metinde: cefâ-hû.

Nev-cevânsın döstüm kan ile kânûn eyleme

78a

- 5 Âh kim irdi göge feryâd ile ahum benüm
 Korkarum kim yakısardur ʿalemi vâhum benüm
 Alma ahum rahm kıl yazukdur ey şâhum benüm
 Nev-cevânsın döstüm kan ile kânûn eyleme

- 6 Vuslatuñ kadrini bilmez yüregi kan olmayan
 Kimse bilmez hâlümü derdüñle giryân olmayan
 Rahm kılmaz döstüm kalbinde iman olmayan
 Nev-cevânsın döstüm kan ile kânun eyleme

- 7 Şahî-i dil-hasteñi ey dil-rübâ şâd eylegil
 Derd ü miñnet guşşasından anı azâd eylegil
 Dil-rübalar içre sen de bir eyü ad eylegil
 Nev-cevânsın döstüm kan ile kânûn eyleme

Fa'ilâtün Fa'ilâtün Fa'ilâtün Fa'ilün

18

- 1 Miñnet-i hecrüñ nigârâ derd-nak eyler beni
 Hançer-i bürrân-ı fûrkat sine-çâk eyler beni
 Âteş-i gurbet yakup bağrumı hak eyler beni
 Gel gel ey cân yoğsa hicrânüñ helak eyler beni

78b

- 2 Senden ayrı olalı ben derde mu'tâd olmışam
 Fenn-i ʿışk içre şehâ Mecnûndan üstad olmışam
 Sen lebi şîrin için ʿâlemde Ferhâd olmışam
 Gel gel ey cân yoğsa hicrânüñ helak eyler beni

- 3 Ayrılalı sen güneş yüzli kamer-ruhsardan
 Nüh felek göge boyandı derd-i ah ü zardan
 Hak seni dūr itmesüñ dirseñ eger didardan
 Gel gel ey cân yoğsa hicrânüñ helak eyler beni

- 4 Görmeyelden ey yüzi gül mah-ı tabanum seni

Valih ü hayrân olup terk eyledüm cân u teni
Rüz-ı vaşla ırmeyüp hasret kalursa vâ beni
Gel gel ey cân yohsa hicranuñ helak eyler beni

5 Ateş-i hecrüñle dil döne döne oldu kebab
Ma-cerâ-yı fûrkatüñ şerh idemez yüz biñ kitab
Ya İlahî sen 'inayet eyle sen kıl feth-i bâb
Gel gel ey cân yohsa hicranuñ helak eyler beni

6 Sen gülersin serv-kaddüm gülşen içre gül gibi
İñlerüm ben hâr-ı gamda âh idüp bülbül gibi
79a Cam-ı çeşmüm eşk-i hün-ab ile tıldı mül gibi
Gel gel ey cân yohsa hicranuñ helak eyler beni

7 Şahî senden olalı ey mâh-ı tabânum cüdâ
Hâba varmaz gözleri feryâd ider şubh u mesa
Hazret-i Hakkuñ hâkı vü hem resûl-i Muştafa
Gel gel ey cân yohsa hicranuñ helak eyler beni

Fa'ilâtün Fa'ilâtün Fa'ilâtün Fa'ilün

19

1 Gül-geşt ide şahn-ı güle dün sürüp semend
Gıtdüm yanumca bir niçe gül-fâm u serv-kad
İçinde biri göñlüm alup kıldı müstemend
Meh-rüy serv-kamet ü gül-büy lâlê-had

2 Şol dem ki gözüme tuş oldu serv-kameti
Şandum kopardı başuma ol dem kıyâmeti
Şandı ayağa aldı elümden selâmeti
Meh-rüy serv-kamet ü gül-büy lâlê-had

3 Zülfi şikenci murg-ı dili eyleyüp esir
Kıldı havale gamzelerin cana hemçü şir.
79b Kaldum belâda olmadı bir lahza dest-gir
Meh-rüy serv-kamet ü gül-büy lâlê-had

- 4 Nergis göziyle sihr ile elden alup dili
Cân murgına ki saldı kemend zülfi sünbülü
Bakdum lebine diğkat ile kılca yok beli
Meh-rüy serv-kamet ü gül-büy lale-had
- 5 Sünbül saçını gül yüzine eyleyüp nikab
Nergis gözi ile cân u dile saldı ıztırab
Şahî elinde komadı aram u şabr u hab
Meh-rüy serv-kamet ü gül-büy lale-had

Mef'ulü Fa'ilatü Mefa'ilü Fa'ilün

20

- 1 İrmedi vasluña her kim cân u tenden geçmedi
Görmedi rahat yüzün ol kim geçenden geçmedi
Meyl-i dünyayı deni şanma ki benden geçmedi
Geçdi dil her nesneden illâ ki senden geçmedi
- 2 Bülbul-i dil gül yüzün vaşfın okur güyendedür
Rüz u şeb har-ı belada vuşlatuñ cüyendedür
- 80a Geçdi ömri derd ile gurbetde şöhet bulmadı
Geçdi dil her nesneden illâ ki senden geçmedi

Fa'ilatün Fa'ilatün Fa'ilatün Fa'ilün

21

- 1 Âh kim sevda-yı zülfün eyledi rüsva beni
La'î-i nabuñ çare-sazum olmaz ise va beni
Şanma benden oldu düşmek işkuña cāna beni
Hüsnüñi ziba iden itdi saña şeyda beni
- 2 Düşmişem deşt-i gama nāmūs u 'arum kalmadı
Kakülün gibi perişanum kararum kalmadı
Haşılı gördükde hüsnün ihtiyarum kalmadı
Hüsnüñi ziba iden itdi saña şeyda beni

- 3 Görmeyince tâb-ı ruhsârûñ gözüm nem tolmadı
 Düşmeyince nâr-ı hecre böyle beñzüm şolmadı
 Dōstum sevmek seni bi'llâhi benden olmadı
 Hüsnüñi zibâ iden itdi saña şeyda beni
- 4 Gül yüzüñ şevkıyle dil bûlbûl gibi nâlan u zar
 Bûy-ı zûlf-i sünbûlûñle cân-ı miskîn bi-ķarâr
 80b Nergis-i mestûñ elümde ķomadı sabr u ķarâr
 Hüsnüñi zibâ iden itdi saña şeyda beni
- 5 Geldi Şahî asitân-ı devlete redd eyleme
 Şah-ı ʿadilsin mürüvvet bâbını sedd eyleme
 Derd-i ʿışķuñ ser-nibiştümmiş güneh ʿadd eyleme
 Hüsnüñi zibâ iden itdi saña şeyda beni

Fa'ilatün Fa'ilatün Fa'ilatün Fa'ilün

22

- 1 Lutf u ihsân eyleyüp namuñla yad itdûñ beni
 Guşşadan azad olup şad ol ki şad itdûñ beni
 Pertev-i mihr-i ruķuñdan müsteʿad itdûñ beni
 Ber-murad ol padişahum ber-murad itdûñ beni
- 2 Hamdü-lillâh vaşluña müştak idüm irdüm yine
 Gözlerüm nûrını arturdum yüzüñ gördüm yine
 Fursat el virdi ayağına yüzüm sürdüm yine
 Ber-murad ol padişahum ber-murad itdûñ beni
- 3 Cana ķar itmişdi muķkem padişahum fûrķatûñ
 Bir nefes dilden gider miydi lîķa-yı hâzretûñ
 81a Añduğumca gözlerüm giryân olurdu vuşlatuñ
 Ber-murad ol padişahum ber-murad itdûñ beni
- 4 Kûnc-i fûrķatde ķalupdum lutf idüp yad eyledûñ
 Bu dil-i ğam-ġinüme rahm eyleyüp şad eyledûñ

Müstedam ol ben kuluñ hecrüñden azād eyledüñ
Ber-murād ol padişahum ber-murād itdüñ beni

- 5 Padişahum Şah inüñ şabrın alupdı ıztırab
Aşiyân-ı dîdeden pervâz idüpdi murğ-ı hab
Himmetüñle Hâk du'amı kıldı âhir müstecab
Ber-murād ol padişahum ber-murād itdüñ beni

Fa'ilatün Fa'ilatün Fa'ilatün Fa'ilün

125

- 1 Yaraşur döstüm lebün kân-ı güher
Ağzuñ acduķca dilün dürler döker

- 2 Zülf ü ruhsaruñ ucından rüz u şeb
Can harâret dil perişanluk çeker

Fa'ilatün Fa'ilatün Fa'ilün

MÜFREDLER

1

Padişah-ı mülk-i ışkâm diyü laf itsem n'ola
Kim belâ küncinde derdüñ gibi gencüm var benüm

Fa'ilatün Fa'ilatün Fa'ilatün Fa'ilün

2

- 63a Kâkülün itdükde dil–ber târ ü mâr
Gözlerüme görünür her târı mâr

*Fa'ilatün Fa'ilatün Fa'ilün*²⁶

3

²⁵ – Bu şiir bir nazımdır.

²⁶ – Bu sayfada kenarda bir önceki sayfadaki 3 beytin yazısıyla yazılmış beyitler vardır: 63a

Dem-be-dem kopdukda dilden işbu ah-ı ateşin
Odlara yakup teni eyler beni zâr u enîn

Fa'ilatün Fa'ilatün Fa'ilatün Fa'ilün

4

Nice mest olmasun her lahza çeşmün
Lebüñ gibi öñinde badesi var

Mefa'ilün MeFa'ilün Fe'ülün

5

Nice beñzer kadüñe serv ki reftar idemez
Öykünür mi femüñe gonce ki güftar idemez

Fe'ilatün Fe'ilatün Fe'ilatün Fe'ilün

6

63b Ger dilerseñ başuma gün toğduğın
Kakülün ruhsaruñ üstinden götür

Fa'ilatün Fa'ilatün Fa'ilün

7

Der-ägüş itmeden ol mü-miyânı
Saña bir kılca yok^c ömrüm ziyânı

Mefa^cilün MeFa^cilün Fe^cülün

8

Dil tenevvür sinede canâ kebabum var benüm
Hem iki gözüm iki şişe şarâbum var benüm

Fa'ilatün Fa'ilatün Fa'ilatün Fa'ilün

9

Yine mestâne çeşmüñ bulduğına
Koma hancer çeküp kan itmek ister

Mefa'ilün MeFa'ilün Fe'ülün

10

Lebüñe beñzedürdüm la^cl-i nabı
Eger bir zerre deñlü olsa canı

Mefa'ilün MeFa'ilün Fe'ülün

11

64a Ey dehanı hokka ey dendanı dür
Canuma diş bilemek layık mıdur

Fa'ilatün Fa'ilatün Fa'ilün

12

Gözlemekden yollaruñ pür-hün olupdur gözlerüm
Nitekim canum bedendedür sini ben gözlerüm

Fa'ilatün Fa'ilatün Fa'ilatün Fa'ilün

13

Hüb sevmeñ diyü va^ciz halka dün pend eyledi
Çekdi maḥbübü nezaketle ^caceb bend eyledi

Fa'ilatün Fa'ilatün Fa'ilatün Fa'ilün

14

Kakülin barmagina her kaçan ol yar tolar
Büy-ı misk ile mu^cattar olup afak tolar

Fe'ilatün Fe'ilatün Fe'ilatün Fe'ilün

15

- Yanında dil–berüñ mergüb olsun
- 3 Kad-i dil–ber gibi her beyti mevzün
Leb-i canan gibi her lafzı mey-gün
- 4 Peri ruhsarımı teşhîr kılsun
Mübârek hatırında yir kılsun
- 5 Şeha ehl-i nazm medhûñde kâsır
Egerçi her biri fenninde mahir
- 6 Sen ol şehsin ki şaha hıñk-ı gerdün
Gelür karşıña zer zeyniyle her gün
- 7 Bugün kabzuñdadur şemşîr-i mirrih
Muṭi^c olmazsa a^c da başına miḥ
- 85a
- 8 Eger korkutmasañ pençenle şiri
Kaçup çarḥ üzre idinmezdi yiri
- 9 Şu bezm-i ^cıyşdur bezmüñe ey yâr
Kamer deffâf u Zühre çengi-var
- 10 Zeban-ı ḥal ile dir çeng-i Zühre
Şeha sür devrûñi tayanma dehre
- 11 El urupsun sa^cadet gibi gence
Ne tañ ursañ yidi iklîme pençe
- 12 Şeh-i giti-sitan şah-ı cihânsın
Sikender–der Feridün-ı zemânsın
- 13 Nedür devrûñde İskender Feridün
Senüñ ey pâdişâh-ı rub^c-ı meskûn
- 14 Şeha her ilde bir İskenderüñ var

Ferîdün gibi yüz biñ serverüñ var

15 Bu gün devründe yokdur pençe-girüñ
Şeh-i gerdan-keşanlar hep esirüñ

16 Cihanı dutdı nâm u dastānuñ
Süleyman Hânısın devr-i zemānuñ

Mefâ'ülün Mefâ'ülün Fe'ülün

85b

2

1 Leṭāfet gülsitānıdur cemalüñ
Melāmet bûstānıdur cemalüñ

2 Ruḥuñ tabiyle gül tabende olmış
Ḥaṭuñ bûyına sünbül bende olmış

3 Ḥaṭuñ aşüftesi reyḥān u 'anber
Kadüñ ḥayrānı şimşad u şanavber

4 Cemalüñ seyrine nergisler ey şāh
Dökilmiş yollar üzre gözedür rah

5 N'ola yüz kızdırup ey yār-ı gülñar
Dise yüzüne sensüz baña gül nār

6 Degüldür şevk-i gülden zār bülbül
Fırākuñdan ider feryād u gulgul

7 Ko medḥi hecr elinden dād eyle
Baş ac meydana gir feryad eyle

8 Nedür bu çekdüğüñ devran elinden
Vefasuz cevri çok canan elinden

9 Ḥayal-i vaşluñ olmayaydı zikrüm

- Gamuñla tağlara düşmekdi fikrüm
- 86a
- 10 Gözümdе uçar ey mihr ü hayalüñ
Kerem eyle yine göster cemalüñ
- 11 Şaçuñ gibi gönül hali müşevveş
Ko cevri rahm kıl ey yâr-i ser-keş
- 12 Ciger hün oldu la^clün hasretinden
Kadüm ham oldu kaddün fûrkatünden
- 13 Gönülden uyku gitdi dilden arâm
Bela küncinde kaldum zâr u na-kâm
- 14 Meded derd ü gamuñ cânuma yetdi
Sirişküm ^calemi gark-âb itdi
- 15 Şekib ü şabr u arâm u kararum
Elümden gitdi hep ey şehr-yarüm
- 16 Olaydı sende ger ey şah şefkat
Komazdın fûrkatünde böyle hasret
- 17 Bu miñnet ey ^caceb cânandan mı
Yahüd bu gadri çok devrândan mı
- 18 Kerem eyle benüm şah-ı cihanum
Ten-i fersüdede rûh-ı revanum
- 86b
- 19 Cenabuñ Ka^cbe-i halk-ı cihandur
Tavaf itmek anı derman-ı candur
- 20 Cemalüñ pertevi nûr-ı Hudadur
Dile Merve hakı seyri şafadur
- 21 Beni ol asitandan dür itme

Elüm al yirde koyup hor itme

22 Şeha Şahî-i gulâmuñ kamrân it
Sevündür gamlı gönlin şadmân it

23 Yeter gözinde uçurduñ hayalüñ
Murâdudur hemân göster cemâlüñ

24 Dırâz itdüñ sözi başla du^caya
Şehenşâh-ı cihân zıll-ı Hudâya

25 Hudâyâ gönlini gamdan beri kıl
Vücûdın mülk-i sıhhat serveri kıl

26 Hemîşe kam-bîn ü kamrân it
Niçe yıllar dahı şah-ı cihan it

27 Hudâyâ^c ömrini anuñ dırâz it
^cAdûsı^c ömrini eksüld ü az it

28 Cenâb-ı^c izzete yüz urdı Şahî
Kabûl eyle du^casın ya İlâhi

Mefâ^cilün Mefâ^cilün Fe^cülün²⁷

90a 3

1 Kırıldukda yahûd mizân ya Rab
Günahum tartılır olur a ger heb

2 Şu deñlü yüklenüyem ben günahı
Meger^cafvuñdan ola ya İlâhi

3 Sırat üzre revan oldukda mahlûk
Benüm halüm n'ola üstümde yük çok

4 Rahîma rahm kıl şalma cahîme

27 – Bu mesneviden sonra gelen varak 88a'da farklı bir yazıyla 5 beyitlik bir şiir,tarihler vb. var.

- Giriftâr eyleme zeber(?)–elime
- 5 Baña cennet yolın âsân eyle
Günahum ʿafv kıl ihsân eyle
- 6 Cenâbuñdur tazarru^c-gâh-ı maḥlûk
Elümde saña lâıyık bir ʿamel yok
- 7 Kara yüzüm getürdüm bâr–gâha
Siyeh kıldur ki çekdüm pâdişâha
- 8 Alurlar Hindüyı redd eylemezler
Kerem bâbın yapup sed eylemezler
- 9 Sen ol sultân-ı ʿalemsin ki bî–ḥad
Niçe yirlerde Kır'an içre bî-ʿad
- 90b
- 10 Buyurduñ ben ʿafuvv u ben kerimüm
"Ra'uf u Ğafirü'z–zenb u Rahîmüm"
- 11 Didüñ "İa taknatü min rahmeti'llah"²⁸
Kapuña geldüm işte şey'en lil'lah
- 12 Reva mı pâdişahum ḥazretüñden
Ki maḥrûm ola Şahî himmetüñden
- 13 Şu dem kim mevc ura deryâ-yı himmet
Dü-ʿâlem rahmete garḳ ola kat kat
- 14 Günahum ʿafvdan ey bâr-ı Ğaffar
Baña fa'ide saña ne ziyan var
- 15 ʿÂta bezl eyledükde ḥaş u ʿâma

²⁸ –10 ve 11 nolu beyitlerde yer alan Arapça ibareler bir ayetten alınmadır: "De ki, ey nefislerine karşı hattı aşmış kullarım. Allah'ın rahmetinden umidi kesmeyin. Çünkü Allah bütün günahları mağfiret buyurur. Şüphesiz O, gafurdur, çok merhametlidir" Ez–zümer Suresi 53.ayet. 11.beytin ikinci mısraında ise, "Allah rızası için kapına geldim, yardım isterim" anlamını çıkarabiliriz.

Yeter bir katre bu 'aşı gulama

- 16 Gözüm yaşına yâ Rab şefkat eyle
Habibün hürmetine rahmet eyle

Mefa'ilün Mefa'ilün Fe'ülün

FARSÇA ŞİİRLER

129

- 1 Eger yarî dehed bahtem be-ayin-î Süleymanî
Çü ins ü cin be-fermân averem ez Kâf °Anka ra
- 91a
- 2 Ser-î Tahmasb ra ez-ten be-darb-ı tîğ ber-dârem
Be-zîr-î hüküm-î hîş arem Semerkand u Buḥara ra
- 3 Muḥibb-î çâr-yâr u al u aşḥâb-ı Muhammed şev
Biya ey Râfîzî ber cân-ı ḥöd kon an turâ râ

29 – Bu şiir, ilk beytinin kafiyesine göre bir kıtadır. Ancak, matla beyti yazılmayan bir gazel olması da muhtemeldir. Şiir, Solakzade Tarihinde matla beyti birbiriyle kafiye, yani gazel formunda yazılmıştır. Ancak, beyitlerde farklılıklar vardır. Bayezid Şah Tahmasb'a sığınmadan önce sözkonusu şiirin Tahmasb'ın eline geçtiği ve bunun yüzünden ona kötü sözler sarfettiği kaydedilir. Bkz. Vahid Çabuk, A.g.e., c.II, s. 290

*Eger tac-ı cihandârî müyesser mi-şevd ma ra
Ki tîğ-î kâhramanî ber kûşayem rûy-ı dîba ra*

*Ser-î Tahmasb ra ez-ten be-darb-ı tîğ ber-dârem
Be-zîr-î hüküm-î hîş arem Semerkand Buḥara ra*

*Eger bahtem dehed yarî be-ayin-î Süleymanî
Be-ins ü cin be-fermân averem ez Kâf °Anka ra*

*Muḥibb-î çâr-yâr u al-ı aşḥâb-ı Muhammed şev
Biya ey Râfîzî ber cân-ı ḥöd kon an teberrâ ra*

*Ümidem hest ey Şahî Ḥudayem ger mu°în başed
Be-şemşîr-î cihan-gîrî kûşayem rûy-ı gubra ra*

Hasan Çelebi Tezkiresi'nde kayıtlı olan şu beyit de bu şiire ait olabilir:

*Eger taht-ı Süleymanî müyesser mişevd ma ra
Be-tîğ-î kâhramanî ber kûşayem rûy-ı gubra ra* (Bkz. İ. Kutluk, A.g.e., c.I, s. 121).

Bu şiir Hafız'ın "Eger an terk-î Şîrazî be-dest ar u dil-î mâ ra" mısraıyla başlayan gazeline nazire olabilir.

- 4 Ümidem hest ey Şahî mu^cinem ger mu^cin başed
Be-şemşîr-î cihân-giri küşâyem mülk-î dünya ra
- 5 Be-rah-ı şer^c-î rüşen şev meşev güm-reh be-nadani
Birün âr ez-dimağ-ı huşk in bi-hûde sevda ra
- 6 Men ez-behr-î cihân-giri çerâ bi-hûde endişem
Ki hûd ez dil rızâ dâdem kazâ-yı Hâk Te^câla ra³⁰
Mefa'ilün Mefa'ilün Mefa'ilün Mefa'ilün

GAZELLER

2

- 1 Ân her ki bâ niyaz ber in astane nist
Hergiz dil-eş be-tîr-î sa^câdet nişâne nist
- 2 Ân kıssa-hâ ki ez-Husrev ü Şirin mi-konend
Û hasb-î hâl-î mâst füsûn u fesane nist
- 91b
- 3 Ruhsâr-ı hûb dâri vü mehzûn-kâmeti
Hergiz tu zi ser ta be-kadem yek bahane nist
- 4 Müjgân-ı men besest be-tezyîn-î turreet
Zan rû şikenc-î zûlf-î tu muhtâc-ı şane nist
- 5 Nameş be-^câşîki ne-nüvisend Şahiya
An ra ki bâ çünin gazel-î ^câşîkane nist³¹

30 – 1 Süleyman gibi bahtım bana yardım ederse, insanlar ve cinler gibi Kaftan Anka'yı da emrin altına alırım.

2 Tahmas'ın başını bedeninden bir kılıç darbesiyle ayırıyorum. Semerkand ve Buhara'yı kendi hükümüm altına alırım.

3 Hz. Muhammed'in dört dostu (Hz. Ebubekir, Ömer, Osman, Ali)nun, sahabelerinin ve ailesinin dostu ol. Gel, ey Râfizî onları kendi canının üzerinde tut.

4 Ey Şâhî, ümidim budur ki, eğer Allah'ım yardım ederse, dünya mülkünü cihanı zapteden kılıcım ile açarım.

5 Aydınlık şariat yoluna yönel, cahillikle yolunu yitirme, bu boş sevdayı kuru dimağından at.

6 Yüce Allah'ın kaza ve kaderine boyun eğmişken, neden boş yere cihangirlik sevdasına düşeyim?

31 – 1 Bu dergâha niyaz etmeyen kimsenin gönlü hiç bir zaman mutluluk okuna hedef olmaz.

Mef'ulü Fa'ilatü Mefa'ilü Fa'ilün

3

- 1 Derdmendân-ı turâ endişe-i dermân nîst
Yek-nefes kayd-ı dil ü yek-lahza fikr-i cân nîst
- 2 Ta ki zân yakût-ı cân-perver hayâtî yaftem
Z'an zemanem ârzû-yı çeşme-i hayvan nîst
- 3 ^cAşîkan der kûy-ı tu didâr-ı tu dârend taleb
Hiç işân râ hevâ-yı cennet ü rıdvân nîst
- 4 Ez berem ta an perî çün nûr-ı dîde dūr şud
Nîst yek dem kîn du çeşmem behr-i an gıryan nîst
- 5 Ber güzîd ez digeran Şâhî turâ ez behr-i an
Dil-berî vü an dâri digeran râ an nîst³²

Fa'ilatün Fa'ilatün Fa'ilatün Fa'ilün

92a

4

- 1 Dil be-bûy-ı sünbûlet çün bād ser-gerdân şeved
Rah-ı Mecnûnî girift ü valih ü hayran şeved
- 2 Zülf-i ü ber Muşhaf-ı rûyeş be-rağmem pa-nihad
Ez ser-i kafer velî bî-dîn ü bî-îman şeved

2 Hüsrev ve Şîrîn'den nakledilen kıssalar bizim halimizin ifadesidir. Boş söz ve efsane değildir.

3 Sen güzel bir yanağa ve düzgün bir boya sahipsin. Baştan ayağa kadar sana tek bir bahane yok.

4 Senin saçını taramak için benim kirpiklerim kâfi olduğundan senin saçının kıvrımları için tarağa ihtiyaç yok.

5 Ey Şâhî, böyle âşîkâne gazeli olmayan kimsenin adını âşık yazmadılar.

32 – 1 Senin dertlilerin için derman düşüncesi yok. Bir an gönül kaygusu bir lahza can düşüncesi yok.

2 O canın gıdası yakut (dudak)tan hayat bulduğumdan beri bende âb-ı hayât arzusu yok.

3 Senin bulunduğu yerde yüzünü görmek isteyen âşıklar cennet arzusunu hiç duymazlar.

4 O güzel göz nuru gibi göğsümden uzak olduğundan beri bu iki gözümün onun için ağlamadığı bir an yoktur.

5 Gönül alan ve güzellik sahibisin. Diğerlerinin güzelliği olmadığı için Şâhî onların içinden seni seçti.

- 3 Piş ez in der küdeki ber burc-ı dil bûdi hilâl
Der çeħar deh saleġi hem-çün meh-i tabân şeved
- 4 Çün tu der şahn-ı gülistan der-neşini bā-ħasan
Pişe-i mā hem-çü bülbül nāle vü efgān şeved
- 5 Bū'gzer ez zulm u sitem ey şāh-ı ħubān rahm kon
İn dil-i ābād-ı Şāhī ez-gam-et virān şeved³³
Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fa'ilün

5

- 1 V'ez gül eşer-i rüy-ı tu dārem heme dānend
V'ez misk-i Ĥoten büy-ı tu dārem heme dānend
- 2 Kerdem be-hevāyet zi cihān kaṭ^c-ı ta^calluk
Zi serv-i revān rüy-ı tu dārem heme dānend
- 92b
- 3 Ez-nergis-i şūh-ı tu merā çend sitem nist
Men nāle zi ġisū-yı tu dārem heme dānend
- 4 Der-sine çünin zaħm-ı firāvān-ı ciġer-süz
Ez gamze-i ebrū-yı tu dārem heme dānend
- 5 Çün Şāhī çerā men ne-şevem vālih ü şeydā
Sevdā-yı siyeh-müy-ı tu dārem heme dānend³⁴

33 – 1 Gönül Senin sünbül (saçının) kokusu sebebiyle rüzgar gibi dönüp durmakta. (O) Mecnun'un yolunu tuttu, şaşkın ve hayran oldu.

2 Bana rağmen yüzünün Mushaf'ı üzerine onun saçı ayak bastı. Önceden kâfirdi, ama şimdi dinsiz, imansız oldu.

3 Bundan önce küçüklükte gönül burcunda hilaldin. On dört yaşına gelince dolunay oldun.

4 Sen gülbahçesinde çör çöple (başkalarıyla) oturunca, bana bülbül gibi feryat ve figan etmekten başka çare kalmadı.

5 Ey güzellikler padişahı, bu sitem ve zulmü bırak, (ona) acı. Bu Şâhî'nin mamur gönlü senin gamından viran oldu.

34 – 1 Senin yüzünün eserini gülden, kokunu Hoten miskinden aldığını herkes bilir.

2 Senin arzunla dünyadan ilgiyi kestim. Serv-i revandan senin yüzünü görürüm.

3 Benim sitemim senin şuh nergis(göz)lerinden değildir. Benim senin saçın sebebiyle inlediğimi herkes bilir.

4 Sinemdeki bu sayısız ciğer yakan yaraların, senin kaşlarının işaretinden olduğunu herkes bilir.

5 Senin siyah saçının sevdasında olduğumu herkes bilir. Şâhigibi niçin hayran ve deli olmayayım?

Mef'ûlû Mefâ'ilû Mefâ'ilû Fe'ûlûn

6

- 1 Zi âhem sünbül—et tâ der—ham üftad
Heme şûr u fiten der—âlem üftad
- 2 Be—sa'y u zûr hergiz ber—hîzem
Ki bâr—ı ıışk ber—men muhkem üftad
- 3 Zi dil arâm u ez ser 'akl—ı mâ bürd
Hayâl—ı zûlf—ı tu tâ hem—dem üftad
- 4 Be—gird—ı Ka'be—ı küyet sirişkem
Nazar kon hemçü ab—ı zenzem üftad
- 5 Me—şev mağrûr Şahî ber—hâzer baş
Ez an sengi ki ber câm—ı Cem üftad³⁵

Mefâ'ilûn Mefâ'ilûn Fe'ûlûn

7

- 1 Mera girem güneş ez—had birûn şud
Zi—dest—ı kahr—ı men 'âlem zebûn şud
- 2 Be—dergâhet künûn ba ah u zârî
Dilem pür—sûz u çeşmem gark—ı hûn şud
- 3 Zi—behr—ı mağfîret ta çend nâlem
Hudâyâ baır—ı gufrân—ı tu çün şud
- 97a
- 4 Be—çâh—ı ma'ciyet üftade bûdem

35 – 1 Ahımdan senin sünbül gibi saçına kıvrımlar düşeli bütün âlem karışıklık ve fitne ile doldu.
2 Aşk yükü beni yerimde muhkem yaptığı için çaba ve zorla asla yerimden kalkmam.
3 Senin saçının hayaliyle dost olalı, gönülden rahatımız ve baştan aklımız gitti.
4 Bak, senin Kabe gibi olan bulunduğu yerin çevresinde gözyaşım tıpkı zenzem suyu gibi oldu.
5 Ey Şâhî, mağrur olma! Cem'in kadehine değen taştan sakın!

Mera Hâk dest-gîr u reh-nümün şud

- 5 Zi-^cavn-ı Hâk ^cbe-özü u tevbe Şahî
Ümidem hest ki ez-^cışyan birün şud³⁶

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fe'ülun

8

- 1 Hudaya cürm-i men ez had birün şud
Ne-yâyed der şümâr ez-^cadd birün şud
- 2 Kerîma ^cafv kon ez ah u zârî
Ciger mecrûh geşt u dide hün şud
- 3 Zi şerm ü haclet u ^cayb u günâhem
Dilem çün gonca rüyem lâle gûn şud
- 4 Halasem deh be-dest-i cürm ü ^cışyan
Dil ü cânem giriftâr u zebûn şud
- 5 Bi-ğamdi'llâh mera Şahî zi-evvel
Sa^cadet yâr u devlet reh-nümün şud³⁷

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fe'ülun

-
- 36 _ 1 Günahlarım sınırı aştı. Benim kahredici pençemden âlem perişan oldu.
2 Şimdi âh u zâr ile senin dergahındayım. Gönlüm ateş ve gözlerim kana gark oldu.
3 Allahım, bağışlanmak için daha ne kadar ağlayıp sızlayayım? Senin bağış denizinin ne için var?
- 4 Günah kuyusuna düşmüş idim. Allah'ım elimden tuttu, yol gösterdi.
5 Şâhî ümit ediyorum ki, özrün ve tövben Allah'ın yardımıyla isyanından fazla oldu.
- 37 _ 1 Ey Allah'ım benim günahlarım haddi aştı. O kadar çok ki, saymaya bile gerek yok.
2 Ey Kerîm, af et. Ah u zârîla ciğer yaralı ve göz kanlı oldu.
3 Utanç, ayıp ve günahımdan gönlüm gonca gibi (daraldı), yüzüm lâle gibi (karardı).
4 İşyan ve günah elinden beni kurtar. Gönül ve canım giriftâr oldu.
5 Şâhî, Allah'a şükürler olsun, önceden mutluluk dost, devlet de yol gösterici oldu.

93a

9

- 1 Ber-ser-i kūyeş üftâde zâr mî-nâlem henüz
Veh zi-istîgnâ ne-şud vâkıf zi ahvâlem henüz
- 2 Ber hevâ-yı ân hümâ-ṭal^cat feşândem nakd-ı hōd
Der makâm-ı bî-hōdî bî-per ü bî-bâlem henüz
- 3 Zîr-i pây-ı ân semen-ber serv-kad der bâhtem
Mal u mülk-i hîş râ bî-genc ü bî-mâlem henüz
- 4 Der serem bü'gzeşt dey ü sengi ber-zed ber-serem
Zi ser-i ân zevk rû ber seng mî-mâlem henüz
- 5 Sâlehâ şud hem-çü Şâhî ber deret zârî konem
Ez sitem-kârî ne-geştî vâkıf-ı hâlem henüz³⁸

Fa'ilatün Fa'ilatün Fa'ilatün Fa'ilün

10

- 1 Zi dılarâm bördî v'ez serem hūş
Çe kerdî ey büt-i sîmîn binagūş
- 2 Dil ü dîn râ be-zülfeyn-i tu bâzem
Eger yek şeb konem kaddet der-âgūş
- 93b
- 3 Be-bâd-ı şevket ey arâm-ı dilhâ
Be-sân-ı bahr-ı cūşan mîzenem cūş
- 4 Eger ez cām-ı lâ^clet cür^ca-nūşem
Konem endūh-ı âlem râ ferāmūş

38 – 1 Ey Allah'ım benim günahlarım haddi aştı. O kadar çok ki, saymaya bile gerek yok.

2 Ey Kerîm, af et. Ah u zârla ciğer yaralı ve göz kanlı oldu.

3 Utanç, ayıp ve günahımdan gönlüm gonca gibi (daraldı), yüzüm lâle gibi (karardı).

4 İsyan ve günah elinden beni kurtar. Gönül ve canım giriftâr oldu.

5 Şâhî, Allah'a şükürler olsun, önceden mutluluk dost, devlet de yol gösterici oldu.

- 5 Terahhüm kon be-hal-ı şifte Şahî
Merân ez-sâye ey serv-i kâba-püş³⁹

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fe'ülün

11

- 1 Z'ademi hergiz nezayed çün tu tıfl-ı nâzenin
Ber-kemâl-i Hâlık-ı ü şad-hezaran aferin
- 2 Bûse-i la'let men ez cüllâb-ı şirin yaftem
Zevk-ı an leb râ ne sükker mâned ü ne ab-gin
- 3 Şûr u şer gamze-i zülf-i turâ didem zi-bim
Şahtem vird-i zeban vallahu hayrû'l-hafızın
- 4 Ger peder rıdvân u mader hür başed saleha
Çün tu ferzend-i perî-rüyî neyayed ber zemin
- 5 Şâhiyet râ bûse diğ zâyî^c ne-bâşed bahr-i ü
Hod tu dani lâ-yuğî^c u'llahe muhsinin⁴⁰

Fa'ilatün Fa'ilatün Fa'ilatün Fa'ilün

94a

12

- 1 Ey ki tîret râ nişâne cân-ı men
Şud zi derdet ber felek efgân-ı men

39 – 1 Gönülden rahatlığı, baştan aklı aldın. Ey gümüş kulaklı put (güzel), ne yaptın?
2 Eğer bir gece seni kucaklarsam, gönlü ve dini senin iki zülfün için veririm.
3 Ey gönüllerin huzuru (sevgili), şevkinin rüzgarıyla coşkun deniz gibi coşuyorum.
4 Eğer la'l renkli dudağının kadehinden bir damla içerse dünya'nın bütün kederlerini unuturum.
5 Ey elbise giymiş selvi (sevgili), Şâhî'nin perişan hâline acı da gölgenden kovma.

40 – 1 Senin gibi nâzenin çocuk hiçbir zaman insanoğlundan doğmaz. Onun yaratıcısına yüzbinlerce âferin.
2 Ben senin la'l renkli kırmızı dudağının öpüşüyle tatlı suyu buldum. O dudağın zevki ne şekerde ne balda kaldı.
3 Senin saçının gamzesinin kargaşasını gördüm ve korkudan "Allah koruyucuların en hayırlısıdır" sözünü tekrarlayıp durdum.
4 Baba Rıdvân, anne de huri olsa, yıllarca senin gibi bir peri yüzlüyü yeryüzüne getiremezler.
5 Öpücük verse onun denizinde zâyî olmaz. Sen kendin biliyorsun, güzellik denizinde Allah zâyî etmez.

- 2 Baz yabem rûz u   mr i refte ra
Ger ŧebi yek dem ŧevi mihman ı men
- 3  n ŧanem b  z lf i k fir kiŧ bered
Ey m selman n zi dest im n ı men
- 4 Derd i can d rem be K n n u ŧıfa
Nist c z la l i lebeŧ derman ı men
- 5 Ber deret ŧ hi tazallum mi koned
Yek nazar   ra bes ey sult n ı men⁴¹

Fa'ilat n Fa'ilat n Fa'ilat n Fa'il n

13

- 1 Derd   bela v  gam ŧud haŧıl mera zi gerd n
Ya Rab  e   re sazem ŧud hal i men⁴² diger g n
- 2 Ez aŧna v  h ŧ n b y ı vefa ne binem
Mandem be m lk i hayret aŧıfte hal u mahz n
- 94b
- 3 Ya Rab be nam ı paket kon s y ı men nigahi
Geŧ ez gam ı zeman e dil h ste v  ciger h n
- 4 Ey serv i ser firazem der c st   c y ı vuŧlat
Her s  r d ı siriŧkem m nend i  b ı Ceyh n
- 5 ŧ hi zi dest i hicran ez h d haber ne d red
  ra tefak kud  kon ey ŧ h ı rub ı mesk n⁴³

41   1 Ey (bakıŧ) oku beni hedef alan, senin derdinden benim figanlarım feleğe ulaŧtı.
2 EĞer bir gece benim misafirim olursan giden  mr m  tekrar bulurum.
3 Ey m sl manlar o put (g zel) k fir yaratılıŧlı sa ıyla benim imanıma elimden alır.
4 K n n ve ŧıfa ile can derdine d ŧt m. Senin yakut gibi dudağından baŧka benim dermanım yok.

5 Ey benim sultanım, ŧ hi n senin kapıda yalvarıyor. Ona bir bakıŧın yeter.

42   Hasan  elebi tezkiresi'nde "ma" ŧeklindedir. (Bkz.  .Kutluk, A.g.e., c.I.,s.121).

43   1 Felekten benim elde ettiğim dert, bela ve gam oldu. Benim h lim k t leŧti. Allah'ım ne yapayım?
2 Dosttan da, yabancidan da vefa g rmedim. ŧ ŧkınlık  lkesinde periŧ n ve mahzun kaldım.

Mef'ulü Fa'îlâtün Mef'ulü Fa'îlâtün
(*Müstef'ilün Fa'ülün Müstef'ilün Fa'ülün*)

97b

14

- 1 Bala-bülend ü gonca-dehen gül-^cizâr-ı men
Ârâm (u) şabr-ı dil-i bî-karâr-ı men
- 2 Goftî kesî ki şabr koned yâbed u vefa
Ez-âd güzest şabr u bi-şud intizâr-ı men
- 3 Ey yâr-i nâzenin u dil-âşüb-ı men zi men
Bürdi be-nâz u şive zi dil ihtiyâr-ı men
- 4 Düş ân kirişmeî ki merâ kerdi der-nazar
Ez-^caşıkân-ı ber-efrahtî i^ctibâr-ı men
- 5 Şâhî be-yek nazar dilem ez-dest be-bered
Ân çeşm-i mest-gamze-i^c ayyâr-ı yâr-ı men⁴⁴

Mef'ulü Fa'îlâtü Mef'îlû Fa'îlün

95a

15

- 1 Ey pâdişah-ı bahr u ber u kam-kar-ı men
Megzâr derin miñnet u gam rûzgâr-ı men
- 2 Hergiz be-hâl-ı bende nazar çün ne-mi-konî
Ey şâh-ı ser-firâz u sitemkâr(?) men
- 3 Kâdr-i^c aduv-ı tu ber efrahtî ez felek

3 Yâ Rab temiz adınla benim tarafıma bir bak. Zamanın gamından gönlüm hasta, ciğerim de kanla doldu.

4 Ey başı göğze ulaşmış sevgili, sana kavuşmak için dönüp dolaşmaktan, göz yaşı ırmağımdan her taraf Ceyhun nehri gibi oldu.

5 Şâhî'nin hicran elinden (artık) kendinden haberi yok. Ey dört kıtanın şâhı, onu bir arayıp sor.

44 – 1 Uzun boylu, gonca ağızlı, gül yanaklım. Benim kararsız gönlümün sabrı ve huzuru.

2 Sabreden kişi vefa bulur dedin. Benim sabrım ve bekleyişim haddini aştı.

3 Ey gönlümü elden çıkararak nazlı sevgilim, naz ve şive ile gönülden ihtiyarımı götürdün.

4 Görünüşde de olsa uzaktan bana bir baksaydın, aşıklar arasında itibarım artardı.

5 Ey Şâhî, sevgilimin hileci sarhoş bakışlı gözü tek bakışla gönlümü benden aldı.

Bâ mekr-i ü be-ḥâk zedi i^ctibâr-ı men

Feryâd u ah-ı men ki be-güşet nemî resed

Ber çarḥ reft nâle vü feryad u zâr-ı men

- 5 Şahî zi mekr ü hîle-i a^cda çi gam bûd
Ger lutf-ı pâdişâh şevved gam-güsâr-ı men⁴⁵

Mef^cülü Fa^cilatü Mefa^cilü Fa^cilün

16

- 1 Ez rûy-ı tu gired başarem nûr hemîşe
Başed dilem ez la^cl-ı tu mesrûr hemîşe
- 2 Her çend be-kurb-ı tu şevem süy be-şad naz
Ân bih ki temaşa konem ez-dûr hemîşe
- 95b
- 3 Her câ ki nazar mikonem ez behr-i temaşa
Ân-ca tu şevî nâzır u manzûr hemîşe
- 4 Pinhan şude budîm ez in piş be-küncî
Geştem be-gam-ı i^cşk-ı tu meşhûr hemîşe
- 5 Ber devlet-i in fânî vü ber ömr-i cevânî
Zinhâr meşov Şahî tu magrûr hemîşe⁴⁶

Mef^cülü Mefa^cilü Mefa^cilü Fe^cülün

45 – 1 Ey denizlerin ve karaların padişahı, benim mutluluğum olan padişah, benim zamanımı gam ve mihnetle geçirme.

2 Ey benim burnu havada, sitemkar şahım, asla bendenin haline bakmazsın.

3 Senin düşmanın kadrini felektten daha yüceltiyorsun. (Fakat) onun hilesiyle benim itibarımı düşürüyorsun.

4 Benim feryadım, inleyişim feleğe ulaştı, senin kulağına ulaşmıyor mu?

5 Şâhî eğer padişahın lutfu benim gamımı def ederse düşmanın hilesinden ne korkum olur?

46 – 1 Senin yüzünden gözüm daima ışık alıyor. Senin la'linden gönlüm daima mesrur oluyor.

2 Daha ne kadar senin yüz türlü nazına katlanarak sana yakın olayım. En iyisi seni her zaman uzaktan seyretmek.

3 Her nerede seni seyretmek için baksam, o yerde bakan da bakılan da sen olursun.

4 Senin aşkının gamını bundan önce bir köşeye gizlemiştim. (Şimdi) herkese meşhur ettim.

5 Şâhî sakın hiç bir zaman bu geçici devlete ve gençliğe güvenme!

17

- 1 Ey ber-ser-i iklim-i hüsn zıll-ı İlâhî
Ez-cevr-i tu tâ key keşem in nâle vü âhî
- 2 Cüz mihr-i tu men cürm-i diger hiç nedarem
Bî-çare-i hûd râ meküş ez behr-i günahî
- 3 Bî-demdeme-i ıışk füsûnest u fesâne
İn tañtana-i saltanat u satvet-i Şâhî
- 4 Bî-ebr nazar hûb buved mihr-i cihan râ
Ey bād ber efrāz zi ruḥ zülf-i siyahî
- 5 Z'endüh-i cihan bî-mey u maḥbûb ne-tüvan rest
Bî-bade vü şahid me-nişin gam-zede Şahî⁴⁷

Mef'ûlû Mefa'îlû Mefa'îlû Fe'ûlûn

NAZMLAR

1

- 1 Turâ ya Rab demî tâ^cat ne-darem
Be-ıslah-ı nefis takat ne-darem
- Zi-dest-i nefis-i meyyâl u hevâyî
- 2 Derin mihnet serâ rahat ne-darem⁴⁸

Mefa'îlûn Mefa'îlûn Fe'ûlûn

47 – 1 Ey güzellik ülkesinin şahı, Allah'ın gölgesi olan, senin cevrenden ne zamana kadar ağlayıp inleyeceğim?

2 Senin aşkıdan başka benim hiç bir günahım yok. Kendi biçareni tek bu gûnahtan dolayı öldürme.

3 Bu padişahlık debdebesi ve saltanat tantanası aşk demdemesi olmadan efsanedir, boştur.

4 Dünyayı (aydınlatan) güneşe bulut olmayınca bakmak hoştur. Ey rüzgar, (sevgilinin) yüzünden (o siyah) saçı kaldır.

5 Dünyanın sıkıntısından, kederinden şarapsız ve güzelsiz kurtulmak mümkün değildir. Gamlı Şâhî, güzelsiz ve şarapsız oturma.

48 – 1 Allahım bir an sana itaat etmem. (Fakat) nefsimi ıslaha da takatim yok.

2 Her şeye meyleden ve arzulayan nefsin elinden bu mihnet yerinde (dünyada) rahatım yok.

2

Şud siyeh ez cürm ü ʿisyan name–i ikbal–i men
Ger ne–bahşayî günâhem ra çe başed hal–i men

ʿAfv ez mevla be–cû verne çe gerded Şahiya
Tac u taht u şevket–i şahi vü genc–i mal–i men⁴⁹

Fa'ilatün Fa'ilatün Fa'ilatün Fa'ilün

3

96b Menem an ki kerdem günah–ı ʿazîm
Sezâ–var geştem be–zecr–i elim

Tuyî an gafûr (u) tuyî an rahîm
Tu haşa ki ranî mera der cahîm⁵⁰

Fe'ülün Fe'ülün Fe'ülün Fe'ül

MÜFREDLER

1

Eger binî hata vü cürmi ez–ma
Hudaya ʿafv kon maʿzûr ferma⁵¹

Mefa'ilün Mefa'ilün Fe'ülün

2

Nihadem rû be–piş–i bargâhet
Zi men tevbe zi tu ʿafv u ʿinayet⁵²

Mefa'ilün Mefa'ilün Fe'ülün

⁴⁹ – Benim ikbal mektubum suç ve isyandan kapkara oldu. Eğer sen benim günahlarımı bağışlamazsan benim halim nice olur?

Ey Şâhî, taç, taht, padişahlık şevketi, paranın bir değeri yok. Affı Allah'tan iste.

⁵⁰ – 1 O büyük günahı işleyen ben olduğum için elemin eziyetine katlanan da ben oldum.

2 Sen bağışlayıcısın, beni cehenneme haşa ki süresin.

⁵¹ – Ey Allah'ım, eğer bizden bir hata ve cürm görürsen, bizi affet.

⁵² – Senin huzuruna kapandım. Tövbe benden, af ve yardım senden.

3

Zi-^cisyan âdemi hâli ne-bâşed
Tu sultânî zi tu gufrân şayed⁵³

Mefa^cilün Mefa^cilün Fe^cülün

4

Kemend-endaz-ı ülfet gerd-ı naḥcîr
Zi müjgan nist ḥacet ber dilem tîr⁵⁴

Mefa^cilün Mefa^cilün Fe^cülün

5

96a Zi dergah-ı tu dige der nedânem
Kerîma^cafv kon ez der me-rânem⁵⁵

Mefa^cilün Mefa^cilün Fe^cülün

6

Be-dergah-ı tu üftadem bezârî
Tu ḥaşa red konî mahrum dârî⁵⁶

Mefa^cilün Mefa^cilün Fe^cülün

7

Eger ḥahi selâmet yabî Şâhî
Mekon zulm u bekon ber Ḥaḳ-nigâhî⁵⁷

Mefa^cilün Mefa^cilün Fe^cülün

53 – İnsanoğlu bir an isyandan boş değildir. Sen sultansın, senden afetmen beklenir.

54 – Onun saçı avın boynuna kemend atıp doladı. Onun kaşlarından (atılan) gönlümdeki oka hacet yok.

55 – Senin dergahından başka kapı tanımıyorum. Ey cömert (kişi), beni affet, kapından sürmü.

56 – Perişan bir şekilde senin dergahına düştüm. Hâşâ ki, beni (kapından) mahrum edesin.

57 – Eğer (sen) selâmet istiyorsan Şâhî'yi bul, zulum yapma ve Hakkı gözet!